کتاب خواص الحیوان بتاریخ سنه هزار و
دویست و پنجاه و نه داخل کتابخانه نواب
شاهزاده کامیاب بهمن میرزا خلف
ولیعهد مغفور مبرور عباس میرزا گردید
فی شهر شعبان
سنه ۱۲۵۹

باب الالف مشتمل بر سه فصل فصل اول در الف مفتوحه

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	هاوی	هاوی
[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل دوم در الف مکسوره				[illegible]	مردم	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در الف مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب دوم در حرف با مشتمل بر سه فصل فصل اول در باء مفتوحه					
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	کاو	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	کاو	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	دده	[illegible]	[illegible]

تتمهٔ حرف باء مفتوحه

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		فصل دوم در باء مکسوره			[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در باء مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب سیم مشتمل بر سه فصل فصل اول در تاء مفتوحه		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]		[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		فصل دوم در تاء مکسوره		
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در تاء مضمومه		
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]				

باب چهارم در حرف ثا مشتمل بر سه فصل فصل اول در ثاء مفتوحه

تتمه حرف ثاء مفتوحه

فصل دوم در ثاء مضمومه

باب پنجم مشتمل بر فصل اول در جیم مفتوحه

فصل دوم در جیم مکسوره

فصل سیم در جیم مضمومه

تتمه حرف جیم مضمومه

باب ششم در حا مشتمل بر فصل

فصل اول در حاء مفتوحه

فصل دوم در حاء مکسوره

تتمهٔ حرف حاء مکسوره

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در حاء مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب هفتم در خاء معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در خاء مفتوحه					
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	فصل دوم در خاء مکسوره			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	فصل سیم در خاء مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

تتمهٔ حرف خاء مضمومه

[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب هشتم مشتمل بر سه فصل فصل اول در دال مفتوحه					
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
فصل دوم در دال مکسوره			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در دال مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب نهم در ذال معجمه مشتمل بر سه فصل اول در ذال			
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل دوم در ذال مکسوره		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در ذال مضمومه		
ذباب	مگس	[illegible]	[illegible]	کرد	قوندت	باب دهم در راء مهمله مشتمل بر سه فصل فصل اول در راء مفتوحه					

تتمه حرف راء مفتوحه

عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	ماديان		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]			[illegible]	[illegible]	
فصل دوم در راء مکسوره			[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		فصل سیم در راء مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	باب یازدهم مشتمل بر سه فصل فصل اول در زاء مفتوحه				[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل دوم در زاء مکسوره				
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در زاء مضمومه			[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب دوازدهم در سین مشتمل بر سه فصل فصل اول در سین مفتوحه						
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

تتمه حرف سین مفتوحه

عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه	عربیه	فارسیه	ترکیه
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل دوم در سین مکسوره			
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	فصل سیم در سین مضمومه			
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	باب سیزدهم در شین مشتمل بر سه فصل فصل اول در شین مفتوحه			
[illegible]	[illegible]			[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	

تتمه حروف شين مفتوحه

عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه
[illegible]											

فصل دوم در شين مكسوره

فصل سيم در شين مضموم

باب چهاردهم در صاد مشتمل بر سه فصل فصل اول در صاد مفتوحه

[illegible]											

فصل دوم در صاد مكسور

فصل سيم در صاد مضموم

باب پانزدهم در ضاد معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در ضاد مفتوحه

[illegible]											

تتمه حروف ضاد مفتوحه

عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه	عربيه	فارسيه	تركيه
[illegible]											

فصل دوم در ضاد مكسور

فصل سيم در ضاد مضموم

باب شانزدهم در طاء مهمله مشتمل بر سه فصل فصل اول در طاء مفتوحه

[illegible]											

فصل دوم در طاء مكسور

فصل سيم در طاء مضموم

باب هفدهم در ظاء معجمه مشتمل در ظاء مفتوحه

باب هجدهم در عين مشتمل بر سه فصل فصل اول در عين مفتوحه

[illegible]											

تتمهٔ حروف عین مفتوحه

فصل دوم در عین مکسوره

فصل سیم در عین مضموم

تتمهٔ حروف عین مضمومه

باب نوزدهم در غین معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در غین مفتوحه

فصل دوم در غین مکسوره

فصل سیم در غین مضموم

باب بیستم در فا مشتمل بر سه فصل فصل اول در فا مفتوحه

تتمهٔ حروف قاف مفتوحه

فصل دوم در قاف مکسوره

فصل سیم در قاف مضمومه

باب بیست ویکم در قاف مشتمل بر سه فصل فصل اول در قاف مفتوحه

تتمهٔ حروف قاف مفتوحه

فصل دوم در قاف مکسوره

فصل سیم در قاف مضمومه

باب بیست و دوم در کاف مشتمل بر سه فصل فصل اول در کاف مفتوحه

تتمهٔ حروف کاف مفتوحه

فصل دوم در کاف مضمومه

باب بیست و سیم در لام مشتمل بر سه فصل
فصل اول در لام مفتوحه

فصل دوم در لام مکسوره

فصل سیم در لام مضمومه

باب بیست و چهارم در میم مشتمل بر سه فصل
فصل اول در میم مفتوحه

فصل دوم در میم مکسوره

فصل سیم در میم مضمومه

تتمهٔ حروف میم مضمومه

باب بیست و پنجم در نون مشتمل بر سه فصل
فصل اول در نون مفتوحه

فصل دوم در نون مکسوره

فصل سیم در نون مضمومه

باب بیست و ششم در ها مشتمل بر سه فصل
فصل اول در هاء مفتوحه

تتمهٔ حروف هاء مفتوحه

ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
فصل دوم در هاء مکسوره				[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل سیم در هاء مضمومه			[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	باب بیست وهفتم در واو مشتمل بر یک فصل در واو مفتوحه							[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
باب بیست وهشتم در یا مشتمل بر دو فصل فصل اول یاء مفتوحه										[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]

تتمهٔ حروف یاء مفتوحه

ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه	ترکیه	فارسیه	عربیه
[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]		[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	فصل دوم در یاء مضمومه					

حمد مجید و ثنای بی عد خداوندی را سزد که مشکوة عیان حیوة از الحراج جان فروخت قلوب
بنی نوع انسان از طریقه ادراک معانی و فهم لغات مبانی بیاموخت و او را بسبب انعام و تفضیل
خلعت تکریم و تشریف تعظیم ولقد کرمنا بنی آدم وحملناهم فی البر والبحر ورزقناهم
علی کثیر ممن خلقنا تفضیلا در روی او شایسته و صلوات نامحدود و درود نامعدود بر مرکز دایره جود
و دایره مرکز جود اعنی افضل کاینات و خلاصه موجودات فخر العالمین و سید الکونین محمد رسول الله
صلی الله علیه و آله و سلم ابن عمه و وصیه و خلیفه علی ابن ابی طالب صلوات الله و سلامه علیه و اولاده
الائمة الاطهار **و بعد** بر ضمایر ارباب عقل و افئده اصحاب دانش مخفی و مستور نماند
که چون در زمان پادشاه دین پناه انجم سپاه گردون اشتباه فریدون فر سکندر ظفر دارا
داد گستر فرمان فرمای شرع پرور خاقان گیتی ستان صاحبقران مفخر ملوک الزمان

بساط

بساط الامن و الامان ماحی اساس الجور و الطغیان ناصب رایات العدل و الاحسان سلطان
سلاطین الآفاق مجد ملوک العالم بالارث و الاستحقاق مولی ملوک العرب و العجم حامی
الفرقة الناجیة من بین الامم ناظم الشریعة الشریفة المصطفویه سالک مسالک الطریقة المرتضویه
اعنی پادشاه ملایک سپاه ظل الله المظفر بالعنایات الربانیه المنصور بتاییدات السبحانیه
خاک آستانه خیر البشر غلام با اخلاص امیر المومنین حیدر ابو المظفر ابو المنصور **شاه عباس**
الثانی الحسینی الصفوی الموسوی بهادرخان که فاتحه اسم اشرفش فاتحه عبادت و خاتمه
تلاوت و مطلع سعادت و سیادت تالی اول عنوان بر و بهار آخرش متمم عطا و سخا خلد الله
بره و عدله و احسانه که چتر معدلت بر مفارق عالمیان گسترده و ظل حمایت بر سر ساکنان آفاق
افراخته و صوت نصفت و دادگستری و بیامن ... رسیده از غایت فایض ... کرت
در ایام ... متحد اشیان روزی از ایام عید قرین
که جمعی از فضلا با عز و تمکین در مجلس بهجت آیین نواب علیحضرت ارسطو فطرت افلاطون فکرت قمر
طلعت عطارد منزلت ناهید بهجت خورشید منزلت بهرام صولت مشتری سعادت کیوان
رفعت اعنی الکریم بن الکریم ابن صدر الدین محمد میرزا **محمد ابراهیم** که با انواع فضایل
صوری و معنوی و مراتب کمالات ظاهری و باطنی آراسته و پیراسته است حاضر بودند بمطالعه
از وصف کتاب حیوة الحیوان ذکر میشد و ندکه کتابیست مشتمل بر حکایات غریبه النقول
و روایات عجیبه و خواص هر یک از حیوانات از منافع و مضار در این اثنا نواب معظم الیه فرمود

که کتابیست در کمال خوبی و نهایت مرغوبی اما چون غرایب و زواید بسیار دارد که طالب را
از مطلب باز میدارد و خواص را از اطناب آن ملالی روی میدهد و عوام را از اغلاق عبارات
و عدم فهم لغات آن کلالی حاصل میشود بهتر آنکه این کتاب اختصار یابد و ترجمه آن بنحوی
که اول اسم عربی و پس نام فارسی و ترکی و خواص و منافع و مضار و تعبیر هر حیوانی بیان شود
تا جمیع انام از خواص و عوام از آن کتاب منتفع و بهره مند گردند و ثواب آن بروزگار فرخنده
آن را ثواب همایون علی که نثار روح مقدس شفیق پناهی ایشان باد عاید گردد و پس داعی حقیقی ابن
خواجه محمد محمد تقی التبریزی که از باریافتگان مجلس سامی بودم مأمور ساختند که کتاب مذکور را
بترتیب مزبور ترجمه نمایم و لهذا این بنده حقیر کثیر التقصیر با قلّة بضاعت و عدم استطاعت لکن
لامره المطاع و اتباعا لحکمه الواجب الاتباع از حق سبحانه و تعالی استعانت طلبیده بترجمه کتاب
مزبور شروع نمودم و آنرا بر بیست و هشت باب بترتیب حروف تهجی مبوب ساختم در هر بابی سه
فصل بیان نمودم فصل اول در اسامی که مفاتیح آنها مفتوح است فصل ثانی در آنچه
اوایل آن مکسورست فصل ثالث در آنچه مبادی آن مضموم است و این کتاب را بخواص الحیوان
نام نهادم و استدعا از ارباب فضل و اصحاب کرم آنکه اگر در ترجمه کلمات و حل لغات و تحریر
عبارات آن سهوی یا خطایی و زلتی رفته باشد بقلم عفو و اصلاح آن کوشند چه این بی بضاعت
با کثرت اشتغال بمطالعه و مباحثه علمیه با آنکه کتاب دیگر در این فن سوای کتاب مذکور که اعتماد را
شاید در نظر نبود بامر مسطور قیام نمود که العذر عند کرام الناس مقبول والله الموفق

والمعین

والمعین

باب اول از کتاب خواص الحیوان مشتمل بر سه فصل فصل اول

در الف مفتوح اسد بفارسی شیر و بترکی اصلان نامند موضع او اکثر بیشهها بود و از غلبه حرارتی که دارد دایم
محموم است گوشت او حرام و از استماع صوت و نهنگ بمیرد و هر کس پیه او را بجمیع بدن طلا کند
سباع از وی گریزان شود و اگر پوست او را بر شتری که موی داشته باشد بپوشند تا حد بلوغ او را
از صرع نگهدارد و اکل زهره او و حل معقود نماید و تخصیص که قمر زاید النور باشد و در هر موضعی که از
موی او بسوزانند سباع از وی گریزان شوند گوشت وی علاج فالج بود و اگر قطعه از پوست او در صندوق
کذارند البسه و امتعه را از ضرر سوسه و ارضه ایمن دارد و نشستن بر پوست او دفع بواسیر و نقرس
نماید اگر پیه پیشانی او را با روغن گل مخلوط ساخته بر روی مالد مهابت او در دل ملوک و سایر مردم واقع
شود و اکتحال از زهره او تحدید بصر نماید و دندان او را اگر کسی با خود دارد در حیله هیچ محیلی بر او اثر
و بانک آتش گریزان شود و ابن عباس از حضرت امیر المؤمنین علی علیه السلام نقل نموده که
آنحضرت فرموده که هرگاه در وادی باشی که از شیر بترسی بگو اعوذ برب دانیال و بالجب
من شر الاسد از شر شیر و سباع محفوظ مانی بدانکه شیر را اسامی بسیارست از انجمله بو
نصر فراس اسم در رشته نظم کشیده و در یک بیت آورده چنانکه گفته **نظم** غضنفر و اسد و
لیث و حارث و لهاث :: هزبر و قسوره و حیدرست ضیغم شیر **تعبیر** اگر در خواب بیند که
شیر را سوار شده و بمنبر رسد بر دشمن غالب شود و اگر ترسد در بلیه افتد اگر بیند که شیر او را گشت
هرگاه آن شخص بنده باشد آزاد شود و الا از سلطان خایف گردد و اگر بیند که شیر را تملق میکند امور

عجیبه از و ظاهر شود و بر اعدا غالب گردد و اگر بیند که سر شیر میخورد پادشاه شود و اگر بیند که پاره از ان
شیر در کنار خود نهاد اگر زنش حامله است پسر آورد و الا پسر پادشاه در کنار گیرد و دیدن
شیر در خواب گاه دلیل سلطان شدید البأس بود که ایمن از و نباشد و گاه دلیل موت بود
و بجهة مریض اکثر دلیل شفا بود والله اعلم **ارنب** بفارسی خرگوش و بترکی توشقان گویند
جمهور علمای شیعه و قلیل از عامه گوشت او را حرام میدانند اما خرگوش بحری باتفاق حرامست
و او از جمله سموم است بدن او مثل بدن ماهی است سرش مثل سر خرگوش بری از جمله خواص
او آنکه چون او از قصیر الیدین و پایهای او اطول است لهذا بر فراز بهتر دود و قضیب وی
یکنصف نی و یکنصف استخوان بود و یکسال نر باشد و یکسال ماده و بسا باشد که از کثرت
شهوتی که با اوست در مدت حمل نزا و با ماده جمع شود و اگر زنی انفحه نزا او را بیاشامد پسر زاید
و اگر انفحه ماده بیاشامد دختر و اگر خون او بیاشامد هرگز بار نگیرد و اگر مغز سر او را خورده با شوهر
مباشرت کند بار گیرد و اگر مغز سر او را بریان کرده با فلفل خورد ارتعاشش را برطرف سازد
اگر خون او را بر بهق اسود طلا کنند نافع آید و اگر یکدانک از مغز سر او با دو حبه کافور مخلوط ساخته
بخورد هر که او را بیند دوست دارد و هر زنی را که نظر بروی افتد طلب مباشرت وی نماید گویند
که او حیض میبیند و گوشت و علف هر دو خورد و در وقت خواب چشم او گشاده میماند بسا باشد
صیاد بدین جهة گمان کند که بیدار است نزد او نرود و زعم اهل جاهلیة آن بوده که جن از وی
گریزانست و لهذا کعب پای او را نزد خود نگاه میداشته اند و میگفته اند که هر که کعب او را

باخود

باخود دارد از جن و سحر و چشم بد محفوظ ماند و این کمال لطیفست اما اگر دو حبه از مغز سر او در
دو وقیه شیر گاو مخلوط ساخته بیاشامد همیشه بحالت جوانی بود و اثر پیری بر وی ظاهر نشود
و اگر سرگین او را با زن بندند بار نگیرد مادام که با وی باشد **تعبیر** اگر کسی خرگوش را
در خواب بیند با زن جمیله ملاقات کند و اگر او را ذبح کند زنی را تزویج کند اما باقی نماند و اگر
بیند که گوشت او را مطبوخ ساخته میخورد روزی بی حساب نصیب وی شود و اگر بیند که او را
صید کرد یا بچه او بدید آورند روزی او را نصیب وی شود و اگر عزب باشد تزویج نماید یا فرزند
او را روزی شود و قرض او ادا شود و بر دشمن غالب گردد **اتان** خر ماده ذکر او در باب حا
در حمار بیاید لکن دیدن او در خواب دلیل زن کثیر النفع است **افال و افیل** اشتر جوان
در ذکر ابل بیاید **ایم** بفارسی رو بترکی ییلان مانند **ایمن** مار نر **افعی** مار ماده
و شاخ **اسود** مار سیاه **ارقم** مار الجه **اربد** نوعی از مار **اصلد** مار بزرگ سر کوتاه
جسم که بر سوار دود و دو کشد گوشت جمیع انواعش حرامست افعی اخبث انواع اوست و او چهار ماه
از شدة سرما در خاک مختفی باشد پس بیرون آید چشمش تاریک شود خود را بر درخت رازیانه رساند
و چشم خود را بدان درخت بمالد روشن شود زمخشری نقل کرده که هرگاه هزار سال از عمر او بگذرد
کور گردد از جانب حق تعالی ملهم شود با آنکه چشم خود را ببرگ رازیانه تر بمالد روشنی او معاودت
نماید و باشد که در صحرائی باشد که تا محل درخت رازیانه هزار فرسخ باشد خود را بر درخت مذکور
رساند چشم خود برگ او بمالد باذن الله او روشن شود و اگر دم او را ببرند باز خود کند و اگر زبان

اورا لکند بعد از سه روز برآید اورا بکشند تا سه روز حرکت کند دشمن ترا زهمه چیز آدمی را مار

بود و کاو وحشی اورا بسرعت تمام بخورد اکتحال خون او جلاء بصر دهد اگر کسی پی اورا با خود

دارد هیچ سحری بد و اثر نکند دندان طرف چپ اورا اگر بسایند بر دندان که درد کند بالکل وجع

او ساکن شود و اگر بر زنی آویزند بار نگیرد مادام که با وی باشد طلاء پیه او دفع گزیده

هوام کند اگر از موضعی موی بکنند و پیه او بر آن موضع طلا کنند دیگر موی بر نیارد و اگر دندان اورا

صاحب تب ربع با خود دارد تب وی زایل گردد و اکل شوربای گوشتش مقوی چشم بود

اگر کسی نفساء در دهن بگیرد تا آب شود و بر دهن او باشد فی الحال بمیرد و اگر پوست اورا بهر که

بجوشانند و مضمضه کنند درد دندان ساکن کند اکتحال پیه او جلاء بصر دهد و طلاء پیه او بواسیر را سودمند

کند اگر سر و دم اورا از ده بریان کنند چون مستسقی بخورد شفا یابد از جمله فواید عجیبه مجربه آنکه

این طلسم بر چهار پاره کاغذ نوشته هر یک در ضلع خانه گذارد همه حیات از آن خانه بیرون

رود و هیچ ماری داخل آنجا نشود

۱۱۱۸۱۷ ا ح ۸۱۱۹۸ ۱۱۱ ۹۹۹	
۹۹۱۹۱۹ ۱۱ د م ۷ ۲ ا ۱۱ ط ط ط	

و باقی خواص در نبا

تات و در ذکر حیه انشاء الله تعالی بیاید تعبیر دیدن او

در خواب حیوة و دولت و سبیل و فرزند و زن باشد اگر بیند که با او نزاع میکند و میخواهد

که ویرا بگزد با دشمن خود نزاع کند اگر دید که ماری گرفته بهر جا خواهد میبرد و از وی نمی‌ترسد

او بدولتی و معاونتی رسد و کسی که در خواب بیند که ماری از دهن او بیرون آمد اگر آن شخص

بیمار باشد فوت شود زیرا که حیه حیاتست از دهن او بیرون آمده اگر بیند که مارها در میان

درختان

درختان و زراعتها میروند دلیل آمدن سیلست زیرا که جریان حیات آبست که وجعلنا من الماء

کل شیء حی و اگر بیند که مار بر فراش خود گشته وجه اش فوت شود و اگر بیند که زنش مار زاد

اورا فرزند عاقی بهم رسد **نظم** زنان را دارای مرد هشیار ۞ اگر وقت ولادت مار

زایند ۞ از آن بهتر بنزدیک خردمند ۞ که فرزندان ناهموار زایند ۞ اگر بیند که

بمکانی مار فرود آمد زمین آن محل بمیرد و اگر بیند که مار اورا فرو برد سلطان گردد و اگر مار باو

حرف زند مسرت عظیم اورا رسد والله اعلم **ارضه** جانور کوچکیست که چوب میخورد و ترکی

آغاچ قوردی نامند اگر در زمین میباشد و لهذا اورا ارضه نامند چون یکسال بر او

بگذرد دو بال طویل برآرد و بپرد و این همانست که دلالت کرد جن را بر موت سلیمان

علیه السلام وقتی که ارضه عصای اورا بخورد و عصا بشکست و سلیمان علیه السلام بیفتاد و کما قال الله

تعالی ما دلهم علی موته الا دابة تأکل منسأته و مثل از ارضه کوچکتر تهست که از عقب ارضه می‌آید

و ارضه را میدارد و میبرد و بسوراخ خود و اگر از پیش آید مقاومت نتواند کرد و از شان

ارضه است که بجهة خود خانه از چوب در نهایت خوبی بنا میکند از چوبهای که جمع کرده و مثل خانه عنکبوت

که اسفل و اعلا سوراخ بود و در کهنهش مربعی میکند از خانه اش قبرش بود و درا و اول ساختن

قبور بجهة موتی خود از وی یاد گرفته اند اکلش حرامست و عوام از امثال خود گویند فلانکس

من ارضه یعنی خورنده تر از ارضه **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل منازعه در علم و طلب جدال بود

والله اعلم **اسناریع** کرمکی سرخی که در سبزه زارها و تره زارها بود و ترکی چمن قوردی نامند

کرمیست که سرش سرخ و جسدش سفید در ریگ و زمین نمناک باشد با صابع زنان تشبیه کنند
اکلش حرامست جهة آنکه از حشرات است هرگاه او را بسایند و بر اعصاب بریده گذارند و بسیار
نفع بخشد اگر او را خشک کرده نرم بسایند و با روغن کنجد مخلوط ساخته بر قضیب طلا کنند معظم
و غلیظ گرداند و حق آنست که او شحمة الارض است که در باب شین بیاید تعبیر دیدن او در خواب
دلالت کند بر دزد و شخصی که دزدی کند و بر یا خود در ابریشم آراسته باشد و اهل تعبیر گویند
که او کرم سبزیست که در خیارزارها و میوه زارها بود والله اعلم اغنین مرغ تیز چشمی است
که آواز او با واز اشتر ماند و جایگاه او نزد نهرها و رودخانهاست و جای که آب و درخت
بسیار باشد و در لغت اخری آورده که برقوش که آغاجلو برکزده اولور انواع نقاشیله
او ورکادده کبی کوکر و کاه آت کبی کشنر آدم مونس اولور ارسطو گفته که از و شقراق
و غراب بهم رسد و دانش گیرد و ادب قبول کند بصوت مثل قری فصیح است خوردن او میوه
و گوشت و در بیابانها میباشد اکلش حلالست نزد اکثر اورق نوعی از اشتر که رنگش از غایت
سفیدی بسیاهی زند بهترین انواع اشترهاست در سیر و عمل و گوشت و بهترین انواع گوشتهای اشتران
بود و ذکر او در الف مکسوره در ابل بیاید الکیس نوعی از ماهی بزرگ و حیوانات بحر همه با هم قصد
غیر او از خاصیت او آنست که دو کس که میان ایشان عداوت باشد چون این ماهی را طبخ نموده بخورند
الفت بهم رسد آیل بتشدید یاء مکسوره گوزن ترکی مرال نرا او را آنکه گویند اکثر احوال او شبیه
با حوال گاو کوهیست هرگاه از صیاد بترسد خود را از سنگ کوه اندازد و ضرر بدو نرسد بعده

هر عقدی

هر عقدی که در شاخ اوست یکسال عمر او باشد مثلا اگر ده عقد باشد ده سال باشد و هیئت عقد هست
سال وقس علی هذا و بکنار دریا آید تا ماهی را ببیند و ماهی بکنار آید تا او را ببیند و شکاریان
این حال را دانند و پوست گوزن پوشند و بکنار دریا روند تا ماهی صید کنند و عادت گوزن
آنست که دهنی بر سوراخ مار نهد و نفس مار را اشروع در خوردن کند و مار اضطراب کند تا جای
از اعضای وی بگزد و چون تمام خورد حدقه در روی پیدا شود و شوریدگی در چشم وی بدید آید
و آب از چشم وی روان شود در گودی که در کنج چشم اوست جمع میشود و می بندد و بمرور
ایام مانند حجر می شود و گه در گوشت میباشد پس بسته شود مثل موم بردارند و تریاق است
بجهة زهر جمیع حیات و پادزهر حیوانیست بهتر از این انواعش زرد باشد مکانش در بلاد
هند و سند و فارس بود اگر او را بر موضعی گذارند که مار و عقرب گزنده باشد نفع عظیم
بخشد در دفع سموم خاصیتی عظیم دارد و این حیوان را بعد از دو سال و شاخ بر وی آید
مثل میخ و در سال سیم شاخ او منشعب میشود و شعبا و همیشه در تزاید بود تا شش سال
پس در آن وقت دو شاخ او مثل دو درخت گردد و در سر او پس بعد از این هر سال یکمرتبه
شاخ بیندازد و بعد از دیگر شاخ بروید و هر دو شاخ خود را برابر آفتاب بدارد تا سخت شود
و محکم گردد ارسطو گفته که این نوع گوزن با آواز و ساز شکار میکنند و نمیخوابد تا دام که ساز میشنود
پس صیادان او را بنظر نقد بسازها و آوازها مشغول میسازند چون بینند که گوشهای
او سست شد از عقب او در می آیند و میگیرند قضیب او پی بود نه گوشت و نه استخوان و شاخ

او مجوف نیست بلکه مصمت است و این حیوان بسیار فربه میشود و چون فربه شد از ترس
صیاد در قلال جبال میگریزد و گوشت او حلال و پاکیزه است از جمله خواص او آنکه اگر شاخ او را
بخور کنند همه جانوران گریزان شوند اگر چه صاحب سم باشند و شاخ سوخته او بعد
از آنکه صلایه کرده باشند بیخ دندان محکم و حرکت و زردی بیخ وی را زایل کند و اگر کسی پاره
از عضو او نزد خود دارد و خواهش بر دمادم که با او باشد اگر قضیب او را خشک نموده بخورند
تهییج باه کند اگر خون او را بخورند سنگ مثانه بشکند باقی خواص و تعبیر او در بقره وحشیه بیاید
اطلس و اغبش گرگ تیره رنگ که بسیاهی مایل بود در باب ذال در ذئب بیاید اوس
نیز اسم گرگ بود و اهرمان گرگ و کلاغ اقهبان فیل و جاموش که هر دو در فا و جیم بیاید
اخطب دارکوب و ترکی اغاج دلن و اوشقراق است و صرد نیز گویند در باب سین و صاد
بیاید اجدل چرغ و ترکی الکونامند و او را صقر نیز نامند در صاد بیاید اخیل وقیت ابیقرا
گردش بیاید اخیضر مگس سبز در ذباب در ذال مذکور شود اسفع چرغ اغثر مرغ
آبی دراز گردن در طیور بیاید اطبش ابن سیده گفته مرغیست و معنی سیاه
املوک جانوریست در ریگ میباشد ادرع موش دشتی در یربوع بیاید انکلیس
مار ماهی در جری در جیم بیاید انوق بر وزن فعول رخمه را گویند در باب را بیاید بعضی گویند
مرغ سیاه زرد منقار است که در گردن مثل هاله خبری از موی دارد انقد خار
پشت در باب قاف در ذکر قنفذ بیاید و نیز کسی که از درد دندان ناله کند او را نیز انقد

گویند

گویند فایده از جهت درد دندان این حروف را بر دیوار بنویسد ح ب د ص لا و ع م
و بفرماید آن شخص را که دندان درد میکند تا انگشت خود بر بالای دندانی که درد میکند بگذارد
پس مسمار بر حرف اول که ح بود بکوبد و کوفتن یکی و در آن وقت این آیه بخواند که ولو شاء
لجعله ساکنا وله ما سکن فی اللیل و النهار و هو السمیع العلیم و در حالت کوفتن مسمار
و نوشتن حروف نیز بر دیوار بخواند پس چون مسمار بر دیوار اندکی بند شد بپرسد که درد
ساکن شده یا نه اگر گوید که ساکن شده یا نه اگر گوید که ساکن شده پس میان مسمار را کوفتن
تا آخر و اگر گفت نه پس نقل کن مسمار را از و بحرف دیگر با و همچنین کن تا آخر هر جا که درد
ساکن شود که البته در یکی ازین حروف درد ساکن شود و لیکن لازم که مسمار در دیوار رود ساعت
و چون بیرون آرند درد عود کند **فصل دوم در الف مکسوره** انسان مردم از جمله
خواص مجربه یکی آنست که هرگاه تصویر صورت نیکو روی نموده در وقت مباشرت مقابل
روی زن نهند بحیثیتی که نظر وی بر آن صورت بود فرزندی که از آن نطفه صورت بندد در فرزندی
که از آن نطفه صورت بندد شبیه آن صورت بود و در اکثر اعضا متشابه بود و اگر
دندان میت آدمی را کسی که دندان درد کند با خود دارد درد او ساکن گردد و نیز اگر دندان
آدمی را با استخوان طرف راست پهلو را در زیر سر نایم گذارند بیدار نشود و آب دهن
آدمی نافعست از گزیدن هوام و گرو ند و زگیل هر گاه ناشتا بر آنها طلا کنند این نیز تجربه
رسیده تناول شیر زنان با عسل سنگ مثانه را بشکند و بیرون آرد و بعضی گفته اند که

بیماری از خون آدمی شریف متورع در وقتی که فصد نموده باشد در ساعت شفا یابد و بول آدمی
اگر بر گزیده سگ دیوانه بمالند نفع عظیم بخشد ریزه ناخن او اگر با سوزانده از و بخور دهند
دوشیزه را روی کرد و آشامیدن بول او نافع گزند جمیع ذوات السموم است اگر بول او را
جوشانیده در پای صاحب نقرس بمالند درد و نقرس او ساکن شود و نیز نافع بود جمیع
جراحتها که حادث شود در انگشتان قدم و جراحتی که در وی کرم باشد خاصه بول کهنه
و نیز نافع است بجهة گزیدن آدمی عرق او را اگر با غبار آسیا خمیر کنند بر ورم پستان
زنان طلا کنند شیر خشک شده معاودت کند خصی او را خشک نموده با سداب کوبند بر آنکه بپاشند
صحت بخشند و اگر با عسل خمیر نموده از سرکین آدمی با برگ تند مخلوط ساخته صاحب قولنج
و عسر البول آشامد صحت یابد و اگر از بخو صبی در وقت تولد خشک نموده بسایند کحال
نمایند بیاض عین را زایل کند و اگر بر گزیده آدمی بمالند شفا دهد لعاب دهن روزه دار
در گوش چکانند کرم را بیرون آورد و اگر با زراوند مخلوط ساخته بر بواسیر گذارند
صحت دهد ابن سرکفته (?) که اگر آنچه از ناف کودکی اول بار بریده باشد بریده باشند
در زیر نگین گذارند هر مردی که آن انگشتر در دست کند از قولنج در امان باشد بشرطی که آن
انگشتر و نگین او طلا یا نقره باشد و اگر زنی موی آدمی بخور کند از جمیع رحمهای رحم وی را
نافع آید اگر زن اول زاییده از نفاس خود بر سر دو پستان طلا کند دیگر بار نگیرد و اگر
اول دندان کودک که بیفتد قبل از آنکه بزمین رسد گرفته در زیر نگین فهد سر زن که آن

انگشتر

انگشتر با خود دارد منع کند او را از آبستنی مادام که با وی باشد عرق زنان اگر بر جرب بمالند شفا
دهد و اگر بول کسی که مدت سال نرسیده باشد صاحب جرب بپاشند شفا یابد و اگر بول
آدمی با خاکستر میو مخلوط سازند و بر موضعی که خون وی روان باشد بپاشند باز دارد
خاکستر قیسوف و خاکستر شونیز با زبل کهنه آدمی منبت لحیه است اگر خون حیض
بر موضع گزیدن سگ دیوانه یا بر بهق و برص طلا کنند نافع آید صاحب عجایب المخلوقات آورده
که اگر کسی را رعاف بهم رسد نام او را با خونش بر خرقه نویسند و برابر نظر او گذارند باز
ایستد باذن الله تعالی نطفه او را اگر بر بهق و برص گرم نموده طلا کنند به شود و اگر با شکوفه
سنجد مخلوط ساخته خشک نموده بزوجه خود دهد آن زن از عشق وی بیاراید و شوهر را
بغایت دوست دارد فایده اطبا گویند هرگاه کسی خواهد که بداند که زن بار میگیرد یا نه
بفرماید زن یکدانه سیر در میان فرج دارد و تا هفت ساعت بگذارد و بعد از آن اگر
از دهن او بوی سیر آید علاج نماید که بار گیرد و اگر نیاید بار نگیرد تتمه آدم آبی
بعینه مثل آدم خاکیست الا آنکه او را دم هست در دریای شام در بعضی اوقات می بینند
که او را ریش سفید است و او را شیخ البحر نامند سالی که او را ببینند مردم خوشحالی نمایند
که آن علامت ارزانی و فراخی آن سال بود گویند که بجهة بعضی از ملوک آدم آبی
آورده بودند خواستند که احوال او را بدانند زنی بعقد او در آوردند فرزند از ایشان
متولد شد که زبان پدر خود می فهمید پرسیدند که پدرت چه میگوید گفت میگوید از جهت

که دندانهای حیوانات همه در زیر است و دندان او میان دو روی ایشانست حاصل که
ایشان از چندان عقلی نیست و خواص و تعبیر و بسیار احکام او در باب میم بیاید **تعبیر** اگر شخصی
معروفی را در خواب بیند بعینه او را بیند مذکر باشد یا مونث با هم نام و یا نظیر او را بیند
و اگر شخصی مجهولی را بیند دشمن خود را بیند اگر مرد پیری ضعیفی را یا شخصی کوچک صورتی بیند این
دلیل نقصانست در حد انسانی اگر کودکی بیند خویشان او آیند و اگر بالغ بیند بشارت و قوت پشت
اقبال و لطف یا بشری به اعلام اگر بیند که کودکی نیکو صورت داخل شهر شد مرگ او در آن شهر بلیتی
یا طاعونی یا قحطی بود و برطرف گردد و اگر بیند از آسمان فرو آید یا از زمین بیرون بشارت بر صاحب
غم باشد و یا بتصرف آمدن ملکی بود و همچنین اگر بچه غریبی بیند و اگر بیند که آسمان سوراخ
شد و بدان سوراخ رفت و آن سوراخ بسته شد و آن شخص بمیرد و اگر شخصی که بیمار باشد
در خواب بیند که کودکی برهنه او را گرفت یا گردن او را زد آن ملک الموتست اگر جوان ترک
یا مرد بخیل بیند دشمن بد نهاد بیند اگر جوان ضعیف دشمن ضعیف دیده اگر جوانی گندم
گونی بیند دشمن غنی بیند و جوان سفید روی و سفید پوست دشمن دیندار بود و زن در خواب
دنیا است زن مجهوله بهتر از معروفه بود و اگر مقبوله بود دختری مقبوله بدست او آید
و اگر قبیحه بود چیزی قبیح و اگر زانیه بود باعث زیادتی خیر و صلاح و عفت بود و از
برای اهل خود و مال حرامست از برای خود و اگر زنی زن جوان در خواب بیند دشمن خود
دیده اگر مجهوله باشد و اگر شخصی زن فربه در خواب بیند سالی پر نعمت بود و از زنی و اگر

لاغر

لاغر قحط و تنگی زن گشوده مو چون دنیای بی تعب مست و آید اگر زنان با استقبال او آیند
دنیا او را استقبال نماید و اگر استند بار کند استند بار نماید دیدن ایشان به صورت
امرد و میت سیاه بدتر بود و اگر خصی مجهولی را بیند تعبیر کردند ملکی از ملائکه
از جهت انتزاع شی بود اگر بیند که او را خصی کردند و بر او ذلت رسد نصاری گویند که او را
منزلت عبادت و عفت فرج رسد اگر بیند که سر آدمی در دست او است هزار دینار یا هزار درهم
یا صد درهم بدو رسد دیدن سرهای بریده دلیل دیدن مردم رو سیاه بود و پس اگر بر دارد
چیزی از موی یا گوشت او مال از قوم رو سیاه و عاید شود و اگر خود را جسیم و بزرگ و نیکو بیند
بریاست رسد و اگر بیند که سر خود را برید اگر بنده باشد آزاد شود و یا غمگین بود غم وی زایل
شود و اگر بیمار بود شفا یابد و اگر خادم بود از خدمت جدا شود و اگر بیند که سر خود را
بسنگ میکوبد از نماز عشا خوابیده است اگر بیند که سر او مثل سر سگ یا خوک یا اسب یا اشتر
یا استر یا حمار شده او را مشقتی دست دهد و اگر بیند که سر او مثل سر مرغ شده سفر بسیار
کند خوردن سر حیوان چیزیست که امید او نداشته باشد و درازی عمر است اگر کسی بیند
که سر او مثل سر شیر گردیده اگر اهل ریاست بریاست رسد اگر بیند که گوشت خود
میخورد غیبت او کنند و اگر بیند که او گوشت دیگری میخورد غیبت دیگری کند اگر بیند که زنی
گوشت نی میخورد آن زن زنا کند والله اعلم **اوزه** مرغ آبی خانگی و بترکی او را اردک
گویند اکلش حلال و بسیار شناوری دوست دارد چنانچه بچه وی از بیضه بیرون آید فی الحال

تنا کند هر گاه ماده شروع در پریدن ش بچه خود نماید نر او طرفة العینی از ماده جدا نشود و آخر
ماده بچه بیرون آرد گوشت او گرم و تر است بافراط بقراط گفته که گوشت او اجود و الطف
از لحوم سایر طیور و لهذا مولد بلغم بود و موافق مزاج کسانیست که ایشان از امزاج حار باشد
بهتر آنست که قبل از طبخ زیت بگوشت او بمالند و داروهای گرم بسیار کنند تا غلظت او
تخفیف یابد چه دیر هضم کثیر الفضول و موافق معده نیست بسرعت مولد حمیات گردد و بعضی
گویند اگر خصیهٔ او را بریان کرده اکل نموده باز وجه خود مقاربت کند در حال آبستن گردد
هر گاه صاحب داء الثعلب و ذات الجنب دهن او را طلا کند انتفاع گیرند مداومت بر اکل زبان
او دفع تقطیر بول نماید و در جوف او سنگ ریزه است که مانع اسهالست و بیضهٔ او معتدل الحرارت است
لکن غلیظ است بهترش آنست که نیمبرشت باشد و اگر قولنج یابد گرم داشته با شعر خورد ضرر ندارد
و مولد خون عفن موافق امزجه محرور و ربیع و بیضهٔ او و بیضهٔ اشتر مرغ سرد و غلیظ و دیر هضم است
کسی که اکل او را دوست دارد زرد وی بخورد چه آنکه زرد وی سر بیضه بهتر از سفیدی او است
لکن سفیدی او را رطوبت بیشتر بود و تعبیر او در لط بیاید **ابن آوی** شگال و ترکی چقال گویند و او را
ابن آوی گویند بجهت آنکه ماوی میکند با فریاد گفتندگان از جنس خود فریاد کنند هر شب وقتی
که تنها بماند و وحشت گیرد و آواز او مثل آواز کودکان بود دم او منعطف و ناخن
دراز دارد و صید و دو از آنچه طیور صید کنند میخورد و مرغ خانگی از روباه خندان
خوف ندارد که از شغال چه هر گاه بالای دیوار یا درخت باشد بر بالای ایشان جهد و بکشد

اگرچه

اگرچه در عدد بسیار باشند گوشت او حرام و از جمله خواص او آنکه اگر زبان او را در جنگ
که کذار زند خصومت بدید آید اکل گوشت او نوع جنون و صرعی بود و که در آخر ماه
عارض شود اگر چشم راست او را اطفال با خود دارند از امین گردد و از چشم بد محفوظ باشند
ابابیل تشبیه باید بپرستوک و ترکی قرلانقوج نامند جمعش ابابیل است ابن جبیر گفته که ابابیل
که در آیهٔ وافی هدایهٔ و ارسلنا علیهم طیرا ابابیل مراد طیریست که ما بین زمین و آسمان در هوا
تعیش کند و بیضه و جوجه برآرد و او را بینی مثل سایر طیور و کفها مثل کف کلاب است عکرمه گفته که
ایشان مرغان سبز بودند که از دریا برون آمدند که روش ایشان مانند طرق بر سباع بود و ابن عباس
گفته که شبیه مرغانی که گردن پاهای دراز دارد و بعضی گفته اند که شبیه خفاش بود و عباده بن
موسی گفته که گمان میبرم که در زمان ما باشد که نوعی از عصفور است عایشه گفته که اشبه
طیور است بخطاف که پرستوک بود و او بیستون نوشته که الآن در مسجد الحرام ماوی
گیرند که در سنین ماتیه و ابابیل ابن بطا را گویند و لهذا عیسی علیه السلام را ابیل الابیلین گویند
در خطاف تعبیر و سایر خواص او بیاید **ابل** اشتر و ترکی دوه نامند از جملهٔ بدایع
تا در جهون که افلا ینظرون الی الابل کیف خلقت ابل است که او را کشتی روی زمین
گویند تا ده روز بر تشنگی صبر کند و هر گیاه که در صحرا و بیابان باشد چرا کند اگرچه گیاه آن
تلخ بود و سایر بهایم نخورند با جماع و نص قرآن که و احلت لکم بهیمة الانعام حلالست
ابن ج مرو غیره گفته اند که تا نظر وی بر ستاره سهیل افتد در حال بمیرد و اگر موی گفتک

اورا سوخته بر جراحتی که خون ازو روان شده بپاشند باز دارد و اگر پشم اورا در آستین عاشق
گذارند عشقش زایل شود اکل گوشت او باه را زیاده کند و نعوظ را قوت دهد بعد از جماع
بول او نافع ورم جگر است مغز ساق او اگر کاه زن در میان پنبه یا پشم سه روز
متوالی بعد از طهر بر دارد و شوهر او مباشرت کند بار گیرد و اگر چه نازا باشد و در ذکر
انسان کیفیت تحقیق او گذشت فارجع الیه **تعبیر** اگر در خواب که مالک گله اشتر یا گوسفند
گشته حاکم جماعتی شود و بی اقتدار گردد و مالک اموال شود و اگر بیند که مالک یک اشتر
گشته عاقبت نیکو و سلامتی دین و اعتقاد بود و اگر بیند که اشتر بسیار در شهری می بیند دلالت کند
بر امراض و حروب بسیار ار طامید و جس گفته کسی که بیند گوشت اشتر میخورد بیمار شود و دیگری
گفته اگر بیند که مالک ابلی شده او را قدرت و سطوتی حاصل شود لقوله تعالی والی الابل
کیف خلقت محمد بن سیرین گفته که اکل لحم او در خواب ضرر ندارد لقوله تعالی والانعام
خلقها لکم فیها دفء و منافع و منها تاکلون باقی خواص و تعبیر در بعیر و جمل باید **الق**
کرک **القم** مونث او ذکر در ذئب باید **فصل سیم در الف مضمومه اُرویه**
بز کوهی بزرگی داغ کبجی گویند اکلش حلال اگر شاخ و ناخن او را صلایه نموده در روغن
مخلوط ساخته و بر بدن و ساق کسی که از پیاده رفتن او را تعب حاصل شده طلا نمایند
رنج او بمرتبه زایل شود گویا که هیچ راه نرفته باشد باقی خواص در باب وا و در ذکر وعل
باید **اطوم** سنگ پشت صحرائی و بزرگی تو سپاغه نامند بعضی گویند ماهی درشت پوست

که

که از پوست او که بجهت حمالان موزه دوزند و بعضی دیگر گویند خار پشت بزرگی
گفته کاو کوهیست از جهت غلظت پوستش که تشبیه بماهی کرده اند باین نام مسمی شده
اکلش حرام در باب سین و قاف در ذکر سلحفات و قنفذ باید انشاء الله تعالی **اُغن** عمزت که
بسیاهی زند طوق در گردن دارد مثل طوق دبسی که نوعی از کبوتر است منقار و هر دو
پای او سرخست مثل کبوتر الا آنکه بدنش سیاه است آواز او زاو ناله اوه اوه
مسموع شود در لغت اختری آورده ایاغی و بورنی قزل قوشدر که صوت دن او وه او وه آوازی
کلور و الله اعلم **باب دوم در بای معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در بای مفتوحه**
اَلبازی باز و بزرگی قارچقای نامند لغه فصیح او بتخفیف یا و بعضی بی یا و بعضی
بیا مشدد نیز گفته اند و اشتقاق او از بروان است که بمعنی وسیدنست و او در تکبر باشد
و اضیق طیور دو اجست در خلقه می باشد که مونث نر او از جنس دیگر بود از قیلوج
و شاهین و غیره و لهذا مختلف الاشکال بود و جمیع انواعش حرامست چه حضرت مقدس
نبوی از اکل هر سباع صاحب ناب منع و نهی نموده عدی بن حاتم گوید از آنحضرت از صید
باز پرسیدیم که فرمود ما امسک علیک فکل یعنی آنچه باز نگهدارد بجهت تو از صید بخور
آن از الحلالست تا آنکه او زخم مستی با ندی و زدق و سیدق و صقر که چرغ غنت مزاج با
اخرا مزجه طیور خمسه است و لهذا بر تشنگی شکیبا است و مکان او شاخها درخت بلند بچیده در هم
و جایهای سایه دار او خفیف الجناح و سریع الطیرانست و از اقسام خمسه باز ده و بحراه تر از توانا بود

و باز را امراض بسیار بهم رسد و لاغر شود و گوشت بریزد و احسن انواع او آنست که
پرش کم و چشمهایش سرخ بود و تیز و کمتر از این آنکه کبود باشد و چشمهایش سرخ و آنچه از این
دو قسم کمتر است آنست که زرد باشد و از صفات محموده باز آنست که دراز گردن و فراخ
سینه و بعید المنکبین یعنی میان دو دوش وی فراخ باشد و تا دوش مخروطی الشکل باشد
رانهایش و از و پرش فرو گذاشته در اعین وی درشت و کوتاه باشد بچه او در عطر لعف
نامند و اکحال زهره او چشم را از نزول آب نگهدارد و اگر زنی بهر کس او در حال افکندن
بیاشامد بار گیرد اگر چه عاقر بود اما **باشق** بفتح و کسر شین معرب باشه است و تیز تر
و تستی نامند او نیز مثل باز اندک صبر بر تشنگی و کثیر الاضطراب کاو آنش کسیر دو کاه
وحشت و اگر از کوچکی آنرا گیرد مر او صیاد برآید سبک پر و نیکو شمایل لایق است که
ملوک خدمت او کنند زیرا که او صید کند بهترین آنچه باز صید کند از دراج و کبوتر
و غیره و بهترین او صناعتش آنست که در منظر کوچک و در میزان بزرگ و ساقهای او دراز و رانها
کوتاه و بو دیگر رسم از مغز سر او مخلوط باندکی آب سرد نافع خفقانیست که از سودا بهم رسیده
باشد اکحال زهره او دفع تیرگی چشم کند **بندق** اندکی از کنجشک بزرگتر باشکار کند ترکان
ترمتای گویند **تعبیر** کسی که در خواب باز بیند اگر از اهل امارت باشد سلطان گردد و اگر
بیند که باز از دست او بگریخت ملکش از دست برود و اگر خبری از پر وی در دست ماند اگر او را
ذبح کند بر دزد ظفر یابد ذبح باز او دلیل موت ملوک جابر و لحوم ایشان اموال ملوک دیدن

او

۲۱

او برای اهل بازار ربا سود و دیدن باشق دلیل فرزند کردن بود و او را خیدان قوتی باشد
در طبع شبیه است بعضی که اصغر و اضعف او است در حیله و قوت در مزاج آنیس امر خجسته طیور
دارد و در بعض اوقات صید عصفور کند و بسیار باشد که او نیز بگریزد و او شبیه باشق است
در شکل الا آنکه در جثه از وی کوچکتر است و جمیع انواع او حرام است و آنچه صید کند حلالست
بالام در حدیث آمده که یهودی نزد حضرت مقدس نبوی آمد پرسید که چون روز
قیامت زمین همه یک خبزه واحده خواهد شد از برای حاضری اهل جنت پس نان خورش
ایشان چه چیز بود آنحضرت فرمودند که بالام و نون پرسیدند که اینها چه چیزاند فرمود
که بالام گاو است و نون ماهی زیادتی جگر او هفتاد هزار کس خواهند خورد والله اعلم
باله ماهی بزرگی باشد که گویند ماهیست که در بحر اعظم میباشد که طول او پنجاه ذرع بود
او را عنبر گویند و این لفظ معرب است در صحاح آورده که باله ماهی بزرگیست از ماهیان
دریا و این لفظ عربی نیست صاحب عجایب المخلوقات آورده که ماهیست که طولش
پانصد ذرع یا بیشتر بود و در بعض اوقات گوشه بال او مثل بادبان بزرگ نمایان شود
و اهل کشتی از وی بترسند و چون او را بینند طبلها میزنند تا بگریزد و از آنها چون حیوانات
بحر ستم کند حق سبحانه و تعالی ماهی بقدر ذراعی برانگیزاند تا بر گوشش چسبد که بهیچ
نحوی مستخلص نشود پس باله متوجه قعر دریا شود و سر خود را چندان بر زمین زند
که بمیرد و بر روی آب افتد مثل کوه بزرگ جمعی از زنگیان باشند که مترصد اند

پس هر که مشاهده انجحال نماید چنگالهای آهنین را اندازند و جثه او را بساحل کشند بکلی
او را بدر زند عنبر از و بیرون آرند در باب عین ذکر عنبر و امور متعلقه بوی بیاید ببغا
ببای اول و ثالث مفتوح و ثانی ساکن و غین معجمه طوطی است سبز رنگ مسمی ببغ بره او فرخ شاغر را
از جهة فصاحت با آنکه در زبان لکنتی داشته که سین را ثا میگفته آنرا عرب لثغا نامند ملقب
به ببغا شده و ببغا بجثه کبوتر بود او را جهت انتفاع بصوت فرا گیرند و نگهدارند چنانچه
طاوس را جهة مشاهده و لون او و یکنوع از ببغا هست که سفید است یکی بجهة معز الدوله خلیفه
هدیه آورده بودند نه مثل در سفید که منقار و پای او سیاه و بر سرش هم بسیار رنگ فستقی الحال
جمیع انواع او معدوم است سوای سبز رنگ او که موجود است و او جوانیست نرم خلق تند
فهم او را قوه تمام بر نقل اصوات قابل تعلیم ملوک و اکابر او را نگه میدارند تا هر خبری که شنود
باز گوید و تمامی نماید آنچه تناول کند بپای خود بر دارد و بطرزی که آدمی بدست خود چیزی
خورد و مردم در تعلیم او بطرق متعدده حیله مینمایند فصیحی در وصف او گفته لغتا صبیحة
ملیحة ناطقة باللغة الفصیحة عدت من الاطیار والانسان یوهمنی بانها انسان
تنهی الی صاحبها الاخبار وتکشف الاستار والاسرار یعنی صف میکنم خوشی صبوحی
ملیحی را که ناطق بود بزبان فصیح گویا شمرده بود از مرغان و زبان آدمی تر ساند که مگر
آدمیست که اعلام میکند بصاحب خود اخبار را و ظاهر میسازد پرده ها و میگشاید اسرار را
اکلش را بعضی حرام است جهة خباثت لحمش و بعضی حلال دانسته اند زیرا که اشیاء طیبه خورد

از ذوات

از ذوات المخالب و ذوات السموم نیست اگر زبان او را بخورد در جریان کلام فصیح گردد
و اکل زهره او ثقل زبان آرد و اگر خون او را خشک نموده بسایند و دو دوست بپاشند عداوت
بهم رسد اکتحال بسرگین او مخلوط بسرکه دفع رمد و ظلمت چشم کند تعبیر دیدن او در خواب
دلیل مرد برده فروش کذاب یا مرد فیلسوف ریاکار یا دلیل کنیز و غلام یا پسر یتیم بود
بغل استر و ترکی قاطر گویند گوشتش شدید الکراهیت است آنچه پدرش خر باشد بهتر بود او دراز
ترین حیوانات اهلیست از قلت جماع چنانچه کنجشک کوتاه عمرترین طیور است از کثرت جماع
و استر را بچه نمیباشد زیرا که مشیمه اش قوت پرورش ندارد و دهن رحمش تنگست و خروج
متعذر اگر احیانا آبستن شود در وقت زائیدن هلاک شود و نتواند زائید اگر دل او را خشک
نموده از تراشه او زنی بخورد هرگز بار نگیرد و چرک گوش او نیز همین خاصیت دارد و هرگاه
زن دارد و بار نگیرد اگر چرک گوش او را در پوست او پیچیده زن با خود دارد دیگر بار نگیرد
مادام که با او باشد خاکستر سم او را هرگاه صلایه نموده بروغن گل خمیر نموده بر سر اقرع و موضع
که موی نه رسته باشد طلا نماید موی بر آرد و نیز اگر سم یا خون او را زیر آستانه در گذارند
از انخانه گریزان شوند از سقراطیس منقولست که کسی که عاشق باشد در موضعی که استر
غلطیده باشد بغلطد عشق از وی زایل شود و اگر نر باشد در موضعی که استر نر غلطیده
باشد بغلطد عشق از وی زایل شود و اگر مونث هرگاه زنکام باشد سرگین او را بو کند
و بر و توقف نماید و بر سر راه اندازد هر که پا بر و گذارد زنکام یا و انتقال یابد

واو ازسکام خلاص شود واکر جرک کوش او در نبیذ خورده در حال مست شود واکر زن مقدار
سی درهم بول اشتر آشامد هرکز بار نکیرد واکر زن آستن مغز سر او با سعتر خورد طفل او
دیوانه شود واکر زن عرق استر با پنبه بردارد بار نکیرد **تعبیر** دیدن استر در خواب دلیل
سفر راکب اوست و طول عمر وی و نیز دیدن او را تعبیر نموده اند بفرزندی که زنا کند و اهل او
نباشد پس هرکه بیند که استری سوار شده اکر زین با قرین نباشد پس او قهر و غلبه کند برمرد
و سختی نماید و بعضی کفته اند که استر ماده زن نازاینده است و اکر استری که سوار شده سیاه بود
زن صاحب مال بود و اکر سفید صاحب حسب و نسب و بعضی دیکر کویند که استر ماده دلیل سفر
پس اکر از استر فرود آید از سفر باز ماند یا از زوجه اش مفارقت نماید **بقر** کاو و بزرکی
سفر ماند اسم جنسیست بر نر و ماده صادق آید ماده او را بقره کویند از ابن عباس
منقولست که روزی عیسی ابن مریم علی نبینا و علیه السلام بماده کاوی کذشت که بچه
در شکم داشت و زادن او نزدیک شده از شکم وی بیرون نمی آید ماده کاو کفت که
یا کلمة الله از حق سبحانه و تعالی درخواه تا مرا نجات دهد عیسی علیه السلم کفت یا خالق النفس
من النفس خلصها در ساعت آن ماده کاو باذن الله بار نهاد پس هر کاه زنی را وضع
حمل مشکل شود این دعا بر او بخوان و بنویس تا با خود دارد و از ادعیه مجربه بجهة تسهیل ولادت
نیز این دعاست بسم الله الرحمن الرحیم لا اله الا الله الحلیم الکریم سبحان الله رب العرش
العظیم لم یلبثوا الا ساعة من نهار بلاغ فهل یهلک الا القوم الفاسقون

وازعلی

واز علی ابن ابی طالب علیه السلم منقولست که آنحضرت فرموده اند که بجهة شفای مردم
هیچ چیز بهتر از روغن کاو نیست کویند عرب را از قاعده آن بود که در سالی که باران نمی بارید
آتش در کوش کاو میکذاشتند و سر سپید دند باران میبارید و کوشت و شیر و روغنش
جمله حلال است اکرچه در حدیث آمده که روغنش شفا و کوشتش مرض بود و از جمله خواص
آنکه اکر کوشت او را با زرنیخ سرخ در هر خانه بخور کنند جمیع عقارب و حیات و هوام کریزان
شود و اکر چه بر ظرف نهی با لکد کیک بسیار بر او جمع شود شاخ او را هر کاه صلایه کرده در طعام
صاحب تب ربع کنند تب وی مفارقت کند و هر کاه بیاشامد نعوظ را زیاد کند و طلا نمودن
خونش خون بطی را باز دارد و اکر زهره او را با کندنا طلا کنند بواسیر را
نفع کند و جوش ساکن کند و اکر بر موضعی که اثر سیاهی و ریدن نباشد بمالند قلع کند و رنک
بحال خود آید و اکر با عسل مخلوط ساخته اکتحال نمایند تاریکی چشم را زایل کند و اکر با نطرون
و عسل و شحم حنظل بمقعد طلا کنند بواسیر را نفع دهد اکتحال زهره کاو سیاه تحدید بصر نماید
اکر شحم کاو در آید و با آب و چیزی را نشنید در روز خوانده نشود و در شب نکو خوانده شود
اکر موی او را بسوزانند و بیاشامند نفع دهد از درد دندان و اکر با سکنجبین آشامند سپرز را
برطرف کند و اکر با عسل آشامند حب القرع را از شکم بیرون آرد و اکر درون سوی او
کوشت کاو طلا کنند و تا کردن نخاع فرو کنند همه کیکها بر او جمع آیند اکر خصیه او را خشک نموده
نرم بسایند و بیاشامند تهییج باه کند و قوت نعوظ دهد و اعانت تام بر مباشرت نماید

وقضیب او را اگر خشک نموده بسایند و بر بیضه نیم برشت پاشند تناول کنند قوة باه را
زیاد کنند و اگر سرگین او را بر زنجبیل طلا کنند بر نودمی بریزد و اگر بر ورمهای صلبه طلا کنند
نرم کند و اگر بخور کنند بر سوراخ موران قبل از آنکه آنها از زمین بیرون آیند دیگر بیرون نیایند
و اگر بر نقرس گذارند نفع دهد و اگر بجه حامل بخور کنند در وقت وضع حمل بسهولت بار
نهد و بیرون آورد بچه مرده که در شکم باشد و همچنین مشیمه یعنی بچه دان را بیرون آورد و اگر در خانه
بسوزانند جانوران گریزان شود و اگر سوخته او را سائیده در بینی سعوط نمایند رعاف را
باز دارد و اگر چند مرتبه بر بدن طلا کنند و گذارند تا خشک شود تیر و خار را از بدن بیرون کند
و اگر با کبریت یا خرقه کتان طلا کنند و لسط کنند بر شکم آب زرد را بخشکاند و بکشد **بقره وحشیه**
گاو وحشی و ترکی واغ سقری گویند چهار صنف است **اول** مها **دوم** ایل **سیم** یحمور **چهارم**
تیتل و همه اقسام اربعه در فصل تابستان اگر آب یابند بیاشامند و اگر نیابند باستنشاق هوا
اکتفا نمایند و در این صفت گرگ و روباه و خرگوش و شغال و حمار وحشی و آهو با وی
شریکند **اما ایل** ذکر او در الف مفتوحه گذشت و یحمور در یا بیاید اما مها اگر چه در باب میم
لکن شمه از او در اینجا بیان نمائیم او تند شهوة بود و به مرتبه که چون ماده او بار گیرد از نر میگریزد
از خوف آنکه با او در حال آبستنی مقاربت جوید از فرط شهوتی که دارد و نر او از شور شود
و جمع آید پس چون یکی سوار شود باقی دیگر بوی آب منی استشمام نمایند و بجهند و در نشاط آیند
شاخ او مصمت بود بخلاف شاخ باقی حیوانات که مجوف بود و بقره وحشیه اشبه حیوانات است بز اهلی

وشناختش سخت و محکمست بطریقی که خود و بچگان خود را از ضرر سگ شکاری و غیره نگهدارد
گوشتش بجماع حلال بیرا که از طیبات است اکل مغز ساق او علاج فالج است و نفع عظیم بخشد
هر که شعبه از شاخ او با خود دارد سباع از وی گریزان شود و اگر شاخ و پوست و پشم او را
بخور کنند وجع وی ساکن گرداند بخور موی او در خانه که موش و جعل و سایر هوام باشد
بگریزاند اکل شاخ سوخته او در طعام زایل کند تب ربع است و آشامیدن او در میان
خیزی از اثر به زیاده کننده قوة باه است و مقوی عصب و سعوط او در بینی گوشت
آید دفع رعاف کند طلاء خاکستر شاخ او که مخلوط با سرکه باشد بشرطی مقابله با دوا قبات
دافع برص است تناول مثقال از او موجب غلبه بر خصم است باقی در میم بیاید **بقرة الماء**
گاو عنبر است و سپرا از بحر بر دارد و چرا کند و الله اعلم بصحة هذا النقل چه اکثر بر آنند که
عنبر از قعر دریا بیرون آید و اگر این نقل صحیح باشد سرگین او مقوی دماغ و حواس و دل
بود **بقره بنی اسرائیل** او را ام قیس و ام عویف نامند و او گاو ماده کوچکیست که کوچک
دو شاخش و در رنگست چون اراده بر خواستن کرده در مکان خود قطع اندازد یعنی شی
اگر به دست تو آید تشبث او در انکشاف میلی در وزن اکتحال نمای بچشم کسی که در چشم او
سفیدی که باشد بیاض عین را ببرد و اگر این حیوان خود را بر موضعی که موی نداشته باشد
بساید موی برآرد و ممکنست که شبه آن گاو باشد که همین شیش از او در وقت برخواستن بیفتد
تعبیر دیدن گاو سفید و سیاه در خواب دلیل سالست اگر فربه باشد سال ارزانی

و فراخی و اگر لاغر سال گرانی و قحط و گاو زرد دلیل مسرت و خوشحالی و بقره تیره رنگ
دلیل سختی است در آخر سال و دیدن نصف بقره مصیبت خواهر یا دختر و اگر بقره دیگری
بدو شد با زن غیری خیانت کند و هر قسم حالتی که ببیند با بقره خود پس آنچه زده جهاد دختر
او را حج شود و دوشیدن او مال بسیار است و اوزار او دلیل مردمان مشهور که بی آب
باشند و خراش کسی را دلیل بیماریست و اگر گاوی برود و او را بگیرند آن شخص در آن
سال بمیرد و دیدن او در خواب از برای اهل زراعت دلیل خیر و برکت و نسبت است و اگر کسی
چنانکه خیل را که در باب خا بیاید نسبت داده‌اند اگر ببیند که بقره داخل خانه او شد و شاخ زد
او را از این رمال بهم رسد نصاری گویند که اکل لحمش دلیل رفتن او پیش حاکم و بیاید
مالیست از برای کسی که او را برابر در بریان او و ایمن از خوف اگر زن حامله دارد بشارت
دلیل فرزند نر است نیز بریان او بشارت در معیشت است اکل مطبوخ و بریان و روزی
و ارزانی گویند که عایشه گفت قبل از جنگ جمل در جمل خواب دیدم که گویا بر تلی هستم و گاو
ذبح کنند و بر مسروق گفتم گفت خواب خود را است میدانی در حوالی تو جنگ شود که کشته‌ها
افتد گفت چنین شد روز جمل اگر ببیند که بقره شیر گوساله خود خورد زنی بر دختر خود قیادت
کند اگر بنده ببیند که زن آقا را امید و شد زن آقا را بخواهد **بقه و بعوضه** پشه و تیرگی گوره
موجک مانند بعوضه اکثر پر دارد و نوعی اکثر سرخ و به پوست پر ندارد و از آن طلع گویند اکل
مرد و از جهت قذارت حرامست در عجایب المخلوقات آورده که اگر خانه را بالقلقند و شونیز

بخور کنند هیچ پشه و ملخ داخل آن خانه نشود و اگر غبار صنوبر بخور کنند پشه گریزان
شود و بعضی گفته‌اند هرگاه در خانه مجلس بخور کنند پشه و ملخ گریزان شود و نیز اگر بعلق
گاو را از لونا منده یا بعاج یا پوست چاپشین یا شاخ سرو بخور کنند پشه گریزان شود
و اگر برگ حرمل را در سرکه نقوع کرده بر خانه پاشند پشه‌ها گریزان شوند اگر کندر و کبریت
و دود فارو معه با به بر شاخ قسط طلا کنند و این شاخ را وقت خوابیدن نزد سر خود کند از
پشه نزد او نرود دیدن آنکه پشه دو صنف است یکنوع او شبیه کنه است لکن پاهای او
خفیف است و رطوبتش ظاهر در عراق عرب و شام او را جرجس گویند جوهری گفته
که او لغتیست در قرقس و پشه در خلقت شبیه بفیل است چه خرطوم دارد و تفاوتی که
هست آنست که فیل را چهار دست و پا است و پشه را شش پا و چهار پر خرطوم فیل مصمت
و از پشه مجوف و هرگاه بر عضوی از اعضای آدمی رود و همیشه بخرطوم خود قصد میکند
که سوراخ کند جسد و مسامات وی را تا بیرون آید از وی و حرص او مرتبه ایست که خون آنقدر میمکد
تا آنکه تر کند و میمیرد یا عاجز میشود از طیران و از این سبب موت او است از عجایب کار او
آنست که بکشد شتر و غیر او را از ذوات الاربع پس در صحرا بیفتد مرده او را مرغان جاوی
که بخورد بمیرد و مانند اگر کسی را پشه بر گوشش رود یا کار مشکل پیش آید دو رکعت نماز بقصد امطلب
گذارد و بعد از وی سه نوبت گوید یا حلیم یا علیم یا عظیم پشه از گوش وی بیرون آید و کار
ساخته شود ابو هریره گوید که من ایستاده بودم که خود دیدم که حضرت شنید کایات

علیه و آله افضل الصلوات و قدم حضرت امام حسن با امام حسین علیه السلم را بر روی
دو قدم مبارک خود داشت پس آنحضرت دران وقت این عبارت خواند که خرقة
خرقة ترق عین بقة پس آنحضرت دهن مبارک او را ببوسید گفت بار خدایا دوست دار
او را که من او را دوست میدارم بدانکه خرقة یعنی ضعیف نزدیک خطوه و ترق یعنی بالا
رو و چشم پشه کنایه از کوچکی چشم اوست خبر مبتدا محذوف است تقدیرش هذا عین
بقة بعضی از اهل مغرب بجهة افسون پشه وغیره گفته که بنویسید در ارکان خانه که دار و سرای
درخانه فوکره موسی نفتضی علیه قال هذا من عمل الشیطان انه عدو مضل مبین
عطشیش عطشیش عطشیش متا تیها البق عطشیش عطشیش ازحل تیها
البق و الّا لا یغضب الله علیک کما غضب علی رحل القاضی و دکیله [illegible]
گریزان دیگر از جمله خواص [illegible] آنکه هر گاه او را سائیده در سوراخ ذکر ریزند عسیر البول را
برطرف کند **تعبیر** دیدن پشه در خواب دلیل دشمنان ضعیف است و نیز دلالت کند بر همی
و غمی که از خواب بود **نبات الروم** ماهیان چند اند در بحر روم شبیه بزنان مو دار
رنگهای گندم گون و پستانهای بزرگ و فروج عظام دارند ایشان را کلامی باشد که کسی نفهمد
وخنده و قهقهه کنند و باشد که بعضی از مردم ایشان را بگیرند و مباشرت نمایند پس خلاص گشته
بدریا گریزند گویند هر وقت از صیادان نزدیک رو با بی صاحب بحر ماهی بصورت
زنی می آورند ایشان را قسم میداد که راست بگوید که با او دخول کرده بود و گر ادم

آبی در انسان الماکذشت **ببر** بفتح با اول و کسر با دوم پلنک و بترکی بولتار مش
خوانند گوشتش حرام و او با شیر مسید و دو دشمن وی بود و او را برید و فراق نماند
ماده او از باد بار گیرد و لهذا چون باد وزد و کسی قدرت بر صید او ندارد
لیبا باشد که بدزدند و یا با اسب بگیرند و در قفس آینه کنند و با کودکان مونس سازند
تا رام شود و بیرون آرند و اگر بدرخت گافور انس گیرد و نزد آن درخت باشد و مفارقت
نکند و کسی که در بنا شد که از آن درخت چیزی از گافور فرا گیرد لکن در بعض اوقات معلومه
دور میشود و آن وقت را میشناسند پس در وقت مذکور نزد آن درخت آیند و گافور
فرا گیرند از جمله خواص وی آنکه اگر زهره او را در سرسام و برسام طلا کنند بشرطی که مجروح نبا
نمایند نفع عظیم بخشد اگر زن بر دارد هر گز بار نگیرد و اگر آبستن باشد اسقاط حمل وی شود
اگر قاب پای او را بر بند دست بندد حامل وی هیچ تعب نکشد اگر چه بیست فرسخ راه
رود هر که پوست او نشیند حب القرع از وی بیفتد **بازل** شتر را گویند که دندان
او شکافته شده باشد و این در سال هشتم بود **بافعه** کرم شکم ابی عمر گوید که او مرغیست که حذر
کند و هست هر گاه و تاب بیابد بر راست و چپ خود نظر انداز د **نبات الوردان** در بات واو
بیاید **بهرمان** نوعی از عصفور یعنی گنجشک در عین بیاید **بهمه** صغار از اولاد گوسفند
و گاو **بهیمه** چهار پای **بقیع** بز آهوی نر فربه در طبع در باب طا بیاید **بیشتون** تبهای
مرغ دراز گردن است در باب میم در ملک الحزین بیاید **بکر** شتر جوان **بنیب** بروزن

فعیل ماهی بزرگ **بَجَّع** مرغ بزرگ حوصله و باب حا در ذکر حواصل بیاید **بَطِین** انواع
از ماهیان که باز هره آنها چیزی نویسند که تاریکی خیال نخواهد شود که در روز **بَرَّخ** مرغا
در طیر الماء بیاید **بَدَنه** آنچه خون آلود کنند از گاو و شتر جهة قربانی **بَذَج** بذال معجمه
و جیم بچه میش **بُجْرُم** بیا و جیم بچه گاو وحشی **بُرْغُز** ماده گاو وحشی **بُرْغُش**
بشین معجمه از گنجشک ذکر همه اینها هر یک در محل خود بیاید ان شاء الله تعالی **بَطّ** مرغابی
کوچکان ازرک نامند ذکر او در اوز گذشت فرق میان این هر دو آنست که آنچه از
مرغابی میپرد از اهرکاه محرم او را بکشد کفاره ندارد آنرا اوزه گویند چرا که داخل
صید نیست و آنچه میپرد صید است و بر محرم حرامست آنرا بط گویند **بَعِیر** اسم جنس است
ذکر او در ابل گذشت در جمل بیاید **بُغَاث** بحرکات با آمده مرغیست که اصغر از رخمه و رخمه
مرغیست شبیه کرکس بغاث اخبث طیور است گوشتش حرام سایر احکام او در رخمه بیاید
ان شاء الله تعالی **فصل دوم در باب مکسوره** **بِرْذَون** اسبی که پدر و مادرش اعجمی
باشد کنیتش ابو الاخطل جهة آنکه گوشت او سست بود بخلاف اسب عربی که تیز گوشت بود
صاحب منطق الطیر گوید که برذون میگوید بار خدایا قوت روز بروز میخواهم گوشت
دی بکرده از جمله خواص او آنکه هر زنی که خون ریزی باشد هرگز بار نگیرد و بخور سرگین او
بچه دان و بچه بیرون آرد نجاست او اگر او را خشک نموده سعوط نمایند قطع رعاف
کند و اگر بر جراحات پاشند خون را باز دارد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل

خضوت و بعضی گویند دلیل سیر آمرد اعجمی و بر از زین جال اعاجم باشد و بعضی زن
تعبیر نموده اند و اگر ببیند که برذون او را دزد برد زنش مطلقه شود و اگر ببیند که فضا
شد زنش فجور کند **بِرْقِش و بِرْکِش** مرغیست مثل عصفور که اهل حجاز شرشور نامند
در باب شین بیاید **بِیَاح** بیاء مخفف و گاهی مشدد خوانند نوعی از ماهی در باب حا
در ذکر حوت بیاید **فصل سیم در باب مضمومه برغوث** کیک بترکی بره نامند اکلش
حرام و قتلش بر محل و محرم مباح در حدیث آمده که مردی کیک را دشنام میداد حضرت
مقدس نبوی شنیده فرمود که دشنام مدهید که او بیدار کننده است بجهة نماز صبح از ابی
غفاری منقولست که پیغمبر خدای فرمود که هر گاه کیک ترا برنجاند قدحی آب فراگیر و بر او
هفت نوبت آیه وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ بخوان پس بگو اِن کنتم مؤمنین فکفوا شرکم
واذاکم عنّا پس آب را دور فراش خود بپاش که بفراغت خواهی خوابید چنین ابن اسحق
گفته که حیله در دفع براغیث آنکه جزوی از کبریت در اوند در خانه بخور کنند همه کیکها گریزان
شوند و بمیرند و نیز اگر در خانه گوی بکنند و برگ فلی در او اندازند مجموع آنها
در آن گوی جمع شوند پس خاک در او ریزند که همه در زیر خاک بمیرند دیگری گفته
که مطبوخ شونیز را در خانه بپاش که قاتل براغیث است و نیز اگر در خانه موی اسب
عتیق یا پوست او را بخور کنند هرگز براغیث بر آن خانه نبود و مکند اسب عتیق آنست که پدر
و مادرش عربی باشد بخلاف برذون بدانکه اگر کیک گوشت کسی را و خصیه حیات دارا

چنانچه کبک بیرون جهد و اگر بر گوش چپ رود خصیه راست او را چنانچه کبک بیرون رود
تعبیر دیدن براغیث در خواب دشمنان ضعیف اند که طعنه زنند کان را بشنود و بعضی
بر دم او باشد تعبیر نموده اند اما جاماسب گوید که کسی که در خواب بیند که کیک او را گزید
مال یابد والله اعلم براق اسبی که حضرت مقدس نبوی شب معراج سوار شده و اشتقاق
او از برق است جهة سرعت او و اسب سفید است از استر کوچکتر و از حمار بلندتر گام
بر جای نهد که نظرش واقع شود و لهذا یکقدم بر زمین و یکقدم بر آسمان اول نهد
و هفت آسمان در هفت قدم طی کند بلبل معروفست گویند که سلیمان علیه السلم
روزی بر بلبلی گذشت که بالای درختی صدا میکرد و سر و دم میجنبانید آنحضرت
از اصحاب خود پرسید که این بلبل چه میگوید گفتند الله و رسوله اعلم آنحضرت
فرمود که میگوید که امروز نیم خرما خورده ام و خاک بر سر دنیا کرده ام زمخشری در تفسیر
این آیه آورده که وکاین من دابة لا تحمل رزقها بعضی گویند مراد بلبل است که قوت
احتکار میکند ذکر او در باب عین در عندلیب بیاید بوم جغد و کنگر و بترکی بایقوش نامند
کنیتش ابو الخراب و ام الخراب و ام الصبیان و ملقب بوم را غراب اللیل گویند جهة آنکه شب تا صبح
نخوابد و با آشیانه مرغان رود و افراخ و بیضهای آنها بیرون آرد و بخورد و در شب
هیچ مرغی تاب توانایی او ندارد اما اگر در روز طیور او را بیند مبادرت بر قتل او
نمایند و او را بکشند و پر وی را بکنند و از جهة عداوتی که میان او و سایر طیور است

صیادان

صیادان او را در زیر دام نهند تا طیور بر سر او جمعیت نمایند و در این زمان ترک بزرگ
او را اسار و غوش و کوچک وی را بایقوش نامند و از اکاذیب عربست که چون انسان
بمیرد یا کشته شود روح از بدن او مفارقت کند بصورت بوم بر قبر او نوحه کند از جهت
مفارقت جسم و تنهایی او جاحظ گوید که بومه در روز نمیپرد و بگمان آنکه از حسن و جمالی
که دارد چشم زخمی بد و خورد و بدانکه اکل جمیع انواع آن حرامست از جمله خواص او آنکه بر گاه
او را ذبح کنند یک چشم وی مفتوح و دیگری مضموم ماند اگر چشمی که گشاده ماند در زیر
خاتم گذارد که در دست کند خوابش نبرد ما دام که در دست وی باشد و اگر چشم پوشیده را
در زیر نگین انگشتر گذارد و در دست کند همیشه در خواب باشد طبری گفته که اگر عین مفتوحه
با مضمومه مشتبه شود هر دو در آب اندازد آنکه بر روی آب آید منفتحه بود و آنکه در زیر
آب بماند منغمضه هرکس گفته که اگر دل بومه را بگیرد و در دست چپ زن خوابیده گذارد
هرچه داند و کرده باشد بگوید اکتحال زهره او دفع ظلمت بصر نماید و دل بومه
بزرگ را هر گاه در پوست گرگ بسته با خود دارد و سایر هوام محفوظ ماند و از هیچ چیز
نترسید اکتحال از پیه کند او ظلمت شب را در نظر او روشن گرداند در شب چیزها را
بیند چنانچه در روز و او دو بیضه نهد یکی تام الخلقة بخواص آن دیگر را بجانب خود کشد
باقی خواص او در باب ها بیاید تعبیر دیدن او در خواب دلیل دزد مکار یا ملک ستمکار
مهیب بود که از او بر رعایا حیفی واقع شود که در عقب او دفع خوف شود و گاه او را امرد

احمق تشبیه کنند والله اعلم **بوقیر** بعضی گفته اند که او مرغ سفیدیست که هر سال جمعی
ازان در وقت معین بکوهی که او را جبل الطیر نامند و آن کوه غریب مثل مصر است
بقرب انصنا که بلده ماریه والده ماجده ابراهیم ابن نبینا صلوات الله علیه و آله
پس طیور بجبل مذکور آیند و خود را ازان کوه آویزند و دران کوه روزنه ایست
که هر یک ازان مرغان آیند و سر خود را در نیل مصر اندازند و خود را بشویند
بیرون آیند و بجای که آمده اند بروند تا آنکه یکی ازان طیور که سر خود را بران روزنه
کند و چیزی ازان روزنه بدو چسبد پس آن مرغ آویخته بماند و چندان اضطراب
و فریاد نماید تا هلاک شود و معلق بماند و بعد از مدتی بیفتد و چون ازان روزنه
چیزی بدین مرغ نچسبد طیور دیگر فی الحال برگردند و هیچیک ازانها در امکان بین
نشود تا سال آینده ابو بکر موصلی گفته که از اعیان این بلاد شنیدم که چون سال ارزانی
شود دو مرغ بدان روزنه چسبد و اگر متوسط یک مرغ و اگر قحط کرد دو هیچ مرغ بروزنه
نچسبد والله اعلم **بزکه** نوعی از مرغابی و در طیر الماء بیاید **براء** مرغیست که بسمول
گویند در باب سین بیاید **بختی** شتر بزرگ خراسانی دو کوهانی **برقان** ملخ ملون برنگها
در باب جیم در جراد بیاید **بلوص** قسند بلام مرغیست **بهار** ماهی سفید بزرگ
خوشبوی که بوزن سه صد رطل باشد **بهنه** گاو کوهی در بقره وحشیه گذشت **ابو بریص**
که او را سام ابرص بعربی و بفارسی چلپاسه بزرگ و ترکی باشتی اغلو نامند در باب سین بیاید

باب

باب سیم مشتمل بر سه فصل فصل اول در تاء مفتوحه **تنین** مار بزرگ و ترکی ببوک ایلان
و بعضی گویند که او نوعی از ماهیست و اشد از کوسج است که در باب کاف خواهد آمد دندان او
در تیزی مثل نیزه باشد در طول مثل نخلهای چشمهای سرخ دارد چون برق درخشان
دهن وی گشاده و جوف وی فراخ هرگاه بحرکت درآید دریا بتموج آید و دواب بحری
هر چه بیند بخورد چون فساد بسیار کند ملکی او را بدریا اندازد و بیرون آب بحر نیز
چنان کند که با دواب بر چون بدنش بزرگ شود حق سبحانه و تعالی ملکی فرستد
تا او را بردارد و بمیان یاجوج و ماجوج اندازد و بعضی روایت کرده اند که اژدها
دیدم که طول او دو فرسنگ بوده لونش مثل لون پلنگ بطریق ماهی فلس دار و بال داشته
سرش مثل سر آدمی مثل تلی بزرگ و دو گوشش بنهایت درازی دو چشم در غایت تدویر
غیر ماکول اللحم است بعضی گمان برده اند که اکل او مورث شجاعت هرگاه خون او را بر قضیب طلا
نمایند و با زن مباشرت کنند لذت عظیم یابد **تعبیر** دیدن او در خواب دیدن
پادشاه است اگر اژدهای دو سر یا سه سر بیند بشارت بزرگ یابد اگر بسیار اژدها بیند دلیل موت
اوست از رویای معتبره که زنی در خواب دید که اژدهای ازو متولد شد چه اگر اژدها
خود را میکشد در حال راه رفتن **تم** مرغیست مانند بط در از منقار گردنش درازتر
از بط بود و اکلش حلالست **تنوط** دارکو بفتح و ضم او و سر دو جا بر نیست نوعی از گنجشک
اصمعی گفته او را بدین اسم جهة آن مسمی شده و درختی که آشیان کند و جوجه برارد

که خود را از زبر آویزد و همیشه چون شب شود تا صبح فریاد کند از خوف آنکه آسمان بر سرش
فرود آید اکلش حلالست اگر او را بکارد ذبح کنند و از خون او بکسی دهند که در عشق بود
نماید اثر کند اگر زهره او را با شکر جوشانیده بکودکی دهند که بدخلق باشد خلق نکو
بهم رساند و اگر استخوان او را بر کودک آویزند وقتی که قمر زاید النور باشد آن کودک
در تمام عمر در نظر مردم محبوب نماید اگر چه کریه المنظر باشد تیس بز نر اهلی و وحشی دراز
ریش رکان او را تیس خوانند جمیع بدنش مثل زیر بغلش منتن است اگر ریش او را بر صاحب
ربع بندند یا بر سر صاحب صداع آویزند مرد و صحت یابد اگر سپرز او را صاحب طحال
دست گیرد یا در خانه که او باشد بیاویزند چون سپرز خشک شود شفا یابد اگر جگر او را
در وقتی که گشته باشند از آب او بچکانند در گوش که درد کند ساکن شود و اگر قضیب او را
سائیده با شامه تهیج باه کند اگر بول او را بجوشانند تا غلیظ شود مثل او شکر داخل
کنند و در حمام بر جرب طلا کنند جرب ابر دارد اگر سرگین او را از زیر سر کودک که بسیار گرید
گذارند ساکت شود تورم مرغیست بر شکل کبوتر او را طیر التمساح گویند و در دو بال او
دو خار است که سلاح اوست پس هر گاه نهنگ ماهی و مار بسیار خورد و گوشت آنها در بیخ
دندان وی ماند و او را رنج دارد حق سبحانه و تعالی مرغ مذکور را فرستد تا در دهن
نهنگ در آید یک خار بر فک اعلای وی و دیگر بر فک اسفل گذارد تا دهان او باز ماند تا
از گوشت حیوانات در بیخ دندان وی مانده باشد بخورد و او بروزی خود رسد و نهنگ

راحت یابد پس هر دو خار از فک اعلا و اسفل وی بیرون آرد و بپرد و از جمله خواص
او آنکه اگر یکی از دو خار مرغ مذکور را در موضعی که انسانی بول کرده فرو برند همه آن شخص
بیمار باشد مگر آنکه او را از آن موضع در آرند یا بپوسد و اگر دل او را بر کسی آویزند
که دلش درد کند شفا یابد باذن الله تعالی تارب بز کوهی را او و علت در باب واو
بیاید تبیع گوساله تمعیة جانوریست بقدر گربه در حجاز میباشد تخلل نوعی
از سباع است مانند سگ کوچک شبیه بیوز است شکار نمودن او در نهایت کمال بود
اگر صید او کلنگ است و غیر گوشت چیزی نخورد تولب خرکره او را جحش گویند
در جا باید تقه او را عناق الارض نامند فصل دوم در تاء مکسوره تدرج
بر وزن زبرج مرغیست مثل دراج در باغها و بستانها تنها میباشد وقتی که هوا صاف
باشد و باد شمال وزد با صوات طیبه نغمات متنوعه میسراید و فربه میشود و اما
وقتی که هوا تیره باشد یا باد جنوب وزد لاغر میشود و او از وی کسی بشنود دود جا
نرم خانه سازد و مفصه نهد تا از آفات محفوظ ماند گوشتش افضل لحوم طیور است
اکل او قوة باه زیاده کند و فهم بیفزاید گویند بسیار است در زمین خراسان و فارس
باشد اکلش حلالست اگر زهره او در بینی دیوانه و خفیف العقل و صاحب سودا
سعوط نمایند شفا یابند و اگر گوشت او را بریان کرده صد روز متوالی تناول نمایند بشرطی
که گرم باشد همین خاصیت دهد تمساح نهنگ بترکان او گویند بر صورت سوسمار است

واز اعجب حیوانات است دهن فراخ دارد شصت دندان در فک اعلا و چهل در فک اسفل
و میان هر دو دندان او دندان کوچکیست مربع در وقتی که دهن بهم نهد دندانها
بعضی در میان بعضی درآید او را چهار پای و دم طویل و زبان درازی بود و پشت او
شبیه ظهر لاک پشت بود که آهن در و کار نکند و این حیوان نمی باشد مگر در نیل مصر تنها
و زعم جمعی آنکه در دریای سند نیز می باشد و او بسیار صاحب قوة است و در میان آب او را
نمیتوان کشت مگر از زیر بغلش بسیار بزرگ جثه بود و طول او دوازده ذرع در عرض دو ذرع
یا بیشتر است بد رو چون خواهد که با ماده خود جمع شود سر در دو بسوی صحرا آید ماده را
بر پشت اندازد و با او جمع شود چون فارغ شود دیگر داند و بچه کوتاهی دست و پا قدرت
بر گشتن ندارد و پشتش خشک شود اگر بر این حال ماند همیشه چنین خواهد بود تا برگردد و در
بیضه کند و آنچه در بحر افتد نهنگ و آنچه در بر ماند سقنقور ماند و از عجایب امر او آنکه
او را مخرج نیست بلکه هرگاه جوف وی پر شود بجانب بر آید دهن بگشاید مرغی که او را
قطقاط گویند بیاید و آنچه در دهن اوست بخورد غذای او باشد و نهنگ راحت
یابد و شیخ خبر داد که گذشت او را شصت دندان و شصت رگ است و شصت بار با ماده
جمع شود و شصت بیضه نهد و شصت سال عمر کند ابو حامد اندلسی گفته که او را هشتاد
دندانست چهل در فک اعلی و چهل در فک اسفل و همیشه فک اعلا متحرک و اسفل ساکن
و بدترین سباع کرگ است چهار ماه در زیر آب نهان بود و مدة زمستان از جگه

بود و سنگ دریای دشمن اوست پس چون نهنگ بخواهد دهن خود بگشاید سنگ بحری
خود را کل او دو خشک می سازد و بخبر در دهن او در می آید و در رودهای او را می خورد
بعد از آنکه او را می خورد و بعد از آنکه او را کشت جوف او را شکافته بیرون می آید
و راسو نیز با او همین کار کند غیرها کول اللحم است اگر چشم راست او را بر چشم راست
صاحب رمد بندند و چشم چپ بر چشم چپ صحت یابد اگر پیه او را در گوش کنند
درد را ساکن کند و اگر کر بر تقطیر او در گوش مداومت کند کری را نفع بخشد و اگر با موم خمیر
نموده در چراغ فتیله کند در سر نهری که برافروزد وزغهای وی همه بمیرند
اکتحال زهره او مزیل بیاض عارض در چشمست اگر چیزی از دندان او را مردی در جانب
خود دارد قوة جماعش زیاده شود و دندان اول جانب چپ او را اگر بر صاحب قشعریره
بندند لرزه وی ساکن گردد و جگر او را اگر بر صاحب صرع بخور کنند شفا یابد اگر با
از پوست او بر پیشانی قوچ بندند بر همه قوچها غالب آید و سمه را بگریزاند اگر
سرگینی که در شکم او می باشد اکتحال نمایند بیاض عین را ببرد و بوی چون بوی مشک بود **تعبیر**
دیدن نهنگ در خواب دلیل دشمن مسلط شده است و او نظیر اسد است و بعضی گفته اند که دلیل
در صاحب مکر و فریب است **تغلق** بر وزن بهرج مرغ آبی را گویند **فصل سیم**
در تای مضمومه **تبشر** بضم تا و فتح با و تشدید شین مرغیست که او را صفاریه گویند
و در صحاری یابد **تفقل** بر وزن قنفذ بچه روباه را گویند از اول ولادت تا دو روز

تخمیر بروزن صبر و دلفین است در دال باید باب چهارم مشتمل بر دو فصل فصل اول

در ثاء مفتوحه ثور گاو نر و بزرگی او گز کنیت و ابو المجل از خواص او آنکه سر گاو بر باده و بعد

از نزول بول کند سرگاو از آن گل بر داشته بر خود طلا کند قوة باه دهد و انعاظ نماید و مثانه

او را اگر خشک نموده بسایند و با سرکه و گلاب مخلوط سازند بر فراش کسی پاشند که بولش

در فراش بول کند نفع دهد و اگر او را آنکه داشته خصیه وی بر بندند انبساط را ده روز

و بسرعت زمین شکافد اگر منی او را بروغن گل چرب کنند صرع شود اگر بول او بر آن

نویسند اثر کند تا آنکه خوانده شود و سایر خواص او در باء در ذکر بقر گذشت تعبیر دیدن

او در خواب دلیل مرد بزرگ شدید الباس کثیر النفع است و معین بر امور و بسیار باشد

که دلالت کند بر جوان نیکو و نیز دیدن او دلیل زیاده شدن فتنه تا معاونت بر کارهای

صعب بود خصوصا بحاجات ارباب زراعت و گاو زرد تیله دلیل ملاحت و غفلت بود و گاو

ابلق دلیل مسرت و فرحت و گاو سیاه دلیل شفای بیمار و باشد که دلیل جنون بود

ثول زنبور عسل و بعضی جماعة نحل را گویند در باب نون بیاید ثیتل بز نر مسن

نقض گاو ماده را گویند که محرم صید او کند ثنی هر حیوان سم شکافته صاحب خف

که دندان پیش انداخته باشد و این در سم شکافته در سال سیم بود و در سم بسته در سال

ششم ثاغیه گوسفند ماده در نعجه در باب نون بیاید ثفا گربه بری قریب بجثه روباه

لکن بشکل گربه بود ثیخ بچه عقاب در عین بیاید و عقاب هم هر شریف ثقیل میباشد و گویند

کهجهة

کهجهة آنکه زمین را به بسیاری خود ثقیل گردانیده قال النبي صلی الله علیه وآله اني ترکت

فیکم الثقلین کتاب الله وعترتي اهل بیتي ان تمسکتم بهما لن تضلوا بعدي یعني دو چیز

سنگین در میان شما گذاشتم کتاب خدای و عترت من که اهل بیت منند اگر بآن هر دو

متمسک شوید هرگز گمراه نشوید ثعب نوعی از زرق در ضفدع در باب ضاد بیاید ثاء

مکسوره نیاید فصل دوم در ثاء مضمومه ثعبان اژدها یعنی مار بزرگ و این در غیر مصر نباشد چه در آنجا

خدای تعالی عصای موسی را اژدها گردانید و اکثر خواص مار در باب حا بیاید نقلست که

عبد الله بن جدعان در اوایل حال مردی درویش بی چیز خاکنشین بود و با این حال

مرد شریر اگر با همه کس جنگ و جنایت میکرد تا آنکه جمله خویشان نزد پدر وی شکایة

آمدند و پدر از وی رنجیده از نزد خود براند و قسم یاد نمود که هیچ وقتی نزد خود

راه ندهد پس عبد الله از خلق مایوس گشته در شعاب مکه میگردید و آرزوی مرگ مینمود

تا روزی در اثنای سیر نظرش بشکافی از کوه افتاد گمان برد که در وی ماری است نزدیک

رفت بتمنای آنکه مار او را بکشد و از مشقت دنیا راحت یابد پس در آن شکاف در آمد

اژدهای بزرگی بنظر وی در آمد که دو چشم او دو چراغ بر افروخته میشد پس اژدها

بر وی حمله کرد عبد الله پیش رفت بگردش در آمد حلقه زد عبد الله قدم پیشتر گذاشت اژدها

پس رفت دیگر حرکت نکرد پس چون در وی تامل نمود دریافت که مصنوعیست استادان صنعتی

نموده اند و آنرا از طلا ساخته هر دو چشم او بر داشت و اژدها در هم شکست و ریزه

آنگاه دید در وی درآمد در آنخانه جثهای طویل که در طول مثل آن ندیده بود بر بالای
تختها افتاده و نزد سر هر یک لوحی از نقره که تاریخ وفات او در آن لوح مرقوم بود و ایشان
ملوک قبیله جرهم بودند که آخر ایشان حارث بن مضاض صاحب غرفه طویله بود و بر بالای
هر یک از ایشان قباهای منقش دید که دست کسی بدانها نرسیده بود و از طول همه مثل کرد
که دیده و در لوح موعظه چند ثبت نموده بود و هشام گفت لوحی از سنگ خام بود که بر او
سطری چند بعربی مرقوم بود که معنی آنها بفارسی اینست که من نفیله بن عبد المدان
بن خشرم بن عبد بابل بن جرهم بن قحطان بن نبی الله هود علیه السلم که بشش تشت
بر آنحضرت میرسم و پانصد سال زنده بودم و قطع مسافت تمام روی زمین نمودم
در طلب ثروت و بزرگی و پادشاهی هر چند علاج نمودم هیچ چیز مرا از مرگ خلاص ننمود
تا اکنون الحال در زیر زمین مسکن دارم پس عبد الله بعد از ملاحظه این احوال در و
خانه نگاه کرد تلی از زر و یاقوت احمر و مروارید و نقره و زبرجد مشاهده نمود بعضی
از و برداشته در غار را سنگ استوار نموده نشانی کرد تا وقت حاجت گم نکند
از اموال برداشته نزد پدر و سایر اقوام آورده و ایشان را از خود راضی نمود
و با ایشان مهربانی بجای آورده و باحوال عشایر رسید و همیشه از اموال مذکوره
در راه خدای تعالی صرف نموده تعمیر قناطر و مساجد و نفقه درویشان و حق مستحقان
میرسانید و دوستان را مهمانی و با سایر خلق انواع احسان بجای می‌آورد تا روی

بعضی

بعضی بهاء **ثعلب** روباه و ترکی تولکی گویند و او خایف ترین حیوانات و گریزنده و در
و پر مکر و پر حیله است از خباثت و مکاری که دارد با سباع کبار میکرد و از جمله حیل او
در طلب روزی آنست که خود را مرده می اندازد و شکم خود را پر باد کند و پایها بالا دارد
و بر پشت افتد تا آنکه هر کرا نظر بروی افتد گمان کند که مرده است در این حال اگر
حیوانی نزد او آید بر جهد و او را صید کند و بانگ شکاری اگر این حیله بکار برد در مثل
گویند روباه را گفتند بچه جهت که دویدن تو زیاده بر سگ است گفت بجهة آنکه من بجهة
نفس خود میدوم و او بجهة دیگری میدود از نشانهای او آنست که او حیوانیست که سرگین او سلاح او ست
چه از منی او حیوانات گریزان شوند چه بدبوتر از سرگین جانوریست که در بیابان ها بیابد
هر گاه در برج کبوتر آید اگر سیر باشد همه کبوتران را بکشد و بگذارد و هر وقت که
گرسنه شود بیاید و بخورد و چون بخار پشت رسد او را مثل گره میبیند و در
دهن خود بخارها محفوظ ساخته بر و سرگین اندازد و بول کند تا خار پشت از تعفن
او منبسط گشته شکمش مکشوف و ظاهر گردد پس روباه بدو دوست شکم وی میدان
پاره کند و بخورد از عجایب این آنکه هر گاه کیک بسیار در پوست او در آید بعضی از پوست
خود را بدهن گیرد و بمیان آب درآید و آهسته آهسته تا آب نشیند تا آنکه کیکها
قاطبة از او دور شوند و بر روی آب بمانند پس خود را از چنگ ایشان نجات داده از آب
درآید و بگریزد و چون گرگ بطلب بچهای وی آید او برگهای پیاز کوهی که مشهور است بسازد

غصلات در درخانه خود نهند تا گرگ بوی می شنود و بگریزد صاحب عجایب المخلوقات
آورده که از برای منصور سامانی روباهی هدیه آورده بودند که اورا دو بال از پر
بود و چون کسی نزد او رفتی بالهای خود بگستردی و هرگاه دور شدی به پهلوی خود منضم
میساخت و دیگری گفته که در زمان سابق روباه ها می پریده اند محمد بن زکریا نقل کرده
چنین که آورده اند که شیری و روباهی و گرگی بمصاحبت بصحرا بجهة صید سیر نمودند
و آهوی و خرگوشی صید نمودند شیر گرگ را گفت که صید را میانه ما قسمت نمای گرگ
گفت این قسمت روشنست که خر حصه تست و خرگوش مرا معاویه یعنی روباه
و آهو از آن من شیر را این قسمت موافق مزاج نیفتاد غضب بر وی مستولی شده سر گرگ
بکند و دور انداخت پس روباه گفت قاتلک الله تو قسمت نمای گرگ چه جاهل بوده و علم
فرایض قسمت نیکو ندانست روباه گفت یا ابا الحارث این قسمت ظاهرتر از آنست که
بیان کنم خر چاشت تو و آهو را عشا تناول کنید و خرگوش را میان هر دو بخورید
شیر گفت بارک الله چه نیکو عالم بوده بعلم قضا این قسمت از که آموختی گفت از سر
گرگ که از بدنش جدا افتاده ابن جوزی در حلیة الاولیا آورده که شیر بیمار
شد همه سباع بعیادتش رفتند سوای روباه و گرگ نزد شیر غمازی نموده که روباه
نیامده شیر گفت چون روباه حاضر شود بخاطر من برسان پس چون روباه نزد شیر
آمد او را عتاب نمود که کجا بودی گفت شنیدم که ملک بیمار گشته بطلب دوا رفته بودم

شیر

۳۵

شیر پرسید که اطبا چه دوا تجویز نمودند گفت مهره ساق گرگ پس شیر بچنگ خود ساق
گرگ بدرید و روباه راه خود پیش گرفت و برفت بعد از آن گرگ از پیش روباه
میگذشت خون از پای او روان بود روباه گفت ای صاحب چکمه سرخ هرگاه نزد
ملوک نشینی ملاحظه نمای چه حرف از سر تو بیرون رود و پای از حد خود بیرون ننهی تعجب
در قسمت ارزاق که گرگ صید روباه کند و اکل نماید و روباه صید خارپشت میکند
و میخورد و خارپشت صید مار مینماید و مار صید گنجشک و او صید ملخ و ملخ صید زنبور
و زنبور صید نحله و او صید مگس و او صید پشه جمیع علمای شیعه و اکثر عامه اکل روباه را
حرام میدانند از جمله خواص او آنکه اگر سر او را در برج کبوتر گذارند هر کبوتران گریزان
شوند دندان او را اگر بر کودک بندند او را از بادی که عارض کودکان شود نجات دهد
و در خواب نترسد و خلقش نیکو شود زهره او را اگر در بینی مصروع سعوط نمایند شفا یابد
اکل گوشتش دافع جذام و لقوه بود و طلاء پیه گداخته او بجای صاحب النقرس نافع
بود و درد وجع را ساکن کند اگر خصیه او را بر کودک بندند دندانش آسانی برآید و در خواب
نترسد نشستن بر پوست او نافع اشیاست مر کسانی را که رطوبت بر طبع آنها غالب
بود او را اگر بر سر کودک مالند موی بیرون آرد اگر چه کچل باشد و اگر آدمی نزد
خود دارد حیله هیچ محیلی بر او کارگر نشود و گوشتش را اگر بریان صلایه کرده اکل
نمایند دفع نفخ و باد کند اگر دندانهای او را بر مصروع آویزند صحت یابد و اگر

صاحب سپرز خندند وجع را ساکن کند و شفا دهد مس گفته هرکاه کلکین یعنی سرد و کرده اورا
بدست کیرد از سنگ نترسد و مدد و فریاد کند اگر کوش او را بر خوکی که در کردن دارد ببندند وجع
او را ساکن کند قضیب او را اگر بر سر آویزند صداع را نافع بود زهره او را اگر بر طلا مالند
رنگ او مثل رنگ مس شود خصیه او را اگر بر ورمی که در زیر کوش هم رسیده باشد
طلا کنند نفع کند هرکاه یکمثقال از جگر او با شراب مخلوط ساخته بنوشند فی الحال سپرز را
برطرف کند پیه او را اگر بر دست و پا طلا کنند از شر سرما ایمن کردد اگر مغز سر او را با ورس
و آن گیاهیست که در یمن میباشد مخلوط نموده بر سر طلا نمایند کیسها در ریختن موی نفع
بخشد و موی را محکم دارد و هرکجا پوست او باشد کیکها جمع شوند اگر وزن درمی از خصیه
خشک و صلایه نموده از و بیاشامند قوت باه و نعوظ را زیاده کند اگر سرکین او را
با کلاب مخلوط ساخته در حین مباشرت بر احلیل طلا کنند آنمقدار جماع که خواهد بکند بول
پیه او پیه کرک بود **تعبیر** دیدن او در خواب که با روباه بازی میکند او را زنی دوست
دارد و بعضی کویند که روباه مرد محتال مکار زن میبنده بود اگر با او منازعه کند با قوم
خود نزاع نماید اگر بیند که کوشت او را میخورد او را بیماریست که چون کوشت روباه خورد
شفا یابد و بعضی کویند روباه دشمنیست از جانب پادشاه بود کویند دیدن او در خواب
دلیل طبیب و منجمست نصاری کویند اگر بیند که روباه را در خواب بکشت بزنی رجمندی آید
با آنکه قولش قبول کنند اگر بیند که شیر روباه میخورد از مرض شفا یابد اگر بیند که با او

جنک

جنگ کند با اهل خود جنگ کند **ترمله** روباه ماده **ثعاله** بروزن نخاله و زباله وفضاله
که سه برادر بودند اسم روباه بود **باب پنجم در جیم مشتمل بر سه فصل فصل اول**
در جیم مفتوحه جاموس جامیش فارسی معربست حیوانیست در کمال قوت و شجاعت و با این حال
خایفترین مخلوقاتست که اگر پشه او را بگزد دیگر بزد و خود را در آب رساند و با غلظ جسمش
زیرکی او بمرتبه ایست که اگر راعی وی او را نام میگذارد و سه مرتبه که او را بآن نام طلبد اجابت
کند و چاپید شیر از و نترسد و در طبع او کثرت میلست بوطن خود و شب نخوابد و حراست
خود و اولاد خود نماید اگر دایره کشند و جمعی در درون آن دایره درآیند و بر محیط دایره
جوامیش بخوابانند بنحوی که سرهای ایشان بیرون دایره باشد پس این دایره بجهت آنجمع
مثل حصار قلعه باشد و از پاسبانان چون نر او شاخ بر نر دیگر زند آنکه مغلوب شود
در میان درآید تا وقتی که قوت مقاومت بهم رساند بیرون آید و بطلب خصم رود و دو شاخ
زند تا غالب شود و اگر میان آب تا بینی فرو رود از جمله خواص آنکه اگر خانه را
بپوست وی بخور کنند پشه کریزان شود و اکل کوشت وی مورث پشش بود و اگر پیه
او را بنمک اندرانی مخلوط ساخته بر کلف و برص و جرب طلا کنند شفا یابند ارسطاطالیس
کفته که در مغز سر او کرمیست هرکه با خود دارد مادام که با وی باشد باقی در خواص بقر
کفته شد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل مرد شجاع جلدیست که نترسد احدی را
که متحمل آزار مردم شود اگر زنی در خواب بیند که او شاخ جاموس دارد پادشاهی را شوهر

کند و اگر شوهر دارد این خواب تو بهکار شوهر شود **جاب** شیر و خر و هر حیوانی وحشی قدرت دارا
گویند **جارحه** آنچه شکار آموزد از سگ و یوز و باز و غیره **جان** مار سفید است و بعضی
گویند مار کوچک است حق سبحانه و تعالی در صفت عصای موسی گفت کانها جان الی قوله
وهي حية تسعى ابن عباس گوید چون موسی عصا بینداخت اژدهای شد دهن کشاده
یک اسفل بر زیر قصر فرعون و فک اعلی بر زبروی نهاده ریش او هشتاد گز بود و قعده
یک میل از زمین بلند شده بر دم خود بایستاد و در روایت دیگر آنکه قبه قصر را میان
دو دندان خود گرفت فرعون از قصر که بگریخت چهار صد مرتبه او را اطلاق واقع شده
با آنکه همیشه پنهان از مردم بقضاء حاجت میرفت و در آن روز بیست و پنج هزار کس
مردند و بعضی بعض دیگر بکشتند **جدی** بزغاله نر و بزرگی او عناق گویند اکلش حلال
گوشتش اندک حرارتی با رطوبتی دارد و سریع الهضم است گوشت بزغاله سرخ و کبود
بهتر است تا مورث قولنج است مصلح او عسل است بسیار فربه وی خوب نیست زیرا
که دیر هضم است گوشت هر نوع بزی که باشد اکل او صاحب دمل را نافع است اکل لحوم
وی در زمستان نافع بود و در تابستان نکو و در باقی فصول متوسط بود **تعبیر** دیدن
او در خواب دلیل فرزند است جدی مذبوح موت اولاد است خوردن بریان او دلیل
فرزند نرینه است اکل ذراع او نجات از هلاکت خوردن از پهلوی چپ او هم
و غم است اکل از نصف اعلا تا ناف دلیل زن و دختر و نصف دیگر دلیل پسران باشد

باقی

باقی در حروف درخا باید **جراد** ملخ و بزرگی چکرد که جمعش جراد اکلش حلال و بانواع است
بعضی بزرگ جثه و بعضی کوچک و بعضی سفید و بعضی سیاه و سرخ و بعضی زرد بری
او چون از بیضه بیرون آید او را دبا گویند چون بال برآرد غوغا نامند بعد از آنچه
نر است زرد رنگ شود و آنچه ماده سیاه در سنگلاخها و جایهای سخت که آهن در و کار
نکند بیضه نهد و او را شش پای بود دو در سینه و دو در عقب و اطراف پایهاش
بطریق منشار است و او حیوانیست که تابع رئیس و سردار خود است چون نحل که بطریق
لشکر جمعیت کنند و بهیات مجموعی فرود آید و بجمعیت کوچ کنند لعاب و تخم نباتات
بود بر هر چه بنشیند او را هلاک کند ابن عمران گوید ملخی نزد حضرت مقدس نبوی بر زمین
افتاد که بر بال او نوشته بود که نحن جند الله الاكبر ولنا تسعة وتسعون بيضة
ولو تمت لنا المائة لاكلنا الدنيا بما فيها یعنی ما لشکر خداوند اکبریم ما را نود و نه بیضه باشد
که اگر صد تمام شود هر آینه همه دنیا را بخوریم پس آنحضرت فرمود اللهم اهلك الجراد
واقتل كبارها وامت صغارها وافسد بيضها وسد افواهها عن مزارع المسلمين
ومعايشهم انك سميع الدعاء پس جبرئیل نزول نمود که بتحقیق که دعای تو بخیر اجابت
مقرون گشت پس خواندن این دعا جهت دفع ملخ بسیار مجرب است طبرانی از امام حسن
علیه السلام نقل نموده که آنحضرت که منع برادرم محمد بن حنیفه و بنی اعمام خود عبد الله
و قثم و فضل اولاد عباس بر مائده طعام بخوریم که ملخی بر ما افتاد عبد الله عباس

پرسید که بر بال وی چه نوشته است گفتم از پدرم امیر المؤمنین علیه السلام پرسید فرمود
که از جناب مقدس نبوی سؤال کردم آنحضرت فرمود که بر بال وی مکتوبست که
انا الله لا اله الا انا رب الجراد ورازقها اذا شئت بعثتها رزقا لقوم واذا
شئت بعثتها بلاء یعنی منم خداوندی که نیست معبودی بغیر من منم پروردگار
ملخ و روزی دهنده وی هر وقت خواهم بجهة قومی روزی سازم و اگر خواهم ایشان را
بجهة قومی بلا فرستم پس عبد الله بن عباس گفت این علم مخزون و سر مکنونست
از فواید عجیبه آنکه چون عمرو دیه را وفات نزدیک رسید صداعی عارض شد که
در حرب قدرت سواری نداشت اهل عموریه گفتند که امیر شما را چه میشود که سوار نشد
گفتند او را درد سر عارض شده ایشان کلاهی بجهة وی فرستادند که بر سر گذاشت
درد سر وی زایل شد پس کلاه را شکافتند چیزی نیافتند پس آستر او را شکافتند
کاغذی یافتند که این آیات بر وی مکتوب بود بسم الله الرحمن الرحیم ذلك تخفیف من ربکم
ورحمة یرید الله ان یخفف عنکم وخلق الانسان ضعیفا بسم الله الرحمن الرحیم حمعسق
بسم الله الرحمن الرحیم وله ما سکن فی اللیل والنهار وهو السمیع العلیم مسلمانان گفتند شما را این
از کجا بود و حال آنکه این آیات بر پیغمبر ما نازل شده ایشان گفتند آبا ما این آیات را
هفتصد سال قبل از بعثت پیغمبر شما بر سنگی منقوش دیده بودند و نوشته بخط
کهنه نیز ادعیه مجربه بجهة دفع صداع این دعاست بسم الله الرحمن الرحیم کهیعص

ذکر

ذکر رحمة ربك عبده زکریا اذ نادی ربه نداء خفیا الم تر الی ربك کیف مد الظل
ولو شاء لجعله ساکنا کهیعص حمعسق کم من نعمة الله فی کل عرق ساکن وغیر ساکن
اذهب ایها الصداع بعزة الله وبنور وجه الله وله ما سکن فی اللیل والنهار وهو
السمیع العلیم ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم وصلی الله علی سیدنا محمد خاتم
النبیین وآله وعترته الطاهرین نوشته و بر سر گذارند از جمله خواص او آنکه گر ملخ بری
بجهة عسیر البول بخور کنند نافع آید شیخ ابو علی سینا گفته که اگر دوازده ملخ را سر و پاها جدا کنند
و ابدان آنها را با قلیلی از مورد خشک مخلوط ساخته بصاحب استسقا نوشند نفع
عظیم نماید و اگر ملخ دراز کردن بر صاحب تب ربع آویزند تب وی زایل شود و اگر
بیضه او را بر کلف طلا نمایند نافع آید و کلف را زایل کند ملخ بحری حیوانیست که سر او
مربع و در نصف بدن او سر صدف خزفی یعنی شبیه بسفالست و نصف موخر خزفست
و در هر جانب ده دست دراز شبیه بعنکبوتست الا آنکه دستهای عنکبوت بزرگ تر است
و بعضی از وی بقدر نان گرده بود و بعضی کوچکتر و هر یک دو شاخ باریک سرخ
و چشمهای برجسته گویا از سر ایشان آویخته و این ملخ مغرب بود و بسیار دوست
که بریان کرده میخورند بطبع این نوع گرم و خشکست بهترین آنچه از وی خورند آنست
که در روغن بریان کنند بالخاصیه دافع جذام بود تعبیر دیدن ملخ در خواب
عذاب بود و دیدن بچه او دلیل مردمان بد خلق اکل او خیر و نعمتست اگر بینند که آنها را

در سبوی کند بدینار و درهم رسد اگر بیند که بلخ طلا بر و بار بیداز دست وی بیرون رفته
باز بدست وی آید زیرا که طلا ذهب است که رفته است چون بیارد بیامد مردی نزد
ابن سیرین آمده گفت طلی بر داشتم و در سبوی کذاشتم گفت زن تو پسری و چنین
بود **جمل** شتر نر و ترکی ارکک گویند صاحب حیوة الحیوان گوید که بخط بعض علما
دیدم که در خراسان مردی بود عاین یعنی چشم زن در میان جمعی نشسته بود قطار
شتری بگذشت مرد عاین گفت از کدام شتر که میخواهید از گوشت وی شما را طعم دهم این
اشاره بجانب شتری کردند که نیکوترین آنها بود عاین بجانب آن شتر نظر انداخت در ساعت
نظر وی اثر کرده شتر بیمار بر زمین افتاد صاحب شتر مرد دانشمند بود گفت حمد
خدای تعالی بجای آرید و بگویید بسم الله عظیم الشان شدید البرهان انجماعت همه
این کلمه بگفتند مگر عاین که گفت صاحب شتر گفت بسم الله عظیم الشان شدید البرهان
ما شاء الله کان حبس حابس من حجر یابس و شهاب قابس اللهم رددت عین
العاین علیه و فی احب الناس الیه و فی کبده لحم دقیق و عظم دقیق فیما لدیک فارجع
البصر هل تری من فطور ثم ارجع البصر خاسئا و هو حسیر پس شتر برخواست و با
گویا هیچ آسیبی بوی نرسیده و چشم عاین در آمد و حدقه اش ترکید محمد بن سعید بصری
گوید که در بعض راههای بصره میرفتم اعرابی دیدم که شتری پیش گرفته می آید که ناگاه
شتر بخفتاد و بمرد و بار و حطب بر زمین ماند پس اعرابی پیاده براه میرفت و میگفت

یا منسب

یا مسبب کل سبب یا مامول من طلب رد علی ما ذهب بحمل الرحل ولغب بقدرة الله تعالی
شتر برخواست اعرابی حطب و بار بر وی بار ساخت و خواص او در باب اول گذشت **تعبیر**
دیدن او در خواب دلیل کذاردن حج است اگر بیند که شتر بر وی حمله کند با سفها خصومت نماید
و اگر مهار شتر برا بکشد گمراهی را براه راست دلالت کند و اگر بیند که سر شتر میخورد
غیبت بزرگی را میکند و اگر بیند که شتران اعرابی میچرانند بر اهل بادیه حاکم
گردد و اگر دو شتر بیند که جنگ میکنند دو ملک باید و اگر بیند که شتر را بنیزه زد بیمار شود
و اگر قطار شتر بیند که بعضی در پی بعضی دلیل باریدن باران است اگر بیند که شتری
گزیده متحمل بار گناه گردد و اگر بیند که بختی سوار شده سفر دور با راحت و را واقع شود
و بخت و دولت روزی وی گردد و او گاهی بر پشتی کشتی دلالت کند و گاهی بر موت
و گاه بر زوجه و گاه بر حقد و حسد بعد از زمان دور و باشد که دلیل مرد صبور
و یا دیگر احوال وی بود و برای کسی که استعجال در کاری نماید و باشد که دلیل حزن
در روزی و فواید بود و بختی دلیل بخت و دلیل خلق جستن از مردم و اصحاب سفرها
مثل تجارت در بر و بحر و غربت افتادن و اندوه و اسیری و سلب اموال **حبکا**
نعمت از حیوان و مار متولد شود و اگر ذبح نمایند خون بیرون نیاید بهترین علاجات
بجهت فربه شدن زن هرگاه استخوان او را با گوشتش بخورند چه استخوان او
در کمال نرمیت **جلاله** هر حیوانی بود که نجاست خوار شود گوشتش حرام شود

باید که او را اتنقیه نماید شتر را چهل روز و گاو را بیست روز و گوسفند را ده روز
جای بسته علف دهند مرغ خانگی را یکهفته و مرغابی را پنج روز و ماهی یک روز
جسّاسه بتشدید سین اول ابن سیده گفته که او جانوریست در جزایر بحر
که تجسس اخبار میکند و بر جال خود را میرساند دیگری گفته که او دابة الارض است
که در قرآن مذکور است جهبر بروزن جعفر خرس ماده چون وضع حملش نزدیک شود
روی بنات النعش کند ولادتش آسان شود در اول ولادت پاره گوشتی ازو
بیاید از خوف موران او را از موضعی بموضعی نقل نماید و بسا باشد که اولاد خود را
گذارد و بچه گفتار شیر دهد و لهذا عربان در امثال خود گویند فلان احمق من جهبر.
باقی احوال او در ذکر دب در باب دال بیاید جارف مار بچه جهره اسب در باب فا
در فرس بیاید جبشله مورچه سیاه در باب نون نمله بیاید جحل حرباست در باب حا
بیاید و بعضی گویند که سوسمار است بعضی دیگر گفته اند که زنبور بزرگست جحمرش خرگوش
شیر دهنده و زن پیر و زن فربه و سنگین جذع بز یکساله بر قول اصح و بعضی کمتر
اجدل چرغ اصلش جدل است در باب صاد در ذکر صقر بیاید جرّاره عقرب کوچک سرکاه راه
رود و دم خود کشد از شیر با نفعه بجهت دفع الم وی آب جو و آب پنیر و قاووت به
با آب سرد خورد جرذون شتر ماده جمل البحر ماهیست که طولش سی ذرعست جمل الیهود
حرباست در حا بیاید جمل الما مرغ بزرگ حوصله که در با در بجع گذشت در حا در حوصله بیاید
جندب

نوعی از ملخ در دال او حرکات ثلثه جایز است جمعلیل بفتح میم کفتار در باب ضاد در ضبع
بیاید جحش بسکون حا خر کره وحشی و اهلی و کره اسب و بچه آهو و هر چه بحکی خود
کند و نام پدر زینب که زوجه رسول علیه السلام بود جوارس زنبور عسل جعده
گوسفند گرگ را ابو جعده گویند جعار کفتار جعول بچه شتر مرغ جعفره بچه بز که بچهار
ماه رسیده باشد بجهت بزرگ شدن و پهلوی او جفره نامند اکلش حلالست جنبز
بروزن جعفر بچه حباری جواذ اسبکیه دو جوذر بفتح و ضم و دال بر دو آمده بقره
وحشیه در با گذشت جوزل بچه کبوتر و قطا در قاف بیاید جنین بچه که در شکم حیوانات
بعد از ذبح یابند جلم نوعی از چرغ است و او یویو است در باب صاد بیاید جیال
گفتار فصل دوم در جیم مکسوره جن پری اجسام هوائیه اند که قادرند بر تشکل باشکال
مختلفه در حدیث آمده که ایشان سه صنف اند صنفی مثل حیات و عقارب و صنفی مثل طیر
در هوا میپرند و صنفی مثل بنی آدم و ایشان مکلف اند و بر ایشان حساب و عقاب و ثواب
بود اجماع کافه اهل اسلام است که پیغمبر ما صلی الله علیه و آله بر جن و انس مبعوث است
و نیز آنحضرت فرمود که بعثت الی الاحمر و الاسود چون عنصر نار و هوا بر آنها غالب
خلق الجان من مارج من نار احمر اشارت بدیشان و خاک تیره بر انسها غالب اسود کنایه
از آدمیان که خلقه من تراب است حروف گوید که تقدیم جنیان بر آدمیان بجهة شرافت
ایشان نیست شاید که باعتبار تقدیم خلقه ایشان بود چنانچه در آیه وافی هداه

وما خلقت الجن والانس الا لیعبدون پس این آیه تقدم بزمان بود کروهی
از جنیان استماع قران نموده بدان حضرت ایمان آورده اند چون بقوم رفتند گفتند
که ما خواندن عجبی شنیدم که دلهای ما از آن اطمینان یافت حق سبحانه و تعالی آن را در کلام
خود یاد نمود آنجا که گفت فقالوا انا سمعنا قرانا عجبا الآیه در حدیث آمده که جنیان از آنحضرت
ماکول طلب نمودند پیغمبر علیه السلام فرمود که استخوانی که بر وی نام خدای تعالی
برند ماکول شما کردانیدم و سرگین را علف دواب شما و لهذا ممنوع است که با این
دو استنجا نمایند با استخوان حرام و با سرگین مکروه و نیز در حدیث آمده که در مایده استخوان
از گوشت خالی نباید چه جن را در وی نصیب هست باید که استخوانی که دندان بر وی نیامده
در سفره بگذارند والا آنچه بهتر باشد در آنخانه ببرند انس بن مالک گوید که با رسول
خدای از کوههای مکه بیرون آمدیم مرد پیری زیر ابر پیدا شد تکیه بر عصای خود نموده بآنحضرت
سلام کرد حضرت مقدس جواب سلام باز داده فرمود براه رفتن جن میماند گفت
بلی پرسید که از کدام جنی گفت من هامه بن هیم بن لاقیس بن ابلیسم آنحضرت فرمود
که نمی بینم میان تو و ابلیس مگر دو پدر گفت بلی پرسید که چند سال از عمر تو گذشته گفت
همه دنیا را خورده ام مگر اندکی همه احوال دنیا دیده ام روز قتل هابیل حاضر بودم
و بدست نوح علیه السلام ایمان آوردم و با وی در کشتی بودم در میان آتش با ابراهیم
همدم بودم و با یوسف علیه السلام در چاه رفتم و بخدمت شعیب رسیدم

وبهمه

وبهمه انبیا ایمان آوردم و از حضرت موسی تعلیم توریة و از عیسی انجیل آموختم او مرا
گفت که سلام من به پیغمبر آخر الزمان برسان پس آنحضرت پرسید که چه حاجت داری
گفت تلقین کلمه ایمان و تعلیم قرآن میخواهم پس آنحضرت او را اسلام عرض کرده
و قرآن تعلیم کرده و قرآن تعلیم کرد تا بیاموخت راقم حروف گوید که علی بن ابراهیم
در تفسیر خود این نقل را باندک تفاوتی ذکر نموده و در بعضی تفاسیر بنظر رسیده
که هامه گفت با حضرت آرزوی شهادت دارم آنحضرت فرمود که صبر نمای تا وقت
برسد پس در جنگ بدر بنزد آن سرور آمده رخصت طلبیده جنگ مینمود و هر چند از کفار
میکشت هیچکس متعرض او نمیشد بخدمت آنسرور آمده این معنی عرض نمود فرمود باید که تو
بشکل انسان متشکل شوی تا ترا ببینند پس هامه بشکل انسان متشکل شده بمصاف گاه
آمده بعد از آنکه چندکس از کفار را از پای در آورد شربت شهادت چشید گویند
که از اولاد ابلیس همین یک کس که هامه باشد داخل بهشت شود اما سایر مومنان
جن که از نسل او نباشند به بهشت روند و اولاد او با او داخل دوزخ شوند بدانکه
در خانه که ترنج یا اسب عتیق باشد جن داخل آنخانه نشود و اسب عتیق اگر بدید
ما در وی اسب عربی باشد اما دعا بجهة دفع جن در باب قاف در گفته و در جواب
علاج کسی او را جن گرفته بیاید انشاء الله تعالی تعبیر دیدن جن در خواب دلالت
بر اصحاب مکر و حیل کند اگر ببیند که کسی جن گرفته را معالجه میکند منازعه با اهل مکر

وحیل کند اگر بیند که کسی جن گرفته را معالجه میکند منازعه با اهل مکر و حیل کند اگر بیند
که جن را تعلیم قرآن میکند بریاست بزرگ رسد اگر بیند داخل خانه او شد باید از دزد
احتیاط نماید اگر بیند که او را جن گرفته توانگر شود و اگر زنی بخواب بیند که او را
جن گرفته با فسون علاج میکند دلیلست که آبستن شود و فرزند دیوانه زاید **خانق البیوت**
مارهای کوچک و بعضی مار باریک سفید را گویند و حضرت مقدس نبوی نهی فرموده
از قتل مارهای که در خانه میباشد مگر مار را که ابتر و دیگر ذو الطفیتین زیرا که این
دو مار خطف ابصار و طرح اولاد نمایند ابتر مار کوتاه دم است و طفیتان تثنیه
طفیه ماریست که دو خط سفید بر پشت او باشد نضر بن سهیل گفته صنفی از حیات
کبود بود که مقطوع الذنب باشد هر زن حامله را که نظر بسوی او افتد اسقاط حمل نماید
جدایه بکسر جیم و بفتح نیز آمده آهو بچه شش ماهه را گویند **جرجس** پشه های کوچک
و قرقس نیز نامند در باب قاف نیز بیاید **جریث** ماهی که شبیه نهنگ باشد جمعش
جراری بود و او را حیة الما گویند حرامست و اگر عاده حلال میدانند زهره او را اگر
بر منی اسب دیوانه سعوط نمایند دیوانگی وی زایل شود و اکل لحمش بجهت صوت نیکوست
در باب صاد در ذکر صید بیاید **جرو** بحرکات جیم سگ بچه و بچه سایر سباع
فصل سیم در جیم مضمومه
جرذ موش نر و بعضی گویند نوعی از موش است
که بزرگتر از موش دشتیست که سیاهی در دم دارد و روزی مقداد اسود

بجخیه

بجخیه که اسم موضعیست در نواحی مدینه بقضاء حاجت رفت بخرابه در آمد جرذی دید که
از سوراخ خود بیرون آمد یک دینار بیاورد و بگذاشت پس رفت دیناری دیگر بیاورد
و همچنین تا هفده دینار بیاورد و پس رفت و رکوی سبزی بیاورد و بینداخت گفت
برخواستم و گوشه رکوی گرفتم یک دینار دیگر یافتم که مجموع هجده دینار شد
پس بخدمت رسول خدای برفتم و احوال گفتم آنحضرت فرمود که آیا دست بجانب
سوراخ فرود آوردی گفتم نه فرمود بارک الله گفتم یا رسول الله خمس وی بردار
پس آنحضرت خمس وی گرفته و باقی را بمن داد **جخدب** بجیم و خاء معجمه و دال مهمله نوعی
از ملخ سبز رنگ که پایهای دراز دارد و بعضی گویند جانوریست بزرگتر از جلیا
جدجد کرمیست شبیه بملخ که در شب میخواند و او را صرار اللیل نامند در صحا و بند کو
شود و بعضی گویند نوعی از جعلست که در صحرا از اول شب تا دم صبح فریاد کند
هر که او را طلب کند نیابد **جواف** نوعی از ماهی **جندع** بروزن قنفذ ملخ سیاه
دو شاخ دارد و او را میخورند بعضی گویند که ملخ کوچکیست **جعل** خنفسا او
بترکی دوزالنقوردی او را زعقوق نامند یعنی او از کننده بهایم را از فروج بگرد
و دیگر نیز وی بزرگتر از خنفساست که در باب خا بیاید بسیار سیاه بود و سرخی در شکم او
بود نر او دو شاخ دارد و اکثر در خوابگاه گاو و جاموس و جایهای که سرگین گاه
بود مسکون شود نجاسات جمع نماید و ذخیره سازد و بوی گل یا بوی خوش شنود

ببرد چون بوی سرگین شنود زنده شود و او را سرگین گردان نیز گویند و دو بال دارد
که دیده نمیشود مگر وقتی که بپرد و شش پای و کوهانی نفع دارد و قهقری راه رود
یعنی پس پس رود تا بجای خود رسد و چون او را دو پر بدین کنند نفس زند و بال خود ظاهر سازد
و عادت او آنست که حراست خوابیدگان نماید و هر که برخیزد و بقضاء حاجت رود
از پی او رود و از جهت شدة آرزوی که بغایط دارد چه قوت او ست اکل او حرامست جهت
قذارة و خباثت و از جمله خواص او آنکه اگر او را خشک کنند و نمک بزنند تا آنکه طبخ کنند و بکوبند خزی
با دواها ضمه نمایند بخور زنند از گزیدن عقرب نفع عظیم بخشد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل
دشمن یا مسافری که از شهر بشهری نقل نماید **جندبیدستر** معروفست و ترکی او قلان
آتشی نامند حیوانیست شبیه بسگ آبی و اما سگ آبی نیست گویند بهترین انواعش در بلاد
قبچاق در حوالی وی بود و در جای دیگر یافت نشود و او را قندز نامند در قاف
نیز پیدا شود و این سمور نیز نامند بشکل روباه سرخ رنگست دستی ندارد و بسینه
چنان راه رود که کسی تصور نماید که مگر چهار دست و پای راه میرود و سرش مثل سر آدمیست
و رویش مدور و دم دراز بود و چهار خصیه دارد دو ظاهر و دو مخفی چون صیادان
بینند بگریزد و چون در طلب وی جد بسیار کنند بدندان دو خصیه ظاهر خود را ببرد
و نزد وی اندازد چه میداند که سوای خصیتین او از وی چیزی نمیخواهند و اگر صیادان
ندانند که خصیتین او مقطوعست آنحیوان پشت بخواباند و بنماید محل آن بریده بدیشان

نماید

نماید تا صیادان ببینند که قطع شده و جای آن خون آلوده است پس دو خصیه باطن خود ظاهر
سازد عوض آن دو که بریده شده و درون خصیه او شبیه برنگ عسل چیزیست
شبیه ببوی منتن که از گوشت گندیده آید و آن بوی زود از آن خون زایل
شود و این حیوان مدتی بمیان آب گریزد و خود را در میان آب نگهدارد پس
بیرون آید و مدتی در بیرون آب بیشتر بسر برد و ماهی و خرچنگ خورد و خصیتین او
بجهت گزیدن جانوران نیکوست و گرم و خشک میکند اعضا بارده رطبه را و بهیچ عضوی
ضرر ندارد خاصه در امراض بارده که در شش و دماغ بهم رسیده باشد نفع ادویه است
و از برای بادی که در گوشش بهم رسیده باشد هیچ چیز انفع از و نیست و اگر از روغن
گیرند و بر سر مصروع مالند شفا دهد و نیز بجهت فالج و سستی اعضا و نقرس بارد نفع
عظیم بخشد و آشامیدن او تریاکست و نیز ملطف اخلاط است و برطرف کننده بلغم و نفخ است
بجهت خفقانی که از برودت بهم رسیده باشد و پوستش درشت موی بود و پوشیدن
او بجهت پیران و کسانی که طبع بارد داشته باشند نیکوست اکل گوشتش نفع فالج
کند و اصحاب جبر رطبه را بغایت سودمند و اگر از انثای جندبیدستر سیاه و زن
در سمی بخور دهد بعد از نکرو زهلاک شود **باب ششم مشتمل بر سه فصل فصل اول در حای**
مفتوحه مهمل کبک نر او را بترکی ارکک کلاک نامند بقدر کبوتر است سر و پای و منقارش
سرخ است و او را دجاج صحرائی نامند چه خانه در صحرا سازد و او دو قسمست نجدی

و تهامی آنچه نجد نیست مرغ سبز نیست که منقار و پای سرخ دارد و چون ماده او نر خود را
نه بیند و خواهد که بیضه نهد و بچه بیرون آرد و بر خاک غلطد و منی خود بر پیچ پر خود ریزد
قابل بیضه کردن شود گویند که ماده او از شنیدن آواز نر او یا بسبب وزیدن باد
از جانب او بیضه بیرون آرد و چون بیضه کرد آنچه کبک نر از و بیرون آید نر او حضانت
آنها کند و آنچه ماده بیرون آید ماده حضانت نماید و همه وقت نر و ماده او در تربیت
اولاد خود بدین نهج راه روند و باشد که نر او بیست سال عمر کند هرگاه او را حاجت
از خارج روی نماید دو آشیانه سازد در یکی نر نشیند و در یکی ماده از طمع کبک نر آنکه
هرگاه آشیانهای نظار خود آید و بر بیضه آنها بر دارد و حضانت نماید و چون بچه بیرون
آرد و وقتی که بچه نزد مادر رود و نزد پدر خود رود و قوه طیران او بمرتبه آنست که در وقت
پریدن کسی گمان برد که مگر سنگ از فلاخن بیرون آمده و بشدت غیرت او بمرتبه بود
که اگر دو نر با خورند بجهت او با یکدیگر جنگ نمایند هر کدام که غالب آیند ماده تابع وی
شود و نزد وی امثال خود را بقر و صدای خود میفریبد و لهذا صیادان او را
در دام خود نهند تا بسیار صدا کند و ابنای جنس می نزد وی آیند و با وی در دام
افتند و این را بجهت حسدی که با ابنای جنس خود دارد نماید که انتقام از ایشان
کشد و خواهد ایشان نیز مثل او در دام افتند و ماده او بسا باشد که بیضه خود ترک
کند و قصد آشیانه غیر خود کند بیضه او را بدزدد و حضانت نماید اکلش حلال

گوشتش

گوشتش در کمال اعتدال و سریع الهضم از جمله خواص او آنکه اگر کسی جگر او را
در وقتی که گرم باشد یعنی در حین فرج او قدر نیم مثقال فرو برد از تب ربع ایمن
شود و اگر ترسیده بود در تب ربع زایل شود و اکتحال زهره او دفع غبار و رفع
ظلمه چشم بود و اگر هر ماه یکبار از زهره او در بینی سعوط نمایند ذهنش تیز و نسیانش
کم شود و قوه باصره زیاد شود و بعضی گویند که بیضه او الطف از بیضه مرغ خانگی و
سریع الهضم تر بود و نافعیت کسانی را که در رفاهیت و فراغت باشند مضرات
جمعی را که در کد و رنج و مشقت بسر برند موافق امزجه معتدله بود و بهتر آنست که
در آب پزند و در آب نمک و سرکه ریزند که با او بجوشد و باید که آب با بیضه مساوی
باشد و زیاده نبود و همچنین طبخ هر بیضه بدین نهج بهتر است اما اکل بریان کرده او
متولد سنگ مثانه و احداث غم و قولنج کند بریان کردن او در میان آب بهتر است
از بریان شده او در میان روغن و بعضی گویند که از کل بریان کرده او در میان
آبی که در او ریزه و نمک باشد نفع کند درد شکم را مطبوخ بیضه او با سرکه و سماق
عصلی دافع او جاع بطن بود و باقی در باب قاف در قبج باید تعبیر دلالت
کند بر زن که الفت کمتر دارد و باشد که دلیل محبت اولاد باشد حَیَّة مار و ترکان
ایلان گویند او را قرب دویست اسم است سهیلی از مسعودی نقل کرده که چون
حق سبحانه و تعالی مار را از بهشت بیرون کرد در زمین سجستان افتاد و لهذا کثرة

مار آنجا بر تبه ایست که اگر او زا او را بخورد اهل آن زمین از مردم خالی شوند و بعضی از
هست که او را صل نامند مار بزرگیست که چون هزار سال بر وگذرد در روی او شبیه
بر روی انسان گردد و از خواص اوست که بنظر کردن آدمی را بکشد و بعضی ازین اقسام را
صل گویند یعنی آوازکننده مثلا اگر آن پس یعنی آ جدار نامند هرچه بر و بگذرد سوخته شود
حوالی سوراخ او هیچ گیاه نروید اگر مرغی در هوا در اطراف مسکن وی طیران نماید
بیفتد و هر جانور که بیک تیر پرتاب وی رسد هلاک شود و هر آدمی را که از دور نظر
بر روی افتد بمیرد و هر کرا بگزد در حال بمیرد اگر سواره او را بنیزه زند فورا خود
و اسپش هلاک شود و این نوع در بلاد ترکستان بسیار هست و مار هزار سال عمر کند و هر سال
یک پوست اندازد و سی بیضه نهد بعدد خطوطی که در شکم دارد و موران جمعیت نمایند
و بیضهای وی لقبا دارند و بصلاح نمانند مگر اندکی و بدترین انواعش افعی است و چون
عقرب او را بگزد مار بمیرد و بیضه او دراز و سیاه و سفید و تیره رنگ و سبز
و منقوط و ناهموار و متحرک و درخشنده است و سبب اختلافش معلوم نیست در میان
او شبیه بحرک چیزی هست او در شکم وی بدبرازی چسبیده شده گویا یک خط مستقیم است
و مار را مباشرت معروف نیست الا آنکه بعضی بر بعضی پیچیده شوند و زبان او مشقوقست
و لهذا بعضی گمان برده اند که مرا او را دو زبانست موصوفست بشدت حرص حتی آنکه
بچهای طیور فرو برد و مضغ نماید مثل شیر و چون چیزی عظیمی فرو برد خود را

بردرختی

بر درختی بپیچد تا آنچه در شکم او منکسر شود و از عادت اوست که چون بگزد منقلب
گردد و بعضی گمان برند که بگرد زهر میریزد و چون طعام نیابد بنسیم تعیش کند و بعد
از چندگاه درهم شکسته شود و تعب کشد و بغیر گوشت زنده نخورد و هر چند عمر کند
چشمش آتش گون و جثه باریک شود و از غرایب کارها آنکه او را در آب نکند اما خود را
از شراب نگه نتواند داشت هر وقت که استشمام نماید شوقی بسوی او بهم رساند و خود را
بوی رساند و چندان خورد که مست شود و باشد که بسبب مستی هلاک شود و نر او بسیار
جای اقامت نکند بلکه ماده او حضانت بیضه کند تا وقتی که بچه برآرد و او را قوت عظیم
بر کسب معاشش بود و سیر کننده تا وقتی که چون سوراخی یابد در رود و چشم
او مثل مسمار در سر او کوفته در سر او نمیگردد و از مرد برهنه بگریزد و از دیدن آتش
خشنود گردد و طلب وی کند و بغایت دوستدار شیر باشد و اگر تا به زیانه که در و
عرق اسب رسیده باشد بزنند بمیرد و متحرک باشد و اصل مار ها آنست در دریاها زندگانی
کنند بعد از آنکه بری باشد در بر تعیش کنند بعد از آنکه بحری باشد حافظ گفته که حیات
سه نوع باشند یکی آنست که گزیده او را تریاق و غیره نفع نکند مثل اژدها و افعی
و مارهای هندی یکنوع آنست که تریاق بجهة گزیده او نافع باشد و آنچه غیر این
دو قسم است آنچه میکشد از واهمه و ترسی بود که آن شخص را میرسد که او را مار گزیده
میمیرد و الا اگر نترسد گزیدن او نخواهد کشت گویند شخصی در زیر درختی در خواب بود

ماری خود را بر رو سایید و سر او را گزید و او بیدار شد رویش سرخ شده بود دست خود بخارید
و نگاه کرد کسی را ندید مرتبه دیگر بخواب رفت چون بیدار شد برخاست و راه خود
گرفت رفت بعد از چند گاه شخصی بدو گفت هیچ بخاطر داری که در فلان روز
در زیر فلانه درخت در خواب بودی آیا دانستی که سبب بیدار شدن تو چه بود گفت نه
گفت ماری خود را بتو رسانید و سر ترا گزید آن شخص از فزع روی داد مرتبه که گویا الحال
او را مار گزید پس مار گزیده چون فزع کند مسامات بدن گشاده شود تا آنکه زهر
در بدن او سرایت کند در فضایح ابو المظفر مسطور است که ابو دردا را کنیزی بود روزی
از وی پرسید که تو از چه جنسی گفت من مثل تو از جنس بشرم گفت چون از جنس بشر باشی
و حال آنکه من ترا چهل مرتبه زهر دادم بتو نرسید و من با اسم اعظم الهی مداومت مینمایم
پرسید آن کدام است گفت اینست که بسم الله الذی لا یضر مع اسمه شیء فی الارض و لا
فی السماء و هو السمیع العلیم ابو دردا پرسید که باعث برین حرکت ناشایست چه بود گفت
بغض تو گفت ترا در راه رضای خدای تعالی آزاد کردم و آنچه تا حال بمن بد اندیشیدی
عفو کردم صاحب عجایب المخلوقات آورده که ریحان قبل از نوشیروان نبود و در زمان
وی بهم رسید پیش از آن بود که روزی در دیوان معدلت نشسته بود که ماری بجانب
تخت وی روان شد و جمعی از حضار مجلس بر قتل وی اقدام نمودند نوشیروان گفت
متعرض میشوید که مرا عقیده آنست که ستمی درباره وی شده پس مار را از زیر

قصر بیرون آمده براهی که آمده بود روان شد ملک عادل بعضی از ملازمان را امر فرمود
که دلوی آوردند و مار همچنان بسیار بود و تا بر سر چاهی رسید حلقه زد پس در آن
چاه فرود آمد پس برگشت و نگاه میکرد تا آنکه یکی از آنها که رفته بودند در آن چاه
نقل آوردند که گردن سیاهی بر سر او افتاده پس آنرا نیز دیده خود را بآنجا چاه
رسانیدند بستان نیز عقرب را بر بود و برآورد و بر زمین گذاشت که کسی در دیوان
مظالم نشسته بود که همان مار بیامد و در نزد تخت وی توقف کرد و از دهن خود
تخم سیاهی انداخت نوشیروان فرمود او را کاشتند ریحان از وی بهم رسید
و پادشاه زکام و کوفتهای دماغی بسیار میکشید از استعمال ریحان کوفتها بالکلیه
مندفع گشت و نفع عظیم بخشید در حلیة الاولیا از یحیی بن عبد الملک منقولست که روزی
در مجلس سفیان بن عیینه بودم که قریب هزار کس نزد او اجتماع نموده بودند پس از
جانب دست راست متوجه شخصی شد که در آخر مجلس نشسته بود و گفت برخیز و حدیث مار
برای مردم بیان کن آن شخص بپای خواست و گفت ای قوم بشنوید و بخاطر نگهدارید
که نقل کرد پدرم از جدم که مردی مشهور با بن حمیر در کمال ورع و زهد و صایم النهار
و قایم اللیل اما عادت بصیادی نموده بود روزی بقصد شکار بیرون آمد ماری
برابر وی آمد گفت یا ابن حمیر مرا دریاب و خود دار تا خدای تعالی ترا در پناه
خود دارد و محمد بن حمیر گوید که از وی پرسیدم که از خوف که ماری گفت دشمنی که بر دستم

کرده متعاقب میرسید باز پرسیدم که ای مار از کدام امتی گفت از امت محمد صلی الله علیه و آله
پس ردای خود را گشودم گفتم بیا و پنهان شو گفت ترسم گفتم نترس با تو حکیم باز گفت
اگر احسان نمایی و مرا در درون خود جای دهی گفتم ترسم که مرا بکشی گفت بخدای که نکشم
و حق تعالی و ملایکه و انبیای وی و حمله عرش و ساکنان سموات گواه گرفتم که ترا
نکشم محمد بن حمیر گوید که دهن بگشودم تا مار در درون من در آمد چون چند قدم
برفتم شخصی با شمشیر پیش آمد و گفت یا محمد بن حمیر گفتم چه میخواهی گفت هیچ دشمن مرا
دیدی گفتم دشمن تو کیست گفت ماری بدین صفات گفتم اللهم لا و بعد از رفتن او صد مرتبه
ازین دروغ استغفار نمودم پس مار سر بیرون آورد و گفت ببین آیا دشمن من گذشت
گفتم کسی نمی بینم اگر خواهی بیرون آی گفت یا محمد بن حمیر این زمان یکی از دو چیز اختیار نمای
که جگرت بشکافم یا دلت سوراخ نمایم و ترا بی روح گذارم گفتم سبحان الله عهدی
که کردی و قسمی که یاد نمودی چه شد فراموش کردی و خیانت ورزیدی گفت یا محمد
احمق تر از تو ندیدم مگر فراموش کرده عداوتی که میان من و پدر تو آدم صفی علیه السلام
بود و بچه طریق او را از بهشت بیرون کردم کاشکی میدانستم که چه چیز ترا برین داشت که با غیر
جنس خود که دشمن تو بود نیکویی کنی نظم نکویی با بدان کردن خیانت ∴ که بد کردن
بجای نیکمردان ∴ گفتم تیار است بگو که البته مرا خواهی کشت امتحان من میکنی گفت
البته ترا بکشم گفتم مرا چندان امان ده که خود را بدامن این کوه رسانم و برای خود قبری

معین

معین کنم گفت تو دانی بکن آنچه توانی محمد بن حمیر گوید چون من از حیوة خود
نا امید گشتم و هیچ نوع حیلتی در کار خود ندیدم روی بدرگاه قاضی الحاجات کردم و برقت
قلب نالیدم و گفتم یا لطیف الطف بلطفک الخفی یا لطیف یا قدیر اسئلك بالقدرة
التی استویت علی العرش فلم یعلم العرش این مستقرك یا حلیم یا علیم یا علی یا عظیم
یا حی یا قیوم الا کفیتنی هذه الحیة پس چند قدم رفتم جوانی نیکو روی خوشبوی
پاکیزه لباسی از برابر پیدا شد و گفت السلام علیک ای برادر من چیست ترا که رنگ
ترا متغیر و ترا مضطرب می بینم گفت ستمی از دشمنی بمن رسیده است گفت دشمن تو
کجاست گفتم اینک در درون من گفت دهن خود بگشای پس من دهن گشودم
شبیه برگ زیتون برگ سبزی در دهن من گذاشت گفت بخای و ببلع پس چنین کردم
اندک زمانی نگذشت تا آنکه شکم من بدرد آمد و مار در درون من بگردید و پاره
پاره از اسفل من بیفتاد و من صحت یافتم و خوفم زایل شد دامنش بگرفتم
و گفتم که خضر راه من شدی و مرا ازین بلیه نجات دادی تو کیستی گفت من فرستاده
خدای پس بخندید و مرا گفت آیا مرا نمی شناسی گفتم اللهم لا نمی شناسم گفت یا محمد
بن حمیر چون میان تو و مار این وقایع ماجرای گذشت و بدین حالی عظیم القدر خدای
تعالی را بخواندی ملایکه هفت آسمان از رقت تو بناله درآمدند و تضرع بدرگاه
الهی نمودند خدای تبارک و تعالی فرمود که قسم بعزت و جلال خودم که داد

وی از مار نگیرم پس مرا که در آسمان چهارم مستقر دارم امر نمود که برگ سبزی از درخت
طوبی بردار و خود را به بنده من رسان و دادا و از مار رستان و من بیادم ای محمد بن
حمیر بدانکه خدای تعالی اجر نیکوکاران ضایع نکند اصطناع معروف فی نفسه
نیکوست هر چند با دشمن خود نمائی و نیز از ادعیه مجربه مجیبه امین بودن از شر مار
و عقرب و غیره این دعاست که از حضرت مقدس نبوی منقولست و دعا اینست که
اللهم انی اعوذ بک من الهدم والتردی واعوذ بک من الحرق والغرق واعوذ
بک من ان یتخبطنی الشیطان عند الموت واعوذ بک من ان اموت فی سبیلک
مدبرا واعوذ بک من ان اموت لدیغا و از علمای معتبره بصحت رسیده که هر که
در اوایل لیل و نهار بگوید که عقدت لسان الحیة و زبانای العقرب بید الصادق
بقول اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا رسول الله واشهد ان علیا
ولی الله از مار و عقرب و دزد ایمن گردد و از جمله افسونهای مجربه کسی که او را مار گزیده
باشد آنست که آن عضو را برهنه نموده آهنی بر بالای او گذارد و این عزیمت میخواند
و آهن را مرتبه فرو گیرد که پوست انجراشد و تا اسفل وجع برسد و چون وجع در اسفل
آنجا جمع شد بزودی بکند تا آنقدر که ممکن باشد باکی نیست اگر عضو سست شود بعد
از و نیز عزیمت بخواند و عزیمت اینست سلام علی نوح فی العالمین سلام علی محمد
نبی المرسلین من جاسلات السم اجمعین لا دابة فی السماء ولا الارض الا وربی اخذ بناصیتها

اجمعین

اجمعین تجری عبادة المحسنین ان ربی علی صراط مستقیم نوح نوح قال الکم نوح
من ذکرنی فلا تلدغوه انی بکل شیء علیم وصلی الله علی سیدنا محمد وآله الطاهرین
صاحب حیوة الحیوان گوید که بخط بعض علماء محققین دیدم که مار و عقرب گزیده یا
او یا کسی سگ دیوانه گزیده یا زهر خورده باشد او را بگویند تا بایستد و با کارد فولاد
خطی کشند که ابتدا از انگشت بزرگ پای راست او نموده دایره کشند که او در مرکز
دایره باشد پس خط دیگر از میان دو قدم او که بمنزله قطر دایره باشد کشند پس از زیر
پای راست و پاشنه پای چپ او خاک برداشته در ظرفی پاکی کنند و آب بر و بریزند
و کارد فولاد را در ظرف دیگر گذارند چنانچه سر کارد بجانب فوق باشد و آنی
که در ظرف بود است بر سر کارد بریزند و در وقت آب ریختن این افسون بخوانند پس
کسی آب میریزد مرتبه دیگر عمل نموده کو رنگا یو ان مسطور بجای آورد و آن شخص ملسوع
و سگ گزیده را بر پشت بخواباند و عزیمت اینست سادا سادا رقی سادا دعائی تودنو نور
تونا انا وادرمانا داطو کاطو بربلیس و ذانا وضنا تیما کامانو و اما اشابنا
کاطو داصباونا ابربلیس فی بی تنا او سط باذن الله تعالی شفا یابد و این نوع کرر
بتجربه رسیده از زیرین نگار نقل کرده که در زمان جاهلیت دو برادر با هم
بسفر رفتند و در سایه درختی که در جنب صفا بود فرود آمدند وقت نماز مغرب شد
ماری از زیر صفا برآمد و دیناری سرخی بیاورد و نزد ایشان انداخت گفت ظاهرا

هر که در انتقام ما باشد بجهة او همین نوع زر را او زند پس سه روز آنجا اقامت نمودند هر روز
آن مار بیامدی و بجهة ایشان یک دیناری بیاوردی تا آنکه یکی از آن دو برادر دیگر را
گفت تا کی انتظار کشیم چرا این مار را نکشیم و این گنج را از این موضع بر نگیریم
آن برادر دیگر وی را از این حرکت نا ملایم منع و زجر نمود گفت شاید که بهلاک شوی
و از مال نیز نومید گردی هر چند که نصیحت نموده قبول نکرد پس تبری برداشت
و منتظر آمدن مار بود چون مار بیرون آمد ضربتی بدو زد که سر وی مجروح شد
اما بقتل نرسید و مار بدوید و او را بگزید و بکشت و بسوراخ خود رفت پس آن برادر
دیگر او را در آن موضع دفن نمود چون صبح شد مار مجروح اگر بیرون آمد و با او چیزی نبود
آنجوان گفت ای مار بخدا قسم که بدین حرکت که برادرم نمود من راضی نبودم و او را
هر چند منع نمودم فایده نکرد آیا نتواند بود که من شرط کنم که ما بین من و تو مودت باشد
نه من ترا مضرت رسانم و نه تو مرا و تو بهمان قاعده همان دینار را بیاوری مار گفت نه
جوان پرسید که چرا مار گفت جهة آنکه تو هرگز از من راضی نشوی قبر برادر خود می‌بینی
و من نیز هرگاه سنگینی سر خود می‌بینم از تو خشنود نشوم ابن عباس گفت که پیغمبر صلی الله
علیه و آله گفت که هر که مار را بکشد چنانست که مشرکی را کشته و هر که مار را بگذارد
بجهة خوف از عاقبت او پس او از ما نیست اما مارهایی که در خانها میباشد تا سه روز
نکشید اگر انذار کنید و دیگر نه بینید فبها و الا بکشید و نیز فرمود که در مدینه

جنبان

جنبان هستند که مسلمان شده اند تا سه نوبت او را بترسانید و لفظ مدینه را بعض از علما اختصاص
به یثرب داده اند و بعضی عام دانسته اند ما بین او و غیر او از بلاد و ابی سایب گوید
که بخانه ابی سعید خدری رفتم و او در نماز بود بنشستم تا از نماز فارغ شود که حرکتی
از زیر تخت در گوشه از خانه شنیدم پس بدان طرف ملتفت شدم ناگاه ماری
دیدم خواستم تا او را بکشم ابو سعید اشارت کرد که بنشین نشستم چون از نماز فارغ شد
اشارت بخانه کرد که در آن محوطه بود گفت این خانه را می‌بینی گفتم آری گفت در این
خانه جوانی نو داماد بود و با وی بخدمت رسول خدای و بحفر خندق مشغول گشتیم
آنجوان وقت ظهر از آنحضرت رخصت طلبید که بخانه خود رود و پیغمبر صلی الله
علیه و آله بعد از رخصت وی را گفت که سلاح خود بردار که از بنی قریظه میترسم
چون سلاح برداشته بخانه خود آمد زوجه خود را دید میان دو در ایستاده
نیزه خود بجانب وی فرود آورد تا بطعن نیزه زند از غیرتی که داشت زن
گفت نیزه خود نگهدار و بخانه درآی و نظر کن که چه چیز مرا از خانه بیرون آورده
جوان در خانه درآمد مار بزرگی دید که بر فراش او حلقه زده نیزه وی را
در ربود و بر زمین زد اضطراب در جوان پدید آمد مار و جوان هر دو یکبار بمردند
این خبر بدان سرور رسانیدند گفتند یا حضرت دعا کن بجهة جوان شاید که خدای تعالی
وی را زنده کند آنحضرت فرمود که آمرزش خواهید بجهة صاحب خود پس فرمود

که در مدینه جنیان هستند که مسلمان شده اند اگر ببینید تا سه روز انذار کنید و اگر روز
چهارم بر شما ظاهر شود بکشید که شیطانست و طریقه انذار آنست که بگویید که انشدکن
بالعهد الذی اخذ علیکن نوح و سلیمان علیهما السلام ان لا تبدوا لنا و لا تؤذونا
در روایتی دیگر آنکه چون بر مسکن شما ظاهر شود بگویید انا نسألک بعهد نوح و بعهد سلیمان
بن داود علیهما السلام ان لا تؤذینا پس دیگر ظاهر شود بکشید و حافظ ابو عمر
روایت کرده که عقبة بن عامر بن قیس الفهری که ولادت او در زمان حضرت رسالت
پناه بود چون فتح افریقیه نمود در موضع قیروان ایستاد و آن وادی بود که مار بسیار
در وی بود گفت یا اهل الوادی انا حالون فاظعنوا ان شاء الله چون سه مرتبه این
عزیمت بخواند هیچ سنگی و درختی ندیدم که از زیر وی ماری بیرون نیامد تا آنکه آن وادی
پر از مار شد گفت انزلوا بسم الله یعنی فرود آیید بنام خدای پس همه از آن وادی
بیرون رفتند گفته اند که اولاد وی مستجاب الدعوه بودند زعم او آنکه مار سفید را
نباید کشت که از جنست سخن مار دراز کشید چند کلمه از خواص می گوییم بدانکه
گوشتش حرامست و همچنین تریاقی که از وی سازند مگر در حال ضرورت کالقدر در
تبیح المحظورات و در امثال گویند فلان اسمع و اغذی من الحیه یعنی فلانکس شنونده تر
و دونده تر از مارست اگر پوست او را در میان رخت کنند از ضرر موش ایمن شود
اگر پوست او را سوخته و بروغن زیت خمیر نموده و دندان کرم خورده نهند وجع وی

ساکن

ساکن شود و اگر پوست او را بر سرش بمالند و بر داء الثعلب کنند موی برآرد و یحیی بن ماسویه
گوید اگر پوست او را بریان کرده با پوست بیخ کبر و زراوند طویل و بلادر متساوی
الاجزاء بخور کنند بواسیر ظاهر و باطن را دفع کند و اگر پوست او را با بخور خمیر نموده
بر کسی که ثآلیل یعنی زگیل دارد بخور دهند زگیل وی بریزد و اگر نداشته باشد هرگز بیرون
نیارد و اگر دل او را بر صاحب تب ربع آویزند تب وی زایل شود و بیشتر خواص او
در باب الف گذشت تعبیر اگر مار مرده بیند حق سبحانه و تعالی او را از شر دشمن نگاه دارد
و اگر بیند که مار او را گزید و موضع او ورم کرد مال بدست وی آید و اگر گوشت مار پخته
بخورد و از دشمن مال یابد و اگر خام خورد دشمن در او غیبت کند و اگر بیند که ماران از مکانی
بر طرف شدند در آن مکان وبا حادث شود زیرا که حیه حیاتست از آن مکان بیرون آمد
و اگر مار با او حرف زند بمرتبه عظیم رسد و اگر بیند که مار سیاه مالک شده ملک و ولایتی
بدو رسد و مار سفید دشمنان ضعیف اند و مار اژدها دلیل عداوت در اهل و اولاد
بود و اگر بیند که مار انداخت دلیل مفارقت از خویشی بود حلزون کرمیست که
گوش ماهی ترکان آنرا قولاغی نامند در کنار دریاها و نهرها در میان نی حجره
حجره یافت شود تا نصفه بدن خود از میان این نی بیرون آید و بر راست و چپ
رود و طلب غذا کند که از وی غذا خورد هر گاه احساس درشتی کند منقبض شود
و چون احساس نرمی کند منبسط گردد و از خوف موذیات زهردار در میان نی

رود و هرگاه راه رود خانه خود را با خود برد و اکلش حرامست اگر پیشانی را باو طلا کنند
مانع آید از ریختن ماده بچشم و چون بسوزانند و در داروهای چشم کنند اکتحال بوی
بیاض عارض در چشم زایل کند و نشف رطوبات نماید حمام کبوتر و هر مرغی که گردن
مانند عربان هر صاحب طوق را مانند فاخته و کبوتر و قمری که در خانها الفت گیرد
و بیضه و جوجه دارد حمام نامند اسم جنس است بر واحد جمع آید مفرد او حمامه است و او
دو قسمست بری که در برها و بیابانها و از مردم گریزان باشند و دیگری اهلی
که در خانها جای گیرد و انواع وی مختلف باشد و بعضی گویند حمام آن نوع که بنشتن آب آشامد
و نفس نگیرد و ترجیع آواز نماید و آنچه در بعض احادیث آمده که حضرت مقدس
نبوی مردی را دید که از پی کبوتر میرود فرمود شیطانی پیروی شیطان میکند مراد آنست
که منع فرمود از پراندن بر بامها چه مشرف خواهد شد بر خانهای همسایگان و مطلع
شود بر عورات ایشان و لهذا منع نموده اند و الا در احادیث دیگر آمده که حضرت
امیر المؤمنین علی علیه السلام از وحشت و تنهایی شکایت نمود حضرت مقدس نبوی
فرمود که کبوتران خوانده در خانهای خود نگه دارید که آنها جن را از کودکان شما
بخود مشغول میسازند اما یکنوع از کبوتر تنا و ترکان الا فاخته گویند نگه داشتن او
شومست و از طبع کبوتر آنکه از مسافت بعیده در مدت قریبه طلب آشیان خود کنند
اگر چه هزار فرسخ راه فرستند و اخبار و نامه آورد و بعضی از و باشد که در کم روز

مسافة

مسافت سه هزار فرسخ قطع کند و بسیار باشد که مدت ده سال از وطن خود غایب شود
و چون او را سر دهند از ذوق رعنایی که دارد خود را بوطن رساند و آشیان خود
بیابد مرغان جوارح طلب وی بسیار کنند و خوفشان از شاهین بیشتر بود و طیران او
از شاهین بیشتر بود و هرگه کبوتر بازی کند نمیرد تا جرعه از فقر ننوشد و در حدیث
آمده که در محلی که رسول خدای در غار ثور بود حق سبحانه و تعالی دو کبوتر وحشی فرمود که
بر در غار آشیان گرفتند و بیضه کرده بچه در آوردند کبوتران حرم قاطبة از نسل ایشانند
و در روز فتح مکه بر سر آنحضرت بال گشاده سایه گسترده بودند پیغمبر علیه السلام
ایشان را دعا کرد به برکة مثنی بن زهیر گوید هر صفتی که در هر مردی و زنی دیدم مثل آن
در کبوتر دیدم چه ماده او را دیدم که اراده میکند مگر نر خود را و نر او اراده میکند مگر ماده
خود را اما مادام که از هم جدا نشوند مگر آنکه نایاب شود و کبوتر ماده را دیدم که بچه نر خود را آبستن
میشود در زمانی که نر او را دور کند و هیچ حیوانی را ندیدم که در وقت مباشرت دم
خود را میکشد تا ماده او عورتش محفوظ ماند گویا میداند که مبالغت با مینمود و گاه تا
شصتها به مباشرت استغنا نماید و در هر چهار روز بچه در آرد و دو بیضه کند از بیضه اول
کبوتر نر و از ثانی ماده بیرون آرد و میان بیضه اول و دوم یکشبانه روز فاصله باشد
پس نر و ماده بر بیضها نشینند بعض از روز آنها را گرم کند و بقیه روز ماده نشیند و شب نیز
بر این طریقه تا وقتی که مدت حضانت تمام رسد و بچه بیرون آرد نر او خاک شود

بدیشان چشانند و ایشان بخایند تا خوردن خبر باید ایشان آسان شود و چون نر خواهد که
با ماده جمع شود بچهای خود را از آشیان بیرون کند زعم ارسطو آنکه کبوتر هشت سال
تعیش کند اکل جمیع انواعش حلالست و در مثل گویند فلان کس امین تر از کبوتر حرم و مألوف تر
از دوست هرگاه کسی که آید در آرد بتربت کبوتر یا در خانه که او باشد و جای که آشیان
نموده نشیند شفا یابد زیرا که مجاوره او امانست ز آبه و فالج و سکته و سبات و سبات
مرضیست که کسی دایم خواهد در خواب باشد و خواب بسیار کند و اکتحال بخون او در وقتی
که گرم باشد و اگر ذبح کنند پر او را بکنند و در بیخ پر او خون تازه بهت اکتحال نماید
همین خاصیت دارد و خون اگر بر بینی مالند او بالخاصیه قطع رعاف کند و اگر بت
مخلوط سازند و بر سوخته آتش بمالند شفا دهد سرگین کبوتر برا حرارة بیشتر از سرگین
کبوتر خانگیست اگر سرگین او را در میان آب گرم ریخته کسی که عسر البول دارد در و
نشیند نفع عظیم بخشد اگر با سرکه بر صاحب استسقا طلا نمایند نفع دهد اگر از سرگین کبوتر
سرخ مقدار دو درهم با سه درهم دارچینی آشامد سنگ مثانه را بشکند و بیرون
آرد گوشت کبوتر مقوی گرده و زیان کننده باه است اگر شکم زنده او را بشکافند
و گرما گرم بر عقرب گزیده گذارند نفع نیکو بخشد اگر خون او از خارج چشم بریزند
ترکرده بسفیدی بیضه و روغن گل نهند در چشم به کند التعبیر دیدن او در خواب
رسول امین یا دوست صادق یا حبیب مونس است یا دلیل زن غریب مبارک

نیکو

نیکو که زوج مثل وی نتوانند بهم رسانید و باشد که دلیل نوحه بود و بر سر تمار کبوتر
مرگست دیدن برج او مجمع زنان بود و بچهای او دلیل پسران و اگر بیند که ایشانرا
علف میدهد و بسوی خود میخواند یا بیند که کبوتران و کلاغان در یکجا جمعیت
نموده اند قیادت زنان نماید و شنیدن آواز ایشان در خواب دلیل شنیدن کلام
باطلست اگر نزد او آید نامه بدو رسد و اگر از او گریزد زنش طلاق گیرد یا میرد
اگر بیند که مالک ایشان شده کنیزکان بخرد جاماسب گفته صید نمودن کبوتران در خواب
دلیل خوردن مال دشمنانست اگر نقصان در چشم کبوتر بیند نقصان زن و جاه اوست حوصل
مرغ بزرگ حوصله در مصر بسیار بود و قیمتی یکی سیاه و کریه الا آنکه پوست او را استعمال
کنند و دیگر که پوستش استعمال رطوبت او بیشتر از حرارتست کم عمر میباشد و پوشیدن پوست
او مناسبت مزاج جوانان و کسانی را که مزاج حار دارند یا صفرا بر ایشان غالب باشد
حیدر نام شیر و لقب علی ابن ابی طالب علیه السلم است گویند حیدر آنست که
گوشت شکمش ممتلی باشد چون حضرت چنین بوده ملقب بحیدر شده یا آنکه والده ماجده ایشان
باسم پدر خود اسد نامیده و یا آنکه نام آنحضرت در کتب اوایل اسد بوده حیوان
جاندار و تبرکی جا لو زمخشری در تفسیر آیه وافی بدایه وان الدار الآخرة لهی الحیوان
آورده که بنیت در آن اشکم حیات مستمره دایمه که موت در وی نیست بعضی از علما گفته اند
که حکمت در آنکه حق سبحانه و تعالی حیوانرا باکل و شرب و لباس و غیره محتاج گردانیده

وسایر موجودات را چنین نکرد والا دعوی ربوبیت مینمودند ولهذا صفت احتیاج در
انسان بیشتر است از سایر حیوانات پس حکمت ازلی اقتضای آن نمود که حیوان احوج موجودات
باشد واز کثرت اشتغال باحتیاج خود موش باشد وازین جهت که بعضی از آدمیان
اندک استغنایی که بجهت شوکت و مالیات حاصل نموده اند چون نمرود و فرعون دعوی ربوبیت
نموده اند واز جمله حیوان آنکه خصی است بهتر است از غیر خصی و فربه وی لذیذ و مرطوب
وطبیعی ولکن دیر هضم بود واجود لحوم در منفعت لحم میش جوان و گوساله و خصی از بز
تعبیر تکلّم حیوان در خواب از دواب وطیور و فهم کلام او رسیدن بمرتبه کمالست و باشد
که دلیل امر غریب و عجیب باشد واگر کلام ایشان نفهمد بترسد از زوال اهل هنر آنکه
این خواب بکسی که دید دیدن پوست حیوانات رسیدن بمیراث و نعمت بود و پوست حیوان
ذی شان چون سمور وقاقم دلیل علو شانست و اگر چارپای بیند که پوست حیوانی
ببرد واگر چارپا نباشد بی چیز شود دیدن پشم و موی ایشان دلیل فواید و ارزاقست
دیدن شاخ او دلیل مال قحط دیدن سم و ناخن دلیل سفر واز بره و بزغاله
سرور و خشنودیست و صوت اسب دلیل مرد با صعوبت واز شیر دلیل خوف صدای
شتر دلیل سفر و حج و زیارت واز گربه مشهور کشتن خادمی که دزدی کرده باشد
واز آهو بره فواید از زن نیکو واز سگ دلیل فجور و دزد نا پاک واز روباه
مرد صاحب مکر و کذب یا زن کذاب واز خوک ظفر یافتن بر دشمن احمق واز

برق

برق در آمدن کار مرد عالم یا رئیس یا سلطان عجز یا زار ام کشتن دشمن **خذف** بدال
معجمه گوسفند و در حدیث واقعست که میش سیاه برهنه از موی کوچک که در یمن باشد
حشرات جانوران ریزه که در روی زمین باشند اکل آن همه حرام است بعضی
از علما در تفسیر این آیه اولئک یلعنهم الله ویلعنهم اللاعنون گفته اند که مراد از لاعنون جانوران ریزه
باشند که قحط و تنگی کشند لعنت عاصیان کنند که کتمان حق نموده اند که بسبب ایشان
قحط بهم رسیده و بعضی گویند که مراد از لاعنون جمیع مخلوقات که غیر ملائکه و جن و انس است
حرشات جانوران ریزه که در زیر زمین باشند چون کرم گل و غیره **حاتم** کلاغ
سیاه در غین در ذکر غراب بیاید **حاریة** نوعی از مار **حبتر** بر وزن جعفر روباه
در ثا در ذکر ثعلب گذشت **حبش** بر وزن کتف مار برنده در افعی وحیه گذشت **حوار**
بچه حباری **حملق** گوسفندان ریزه در باب غین در غنم بیاید **حبرکی** براء مهمله کنه
در باب قاف در ذکر قراد بیاید **حجرف** و **حجروف** جانور دراز دست و پا بزرگتر
از مورچه است **الاحقب** خر وحشی حقباء ماده او واحقب بجهة آن نامند که تهیگاه و پهلوی
او سفید است **حرشاف** و **حرشوف** ملخ لاغر بسیار خورنده **حسبان** ملخ و مورچه
کوچک حسبانه مفرد او **حسیل** گوساله مفرد ندارد حسیله مونث او و جمعش حسایل
حسل بچه سوسمار **حسون** گنجشک مختلف اللون در عصفور بیاید **حشو** و **حاشیه**
اشتران جوان **حضاجر** علم جنس کفتار جمع حضجر بمعنی بزرگ شکم او را لحضاجر نامند

حفص بچه شتر حصور ناقه که مخرجش تنگ بود و مردی که بزنان نزدیک نشود
حفان بچه شترمرغ و شتران کوچک حفانة مفرد اوست حفّثم تقاف نوعی از کبوتر
حلم بفتح لام کنه کوچک کرمی که در پوست گوسفند افتد و چون دباغت کنند آن موضع
از پوست تنک شود حلکک و حلکا جانوریست در ریگ میباشد حمسه بفتحات جانوریست
از جانوران دریا و بعضی گویند لاک پشت در سلحفات بیاید حمک هر حیوانی کوچک
حموله اشتر و خر باردار یا آنکه بار بردارد وقال الله تعالی ومن الانعام
حمولة وفرشا در فا بیاید حنش مار افعی حمد جوجه مرغ سنگخواره حمیل حر
مرغیست حوار بچه اشتر تا محلی که از مادر جدا شود حیرمه گاو ماده جمعش حیرم
حیدوان کبوتر صحرایی در ورشان در باب واو بیاید حیقطان بضم قاف دراج نر را
گویند در دال بیاید ام حبین بقول ابن اثیر آهوبره را گویند ام حفصه مرغ خانگی
فصل دوم در حاء مکسوره حجر مادیان حکم خواهرش در باب خا در خیل بیاید
تعبیر دیدن او در خواب دلیل زن شریفه مبارک است چنانچه در حدیث آمده که ظهورها
عز و بطونها کنز یعنی سواری بر پشتش عزتست و شکمش گنجی که بچه دهد اگر بیند که مادیان
با زین و لجام سوار شده زنان مبارک عفیفه بنکاح صحیحه در آورد و اگر
بی لجام سوار شده زن بی عصمتی تزویج کند یا مرتکب کار بی ثبات شود و دیدن
مادیان سفید دلیل زن صاحب حسب و نسب بود و سرخ او دلیل زنان

بازینت و مادیان زرد زن بیمار و سیاه زن صاحب ملک و جاه و باشد که دیدن
مادیان فربه دلیل سال پرنعمت و ارزانی و لاغر دلیل سال قحط حداءة قلیواج
و بشیرازی کورکوره و بترکی چلاغان نامند اخس طیور است دو بیضه و گاه سه بیضه
نهد و سه جوجه برآرد و بیست روز حضانت نماید رنگش سیاه و خاکستری از مرغان
شکاری نیست اما بچهای مرغان برباید مگر طیوری که همسایه آشیانش میباشند آنها را
نیازارد و حق جوار محافظت نماید اگر چه از گرسنگی بمیرد بچهای نخورد و در طیران
خود درنگ نماید ابن حبشیه و ابن مریه زعم آنکه عقاب و قلیواج مستبدل میشوند عقاب
قلیواج و قلیواج عقاب شود و سبحان القادر علی ما یشاء گویند او از طیور جوارح
سلیمان علیه السلم است و لهذا الفت و تملک او ممتنع است چه او ملک کسیست که ملک
ملکنا و هیچ احد را بعد از وی میسر نیست لقوله تعالی حکایة عنه رب هب لی
ملکا لا ینبغی لاحد من بعدی و اگر با وی صید کردن ممکن بودی مرآینه در طیور
شکننده تر از وی نبود و قیمتش از همه افزون بودی مرجع را مبادر است کسی باید
و مشکل که از جانب چپ آدمی چیزی برباید و یکسال نر باشد یکسال ماده بود
نقلست که اعرابی همیشه این بیت میخواند و یوم الوشاح من اعاجیب ربنا علی انه
من ظلمة الکفر نجانی یعنی پیدا شدن گردن بند از عجایبات پروردگار ماست چرا
که مرا از ظلمت کفر نجات داد و چون سبب ما و منت بر من میتا زو پرسیدند

گفت روزی در خرمن جا حاضر بودم بعد از آنکه عروس بغسلگاه رفت که غسل کند گردن
بند خود را بر زمین گذاشتن همان بود و دور بودن قلیواج همان چنانچه کسی بر مطلع
نشده بعد از فقدان او مرا بدزدی متهم ساختند پس من روی بدرگاه قاضی الحاجات
آوردم و گفتم اغثنی یا غیاث المستغیثین هنوز این دعا را تمام نرسانیده بودم
گردن بند را دیدم انداخت و زنانی که در دور من بودند میگفتند که ما را حلال کن که ترا
بیگناه متهم ساختیم من این بیت در نظم کشیدم و اگر میخوانم تا نعمت منعم حقیقی را
فراموش نکنم و از جمله فواسق خمسه است که مامور بقتل وی شده و آنها قلیواج و کلاغ
ابلق و عقرب و موش و سگ گزنده است بجهة ضرر آنها حضرت مقدس نبوی
محل و محرم امر بقتل آنها فرموده و اکل قلیواج حرامست اگر زهره او را در سایه
خشک نموده در میان شیشه نقوع کنند هر گاه جانوری گزد قطره از و در موضع گزیده چکانند
شفا دهد و اگر جانب کشند شفا یابد و اگر زهره او را خشک و صلایه نموده در موضع که
حیات و عقارب باشند پاشند همه حیات بمیرند اگر خون او را بقلیل از مشک و گلاب
مخلوط ساخته بناشتا بیاشامند از ضیق النفس نفع بخشد و اگر زنده او را در خانه
آویزند مار و عقرب داخل آنخانه نشود تعبیر دیدن او در خواب دلیل حرب و قطاع الطریق
یا زن خائنه باشد و بسا باشد که دلیل مقاتله با کسی باشد و حرکتش حلال باشد در حل
و حرم و بعضی گویند دیدن او دلیل پادشاهیست که نام او مشهور نباشد اگر بیند که اورا

درخوابا

در خواب که گرفت حق سبحانه و تعالی او را فرزندی کرامت کند که قبل از بلوغ پادشاه
شود و اگر ببیند که آن فرزند بمیرد حربا آفتاب پرست او را جمل الیهود نامند
جانوریست که با آفتاب میگردد و روی از وی نگرداند و هیأتش ماهی کوچک سرش
چون سر گوساله مثل گربه سو چهار پای دارد مانند شتر کوهان دارد و زبان او دراز
در حق صاحب عجائب المخلوقات آورده که حق سبحانه و تعالی او را بصورت عجیبی
آفریده که چشمهای او میگردد بهر جهتی که در او صید باشد بی آنکه بدنش بگردد و بها
نماید گویا که خوابیده و موش است و در هر درختی که باشد متلون بلون آن درخت گردد
و زبان او بدرازی سه گز باشد و چون بعضی از حیوانات مثل مگس و غیره نزد او
آیند زبان بیرون آرد و او را چون برق رباید و زبان بدوزی در کام کشد و بخورد
و چون جانوری بیند که از و ترسد بشکلی متشکل شود که آن حیوان از وی گریزان
شود و هر ساعت برنگ دیگر شود و لهذا همه حیوانات از و بگریزند از هیبت که
کسی بر مجال قرار نگیرد گویند مثل حربا متلون نیست و مادام که جو بیت خاکستری
رنگست و هرچند بزرگ شود رنگش صاف شود و چون آفتاب طلوع کند رو بطرف او کند
و متوجه آفتاب است تا وقتی که آفتاب بنصف النهار رسد پس بر سر درختی یا بلندی برآید
چه در آن وقت که آفتاب بسمت الراس رسیده آفتاب را نبیند مثل جنون
عشقی عارض وی شود و همیشه طالب وی بود تا رو بطرف مغرب آورد و غروب کند

وچون آفتاب غروب کند و قرص وی از نظرش غایب شود تا صبح طلب معیشت کند گوشتش
حرام چه از ذوات سموم است خون او را اگر طلا کنند بر چشمی که موی زاید دارد
بعد از آنکه موی او را بر آرند دیگر موی بیرون نیارد واکتحال بزهره او مزیل غشاوت
چشمست اگر پیه او را بر پاره آهن گذاشته در آتش بسوزانند و با خون او اندک
آبی مخلوط ساخته خون و پیه تازه بر او بریزند و بر جراحات طلا کنند در بار اول شفا
دهد گوشت سفید وی سم قاتل بود تعبیر دیدن او در خواب دلیل وزیر خلیفه
گاه از پادشاه جدا نشود چه او همیشه با آفتابست و باشد که دلیل رسیدن بی باشد
بخدمت پادشاه یا حصول فتنه در دین و مذهب یا دلیل زن آتش پرست یا دلیل
جنگ و گریه بر میت حمار خر و بترکی اشک نامند حمار ماده او را گویند که در جنس حیوانات
هیچ حیوانی نباشد که با غیر جنس خود جمع آید و بار گیرد مگر او و چون بسی از تولد او
گذرد در حیوان جهد یکنوع از و قابل احمال و اثقال است و نوع دیگر از وست
که در دویدن بر اسبان سبقت گیرد و از عادت اوست که چون استشمام شیر نماید
از جهت شدت خوف مضطرب گشته خود را بر بالای او اندازد درای که بگمان رفته
باشد بخاطر وی بماند موصوفست بحدت سمع و شنوایی طوایف انام را در مدح وذم
او اقوال متباینه است جمعی کوب او را بر اسب تر اختیار نمایند و گویند او حیوانیست
که مشقت کشد و بار برد نظم مسکین خر اگر چه بی تمیز است ؛ چون بار همی کشد

عزیز است

٥٦

عزیز است ؛ و دیگر آنکه خرج اندک برد و کار بسیار کند و سواری او تکبر را بر طرف کند
و حضرت مقدس نبوی او را بسیار سوار شده و زود از و توان فرود آمد و در قرآن
خود چرانید و بعض دیگر در مذمت او گویند که حق سبحانه و تعالی انکر اصوات را تشبیه
بصوت او کرده چنانکه فرموده انکر الاصوات لصوت الحمیر و از جمله آداب آنکه
در مجالس نام او نبرند بلکه از و بدراز گوش تعبیر کنند و عرب این را مثال کلمات
خود گویند که الحمار شنار والعیر عار یعنی سواری خر زیب است و سواری
خر ماده عار و دیگر آنکه اندک دارد چه مهر زنان داده نشود و حضرت پیغمبر صلی الله
علیه و آله فرموده هرگاه آواز حمار شنوید اعوذ بالله من الشیطان الرجیم
گوئید جهت آنکه او شیطان را می بیند در باب حمار نقول بسیار وارد است انا نقل
غریبی اندک مناسبتی که بذکر حمار در دست که روایت کرده اند از امام ناطق
جعفر بن محمد الصادق علیهما السلم که آنحضرت فرموده اند که در بنی اسرائیل
مردی ساده دلی صاف عقیده بود زنی داشت که اجمل زنان آن زمان بود و آن مرد
از غایت حرصی که بمحافظت وی داشت هر نوبت که بیرون رفتی در خانه مقفل
ساختی بمقتضای الانسان حریص علی ما منع زن جوان چون خود را محبوس دید از دیوار
و روزن خانه تماشای مردم راهگذر مینمود روزی نظرش بر جوانی نیکو شمایل
که موافق طبعش آمد شیفته و واله او گردیده او را بطلبید و اظهار اشتیاق

بملاقات وی نمود چون جوان را نیز نظر بر وی افتاد صید دام وی شد عاقبت بعد از تأمل
در این کار کلیدی موافق تحصیل نموده هر وقت که جوان بیامدی گشاد دکان خود را
از در بسته یافتی و در را بگشودی و مراد خود از وی حاصل کردی و مدتی با آن
به منظر ... صحبت داشتی و هیچیک خود را از آن امر شنیع باز نداشتی تا روزی شوهر
وی بیامد و گفت ای زن هیچ میدانی که من ترا بکر خواستم و ترا بغایت دوست میداشتم
و هیچ نوع غبار ملالی از تو بر خاطرم ننشست اما چند وقت است که دغدغه از تو در خاطرم
و وسوسه از جانب تو در دلم بهم رسیده بر تو ایمن نیستم میخواهم که قسم خوری و مرا
ایمن گردانی از آنکه تو غیر من مرد دیگر نمیشناسی و جماعت بنی اسرائیل را کوهی بود
که مقسم ایشان بود و آن کوه در خارج شهر بود که دامن او نهری جاری میشد و آب
چنان بود که مدعی و مدعی علیه نزد آن کوه میرفتند منکر قسم یاد میکرد و اگر دروغ
قسم یاد کردی هلاک شدی و اگر راست گفتی نجات یافتی و آسیبی بدو نرسیدی زن
گفت ای مرد بعد از آنکه من قسم خورم تو خشنود میشوی و خاطر تو از طرف من
اطمینان بهم میرساند گفت آری زن گفت هر وقت که خواهی قسم خورم چون شوهر
بجهة مهمی بیرون رفت در به بست جوان بعادت باز بیامد و در بگشود و نزد زن آمد
زن گفت ای جوان شوهرم میخواهد که مرا در دامن این کوه برد و قسم دهد
و من قسم خورم که دست غیری بمن نرسیده و من اگر قسم بدروغ خورم هلاک

شوم

شوم و اگر نخورم شوهر را بر من اعتمادی نماند و نزد وی بی اعتبار و رسوا گردم جوان
از استماع این کلمات متحیر و مبهوت بماند پرسید که پس چه خواهی کرد زن گفت مرا
حیله بخاطر رسیده گفت بگو زن گفت باید که تو علی الصباح لباس مکاریان
بپوشی و دراز گوشی با خود بگذار آن نهر که در خارج شهر است حاضر گردانی چون ما
آنجا رسیم او را از تو کرایه کنیم و تو بشتاب و مرا بردار بر دراز گوش گذار
تا من قسم خود راست گو باشم که غیر تو و این مکاری دست کسی بمن نرسیده جوان
گفت حبذا و کرامة چه نیکو گفتی هرگز فکر من بر این نرسیدی پس جوان بیرون رفت
و در مقفل ساخت و شوهر زن بیامد و در بگشود و بخانه آمد چون صبح شد زن را گفت
برخیز تا بجانب کوه رویم و قسم یاد نمائی زن گفت من طاقت پیاده رفتن ندارم
گفت برخیز و بهانه میار اگر چنانچه اتفاق افتد دراز گوشی بجهة تو کرایه کنیم پس زن
برخاست و لباس خود را نیز تمام بپوشید و برفاقت شوهر از شهر بیرون آمدند
زن جوان را دید لباس مکاریان پوشیده که دراز گوش در دست انتظار میکشید فریاد
کرد که ای مکاری این دراز گوش در دست انتظار میکشد فریاد کرد که ای مکاری این دراز
گوش را تا دامن این کوه بنیم درهم بکرایه راضی میشوی گفت آری پس جوان پیش آمده
زن را برداشت و بر بالای دراز گوش گذاشت برفتند تا دامن کوه رسیدند
زن گفت مکاری بیا و مرا فرود آر قبل از آنکه جوان بدو رسد آن زن خود را

از بالای دراز گوش بزمین افکند عورت وی مکشوف گشت نظر جوان بروی افتاد زن
جوانرا دشنام داد جوان گفت والله که من بقدر کیاهی گناهی ندارم زن خواست
در دامن کوه بایستاد و دو دست بطرف کوه دراز کرد و بشوهر خطاب کرد و گفت بشنو
و قسم یاد نمود و گفت ای شوهر سوای دست تو و نظر تو جز این بیکاری دست و نظر کسی
بمن نرسیده از مکر حیل شدید الحیل در اضطراب آمده کوه با آن شکوه از هم فرو ریخت
بنو اسرائیل از مشاهده این حال انکار بلیغ نمودند و ازاینست که حق سبحانه و تعالی مکر زنانرا
عظیم و مکر شیطانرا ضعیف شمرده چنانکه گفت ان کیدکن عظیم و درباره مکر شیطان
فرموده ان کید الشیطان کان ضعیفا و از جمله خواص حمار آنکه هر که از چرک بیخ گوش او
در شراب غیر او داخل کرده بکسی نوشانند آن شخص بخواب رود و مدهوش شود و عقل وی زایل
گردد و هر که در وقت نزاو برباد و از دم نر موی کشیده بر ران خود ببندد با مقعد
او را بروغن جرب کنند فریاد کند بعضی از اطبا گفته اند که هر که گوشت حمار را اهلی مطبوخ
نموده در آب و نشیند کسی که مرض کزاز دارد زایل شود و کزاز منیت که از شدة
برودت و سرما بهم رسیده اکثر از سم او سازند و کسی که صرع دارد در انگشت کند شفا یابد
اگر سرگین او را با سرگین اسب مخلوط ساخته بر خون روان که از عضوی آید بپاشند باز دارد
و اگر بسوزانند و بپاشند بهتر بود و اگر پوست پیشانی او را بر کودکان آویزند از فزع و خوف
ایمن شوند و نیز اگر سرکه بر سرگین او بپاشند و در بینی سعوط نمایند رعاف را باز دارد

اگر عقرب گزیده واژگونه بر خر سوار شود چنانچه روی او بطرف دم او باشد صحت
یابد و باشد که در گوش خر در آن وقت فریاد کند از آنکه وجع بخر رود و نیز اگر
در گوش او بگوید که در فلان موضع مرا عقرب گزید درد از وی برود و این از اول اعجبست
و اگر مغز ساق او را با روغن زیت مخلوط ساخته بر سر طلا کنند موی را دراز کند و اگر
شیر او را بر قضیب طلا کنند نعوظ کند فریاد او سگ را مضطرب سازد و باشد که از درد مقعد
فریاد کند اگر کسی جگر او بریان کند و بخورد و در سرکه نشیند صرع را دفع کند تعبیر دیدن
او در خواب دلیل جد و سعی انسان و دلیل فرزند و خبر و سفر یا عالم بی عمل بود لقوله
تعالی کمثل الحمار یحمل اسفارا و باشد که دلیل معیشت بود لقوله تعالی وانظر الی حمارک لا
دیدن حمار زیر نشان بزرگی و علامات نجات بود و رجوع بمناصب سواری او در خواب دلیل
رسیدن بمال و زینت و اولاد بود لقوله تعالی والخیل والبغال والحمیر لترکبوها
و نیز دلیل نجات از غم و دیدن موت حمار دلیل فقر و موت صاحب او است اگر بیند
که او را بقصد خوردن ذبح نمود وسعتی در روزی وی بهم رسد اگر قصد اکل نداشت
و ذبح نمود مال و معاش او ضایع شود و اگر بیند که از پشت بزیر آمد و قصد سواری
ندارد و ابا کند دلالت بر فقر کند اگر بیند که دم حمارش [illegible] کرده دلیل فرزند
و غرتیت حمار فربه مال بسیار است اگر بیند که حماری از آسمان فرود آمد و بخانه او
دخول کرد مال بسیار یابد بتخصیص اگر مالک او بود و حمار سیاه باشد حمار مصری خوانند

وکیل است و حمار ماده زن صاحب معیشت کثیر الخیر و صاحب نسل و اگر حمار ماده چند و
کره او متعاقب وی می آید دلیل است که زنی بخواهد و فرزندی همراه آورد و اگر بیند که حمار
را می میرد و دیگر باز نیابد دلیل است که مال بدو نرسد مگر بدعا **حمار وحشی** خر کوهی و ترکی
داغ اشکی گویند و او را فرا و عیر گویند در باب فا و عین بیاید بغایت شدید الغیرت است و لهذا
زهار او همیشه مجموع بود و چون ماده او بزاید اگر نر باشد نرا و خصیتین خر کره
بدندان گیرد پس ماده او حیله کند در گریختن تا بسلامت بماند و بسا باشد که ماده او
خر کره را بشکند تا نر دو و همیشه او را شیر دهد تا بزرگ شود و از پدرش بسلامت بماند و
سال ها تیر عمر کند ابن خلکان آورده که بعض از لشکریان در قریه حرز و دکار قرایای
شامت فرود آمدند و حمار وحشی بسیار شکار نمودند بعضی از آنها را ذبح و طبخ
نموده یکروز تا شب آتش کامل در زیر او برافروختند پخته نشد پس بعضی بغور سبب
سر او را برگردانیدند در پشت گوش او چیزی بخط کوفی نوشته دیدند که بهرام
گور را موضع علامت سایه شده بود چون بهرام گور از ملوک فرس قبل از بعثت
پیغمبر ما صلی الله علیه و آله بزمان بسیاری بود و از عادت او آن بود که چون
شکار میگرفتند بنام خود گوش خود او را داغ میکرد و رها مینمود و خدای عالم است
که آن خر وحشی چه مقدار عمر نموده باشد گویند نگاه کردن بچشم حمار وحشی باعث
دوام صحت چشم و مانع نزول آب از چشم اکتحال زهره او تحدید بصر نماید

خوردن گوشت فربه او مرض مفاصل را نفع کند و گوشت او نیز نافعست از مرض طلاء
پیه او ازاله کلف کند اکل زهره او دفع بول در فراش نماید اگر مغز ساق او با روغن
زیبق مخلوط ساخته بر بهق طلا نمایند زایل کند **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل زن و فرزند
جفاکار صاحب قوت که از اهل بادیه بود در کوب او دلیل عصیان و نافرمانی
افتادن او دلیل عصیان و نافرمانی افتادن او دلیل وقوع در معصیت
نوشیدن شیر او دلیل عبادت و دینداریست هلاک شدن او یا عضوی از او دلیل زیان
غنیمت و مال و وحشت از و دلیل شر و ضرر و انس بوی دلیل نفع **حمار قبان** بفارسی
پاشنه کز گویند جانوریست شکم باریک پشت وی مدور است گویا سپری بر پشت بسته
بقدر دیناری سیاهی او از جعل کمتر است و او کوچکتر در مواضع نم بهم رسد و شش پای
دارد که در مزابل و شوره زمینها الفت گیرد و در مثل گویند فلان اذل من حمار
قبان اکلش حرامست اگر او را در شراب بیاشامند از جهة عسر البول و یرقان
نافعست و بعضی گویند اگر او را در رگوی بپیچیده بر صاحب تب ربع آویزند بالکلیه
تب وی مفارقت کند **حرذون** بذال معجمه سوسمار نر و بعضی گویند جانوریست
شبیه باو از ذوات السموم است در جاهای معموره غیر مسکونه میباشد کف او
شبیه بکف انسانست با انگشتان و بندهای انگشت پوستش بیاضی ندارد بخلاف
چلپاسه که بیاضی دارد اکلش حرام عقرب را بکشد ارسطو گفته که اگر کسی پیه او را

بر بدن مالد و خود را بر نهنگ زند ضرر نرساند و چون بوی او بشنود بترسد و بگریزد
طلاء سوخته پوست الم ضرب و قطع را محسوس نکند اگرچه میان سر او جدا کنند تا بر
آرد و عیاران چنین کنند برای الم ضرب و قطع ثبات ورزند که داشتن پیه او در میان رگوی
سیاه با خود مزیل تب ربع است **تعبیر** دیدن او در خواب طمع و حرص است در کسب
و اختلاف مزاج و غفلت و فراموشی است **حِصان** اسب نر جهت نگه داشتن منی خود از غیر
مادیان نجیب حصان مانند **حِضب** بضاد معجمه مار نر درشت بعضی مار ریگ و بعضی
مار سفید را گویند **حِسل** بچه سوسمار وقتی که از بیضه برآید **فصل سیم در حاء مضمومه حُباری**
جرز و بزرگی و غدری و حسره مانند مرغیست دراز گردن اندک طولی در منقار دارد
خاکستری رنگست در بصره بسیار می‌باشد و اکثر صید مردم آنجا بود و در حوصله او دانه
یابند که از درخت بطم یعنی حبة الخضرا هم رسد اگر پر او را بکنند از رسیدن باو باز ماند
از غم بمیرد گوشت وی اخف از گوشت بط است چون چرغ خواهد که او را صید کند سرگین
بر وی اندازد پرش کنده شود و لهذا عربان گویند سلاحه سلاحه یعنی سلاح سرگین اوست
طیور جوارح صید او نتوانند نمود و او صید ایشان کند اکلش حلال چه از طیبات
در بعض تفاسیر مذکورست که او از لاغری بسبب گناهان بمیرد یعنی هر گاه گناهان
ایشان بسیار شود باران کم بارد چه باقدار امطار حبوب بر طیور رسد
و بیشتر از همه طیور حیله در تحصیل روزی نماید و مع هذا از جوع بمیرد قصعان القتا

لما نبتاء و بچه او را نهار و جوجه مرغ خانگی را لیل مانند شاعری گفته **نظم** و نهار
رأیت منتصف اللیل ❊ ولیلا رأیت نصف النهار ❊ یعنی بچه حباری در نصف شب
و جوجه مرغ خانگی در نصف روز دیدا اکل گوشت او جهت تسکین درد باه نافع است لکن مضر
قولنج و مفاصل است مصلح او دارچینی و زیت و سرکه است خوردن گوشت او مولد
خون بلغمی موافق امزجه بارده است تخصیص در زمستان و بلاد سرد سیر و بعضی گفته‌اند
گوشت او نباید خورد چه غلیظ و دیر هضم است بهتر آنست که بعد از ذبح گوشت او را
دو روز نگه دارند و بعد از آن طبخ نمایند در سینه و رانهای او سیر و فلفل و ادویه
حاره کنند و اجبست که بعد از اکل او حلوا خورند صاحب عجایب المخلوقات آورده
در حوصله او سنگی یافت شود که اگر کسی با خود دارد محتلم نشود و رعاف را در ساعت
قطع کند و شکم ببندد و مادام که با اوست اگر دل او را بر کسی بندد که خواب بسیار
کند خوابش کم شود ارسطاطالیس در صفت بیضه در صفت بیضه او گفته که اگر از نر
هم رسد موی را سیاه کند و یکسال نرود و آنچه از ماده بهم رسید سیاه نکند
طریق معرفت این دو نوع آنست که رشته در سوزن کنند و در بیضه در آرند اگر
رشته سیاه شد بیضه نرست والا ماده اگر پوست سنگدان او را خشک نموده با اندک
نمک اندرانی صلایه کنند و اکتحال نمایند در ابتدای نزول آب از چشم نافع
بود **تعبیر** دیدن او در خواب لیل مرد و جوانمرد که دخل اندک و خرج بسیار

داشته باشد کثیر الاکل که هیچ وقت از شب و روز از مشقت خالی نبود **خرقوص**
بصاد و سین هر دو آمده جانوریست که بسرخی و زردی زند غالب که ما و سیاه
نیز باشد که دو بال زرد برآرد و بر در زمخشری گفته که او جانوریست بزرگتر
از کیک گزیدن او بدتر است از گزیدن کیک بفرج زنان عادت نموده
چنانچه مورچه بفرج مردان دو بال بطریق مورچه بر دن آرد و بعضی گویند که بعضه
برغوث است یعنی کیک و دیگری گفته جانوریست جرع آورنده بطریق زنبور صاحب
نیش و گزنده است مثل سر تازیانه و لهذا او را تازیانه زنند گویند او را حرقوص گرفته
اکلش حرامست جهة آنکه از حشرات است **حوت** ماهی و بترکی بالق گویند خواص
و تعبیر وی در سمک بیاید قشیری گوید روزی سلیمان علیه السلام از حضرت باری التماس
نمود که یکروز متکفل روزی حیوانات شود پس زمان طویل طعام کثیر جمع نمود خداوند
عالم از دریا ماهی فرستاد که همه آنها را یک لقمه نمود پس زیاده طلب نمود
آنحضرت گفت اگر چیزی نزد من باقی نماند پرسید که هر روز این مقدار طعام میخوری
گفت من امروز ثلث روزی خود خورده ام گرسنه ماندم کاش مرا ضیافت
نکردی هر روز حق تعالی مرا روزی میداد مگر آنچه تو ضیافت نمایی صدق الله
وما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها **حوت الحیض** حیوان بزرگیست در دریا
که کشتی را زدارد چون اهل کشتی بر هلاکت مشرف شوند لته حیض نزد او اندازند

گریزان شود و لهذا او را حوت الحیض نامند و او فاطوس است که در باب فا بیاید چون
نزد حایض در کشتی باشد نزد آن کشتی نیاید بعضی خون او را پاک دانند جهة آنکه چون
بخشکد سفید شود بخلاف خونهای دیگر که سیاه شوند اگر بوزن حبه از زهره او در منی
مصروع سعوط نمایند شفا یابد و این تجربه رسیده اگر جگر او را خشک و صلایه نموده
بر خون روان بپاشند باز دارد و اگر بر جراحت نهند گوشت آورد و اگر چه جراحت
عظیم بود و این نیز مجربست گوشت میان پشت او را اگر کسی بخاید تهیج باه و نعوظ
کند **تعبیر** دیدن خون حیض در خواب دلیل نکاح حرام و گفتن دروغ بود و اگر خود را
حایض بیند کار حرامی کند اگر زن باشد کارش بد شود و پس اگر غسل کند غم وی زایل
شود اگر خون خود را مستحاضه بیند خون او قطع نمیشود دلیل کثرت گناه اوست
و توبه نمیکند و اگر میکند بر توبه خود نمی ایستد و اگر مرد زن حایض بیند کارش فرو بسته
بآن زن گردد **حوت موسی** و یوشع ابو حامد اندلسی گفته که ماهی دیدم بقرب
شهر سبته از نسل ماهی که موسی و یوشع علیهما السلام از و تناول نموده بودند که خوردن
ایشان نصف او را بطول خورده بودند و نصف دیگر که چون یوشع علیه السلام
وضو ساخته بود از آب وضوی بر او چکیده بامر الله زنده شده از میان سفره
بمیان دریا جسته برفت و او ماهیست که طولش بیشتر از ذرع است قریب بشبر
و عرضش یک شبر یک پهلوی او خار و استخوان است و پوست نازکی بر احشای او کشیده

یک ذرع یک شبر

شده او را یک چشم و نصف سر باشد هر که او را ببیند چون این صفات در او مشاهده نماید
گمان برد که مرده است و نصف دیگر صبح او را بیازرگ شمرند و با ماکن بعیده
برند و این محلی که ماهی زنده شده مجمع البحرین است که در دریای فارس و روم
بهم رسند و بعضی گویند دریای اردن و قلزم است و بعضی دیگر گویند که دریای مغرب
و رقاق است و حکمت در جمع نمودن موسی و خضر علیهما السلم در مجمع البحرین اجتماع بحر
علم ظاهر و باطن است یعنی علم شریعت و حقیقت و الله اعلم اُمّ حُبَین مثل
عرس حابوریست که راسو و سام ابرص گویند یعنی چلپاسه است و مخلفه حرباست سوای
سینه او و بعضی گویند که ماده حرباست و این جانوریست بقدر کف دست شبیه بسوسمار
سر او پهن او بزیاد گفته او را چهار دست و پا است بقدر ارزق آبی چون خواهند
که صید وی کنند این افسون بخوانند ام حبین انشر بردکی : ان الامیر ناظر
الیکی : وصادیا بسوطه جنبیک : یعنی او را میرانند تا بروی عجز ظاهر شود و
پای راست بایستد و دو بال او که خاکستر رنگیست میگسترد که زیباتر از دو بال اول
بود و بعضی از آنها سرخ و بعضی زرد در کمال نزاکت چون صیادان او را بدان
حال مینند بر حال خود واگذارند گویند این صفات ام عویف است که در باب عین
باید بر اصح اکلش حرام و بعضی از علما او را حلال میدانند حُبار اسم
و شیطان فالند احضرت مقدس نبوی یکی از انصار را که مسمی بحباب بود

تغیر

تغیر داده عبدالله نام نهاد حُباحِب بر وزن بها بد ولد الزنا را و حیوانیست
مثل مگس دو بال دارد و در شب روشن میشود گویا آتش برافروخته است و نیز
اسم مرد بخیلست گویا او را نار ضعیف است که از ترس مهمان شب روشن میشود
حُبرُج بضم را مهمله و جیم حباری نر حُبور بچه او و بعضی گفته اند حبور از جمله
مرغانیست خُنَّس نوع از ماهی کوچک بتشدید میم و بعضی بتخفیف نیز خوانده اند
حُمَّره سرخه سر نوعی از گنجشک که آن سرخه نامند اکلش حلال خُنظُب بنون
ظا معجمه ملخ نر بعضی گفته اند که جعل است و دیگری گفته که مرکب از زنبور و کرد و خشته
حُوار بچه شتر تا محلی که از شیر جدا شود و بعد از آن فصیل خوانند حُلّان بتشدید لام
بزغاله که در شکم مادر یافت شود و اصمعی گفته که حلام و حلّان بمیم و نون گوسفندان
ریزه گویند حُوش چهارپای وحشی و ابل حوشیه منسوب بدوست و مذکر جن را
نیز حوش گویند **باب هفتم در خاء معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در خاء مفتوحه**
خاز باز وخز باز اسم مگس و اسم اندکی کردانند و اند بازیست که از
خز الذباب باشد هر گاه بمعنی کثیر الصوت دانیم ابو سعید گفته که کریه است
میدانی گفته مگسیست که چون در بهار طیران نماید دلیل ارزانی سال باشد
خَبَعثَنی بچه سگ که مادرش گرگ باشد و کنیت مردی از بنی تمیم خَشَق
ارسطاطالیس گفته که او مرغ نر گمست که در بلاد چین و بابل و ترک میباشد که او را

زنده نهند چه کس قدرت بر گرفتن او ندارد و از شان اوست که چون ابجه زهر
بمشام او رسد خیره شود و عرق کند و فی حیثیع و بعضی گویند که در مواضع
که صیف و شتا نمیباشد و در مواضع که صیف و شتا او نزدیک بیکدیگر است و چندان
اختلافی ندارد نمیباشد زهر بسیار در راه او ریزند و چون سم کند خیره
گشته بخفتد و بمیرد جثه او را فرا گیرند و از استخوان او ظرفها سازند استخوان
او چون بچه تشنه شود عرق کند مغز استخوان او سم هر حیوانی بود و مار از و گریزان
بود و هیچ وقت او را نیابند **خطاف** پرستوک و بترکی قرلانغوچ گویند عربان زوار
الهند نیز نامند مسافت بعیده قطع کنند تا خود را بجوار مردم رسانند و در خانهای معمور
از گل آن قدر را که بجای وی را کفاف باشد آشیان سازد و در جاهای بلند دور
از خطر و بجهة زهدی که دارد و نظر اقواتی که در دست مردم است ندارد عصفور الجنه
نامند یعنی گنجشک بهشت و بدین جهة او را دوست دارند چه او با گل گنبد و پشه اکتفا
و ایشان را از هوا بر باید و لهذا او را خطاف نامند یعنی ربانیده و از عجایب کار او آنکه
چشم او از محل خود در آید باز بجای خود در آید بار بجای خود بر گردد و هیچکس نمیداند که او بچه خبری
بالیند و بخورد و با آنکه باد خود جمع شود خفاش یعنی شب پره دشمن اوست بدین
سبب چون بچه بیرون آرد چند شاخ از کرفس در آشیان خود نهد تا بجای او در آنجا
و چون از گل آشیان سازد گاه داخل کند و اگر گل نیابد خود را در آب اندازد و پس

درخاک

در خاک غلطد تا بالهای او پر از گل شود و خانه سازد و در آشیان خود زبل بگذارد
و آنچه باشد بیرون ریزد و محل خود پاک نگهدارد و چون بچه او بزرگ شود اصحاب یرقان
او را بزعفران زرد نمایند پس چون بچه خود را زرد بیند گمان برد که از شدت
حرارت چنین شده برود و از زمین هند سنگ یرقان بیاورد و بر آشیان اندازد
و آن سنگ کوچکیست که در او خطوط سیاه و سرخ است و او مشهورست بحجر سنونو
در باب سمین بیاید پس آن سنگ بردارند و بسایند و از آب وی بیاشامند بامر الله
تعالی شفا یابند قشیری در آخر رساله خود در باب محبت آورده که خطافی بر خطافه
مراوده نمود و او امتناع نمود خطاف گفت سخن مرا قبول نمیکنی اگر خواهم قبه سلیمان
در هم نوردم با وی این مکالمه بسمع سلیمان علیه السلم رسانیدند آنحضرت او را طلبید
گفت چه چیز ترا باعث شد که چنین گفتی گفت یا نبی الله عشاق را باقوال ایشان مواخذه
نمانید فرمود که راست گفتی ثعلبی و غیره در تفسیر سوره نحل آورده اند که چون آدم صفی
علیه السلام از بهشت بیرون آمده از تنهائی شکایت نمود حق سبحانه و تعالی
خطاف را موانست وی فرستاد و بروی لازم ساخت که در بیوت آشیان سازد و از بنی
آدم مفارقت نجوید و با او چهار آیه از کتاب خدای تعالی بود و آن آیه لو انزلنا
هذا القران علی جبل لرایته خاشعا متصدعا من خشیة الله تا آخر
سوره حشر او از خود را بنغمات کلمات العزیز الحکیم مترنم و ممتد میسازد

و او چند نوع است یکی آنکه در سواحل بحار آشیان سازد و در حبشه از این نوع بسیار بود
کوچکتر از گنجشک بود خاکستری رنگ که آنرا سنونو خوانند در سین باید نوع دیگر سبز
رنگست بر پشتش بعضی علامت سرخی هست کوچکتر از دره به ببغا است در بابا
گذشت اهل مصر از جهة سبزی او خضرا نامند هر جا که مگس و پروانه بیند بر چینند و بخورد
نوع دیگر هست که بالهای دراز و نازک دارد که در کوهها مار گیرد و بخورد و این نوع
نیز مشابه سنونو کنند در مسجد الحرام بسیار آشیان کنند در سقف و در باب بنی
شیبه بعضی گمان برده اند که مگر این ابابیل است که حق سبحانه و تعالی اصحاب فیل را با او
عذاب نمود اکل جمیع انواع او حرامست چه حضرت مقدس نبوی از قتل او نهی
نموده بتخصیص آنهایی که در خانها جای گیرند عبد الله بن عمر از حضرت نبوی حدیثی
نقل کرده که مکشید زرق را که بدرستی آواز او تسبیح است و مکشید خطاف را
چرا که در حینی که بیت المقدس را خراب کردند گفت بار خدایا مرا بر دریا مسلط
گردان تا ایشان را بدریا غرق کنم از جمله خواص او آنکه اگر چشم او را بر برکوی بسته
بر تختی بندند هر که بروی بخوابد خوابش ببرد اگر خشک نموده بسایند و بروغن خوشبوی
مطیب سازند بهر زنی که بنوشانند محبت باقی گردد و اگر بروغن زنبق مخلوط ساخته
در وقت زادن ناف زن را بآن مسح نمایند نفع عظیم بخشد خوردن دل او و بعد از آنکه
خشک کرده بسایند تهیج باه کند اگر بر زنی از خون او نوشانند بشرطی که نداند

شهوتش

شهوتش تسکین یابد و اگر بر صاحب صداع طلا نمایند در وقت ساکن شود هرگاه از اخلاط حاد
شده باشند آشامیدن زهره او موی را سیاه کند تا چنان خورد که بعد از آنها موی
نخورد تا سیاه کند تا خوردن گوشت او بیخوابی آرد و در سر بعض از آنها سنگ ریزها
و چون یافت شود هر که با خود دارد از شر ور محفوظ ماند و نیز هر که را درد
حاجتش روا گردد و اگر در مسول نماید اسکندر نقل نموده که چون بچه نخستین وی بمیرد
وقتی که قمر زاید النور باشد شکم وی بشکافند دو سنگ در آن یابند یکی سفید که اگر
بر مصروع یا معقود آویزند شفا یابد دیگر سرخ که اگر بر عسیر البول آویزند نجات
یابد و باشد که این دو سنگ یکی طولانی و یکی مجتمع مدور و اگر این دو سنگ بر تو
گوساله گذاشته بر صاحب سواس آویزند شفا یابد و این دو سنگ بچه خطاف
که آشیانه او در ناحیه مشرق از خانه او بنا نهند و در باقی یابند اگر گل آشیانه او را
باب ممزوج ساخته بنوشند ادرار بول کند تنبیه ابو حامد اندلسی گفته که خطاف
نفح خاماهیست در دریای سینه باشد که او را دو بال سیاه بر پشتست از آب بر آید
و در هوا بپرد و باز بدریا عود کند **خنفساء** سرگین گردان و بترکی دوزان
توردی مانند جانوریست سیاه هیئت از جعل کوچکتر پشتش طولانی بود میانه او
و عقرب صداقتی و دوستی هست و لهذا اهل مدینه او را جاریة العقرب خوانند
یعنی کنیز عقرب و این چند نوع است یکی جعل و دیگر حمار قبان و دیگر خطب و این

مرسه گذشت و دیگر خنفسا که مشهور بکثرت فسوست و لهذا او را فسفسلو نامند عربان
گویند الخنفساء اذا الحرکت فست یعنی تا جنبد و این بوی بد از وی ظاهر شده صاحب
عجایب المخلوقات آورده که شخصی نظر بر خنفسا افتاد گفت آیا چه حکمت در خلق وی
باشد نه نیکویی صورتش و نه بوی خوشش بعد از تکلم این کلام فی انجام حق سبحانه
و تعالی او را بجراحتی ریشی مبتلا کرده که جمیع اطبا از معالجه او عاجز آمدند
پس آمد در بیرون دروازه شهر مقام گرفته روزی او از طبیبی رهگذران بسمع
او رسید گفت بیارید او را تا بحال من نظر می کند گفتند او را چه علاج خواهد نمود
و حال آنکه اطبا حاذق از معالجه تو عاجز آمدند گفت البته بیارید او را پس چون حاضر
شد جراحتش بوی نمود خنفسا طلبید حاضران خنده کردند مرد علیل را بخاطر رسید
که روزی استهزا از خلقت خنفسا نموده بود گفت حاضر سازید آنچه خواهد که این مرد را
صاحب بصیرت می بینم پس خنفسا حاضر ساختند او را سوخته خاکسترش بر جراحتش
پاشید بامره الله تعالی شفا یافت پس آمد و گفت که خدای تبارک و تعالی خواست که بمن
بشناساند که اخس مخلوقات احسن و اغراد ویست اکلش جهة استخباثش حرام
اگر سرهای خنافس را در برج کبوتر گذارند کبوتر بسیار جمع شود اکتحال برطوبتی
که در جوف اوست تحدید نظر و جلاء بصر نماید و پرده چشم را زایل کند و بیاض
وی را و سبل را نفع عظیم بخشد و اگر در موضعی برگ چنار بخور کنند خنافس گریزان

شونو اگر یکی از آنها را بر گزیده عقرب گذارند شفا دهد و اگر کسی بخور او را بجورب مطلع
نشود تا بجوف او رسد در حال بمیرد تعبیر دیدن او در خواب دلیل موت زن
صاحب نفاس است و اگر زانی مرد بود خدمت اشرار کند و باشد که دلیل دشمن بود
خیل اسب ترکی آنست نامند عرب باز را در مسابقه و گرو بندی قاعده است که ده
اسب را بترتیب هر کدام را نامی مناسب گذارند و در دوانیدن گرو بندند و اسامی
آنها را ابو نصر فراهی در دو بیت آورده بیت ده اسپند در تاختن
هر یکی را ترتیب نامیست روشن نه مشکل مجلی مصلی مسلی و تالی
چه مرتاح عاطف حظی و مؤمل لطیم و سکیت ار بجاجت عرق خوی فوادا
قلب و جنان و حشا دل و بعضی وی دیگر بر و الحاق نموده اند چنانکه گفته اند
نظم بر نه ده وی دیگر الحاق رفته یکی هست فاشور و دیگر چه فسکل
گویند اول کسی که بر اسب سوار شد حضرت اسمعیل علیه السلام بود و چه تا آن زمان
اسپان وحشی بودند کسی برانها نمیتوانست سواری نمود از جمله خواص او آنکه
اگر زرنیخ سرخ خورد بمیرد خواص او در باب فا در ذکر فرس باید دیدن
در خواب زینت است لقوله تعالی زین للناس الی قوله والخیل المسومة
اگر بیند که اسب در هوا می پرد دلیل فتنه و آشوب بود و اسب تند رو دلیل ترد
نزدیکی اجلست خاطف ظله مرغیست از جنس کنجشک که او را زرافا نامند زرد ا

بباید چون بپایه خود در آن بنشیند میل کند تا برباید و بما او باز می کند و لهذا خاطف
ظله گویند خذریق بدال مهمله و معجمه هر دو وآن عنکبوتی که بفارسی کارتنه و بترکی
اورمچک نامند در باب عین در عنکبوت بیاید خرب حباری نر در باب حا گذشت خرشه
جوهری گفته که جانوریست خراطین اساریعت در الف و اصح شحمة الارض است
که در شین بیاید خرشقلا نوع از ماهیست که سمک البلبطه گویند در حدیث آمده که لولا
الخرشقلا لو اجدت وداق الحنبة فی ماء النیل یعنی اگر خرشقلا نمی‌بود در کرانهای
بهشت در آب نیل یافت میشد چه منبع آب وا ز جنت است و خون او وراق حبه در آب نیل افتد
خرشقلا را بیاید خرشنه مرغیست از کبوتر بزرگتر در باب کاف در کرکر بیاید خشاش
هوام و جانوران زمین بعضی مرغان کوچک را گویند و بعضی اژدهای بزرگ را و بعضی دیگر مار
الجه و مار سیاه را گویند و بعضی حرکات ثلثه را در خا جایز داشته اند خشرم زنبوران
لفظ جمع است مفرد از لفظ خود ندارد و بلکه در معنی جمع زنبور است خلفه
شتر آبستن در ناقه بیاید خضاری مرغ خال داریست که او را اخیل گویند در باب همزه
گذشت خمل نوع از ماهیست خندع بر وزن و جعفی جندب نوعی از ملخ
در کتاب محکم آورده که او شب پره است خروف بره تا شش ماهه را گویند
خیدع و خیطل گربه در سنور و هره بیاید خیهشور گرگ و بعضی گویند
غولست در حدیث گرگ عقبه است که مراد از و شیطان عقبه است یا الخبر است

کرکی جان نماند و بعضی دیگر گویند جانوریست بر روی آب مثل رشته یا تار عنکبوت
اخیل مرغ سبزیست که بربال او درخشنده گی هست که مخالف رنگ اوست
و بعضی گویند شقراقست در شین بیاید خلبوص مرغیست از گنجشک کوچکتر بزرگ او
فصل دوم در خاء مکسوره خنزیر خوک و بترکی طنغوز گویند صفات بهایم
و سباع هر دو در او موجود است از سبعیت دندان گرفتن و ربودن و مردار
خوارگی و درندگی و از بهیمیت سم و علف خوردن و در شهوت بمرتبه حریص است که ماده
در چرا باشد و نر در پشت او چند مثل آن در چرا باشد و ماده پشت پای کسی
که ایمنی نیافته گمان دارد که نگرا از جمله دو افعی هست که پشت پای او دو باشد
که دو نر از دو بر سر یک ماده نزاع کنند تا یکی هلاک شود و چون وقت هیجان شود
خوکان بر دسر ها پشت انداز ند و دهان کف باشند و آوازها متغیر سازند و بسیار
باشد که یک ماده خوک از یک مرتبه که نر بر وی جهد بیست بچه آرد و نر او چون چهار ماهه
شود بر ماده جهد و ماده چون شش ماهه شود بار گیرد و بعد از آن تا زده سال دیگر
زاید دندان خوک از همه دندانهای حیوانات تیزتر بود که شمشیر بران و نیزه
حد السنان برد و دو دندان پیشش از زبر و زیر چنان دراز شود که بیکدیگر
گذرد و از اکل باز ماند و از جوع بمیرد و چون سگ را بدندان گیرد موی
سگ بریزد و لسع حیات و عقارب خورد و زهر آنها در وی اثر نکند روباه

ترسناک‌تر بود و چون سه روز گرسنه ماند و روز دیگر چیزی خورد فربه شود
علما نصاری روم چنین گمان کنند و چون بیمار شود سرطان خورد خوب و فربه
شود اگر او را محکم بر حماری بندند چون حمار بر وی بول کند خوک بمیرد و چون
یک چشم او در آید در حال بمیرد پوست او با گوشت چسبیده است مثل انسان
بخلاف سایر حیوانات وحشی او اگر اهلی شود قبول تأدیب نکند بنص کلام
ملک علام لحم او حرام لقوله تعالی حرمت علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر خوردن
جگر او از گزیدن جانوران نفع بخشد اگر خشک کرده بخورند فالج و قولنج را نافع آید
و در ساعت صحت دهد اگر زهره او در بینی مربوط ریزند از هر جانب سه قطره
روان شود گشته گردد اگر خشک کرده بر بواسیر نهند به کند اگر صاحب فواق سرگین او
با خود دارد صحت یابد اگر بیاشامد سنگ مثانه را بشکند و اگر بعسل و سرکه مخلوط
ساخته بر سر طلا نمایند جراحات به کند اگر بر بیخ درخت انار سرگین او بریزند میوه
انار شیرین گردد مالیدن و آشامیدن سوخته استخوان او بعد از آنکه صلایه نموده
باشند بواسیر را شفا بود و اگر صاحب تب ربع با خود دارد تب وی زایل شود
پاشنه او را اگر سوخته و صلایه کرده بعسل و سرکه معجون نموده کسی را که درد شکم
و نفخ معده ورود ده باشد بوزن یک مثقال آشامند نفع عظیم بخشد تعبیر دیدن او
در خواب دلیل شر و نکبت و افلاس و مال حرام و دیدن ماده او دلیل زیاده شدن

نسل

نسل و کثرت لعنت رسیدن ضرر از وی دلیل نکبت و ضرر از نصرانی و دشمن قوی
ملعون که نزد مصائب جزع بسیار کند سواری او رسیدن غالب شدن بر دشمنان
بود خوردن گوشت او رسیدن بذلت و خواری و سستی و مال حرام بود و اگر ببیند
که شیر او را دوشد و خوشنود گردد مالک شدن او دلیل غم و بلای او
دلیل ارزانی اگر مسافر بیند دلیل باران و سرما بود و چرانیدن او دلیل حکومت
بر یهود و نصاری اگر ببیند که زن او خوک گردیده دلیل طلاق اوست حبیش
بر وی حرام است مرد نزد ابن سیرین آمد گفت در خواب دیدم که قلاده در گردن
خوکان می آویزم گفت البته بنا اهل تعلیم علوم مینمایی خنزیر بحری خوک دریایی
او را دلفین گویند در دوال بیاید و ایشان خوک دریایی شناسند خرنق بچه
خرگوش و چیزی نرم خنوص جسته بد نون و صاد مهمله بچه خوک فصل سیم در خفاش
معروف خفاش شب پره ترکی توسه نامند از جهت ضعف بصر در شب طیران نماید
و بزرگ او را وطواط و کوچک را خفاش نامند در روشنی ماه و روز نه بیند
قریب بغروب شمس در طیران آید چه در آن وقت نه نور بود نه ظلمت و وقت
هیجان او شب است که قوت خود کند و در شب روز ابر و هوا صاف نه بیند و اعمش
ضد اوست که در روز ببیند و شب نه بیند و اعمش ضعف بصر است با سیلان
اشک و خفاش از جنس طیور نیست چه او را پستان بود و گوش و دندانها

وخصیتین و منقار او را باشد حیض و طهر میبیند مثل انسان خنده کند و مثل چهارپایان
بول کند و بچه خود شیر دهد او را پر نباشد بعض مفسرین گفته‌اند که او چون مصنوع
مخلوق است یعنی عیسی علیه السلام لهذا امتیاز صنعت خالق است از آنجهت مغلوب سایر
طیور باشد چه مرغی که گوشت خورد او را بخورد و آنچه گوشت نخورد او را بکشد
بدین سبب در غیر شب او را نتوان دید وهب گوید تا نظر مردم بر و باشد بپرد
و چون از نظر غایب شود بیفتد تا فعل مخلوق از فعل خالق متمیز شود و تا بدانند
قدرت کامله قادر عزیز را گویند بجهت آن طلب خفاش از عیسی علیه السلام نمودند که
او از اعجب طیور است از گوشت و خون است بی پر شدید الطیران است و تبسم کند
در هم شکند و بخورد و بعض میوه‌ها اکل نماید مع هذا اکثر از حمار وحشی و کرکس عمر
کند ماده او میان سه و هفت بچه کند زاو کثیر الجماع بود در میان حیوانات سوای
او و میمون و انسان هیچ حیوانی بچه خود بر ندارد و چون بچه خود بردارد در زیر بال که
دارد و باشد که از کمال اشفاق بر دامن خود چسباند و در حین طیران بچه خود
شیر دهد و چون کبر خنا رسد و خورد در بر سد و بپرد و اگر او را گویند اطیر
یعنی بپر بپرش اندازد و فرو دای زمین چسبد لهذا او را بحماقت وصف
کنند اکلش حرام و قتلش جایز و نیز مثل پرستوک بحرمت بیت المقدس گفت
یا رب بر دریا مسلط کن تا ایشان را غرق کنم از جمله خواص او آنکه اگر سر او را

درمیان

درمیان بالش کسی گذارند هر که سر بر و نهد نخوابد و اگر در ظرف مس یا آهن طبخ
نموده بر روغن زیبق مخلوط سازند و بکرار بسایند تا منجمد شود و پس این روغن
صاف نموده بر صاحب نقرس و فالج کهنه و ارتعاش و ورم جسد و رو بمالند شفا
یابد و این بتجربه رسیده و در هر خانه که او را بگیرند دل او را در همان خانه بسوزانند
مار و عقرب گریزان شوند و در آنخانه دیگر نیایند در زمان هیجان او دل وی
بر انسان آویزند تهیج ما کند هر که گردن او را با خود دارد از گزیدن عقرب
ایمن گردد و اگر زهره او را بر فرج زن عقیم الولاده بمالند در همان ساعت وضع
حمل شود و اگر سر او را از نی که خون از وی بسیار رود بخود بر دارد
خون وی قطع شود و ورم نفع کرد و اگر خفاش را مطهرا بپزند و بر قضیب بمالند از
بول ایمن گردد و اگر صاحب فالج بر شوربای او نشیند صحت یابد و سرگین او را
اگر بر قوبا یعنی گرو تند بمالند از بیخ برکند و هر که موی را برکند و اشک چشم او
بر آنجا بمالد دیگر موی نروید تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد عابد زاهد و
گفته که دلیل بطالت و خوف است اگر زن حامله بیند دلیل سهولت ولادت و بجهت مسافر
بد است و اگر بیند که بخانه داخل شود دلیل خرابی آن منزل بود و دیدن ماده او
دلیل زن ساحره است و بعضی دیدن خفاش را دلیل همسایگانی دانند که
مأیوس از ایشان باشد خلد بر وزن جعل موش کور و رو ترکی کور سیچان

وبعضی گویند جانوریست که پیش خود نه بیند بوی از سوراخ خود در آید و دهن
گشاید و بایستد تا مگس بسیار میان دهن و لب واطراف دهن او جمع شوند پس لبها
بهم آرد و همه را فرو برد و ارسطو گفته هر حیوانی را دو چشمست مگر خلد را که چشم
نیست حق سبحانه و تعالی عوض بینایی بوی شنوایی بمرتبه عطا کرده که از
مسافت بعیده اصوات خفیه را احساس کند و چون احساس صدای کند زمین را
کور کند و چون خواهند که او را صید کنند ملخی در سوراخ او گذارند بیرون
آید تا او را بگیرد و بگیرند از طبع اوست که از بوی چوش گریزد و ببوی پیاز
کند تا عشقبازی نماید و باشد که بسبب این و حیز او را صید کنند بعضی از اهل
تفسیر گویند که او اسم حیوانیست که سد مارب خراب کرد و این چنان بود که قوم
سبا را دو باغستان بود جمعی که وارد ایشان میشد یکی از جانب یمین و دیگری
از طرف شمال و ایشان مستغرق نعم الهی شده بودند چنانچه حق سبحانه و تعالی
فرمود کلوا من رزق ربکم واشکروا له یعنی بخورید روزی پروردگار
خود را و شکر او را بجای آورید ایشان را شهر پاکیزه بود که در وی پشه و کیک
و مگس و مار و عقرب و سایر موذیات نبود و مردم غریبی که وارد آنجا میشد اگر قمل
در حین عبور در سر او بود از ثمار و فواکه مملو میشد بی آنکه دستی بآنها رساند
حق تعالی سیزده پیغمبر بدان قوم بفرستاد و ایشان تکذیب همه نمودند

هرچند

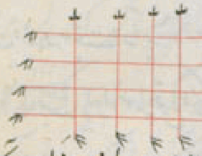
هرچند انبیا تخویف و انذار نمودند تعداد نعم الهی بر ایشان کردند فایده نبخشید نظم
با سیه دل چه سود گفتن وعظ : نرود میخ آهنین در سنگ : ابا و امتناع شعار
و دثار خود نموده گفتند خدا را هیچ نعمتی بر خود نمیدانیم ایشان را سدی بود
که بلقیس در حینی که پادشاه ایشان بود بسته و در زیر آن سد برکه ساخته که
دوازده جا آب بیرون می آمد بعدد انهاری که مقسم ایشان بود و بعد از دواج
سلیمان علیه السلام بلقیس ایشان مدتی در نعمت و مسرت بودند پس طغیان
و کفران ایشان از حد متجاوز گشته حق سبحانه و تعالی موشی تیز موش اعمی
مسمی بخلد فرستاد تا سد ایشان را از بیخ سوراخ کرد و سیل عظیم آمده اشجار را
از اصول قلع نموده اراضی ایشان خراب کرد و ایشان قبل از وقوع این حادثه
از علم کهانت گمان برده بودند که موش تخریب سد ایشان نماید ولهذا نزد
هر سوراخ موشی گربه نگه داشته بودند چون وقت عذاب آنقوم با صولت رسید
حق سبحانه و تعالی موش سرخی بشرحی که گفته شد فرستاد که از هیبت او جمیع گربها
بسوراخ موشان گریختند پس آن موش کور رخنه عظیم در سد ایشان نمود
که از آن رخنه سیل داخل باغستان و خانها شده جمیع اشجار و اموال ایشان
را غرق کرده خانها را از ریگ نمود گویند که موش کور را انیاب و مخالب
از حدید بود در خواب دیدم که رخنه در سد شده چون صبح شده از زده

بجانب سد رفته موشی دید که بچنگال آهنین رخنه در سد میکند برگشته زن
و فرزندان خود را برده موش را بدین هیات بدیشان نمود چون برگشتند
گفت دیدید آنچه من دیدم گفتند آری گفت بدانید که این کار خدایست که ما
علاج نتوانیم کرد اما مرا حیله در دفع آن بخاطر رسیده اول ببینیم که خدای تعالی
رخصت هلاک این قوم داده یا نه پس برفت گربه را گرفته نزد موش برده موش
بجهت مشغول بود اقبال بگربه نکرد اما چون گربه موش را دیده روی بگریز
نهاد عمرو با اولاد خود گفت چاره کار خود بجویید گفتند چه چاره کار خود
بجوییم گفتند چه چاره کنیم گفت بدرستی که مرا الحال حیله بخاطر رسیده گفتند
بکن آنچه خواهی پس اصغر اولاد خود را گفت فردا که من در مجلس قوم نشینم و هر کس
در مرتبه خود قرار گیرد ترا امر نمایم تغافل نمای چون ترا دشنام دهم
برخیز سیلی بر صورت من زن پس باقی اولاد را گفت چون این چنین کند شما هیچ مگویید
من فردا این وقت یاد کنم قسمی که کفاره نداشته باشد که اگر خلاف قسم نمایم که بعد
ازین در میان قومی اقامت نکنم که اصغر اولاد من با من چنین بی ادبی
کند هیچ یک او را عیب و عار نکند اولاد گفتند سمعاً و طاعةً چنین کنیم روز
دیگر که عقد جلسا انتظام پذیرفت عمرو اصغر اولاد را گفت برخیز و فلان
کار بکن او بحرف پدر اقبال ننموده تغافل کرد پس عمرو وی را دشنام داد

و برخواست و سیلی بر روی پدر زد اولاد وی سرها پیش انداخته هیچ نگفتند قوم
از جرات او و سکوت سایر اولاد تعجب نمودند ایشان نیز چنین دیدند هیچ
بحرف نزدند پس عمرو گفت اصغر اولادم مرا سیلی زده شما هیچ نگفتید و جمله
ساکت گشتید در میان همچو شما قومی اقامت نمیتوان نمود و پس قسم خوردم
بقسمی که او را هیچ کفاره نباشد که اگر از میان ایشان بیرون نروم قوم
برخواسته عذرها خواستند که ما را گمان نبود که اولاد تو منع او نکنند و لهذا سستی
در منع نمودیم عمرو گفت الحال چاره نیست بغیر آنکه بیرون روم چه چنین قسمی
از من صادر شده بیت علاج واقعه قبل از وقوع باید کرد :: دریغ سود ندارد
چو رفت کار از دست :: پس اظهار بیع املاک خود نمود قوم برغبت تمام املاک
وی بخریدند پس عمرو احمال و اثقال و عیال و اطفال خود را بار نموده
از مواضع ایشان بمحل دیگر نقل نمود پس اندک زمانی نگذشت که موش کور رخنه
در سد مذکور کرد و سیل آمد و دواب و انعام و اموال ایشان را برده خانه‌های
ایشان خراب کرده چنانکه ملک علام بدین معنی ناطق است که فارسلنا
علیهم سیل العرم یعنی فرستادیم بر ایشان سیل عرم را جمعی گویند
که عرم رخنه است و جمعی دیگر گویند که کسی طاقت آن نداشته باشد اما مآرب
بسکون همزه اسم قصر پادشاه شهر سبا است چنانکه طبع لقب ملوک

یمن است مسعودی و سهیلی گفته اند بانی سد سبا بن یشجب بود و نقاد و د
بجانب آن سد جاری میشد سبا قبل از اتمام وی رحلت نموده ملوک حمیر
با تمام رسانیدند گفته که سبا اول کسیست از ملوک که تاج پوشید نام او عبد الشمس
بن یشجب بن یعرب بن قحطانست مسعودی گفته که لقمان بن عاد بانی او بود و ادرا
بکفر سخ ساخته بودند خدای تعالی بسبب سیل عرم مردم آنجا را متفرق ساخت
قصه ایشان در جهان مثل گردید از جمله ادعیه و اشکالی که دافع آن خلدست
که در دواب می افتد این دعاست که بر گوش چهارپا بدار و بخت یا خلد
سلیمان بن داود ذکر عزرائیل عن وسطك و ذکر جبرئیل علی رأسك
و ذکر اسرافیل علی ظهرك و ذکر میکائیل علی بطنك لا تدب و لا تسعی الا
ایبس کعبا کما یبس لبن النعاجة و قرن الحمار بقدرة العزیز القهار هذا
قول جبرئیل و میکائیل و ملائکة الله المقربین الذین لا یاکلون و لا یشربون
الا بذکر الله هم یعیشون اصباؤتا ال شدای ایبس ایها الخلد من دابة
فلان بن فلانه و من هذه الدابة بقدرة من یری و لا یری و یسئلونك
عن الجبال فقل ینسفها ربی نسفا فیذرها قاعا صفصفا لا تری فیها
عوجا و لا امتا الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم و هم الوف
حذر الموت فقال لهم موتوا فماتوا کذلك یموت الخلد من دابة فلان بن

فلان و من هذه الدابة ااااا لا الططط لا اطا ٩ ااا سـ و کا بدانکه اگر کلاو حرامست

جهت آنکه از انواع موش است بانی در امثال کلمات خود گوید
فلان اسمع و افسد من خلد یعنی فلانکس شنواتر و فسادا
کننده تر از خلدست از جمله خواص آنکه اکتحال خون او شافی بصرست و طلا خون
دم او مزیل خوک گک و نگه داشتن لب با آلاء او مزیل تب ربع کسی که بریان او خورد
بهر چیز عالم گردد اگر مغز سر او با روغن گل در شیشه کنند و از روغن گرفته بر جرب
و گروند مالند شفا دهد بعضی گمان برده اند که اگر خاکی که او از سوراخ بیرون
آورده باب تر نمایند و بر نقرس مالند شفا یابد و اگر خلد را در سه رطل
آب فرو برند پس از آن آب بپاشد بهر علتی برسد بدان تا چهل روز
تکلم نماید یحیی بن زکریا گفته که او را در سه رطل آب فرو برده گذارند تا آماس
کند پس آن آب صاف نموده استخوان وی جدا کنند با شیء در دیگ کنند با لبان
و کبریت و نشاسته از هر یک چهار درهم بر وی اضافه نمایند تا آنکه مثل طلا گردد
در شیشه گذارند هر که از و بنوشد تا لعوق نماید در اوقاتی که شمس ما بین اول
حمل و اول اسد باشد مشتغل وی از دسومات و جرب ها اجتناب نماید و پاک
و با تقوی و روزه بود هر که این عمل بجای آورد حق سبحانه و تعالی او را علم
هر چیز نصیب کند تعبیر دیدن او در خواب دلیل ضلالت و حیرت و اختفا و ضیق

مسلک هست و باشد که دلیل جده سمع بود و بچه گیکی شکایت از ناشنوایی کند اگر
با مستی در نار رنیند در نار در آید اگر در بهشت بنید در بهشت در آید **خداریه** عقاب
که آن سیاه باشد مانند **خنثف** مگس سبز **خزق** بتشدید راء مهمله نوع از کنجشک
خصیرم بچه سوسمار **خشاف** لغتیست در خفاش **خزز** بدو زاء معجمه اول مفتوح
خرگوش نر جمع او خزانست مثل صرد و صردان **خضیرا** مرغیست **خنان** بروزن
رمان چلپاسه و ترکان باشی باغلو گویند در وزغ نیز باید **خنبعه** بروزن
قنفذه روباه ماده **ام حنتور** کفتار **باب هشتم در دال مشتمل بر سه فصل فصل اول**
در دال مفتوحه دابه جنبنده از هر حیوان این بحسب لغتست اما بحسب اصطلاح اختصاص
بچهارپایی دارد و براسب بسیار اطلاق میکنند و بعضی طیور را داخل
دوابّ میدانند استدلال بدین آیه کنند که و من دابة فی الارض ولا طائر
یطیر بجناحیه الا امم امثالکم و بعضی این استدلال را رد کرده اند بدین آیه
که و ما من دابة فی الارض الا علی الله رزقها و یعلم مستقرها و مستودعها
چه طیر نیز بر روی زمین گاهی میگردد علی بن ربیعه گوید که نزد علی ابن ابی طالب
علیه السلام بودم که مرکب آنحضرت را آوردند که سوار شود چون پای مبارک
بر رکاب سعادت انتساب نهاد گفت بسم الله و چون بر پشت مرکب قرار گرفت
سه مرتبه الحمد لله و سه مرتبه الله اکبر و سه مرتبه سبحانک انی ظلمت نفسی فاغفر لی

انه لا یغفر الذنوب الا انت گفت پس تبسم نمود وی پرسیدند فرمود
که پیغمبر خدای چنین کرد که من کردم پرسیدم که یا رسول الله از چه سبب خنده
کردی فرمود که خداوند تبارک و تعالی تعجب مینماید در وقتی که بنده بگوید خدایا بیامرز
مرا و حال آنکه میداند که غیر وی آمرزنده نیست ابن عباس از حضرت مقدس
نبوی نقل نموده که آنحضرت فرمود که چون کسی بر مرکب سوار شود نام خدای
نبرد شیطان ردیف او شود گوید غنا کن اگر او را آوازی نباشد گوید آرزوی
(یعنی آواز کن)
غنا کن او همیشه غنا کند تا فرود آید ابی الدرداء از رسول خدای نقل نموده که آنحضرت
فرمود هر که در وقت سوار شدن بگوید بسم الله الذی لا یضر مع اسمه شیء
فی الارض ولا فی السماء و هو السمیع العلیم سبحان من لیس له سمی سبحان الذی
سخر لنا هذا و ما کنا له مقرنین والحمد لله رب العالمین و صلی الله
علی محمد و آله الطاهرین مرکبی که در زیر اوست گوید مبارک باد ترا ای مومن
که پشت مرا سبک ساختی و فرمان پروردگار خود بردی حاجت خود برآوردی
اما دابة الارض که از علامت قیامتست بعضی گویند حیوانیست که طول او شصت
گز است صاحب قوایم در شب جمعه از کوه صفا بیرون آید و مردم بجانب منا
روند و بعضی گویند که از حجر بیرون آید و بعضی دیگر گفته که از طائف برآید
عصای موسی و خاتم سلیمان با وی باشد بعصا جبین کفار را بشکافد و بخاتم

ناصبیه مومنان نقش نمایند پس دم یکدیگر را بعد از این بنام نخوانند بلکه گویند یا مؤمن
و یا کافر در تفسیر اهل بیت آمده که دابّه علی ابن ابی طالب علیه السلام است که
در حین ظهور حضرت صاحب الزمان علیه السلام رجعت نماید و جمعی از اهل حق
سبحانه و تعالی که زیادتی ایمان و غلبه کفر دارند در آن روز زنده نماید و آیه وافی
هدایه و یوم نحشر من کل امة فوجا مؤید این قول است دُباسی و دُبسی بضم
دال مرغ کوچکیست که بفارسی موسیچه و عرب قمری هر سه بیکدیگر نزدیک اند لکن مصری
بهتر است گوشتش حلال و مزاجش گرم و خشک و دیدنش در منام حکم سمانی دارد
که در سین بیاید اما دُبسا بمد الف ملخ ماده را گویند دُراب مرغیست مرکب از کلاغ
و شقراق و شقراق در رنگ ما بین این هر دو است ارسطاطالیس گفته که او مرغیست
که آدمی را دوست دارد و تادیب و تربیت قبول کند او را صوت عجیب است
گاهی بطریق قمری اصوات فصیحه و نغمات ملیحه نماید و وقتی چون بخواند و گاهی
چون اسب شیهه کشد و از میوه و گوشت و غیره بخورد در باب دال و قاف بیاید
دُعموص بفارسی کفچلیزه گویند جانوریست در آب غوطه خورد از آب متکون
گردد چون بزرگ شود پروانه شود و بپرد اکلش حرامست دَلق بفارسی
معرب است جانوریست شبیه گربه در بعض اوقات جانوران میدرد و خون آشامد
و بعضی گویند حیوان وحشیست چون ببرج کبوتران در آید یکی از آنها زنده نگذارد

اکر

اگر چشم رمدناک او بر صاحب تب ربع آویزند تب ربع زایل کند اگر چشم خویش
آویزند با رتبت عود کند اگر پیه او را در برج کبوتران بخور کنند همه آنها گریزان
شوند طلاء پیه او بر دماغ مزیل سده ماغیست که آدمی را از خوردن چیزی ترش
عارض شده باشد اگر نیم دانگ از خون او در گوش مصروع چکانند نافع آید
اگر صاحب قولنج و بواسیر بر پوست او نشیند نافع آید دُئیم خرس و بعضی بچه او را
و بعضی بچه گرگ را گویند و بعضی بچه روباه گفته اند که پدرش گرگ و مادرش
سگ باشد بهر تقدیر رنگ او سیاه و اکلش حرام دُرحرج بضم دو را مهمله و حا
و آخرش جیم مرغیست منقش بسیاهی و سرخی سم است هر که بخورد مثانه اش مجروح
و بولش مسدود و قضیبش ورم کند و چشمش تیره و عقلش خیره شود داجن گوسفند
و ناقه و کبوتر که در منازل علف دهند داجنه مؤنث و دواجن جمع دارم
خارپشت در قنفذ بیاید دُرّوس نوعی از مار دَج مرغ کوچک فربه طیب اللحم
در اسکندریه و نواحی او از بلاد سواحل یافت شود دَبا ملخ قبل از آنکه
بپرد دَبر جماعت زنبور عسل دَراج خارپشت رشاشه مار کرکه در زیر خاک
مدفون باشد و بعضی شحمة الارض را گویند دَغفل بچه فیل و روباه نر و اسم مردی
که عارف بانساب عرب بوده دَلَم نوعی از کنه دم گربه دَنّه جنبنده یونان
جانوریست دَغناش از انواع عصافیر است که خطهای سرخ در پشت و طوق سیاه

وسفید در گردن دارد سخت منقار است و شریر الطبع در کنار دریاهای شور رسا
یافت شود اکلش حلال **دمانج** بنون و جیم اشتر درشت دو کوهان **دوبل** خرگوش
که هیچ بزرگ **دومهر** اشتر دو سره ماده او دوسری منسوب باو **دیلم** بیا
دونقطه از تحت دراج نر **ابن دایه** کلاغ ابلق که چون در پشت چهارپای
جراحتی یا زخمی شود بر و منقار زند تا استخوان رساند و او را غراب شوم دانند

فصل دوم در دال مکسوره دیک خروس کنیت او ابو الیقظان است یعنی بیدار
از شأن اوست که بفرزند خود مهربان نیست و بیکر و حیا الفت نکند و هر ساعت
مطلوبی در بر کشد و چون از سر دیوار بزیر آید بخانه صاحب خود راه
نیابد تا تکبیر ند و بعد از آن پی در پی بخواند و چون خروسی در مکانی باشد خروسان
غریب که بدان مکان آیند یا همه آنجا دخول کنند اهل تجربه گویند که خروس
سفید صاحب دو تاج در هر مکانی که باشد آنخانه از دزد و غیره محفوظ ماند
ذبح کننده او دایم در نکبت باشد در حدیث آمده که چون آواز خروس
شنوید حاجات خود از قاضی الحاجات بخواهید و اگر آواز حمار شنوید
اعوذ بالله من الشیطان الرجیم گویید در تاریخ اصفهان آورده که آنحضرت
مقدس نبوی مرویست که خدای تبارک و تعالی خروس سفیدی بقدرت
خود خلق کرده که بالهای او منقش و مزین بزبرجد و یاقوت و مروارید

یکبال او در مشرق و یکی در مغرب سر او در زیر عرش و پایهای او در هوا و چون
اذان گوید آواز او را همه اهل آسمانها و زمین هر که هست بشنوند مگر جن و انس
در آنوقت خروسان زمین اجابت کنند و آواز آیند چون قیامت نزدیک شود
خطاب رب الارباب در رسد که بالهای خود فراهم آر و آواز خود
فرو کش داریس اهل سموات و ارض غیر آدمیان و جنیان همه بدانند که قیامت
نزدیک شده در روایت دیگر از جابر و غیره از آنحضرت منقولست که بدرستی
خدای را خروسیست سر او در زیر عرش و هر دو پای او در اقصای زمین و هر دو بالان
در هوا چون صبح نزدیک شود هر دو بال بر هم زند و گوید سبوح قدوس
در روایت دیگر سبحان الملک القدوس ربنا الرحمن الملک لا اله غیره گوید ثعلبی
از حضرت مقدس نبوی در تفسیر خود آورده که خدای تعالی آواز او را دوست
دارد آواز خروس و قاری قرآن و استغفار کنندگان در سحرها و در حدیث
دیگر آمده که آنحضرت فرمود که خروس دو تاج دوست من و دوست دوست من
جبرئیل که نگه میدارد خانه را با شانزده خانه دیگر از همسایگان در اخبار آمده که
آنحضرت را خروس سفید دو تاج بود و صحابه چون بسفر میرفتند خروس با خود
میبردند تا محافظت اوقات صلوة نمایند و نیز وارد شده که خروس را دشنام
مدهید که شما را بجهة نماز بیدار میکند اکلش حلال گوشت وی گرم و خشک

وباعتدال نافع اصحاب قولنج وموافق مزاج پیرانست تخصیص در زمستان وسهل
و نافع مفاصل و رعشه است با گوشت خروس بچه موافق مزاج جمیع امزجه باشد
خون و مغز سر او گرم جانورانرا استسقا است اگر تاج و پیشانی او روغن
مالند دیگر صدا نکند اکتحال خون او مزیل سفیدی چشمست اگر تاج او بسوزانند
و بر کسی که در فراش بول کند بنوشانند نافع بود و اگر پر در از او را در وقتی
در وقتی که بر مرغ جهد بکشند و در مجری آب حمام گذارند هر که از آن آب غسل
کند او را فوت واقع شود در کنار بال او دو استخوانست اگر بر صاحب تب
ربع بندند تب وی زایل شود و اگر بر چهارپای بندند قوت مشی او زیاده شود
اگر زنی که بار نمیگیرد خصیتین او بریان کرده سه روز از ایام حیض بخورد و با شوهر
مقاربت جوید بارگیرد اگر در کاغذی گذارند و در بازو بندند قوت
باه و نعوظ زیاده کند و چندان که خواهد جماع کند تا نگشاید ساکن نشود اگر
تاج سفید و سرخ را الجبه دیوانه بخور کنند نفع عظیم بخشد اگر زهره او را
بشورهای میش مخلوط ساخته بیاشامند تا ولانیدن بازایل کند اگر
خون او را بالعسل مخلوط ساخته بر آتش گرم نموده بر قضیب مالند قوت باه
و نعوظ دهد اگر خصیه او را بر خروس جنگی بربندند از هیچ خروسی نگریزد
تعبیر دیدن او در خواب دلیل خطیب و قاری و موذن و مطرب و یا شخصی

کدام معروف کند و خود عمل نکند چه او مذکر صلوة و خود غیر مصلیست باشد
که دلیل مرد کثیر النکاح و مرد کریم و قانع باشد نام مرد ناقص الحظ و عاجل
که در مشقتها بسیار افتد یا دلیل صاحبخانه یا مملوک یا محارب بود قتل
خروس ابیض افرق دلیل عدم اجابت موذنست گویند دیدن او مصاحبت
با علماست مردی نزد ابن سیرین آمد گفت دیدم که خروسی بخانه من درآمد
و چند دانه جو برچید گفت چون از خانه تو چیزی بدزدند مر آنرا خبر کن بعد از چند
یوم آن مرد بیامد و گفت بساط مرا از پشت بام دزد دزدیده اند گفت موذن بزه
چون تحقیق کردند چنین بود دیگری گفت در خواب دیدم که خروسی در خانه فلان
شخصی فریاد میکرد ابن سیرین گفت سی و چهار روز دیگر صاحب آنخانه
بمیرد و بعد دیک ۴۳ است شخصی دیگر گفت دیدم که خروس بار الله اکبر
گفت گفت سه روز از عمر تو باقی مانده چنین بود اما **دیک الجن** یعنی خروس جن
جانوریست در باغها و بستانها یافت شود اگر او را گرفته در شراب اندازند
تا بمیرد و پس در میان کوزه فراخی گذاشته سر او را بگیرند و در خانه دفن نمایند
ارضه و سوسه از آنخانه برطرف شود **دلهاف** جانوریست در جزایر بحر بر
هیات انسانی بر اشتر مرغی سوار است گوشت مردم میخورد که آنها را
از دریا بساحل اندازد که متعرض اهل کشتی گشته با ایشان محاربه نمایند

حیوان فربه باد کند که همه اندامها بر روی در افتد ایشان را بگیرد و بخورد **دُرص**
بچه خارپشت و موش و گربه و گرگ جمع او ادراص است **فصل سیم در دال المضموم** دب
خرس و تیرکی گویا مانند خانه در غارها گیرد و در زمستان داخل خانه شود و چون
بیرون نیاید تا هوا خوش نگردد و چون گرسنه شود دست و پای خود بمکد
جوع از وی دفع شود و در بهار بیرون آید بغایت فربه گشته باشد مختلف
الطبع باشد چه آنچه سباع و بهایم خورد و چه از گوشت و علف اکل و چرا
نماید چون وقت مباشرت ایشان شود هر نری از انها ماده خود را گوشه
تنها و جای خلوت برد و بر زمین خواباند و جماع کند ماده او پاره گوشتی
زاید که اعضای او متمیز گردد و نفخ کند و لادت او در غایت صعوبت
بود و باشد که در آن حال بمیرد و چون روی بطرف بنات النعش کند سهولت
وضع حملش شود و زعم جمیعی آنکه از دهن زاید و ناقصة الخلقة بار نهد از شوق
بند کرد و حرص جماع و باشد که از شدت شهوت آدمی را بر خود خواند چون در
مکانی فربه شود تا چهارده روز نگذرد از آن موضع حرکت نکند
و بعد از آن آهسته آهسته در حرکت آید تا راه رود و چون بسیار برسد
بر سر درختان آید و در طبع او زیرکیست قبول آداب نماید اما اطاعت معلم
نکند مگر بعنف و ضرب اکلش حرام از جمله خواص او آنکه اگر دندان او را

درشیر

در شیر زن اندازند بکودک نوشانند دندان بسهولت بیرون آرد طلاء پیه او
مزیل برص است اگر چشم راست او را در خرقه پیچیده بر بازو بندند از شر
سباع ایمن گشته از درنده نترسد اگر بر صاحب تب ربع آویزند تب
وی مفارقت کند اکتحال زهره او با عسل و آب رازیانج مزیل ظلمت چشم است
اگر برداء الثعلب طلا کنند دیگر موی بروید طلاء پیه گداخته او بر کودکان
باشد از بدی اگر بر موضع ناسور مالند نافع آید اگر پیه او را بر حک مالند
دیوانه شود اگر پاره از پوست او خشک نموده بر طفل آویزند در خواب نترسد
تعبیر دیدن او در خواب دلیل شر و نکبت و فتنه و مکر و خدیعت باشد
گر دلیل زن ثقیل البدن وحشی المنظر صاحب لهو و لعب و طرب باشد که دلیل
اسیری و بند و زندان و یا دشمن احمق و دزد و مخنث بود اگر بیند که خرس
ماده سوار شده ولایت دنیه متصرف وی در آید اگر از اهل ولایت باشد
او را غمی و حزنی روی نماید پس نجات یابد و باشد که سفر کند و برگردد بمکان
خود **دُرّاج** معروفست ترکان تراج گویند مرغ مبارک کثیر النتاج است مبشر
فصل بهار و گویند شکر پروردگار است مدام نغمها صوت او شعر است
بر کلمات پاکیزه در هوای بهار و وقت وزیدن باد شمال و هوای صاف خود را
پاکیزه و مطیب سازد و پر و بال بر افشاند و در طیران آید و در وقت صو

خوب جال او بد شود چنانچه بر طیران قادر نگردد و بشکل بسیار که ظاهر و باطن
و سر دو بال او خاکستر رنگ بر خلقه قطا که سنگ خواره است اما الطف از
وی بود نزد او را حیقطان مانند سیبویه از طیور عراق گفته و جاحظ از اقسام
کبوتر شمرده چرا که بچهای خود را مثل کبوتر زیر بال خود جمع میکند و از نشان
اوست که در یک موضع بیضه خود نگهدارد بلکه از موضعی بموضعی نقل نماید
تا کسی مکان او نداند نز او با ماده جمع نشود مگر در باغها و بستانها جاحظ
گفته که او بزرگ شود اما فربه نشود و اکلش حلال است چه از انواع کبوتر است
گوشت او از گوشت فاخته احسن والطف است اکل او مغز سر و فهم و منی زیاد کند
تعبیر دیدن او در خواب دلیل مال و زن مملوک است پس اگر او را مالک شود
یا نزد خود بیند مالک مال و لشکر گردد یا تزویج نماید یا مملوکی تصرف آرد
دُلدُل خارپشت بزرگ یا نوعی از وی بزرگان گرفی مانند جاحظ گوید فرق
میان وی و خارپشت مثل فرق میان گاو و جاموش است در بلاد شام و عرب
و عراق و سلحفه بسیار بود و بچه روباه باشد اثنیا و جماع کند چنانچه پشت نر
او بر پشت ماده چسبد و پنج بیضه گذارد اگرچه در حقیقت بیضه نیست لکن شبیه به
بیضه باشد مشابه بگوشت چیزی بود در خانه خود راهی بطرف جنوب گذارد
و در دیگر بطرف شمال از هر دری که باد وزد مسدود کند چون چیزی ببیند

که گرد و وی بود منقبض شود خاری از وی بیرون آید مثل شمشیر برهنه بران
هر که رسد مجروح کند خاری که در پشت اوست موی او بود در کمال
درشتی و کثرت بیوست اکلش حرام در مثل گویند فلان اسمع من دلدل یعنی
فلان کس از دلدل شنواتر است بدانکه دلدل بمعنی حرکت و اضطراب آمده بدین
سبب استری که مقوقس بحضرت مقدس نبوی بهدیه فرستاده بود دلدل
گفتند چه او استری سفیدی بود در کمال سرعت او را بحضرت امیرالمومنین
علی بن ابی طالب علیه السلم بخشید اما خوص و تعبیر او در باب قاف در ذکر
قنفذ بیاید دُلفین جانوریست دریائی غریق را نجات دهد و به پشت خود اعانت او
او کند تا بساحل رساند جوهری در جنس نجا و سین آورده بعضی گویند خوک
بحریست و در اواخر رود نیل بسیار بود از دریای شور بر انجا افتد
بصفت جنگی پر باد مسیار شد سر کوچکی دارد از جانوران ابی غیری او
جانوری را آتش با نبیا شد و لهذا افقیس زند چون بر غریق ظفر یابد همیشه
دفع او میکند تا بساحل رساند و نجات دهد و هیچکس را نرنجاند و ماهی
نخورد چون بر روی آب ظاهر شود گویا مینی است و از و بچه متولد شود
و شیر دهد و بچهای خود را هر جا که رود همراه برد و در تابستان آید
و آدمی انس گیرد خاصه بکودکان اگر یکی از و صید کنند دلفین بسیار

جمع شود تا جنگ کنند و چون زنانی در کوی او و آنکه دارند بسرعت تمام از آنجا
چون تیر با ر آید اگر در پیش او کشتی باشد بر بالای او آید نزا و هیچ وقتی
از ماده جدا نشود و چون فلس ندارد و اکلش حرامست خلاف مر عامه را
که ایشان حلال میدانند اگر پیه او را در میان حنظل که میان خالی باشد
بجوشانند و در گوش کر چکانند نفع عظیم بخشد گوشتش سرد و تر و دیر
هضم اگر دندان او را بر کودک بندند نترسد خوردن پیه او درد مفاصل را
به کند پیه گرده او را اگر زنی بگدازد و با روغن زنبق مخلوط ساخته بر خود مالد
شوهرش او را دوست دارد و طلب جماع او جوید اگر سر و کف او را
بر مخوف آویزند ترس وی زایل شود اگر دندان چپ او را هفت روز
در روغن گل گذارند هر که از آن روغن بر روی خود مالد محبوب القلوب گردد
و دندان چپ او ضد این خاصیت دهد تعبیر دیدن او در خواب دلیل است
بر آنچه تمساح بود دلیل باشد که دلیل مکر و کید و اختفاء اعمال و استراق سمع
بود و باشد که دلیل کثرت باران بود و اگر خایف بیند ترس وی زایل شود
جهة آنکه او نجات دهنده غرق شوندگانست از غم اگر در خارج آب بیند
دلیل دشمن عاجز است چه قوت او در آبست دود کرم ترکان قورد نامند
و ارضه او با نواع است چون اساریع که کرمی سرخست که در سبزه زارها باشد

که چوب

که چوب خورد و کرم سرکه و زبل و کرم میوه و ابریشم و کرم سبزی که در درخت
صنوبر میباشد و کرمی که در جوف انسان از عفونت متولد شود ابن عباس
از حضرت مقدس نبوی نقل کرده که آنحضرت فرمود که خرما ناشتا خوردن
کرم معده را میکشد اطبا گویند که آشامیدن خشیجک کرم را از شکم بیندازد
و برگ شفتالو را بر ناف ضماد کنند کرمهای شکم بکشد اما کرم ابریشم او از
اعجب مخلوقاتست چه او لا تخمیست بمقدار دانهای که در انجیر میباشد از مورچه
کوچکتر رنگ او سیاه و وقت بیرون آمدن او موسم فصل بهار بود در گرمسیرها
در حقه گذارند اگر او بیرون آید زنان در زیر بغل و پستان نگه دارند
چون بیرون آید برگ توت سفید دهند تا روز بروز بزرگ شود و چون بقدر بند
انگشتی شود از سیاهی بسفیدی مبدل شود و در مدت شصت روز بدین مرتبه
پس شروع کند برتنیدن بر نفس خود و بر گرد خود تنیدن یعنی آن لعاب در دهن او
بیرون آرد و در دور بدن خود بپیچد و پیله شود تا آنکه تمام شود و آنچه در درون
او بود خالی شود تا بقدر گردکانی شود اما طولانی بود تا ده روز چنین بود
و بعد از ده روز بمیرد و پس این جوزه را سوراخ کند و پروانه که دو بال سفید
داشته باشد از او بیرون آید و در وقت بیرون آمدن مضطرب بیرون آمدنهای
وی متحرک از حرص جماع نر او را ماده دم بدم چسپیده مدتی بدن ایشان بهم

ملتحم بود پس جدا شده باشد و تخم کند بهیئتی که گذشت تخم او را بر کوی سفیدی
بربندند نر و ماده هر دو بمیرند و نگه دارند اگر بجهة تخم خواهند والا از آنها
حریر سازند و در آفتاب گذارند و چند چیز از خواص اوست که از صوت رعد
و زدن طشت و کوفتن هاون و بوی سیر که دود و دود و جنب و زن حایض بمیرد
از موش و گنجشک و مورچه و چلپاسه و کثرت حرارت و برودت بره ترسند
بعضی حکما گفته‌اند که فرزند آدم بکرم ابریشم میماند همیشه از جهل بر خود تنند
و او را از جهل خلاصی نیست تا آنکه خود را بکشد بدانکه جمیع انواع کرمها جهة آنها خبیثست
حرامست از جمله خواص کرم ابریشم آنکه اگر بزیت مخلوط ساخته بر بدن انسان
بمالند از گزیدن جانوران زهردار ایمن باشند چون کرم ابریشم بیرون آید مرغ خانگی
خورد فربه شود و اگر کرم زردی که از زبل متکون شود در زیت کهنه جوشانیده
بر داء الثعلب نهند شفا یابد و نفع عظیم بخشد و موی برآرد تعبیر دیدن او در
خواب دشمن خفی است و دیدن کرم ابریشم رسیدن منفعت تاجر را و از عنایت
سلطان رئیس هر که از وی چیزی فرا گیرد بمنفعت رسد و باشد که دیدن
کرمها دلیل مال و ضرر باشد و اکثر کرم اولاد باشد دجاج بحرکات دال
آمن مرغ خانگی که ماکیان گویند و ترکی داوق نامند و احد او دجاجه
جهة آنکه در راه رفتن اقبال و ادبار نماید دجاجه نامند چه هر گاه

کی

کسی در راه رفتن گامهای نزدیک گذارد و بهیئتی پیش رود و او را دجاج گویند
چون پیر شود بیضه او را زردی نباشد و جوجه از وی بیرون نیاید باتفاق
اکل او حلالست از عجب امر او آنکه سباع از نزد وی گذرند از هیچ یک
نترسد اما چون شغال بر وی گذرد و اگر در بام و دیوار باشد خود را از ترس
بزیر اندازد و موصوفست بکم خوابی و زود بیدار شدن گویند که نوم و یقظه
او بمقدار بیرون آمدن نفس و رجوع اوست و این از غایت ترس و بیدلی اوست
و از شدت حیلتی که دارد بر زمین نخوابد بلکه بر بالای شاخ درخت یا دیواری بخواب
رود و جوجه از بیضه بیرون آید با پر و ظرافت و مقبول بود و بعد از یکروز
راه رود و هر چند بزرگتر شود احمق و ناقص الحس گردد تا آنکه جمیع صفات
حسنه او زایل شود پس قابل ذبح گردد و مثل طیور جوارح گوشت و مگس خورد
و بطریق بهایم نان تناول کند و دانه چینند بیضه او را هر چه اطرافش دراز و تیز
از او مرغ بیرون آید و آنچه مستدیر و عریض بود خروس از او تولد نماید
جوجه از بیضه گاه بحضانت مرغ بیرون آید و گاه بدفن نمودن در زبل و مانند آن
او و بعض از او روزی دو نوبت بیضه نهد مگر در دو ماه زمستان حاصل بیضه در ده
روز با تمام رسد و در وقت بیرون آمدن پوستش نرمست چون هوا بدو رسد
خشک و محکم گردد و میان زردی و سفیدی وی پوست نازکی باشد او را

و قیص نماند و گاه در یک بیضه دو زرده باشد که از دو جوجه برآید احسن و الطف او
آنکه زرده او بیشتر بود و بیضه مرغی که او را خروس نباشد قلیل الغذا بود و حیوان
از او متولد نشود و همچنین از بیضه که در وقتی که قمر ناقص النور باشد چه بیضه از
بالا تا بدر ممتلی شود و رطوبت او زیاد گردد و از بدر تا محاق ناقص و لهذا
بعضی از انها را یک پهلو ناقص باشد جوجه نر از ماده به منظر توان شناسد که او را از منقار
آویزند اگر حرکت نمود نر است و خروس و اگر ساکن شد مرغ است حضرت مقدس
نبوی اغنیا را به نگه داشتن گوسفند و فقرا را به داشتن مرغ خانگی امر فرموده یعنی که هر کس
بقدر حال خود جهت معیشت کسبی اشتغال نماید بیضه و لحمش حلال لحمش در حرارت
معتدل است گوشت مرغ جوان زیاده کند عقل و منی است و از اصناف کند غذا
معتدل دهد بتخصیص جوانان را در فصل بهار لکن مضر اهل ریاضت مصلح او بعد
از اکل او شربت عسل تناول کند چون اطبا اتفاق نموده اند که خوردن او مولد
نقرس و مضر است ظاهر آمعنی را بالخاصیه یافته باشند و الا او در درجه اعتدال
دارد چه بسیار گرم نیست که بصفرا مستحیل شود و بسیار هم سرد نیست که مولد
بلغم باشد و حال آنکه گوشت او رنگ را نیکو و دماغ را قوة و عقل را زیاده میکند بیضه او
گرم است مایل به خشکی و بعضی گویند سفیدی او سرد و تر و زردی او گرم اکل او برگ
و نان قوة باه را زیاده کند نیمبرشت او احسن و الطف اغذیه و سریع الهضم

تمام

تمام پخته او دیر هضم مداومت بر اکل او مولد کلف است دفع ضرر او آنست که سفیدی
او نخورد و بزردی اکتفا نماید که مولد خلط محمود است اگر مغز سر او را
بر گزیده عقرب بمالند بالخاصیه شفا دهد صاحب عجایب المخلوقات آورده که
اگر دو جاجه با ده پیاز و یک کف کنجد مقشر بزنند تا مهرا شود و گوشت و شوربای
وی بخورند قوت باه را زیاده کند بعضی از جاهلان بعلم طب را اعتقاد آنکه مداومت
بر اکل گوشت او مورث بواسیر و نقرس است و این باطل است صاحب کتاب عجایب
المخلوقات آورده که در سنگدان او سنگیست که اگر بر مصروع آویزند شفا دهد
و اگر کسی با خود دارد قوت باه را زیاد کند و اگر زیر سر کودک نهند از خوف
ایمن شود و سرگین مرغ سیاه اگر بر در خانه بچپند میان اهل آنخانه خصومت پدید آید
اگر زهره او را بر قضیب مالد با هر زنی که مجامعت کند آن زن غیر او دیگری را
نخواهد اگر سر او را در ظرفی گذاشته زیر سر مردی که اکثر با زنش جنگ مینماید دفن
نمایند زن و شوهر صلح آید اگر مردی چهار درهم از روغن او بردارد قوت باه اش
زیاده شود و اگر چشم او که بسیار سیاه بود و با دو چشم گربه سیاه خشک نموده بعد
از صلایه بکحل نمایند روحانیین و جن را ببینند و هر چه از ایشان پرسد جواب گوید
تعبیر دیدن او در خواب دلیل زنان بهر مقدار که با رعونت و نشاط میکند دلیل باشد
زن فاجره و جوجه او ولد الزنا و باشد که دیدن او دلیل زن صاحب اولاد

واگر بیند که بر سر مریض آمد شفا یابد و او از او شر و موتست واگر بیند که بر صحیح درآمد
دلیل بیماری بود و گاه دلیل زوال غم باشد واگر بیند که او را فرخ نمود کنیزی را
بکارت برد واگر بیند که او را صید کرد از غم و لاتی و مالی بدو رسد اگر بیند
که او را با بچها و بیضها از مکانی بمکانی راند اهل آن ولایت را اسیر کند
پر او مال و بیضه اش دلیل زنانست کقوله تعالی کانهن بیض مکنون اگر درد
خود بیضه بیند اگر زنش حامله بود دختر زاید واگر عزب باشد زن خواهد اگر بیضه خام
خورد مال حرام خورد واگر مطبوخ زردی حلال بود و تعبیر مردی نزد ابن سیرین
آمد و گفت در خواب دیدم که پوست بیضها جدا میکنم و زردی آنها می اندازم
و سفیدها میخورم گفت تو نباشی گفتند از کجا دانستی گفت بیضه بمنزله قبرهست
و زردی جسد و سفیدی کفن انداختن زردی عبارت از انداختن میت و بهای
کفن میخورد واگر زن حامله بیند که پوست کنده باو داده شد البته دختر زاید
دجاجة الحبشیه ماکیان صحرائیست که شبیه مرغ خانگیست اکثر در سواحل بحار و بیشها
و گاهی بخانها نیز الفت گیرد و در بلاد مغرب بسیار بود و در جائی که چوب
گز میرود بیضه نهد جوجه او وارد کسندی و طاوس با پر بیرون آید
و در ساعت دانه چیند و جوجه او را الغرغر نامند در باب غین بیاید **دره** ببغاست
که طوطی گویند در باب ط گذشت شیخ علی حریری گوید دره دیدم که سوره

یسن میخواند دیگری گفته که در خواب دیدم که سوره سجده میخواند چون بمحل سجده رسید
سجده کرد و گفت سجد لك سوادی واطمأن بك فؤادی **دقیس** مرغیست
از دارکوب کوچکتر حکمش مثل دغناش است که گذشت **دخل** بتشدید خاء
معجمه بفارسی بزه نامند مرغیست کوچک تیره برنگ خاک بر شاخ درختان
نشیند واحد آنش دخله است **باب نهم در ذال معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول**
در ذال مفتوحه **ذراریح** الکلنک جانوریست سرخ که نقطهای سیاه دارد
و میپرد از ذوات السموم است با نواع باشد بعضی از و دربالها خطهای سبز
دارد در رنگش مختلف جسمش بزرگ و طویل و ممتلی بود و مثل کرم گل چیزیست اکلش
حرام مالیدن او نافع جرب و علتی که پوست بریزد و نیز مخلوط سازند با دواهاء
که موافق زخمهاست مثل سرطان و کروند امام فخر رازی گفته که او را طبخ
نموده بر داء الثعلب نهند موی برآرد و شفا دهد اطبا سلف را زعم آنکه اگر خری
از و در رکوی سرخی بخند و بر محموم آویزند تب از وی مفارقت کند بخاصیة
ذر مورچه کوچک و اجزاء غبار که در آفتاب از روزنه افتد و مورچه
در نمل بیاید **ذرع** گوساله و بقره وحشیه **فصل دوم در ذال مکسوره** **ذئب**
گرگ و ترکی قورت نامند اکل او حرام عربان او را باغبش یعنی خاکستری
رنگ نام نهند او و شیر را کینوع صبری بر گرسنگی هست که سایر حیوانات را نیست

لکن شیر حریص تر و پرخورتر است با این حال اگر چند روز برو بگذرد که چیزی نیابد
متحمل جوع شود اما گرگ اگرچه پست مرتبه و محتاج تر از وست لکن بدشش تر است
هرگاه چیزی نیابد نسیم استنشاق نماید و تعیش کند هر استخوان صلب و مصمتی در
جوف او بگدازد مگر استخوان خرما هیچ حیوانی را بغیر او و سگ در مباشرت بیکدیگر
ملتحم نشوند و چون نر و ماده باهم ملتحم شوند هر کس بر ایشان هجوم آورد
بهر طریق که خواهد ایشان را بکشد و لهذا چون اراده مباشرت کنند از خوفی
که بر خود دارند اکثر بموضعی روند که تردد مردم در و کمتر باشد بر زمین خوابیده
جماع کنند و او موصوفست بزیرکی و لهذا چون اراده گریختن کند بجهد و نتواند و یک
چشم او بخواب رود و آن دیگر باز ماند تا وقتی که چشم خوابیده بیدار مراقبت
و حراست خود نماید و بچشم خوابیده استراحت کند چون مقید نباشد از همه حیوانات
تیزتر فریاد کند و چون گرفتار شود اگر او را بچوب و عصا و شمشیر بزنند تا زخمی
بر دارد یا عضوی شکسته شود تا مردن صدای او شنیده نشود و قوت شامه
او بمرتبه است که از مسافت یک فرسخ ادراک مشموم نماید و اکثر در صبح متعرض
گوسفندان شود چه تمامی شب کلاب و رعایات مترقب بوده و پاسبانی گله نموده اند
در وقت انفلاق فجر ایشان را کلالی و فتوری روی نماید بخواب روند پس در
این وقت گرگان جوع ان العقصد گله گوسفندان اگرچه در مسافت بعیده واما لکن

غریبه باشند بهر تعب و مشقت که باشد خود را بمقصد رسانند و از رنج و تعب
دوری راه نیندیشند بلکه آن زحمت را محض رحمت دانند ما احسن ما قال نظم
رنج راحت دان چو شد مطلب بزرگ ❁ گرد گله توتیای چشم گرگ ❁ و چون ما بین او
و گوسفند عداوت جبلی و منافرت فطری واقعست و لهذا اگر پوست او را
با پوست گوسفند گذارند موهای پوست گوسفند بریزد و از روی برهنه
کنند لکن چون پای بر برگ عنصل گذارد و در حال جان بقابض ارواح سپارد
و چون گرسنه شود فریاد کند تا گرگان دیگر جمع آیند و چون یکی از ایشان
روی بگریز نهد برو تازند و او را از هم بدرند و بخورند و چون نحیف
با دمی رسد ازو ترسد بطریق استغاثه فریاد کند تا ابنای جنس او بشنوند
نزد وی مجتمع گشته بهیات مجموعی روی بو آرند و خواهند که از روی حرص او را
بخورند اگر آن کس یکی از ایشان را از خود دور کند آن کس را گذارند روی بدان
گرگ دور شده آرند او را از هم بدرند و بخورند و آن کس نجات یابد بعد ازین
او پست که چون آدمی ازو ترسد طمع در وی کند و اگر نترسد و در و طمع نکند آواز زمی
ترسد و بگریزد و از خواص او آنکه بزبان خود چون شمشیر استخوان ببرد چنانچه
صدای او مسموع نشود و اگر سر او را در برج گذارند گربه و غیره از موذیات
بنزدیک ایشان نشوند اگر چشم راست او با خود دارد از دزد و سباع نترسد

اگر قاب پای او بر سر نیزه آویزند اگر جمع کثیری بر او رماح و تیرها زنند بدو نرسند
مادام که آن قاب پای او بر سر نیزه باشد اگر خصیتین او بشکافند و نمک و سعتر
پاشند هر که را پهلو درد کند وزن یک مثقال از او با آب جرجیر بنوشد صحت یابد اگر
با آب و عسل بنوشند ذات الجنب را شفا بخشد اگر قطره از خون او با روغن گاو مخلوط
ساخته در گوش چکانند درد و کری گوش را زایل کند اگر مغز سر او را با سداب
و زیت بسایند روغن او گرفته بر جسد مالند از جمیع علل ظاهره و باطنه که علة
آنها سردی باشد ایمن و سالم گردد و دندانها و پوست و چشم او را هر که با خود
دارد بر خصم غالب آید و محبوب القلوب گردد اکل جگر او درد جگر دفع بکند
اگر قضیب او را در فراش پنهان کرده بخوابند قوت باه دهد و این تجربه رسیده اگر
زهره او بعسل با آب مخلوط ساخته بر ذکر طلا کند با هر زن که مجامعت کند او را
بغایت دوست دارد اگر دم او را بر علف زار کان آویزند هیچ گرگ بدانجا
نزدیک نشود اگر چه از جوع بمیرد اگر سرگین او را در موضعی بخور کنند هیچ
موشی بدان مکان نزدیک نشود مداومت جلوس بر پوست او از قولنج باز دارد اگر
زهی از روده ساخته بر سازی آویزند جمیع زههای که از روده گوسفند
باشد پاره کند اگر در دکانی که دف سازند پوست او بخور کنند جمیع دفها را
پاره کند و اگر از پوست او طبلی سازند چون در میان طبلها نوازند همه را

پاره کند الیدن او بر داء الثعلب موی برآرد اشامیدن او زهره شکم بندد
و اسهال را نافع بود و چون بر قضیب مالند هر مقدار که خواهند مجامعت کنند اگر
با زهره کرکس و روغن زیبق مالند تهیج باه کند و نعوظ بیشتر کند و لذت تمام
یابد اگر بروغن گل سائیده در هر مردی که برابر روی خود مالد زنش بغایت
دوست دارد اگر برابر او راه رود اگر با زرنیخ کیا هیشته بکنجد بر بهق
مالند زایل کند دندان او اگر بر مصروع آویزند صحت یابد اگر استخوانی
که در میان سرگین او یافت شود دندانهای او اگر بر مصروع آویزند صحت یابد
اگر استخوانی که در میان سرگین او یافت شود دندانی را که درد کند با او بخراشند
وجع وی در ساعت ساکن شود جالینوس گفته کسی را که درد شقیقه دایمی باشد
اگر زهره او و روغن بنفشه در بینی او چکانند صحت یابد و اگر در بینی کودک
چکانند قدة الحیق از صرع ایمن باشد اگر زهره و چشم او را بر کودک آویزند
مصروع نشود اگر جزوی از زهره او با عسل و نمک اخته مخلوط ساخته اکتحال نمایند
از ظلمت و تیرگی چشم ایمن گردد اگر قضیب او را با پشم زنی بربندد هیچ مردی
قدرت بر وی نرساند الا وقتی که گره وی بگشایند طلاء خون او منضج جراحت
بود صفت طلسمی که گرگان جمع شوند از پس صورت گرگ مجوف سازند و در جوف
وی سرگین گرگ گذارند در هر موضعی که دفن کنند گرگان گریزان شوند تغییر

دیدن او در خواب دلیل کذب و حیله و عداوت و دزد ستمکار و دیدن بچه او دلیل
فرزند دزد هرکه بچه او در خواب بیند فرزند دزد پرورش دهد اگر بیند که گرگ
گوسفند یا بره یا حیوانی انسی گردید دزد توبه کند اگر بیند که گرگان بخانه او
درآمدند از دخول دزدان احتیاط نماید و باشد که دیدن او دلیل تهمت
نهادن بر شخصی باشد که از وی بری باشد بالنظر الی قصه یوسف علیه السلم
ذیخ بیاء دو نقطه از تحت و خاء معجمه کفتار نر بسیار موی ذیخه ماده او
جمعش ذیوخ و اذیاخ است هرگاه ضیا داراده صید او کند سنگی در خانه او اندازد
از حماقتی که با درکمان برد که مگر چیزی ماکولیست بیرون آید صیدش کنند و اکثر
در سوراخ باشد این افسون بر او خوانند اطرق ام طریق خامری
ام عامر ابشری بجراد عضی او شاة هزلی مکرر این افسون خوانند تا بر در
سوراخ آید دست و پایش به بندند و بیرون آرند ذعلب شتر ماده سریع السیر
فصل سیم در ذال مضمومه ذباب مگس رکان چنین نامند زانرو که مخلوقیست مکرره
که خود را در هلاکت اندازد و افلاطون گفته از صغر حدقه اش مژه ندارد و چه
آیینه حدقه را مصفا و مجلا گرداند حق سبحانه و تعالی او را عوض مژه دو دست دیگر
داده که حدقه خود را صیقل دهد و لهذا همیشه مدام دست مسح چشمها نماید جاحظ
گفته که عربان ذباب را بر مگس و پشه و زنبور و کیک و مگس خر و مگس سگ و مگس

باعثها اطلاق کنند اصلش کرم کوچکیست که از ابدان حیوانات بیرون آید مگس گردد
اما مگس مردم از سرگین و کثافات و عفونت و از جماع با یکدیگر متکون شود و در بعضی
وزیدن باد جنوب بسیار شود و در هبوب باد شمال متفرق و متلاشی گردد
مخلوق الساعت مثل پشه خرطوم دارد انتهی کلامه از عجایب کارهای او آنکه بر موضع
سیاه نشیند سفید کند و بر موضع سفید نشیند سیاه کند و لهذا حق سبحانه
و تعالی بر یونس علیه السلم در وقت خروج او از بطن حوت درخت کدو
رویانید تا مگس را از او باز داشت جسمش صلب گردید در مواضع متعفنه بسیار
بود و باشد که نر او با ماده تمام روز جماع کند او را حیوان شمسیه گویند چه در زمستان
نهان و در تابستان پیدا گردد و کشتنش حرام در حدیثی آمده که هرگاه مگس
در ظرف شما افتد او را در آن ظرف فرو برید جهت آنکه بال اول که سم دارد
مقدم دارد و آن دیگر که در وی شفاهاست فرو رود و دفع سم او کند
مؤلف حیوة الحیوان گوید که تامل نمودم دیدم که بال چپ که مبدا آرد پس او
مناسب علت و بال راست مناسب شفا الی اسابه از پیغمبر خدا نقل کرده
که آنحضرت فرموده اند که بهر مومنی صد و شصت ملک موکلست که دفع میکنند از او
آفاتی که قدرت بر دفع آنها ندارد و از الجمله هفت فرشته اند که همه
اوقات دفع بلیات از او میکنند بنحوی که تمام دفع مگس از کاسه عسل در روز

تابستان میکنند اگر بر شما ظاهر شوند هر آینه بر سر زمین پست و کوه بلند و
نشیب و فراز ببینید که جمعی که تنها بهم گرد آمده و دهنها گشاده اگر بیننده را نظر
العین بحال خود گذارند که اعتماد بر خود کند هر آینه دیوان و شیاطین باشند
قال تعالی له معقبات من بین یدیه و من خلفه یحفظونه من امر الله یعنی
مر خدای تبارک و تعالی راست فرشتهای که دور کننده و راننده از بنی آدم
آفات دیوان و شیاطین را از پیش و پس نگهداری او میکنند از شر شیاطین یا
مر خدای تعالی را جاحظ گفته که اگر شیر را کندس مخلوط ساخته بر خانه
پاشند هیچ مگس داخل وی نشود اگر او را سوخته و صلایه نموده بعسل کثیر سرشند
و بر داء الثعلب مالند موی برآرد در بر مرده او چون ریم آهن پاشند در حال
زنده شود اگر برگ کدو جوشانیده آب وی در خانه و دیوار او پاشند هیچ
مگس در وی نیاید اگر سر او را بکنند و بر گزیده عقرب مالند درد و ورم ساکن
کند اگر دسته از علف ساذبون بر در خانه نهند هیچ مگس داخل آن خانه نشود
و مگس های بزرگ را سر ببرند و بدنهای آنها را بر موضعی از پلک چشم که موی
زاید برآورده باشد سخت بمالند موی را ببرد و دیگر بیرون نیارد
عظیم مجربست اگر مگسی را گرفته در رگوی کتان پیچید و بر رشته ابریشم بسته
در گردن یا بازوی کسی که چشمش درد کند بیاویزند درد وی ساکن شود و اگر

مگسی را در هم شکسته بحشفی که ورم کرده ضماد کنند صحت بخشد محمد بن زکریا
گوید که در کتب طبیعیات رومیه دیدم که اگر مگسی زنده بر کسی آویزند که درد دندان
او در رو میکند در دم ساکن گردد کسی را که سگ دیوانه گزیده باشد روی
او را بپوشانند تا مگس بر او ننشیند که باعث آزار وی باشد صفت طلسمی
که منع مگس کند کندس تا نخود و زرنیخ زرد دو جزء عقار دیگر فته در هم نرم
بسایند بآب گرم و روغن خمیر کنند تمثال مگسی از وسازند و بر مائده نهند هیچ
مگس بدان مائده نرسد مادام که آن تمثال بر آن مائده باشد تعبیر دیدن او
در خواب دلیل خصم ضعیف باشد که دلیل جمعیت روزی نیکو باشد و بسیار
باشد که دلیل درد و دوا یا فزع و ترس بود ذواله گرگ را گویند بجهت سبکی
دو و رفتن او باب دهم در راء مهمله مشتمل بر سه فصل فصل اول در راء
مفتوحه رخمه همای واستخوان خند نظم همای بر سر مرغان از آن شرف دارد
که استخوان خورد و جانور نیازارد گویند در خلقه مرغ البقیة شبیه بکرکس
در جبال صلبه موحشه و اراضی بعیده از اماکن اعداء خود ماوی سازد
واهل عربان در امثال خود گویند فلان اعز من بیضا الانوق یعنی فلان عزیزتر
از بیضه انوق است این طیر بحماقت اشتهار دارد و چه باشراقت قدرش طمع
در خوردن عذره نماید اکلش حرامست اگر خانه را به پر او بخور کنند همه

جانوران بگزند اگر سرگین او را بسرکه شراب مخلوط ساخته بر برص طلا نمایند
تغییر لون او کند اگر جگر او را بریان کرده با سداب بسایند و دیوانه هر روز مرتبه
نوشند تا سه روز متوالی چنین کند شفا یابد اگر سر او را بر زن عسیر الولاده
بندند بزودی بار نهد اگر پوست که بر جبینه دان او باشد خشک نموده بسایند
با شربت عسل بیاشامند جمیع زهرها را دفع کند نگه داشتن او دافع اوجاع
بود **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل مرد احمق است اگر بیند که او را گرفته
در حرب خون ریختن واقع شود یا بیماری صعب او را روی دهد نصاری
گویند اگر بیند که بسیاری از و در مکانی فرود آمد دلیل فرود آمدن لشکر است
در آن مکان ارطامیدورس گفته دیدن او دلیل خیر است از برای کسی که مرون
شهر است چه او داخل شهر نشود و نیز دیدن او دلیل فنا و کسانی اند که در
ساکن اند اگر او را در خانه ببیند اگر مریض در آن خانه بود موت وست والا دلیل
مریض و موت صاحبخانه است **راحله** اشتری که قابل بار برداشتن بود نر یا ماده باشد
راعبی بعین مهمله مرغیست که از کبوتر صحرائی و اهلی متولد شود کثیر النسل و در اغلب بود
زباج بتخفیف با کمنقطه و جا مهمله جانوریست مثل گربه اما بتشدید با
میمون نر را گویند زال بچه اشتر مرغ را که مونث او و جمعش ریال و رئلان **زنبه**
جانوریست میانه موش و راسو و بعضی موش را گویند **زنک** خوک نر و بعضی

مطلق او را گویند و بعضی شبیه خوک جانوری را گویند رتوت جمع **زراف** مرغیست
که با سایه خود بازی کند او را خاطف ظله یعنی رباینده سایه خود و نیز نوعی
از ماهی **زرکن** موش تصغیر کنند و رکین گویند **زرکه** ماده یان **رشا** آهو
در وقتی که قوت گرفته با مادرش راه رود **زهد** و **زهدون** مرغیست که
بسر حق زند در راه رفتن گویا مستدیر گردد و در مکه مشرفه تخصیص در مسجد
الحرام بسیار است شبیه گنجشک **ام رباح** نو نو گویند دریا بیابد **فصل سیم**
در رای مضمومه **رتیلا** بتا سه نقطه ممدود و مقصور هر دو و آمل خنسی از هوام
یعنی حشرات زمین جاحظ گفته نوعی از عنکبوتست او را عقرب ها را خوانند جهة
آنکه قاتل حیاتست ترکان بعه نامند بدترین انواع او مصریه است صاحب
قاموس بتا دو نقطه ضبط کرده یعنی رتیلا چنانچه مشهور است و گفته که مشهور
ترین او نوعیست شبیه مگس است که حوالی چراغ میگردد و بهوا او می آید
بعضی سیاه و بعضی زرد با پر میباشد گزیدن همه انواع او مولم و در [illegible]
و بعض انواع او در غله زارها باشد بجهة دفع زهر او و عقرب لیدن شکوفه
سوسن آسمانی نافعست و نیز اگر مغز سر او را با فلفل بیاشامند دفع سم او کند **تعبیر**
دیدن او در خواب دلیل زن موذیه مفسده است که بکار مردم آید که خیر
نیابد و بعضی گویند که دیدن او دلیل دشمن قتال حقیر النظر شدید الطعن است

رُوبیان ماهی کوچک سرخ رنگ اگر تازه او را کوفته بر موضعی که خار یا تیر فرو
رفته باشد طلا نمایند بسهولت بر آید **رُخ** مرغیست معروف در جزایر
چین میباشد که هر بال او ده هزار باع است گویند مردی بر سبیل تجارت بزمین
مغرب سفر نموده بود و مدتی در چین بوده که از بیخ پر او نه خیک آب کشتی
همراه داشت میگفت که کمرتبه بدریای چین سفر کردم باد کشتیها را بجزیره
بزرگی انداخت اهل کشتی بطلب آب و هیمه بیرون رفتند قبه عظیمی بارتفاع صد
گز دیدند که او را براقی و درخشندگی بوده از و تعجب کردند چون نزدیک رسیدند
بیضه رخ بود چوب و تیر و شمشیر بر وی زدند تا شکافته شد و بچه او بیرون آمد
مثل کوه بزرگی پس از پر و بال او گرفتند و کشیدند تا بال او شکسته شد و بیرون
ماند و پرهای ایشان باقی ماند هنوز خلقه او تمام نشده بود و او را بکشتند از گوشت
او برداشتند و طبخ نمودند با چوب که در ان بیشه بود بر هم زدند و بخوردند
و جمعی در میان ایشان پیر و ریش سفید بودند چون صبح شد جوان و ریش
سیاه گشته بودند و بعد از و هر که از گوشت او بخورد جوان و ریش سیاه
گردید میگفتند که این اثر این چوبست که گوشت او را در وقت طبخ بر هم
زدند و او چوب نشاب بود که از و تیر سازند چون آفتاب طلوع نموده
رخ مثل ابر عظیمی در هوا پیدا شد سنگی که بزرگتر از کشتی بوده در پای خود

داشت

داشت در دریا انداخت چون کشتی بیشتر رفته بود بعون الله کشتی بسلامت
نجات یافت **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل اخبار غریبه و اسفار بعیده است
و باشد که دیدن او دلیل سقوط کلام صحیح یا سقیم باشد چنانچه دیدن
عقا **رُبی** گوسفند تازه زا اگر چه بچه او مرده باشد بعضی گویند گوسفندی
که بعد از زادن تا بیست روز و بعضی گویند تا دو ماه پرواری نموده
باشند بعضی اختصاص بمیش و بعضی به بز داده اند **رُبَح** بفتح با اشتر
بچه و بعضی گویند اسم مرغیست **رُشک** نام عقرب و لقب مردی که
ریش انبوهی داشته و عقرب در میان ریش او رفته بعد از سه روز
بیرون آمده **دُوَیبِح** بتصغیر موش دشتی بعضی گویند موش دشتی که پایهای
دراز دارد **باب یازدهم در زاء معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول**
در زاء مفتوح زاغ زاغچه و ترکان غرقه غرغون نامند یکنوع او سیاه محض
کوچک کلاغ زراعت خوانند اکلش حلالست نوع دیگر منقار سرخ دارد
او را غراب زیتونی نامند جهت آنکه خوردن او اکثر زیتونست لطیف الشکل
و نیکو منظر است در عجایب المخلوقات آورده که یکنوع از و بزرگ و سیاه
بود که زیاده از هزار سال عمر کند والله اعلم زبان زاغچه را اگر
خشک نموده تشنه خورد تشنگی وی زایل شود اگر چه در قلب الاسد باشد

اگر دل او را خشک و ساییده هر که بیاشامد تشنه نشود و چرا و در ماه تموز آب
نیاشامد اگر زهره او را با زهره خروس مخلوط ساخته اکتحال نمایند تیرگی چشم
زایل کند اگر بر موی سفید طلا کنند بغایت سیاه کند اکتحال بحوصله او
مانع نزول آب از چشم کند **تغیر** دیدن زاغ منقار سرخ دلیل مرد صاحب
سطوت و لهو و طرب و نشاط میدهد و گفته که دیدن زاغ در خواب دلیل
جمعیتی که محب شرکت باشند و باشد که دلالت بر فقر کند بعضی گویند
که دلیل اولاد زناست و دلیل کسی که کارهای او ممزوج بخیر و شر باشد **زامور**
ماهی کوچکیست که الفت با صوات آدمیان گیرد و لهذا با کشتی همراه میرود
جهة الفتی که دارد با او و از اهل کشتی هرگاه ماهی بزرگ خواهد که شدت با ایشان
رساند زامور میدود و بگوش وی جای میگیرد و همیشه فریاد میکند
تا آنکه ماهی میگریزد تا کنار دریا خود را بسنگی یا کوه والی رساند سر خود را
چندان بر این سنگ زند که بمیرد بدین جهت اهل کشتی او را دوست دارند
و طعمه دهند و تفقد احوال او نمایند و الفت او بکشتی زیاده شود و با ایشان
رفیق باشد تا بسلامت بمانند و اگر در دام افتد او را رها کنند جهة
اکرام او **زرزب** بدو زاء معجمه جانوریست مثل گربه در کامل ابن اثیر
آورده که در سنه اربع و ثلثمائه مردم بغداد را خوفی از این حیوانات

پدید آمده میگفتند که ایشان را می بینند در شب بر پشت بامها و اطفال
ایشان میخورد و دست مردان و پستان زنان میگزند مردم پاسبانی
و ممانعت مینمودند و طشت میزدند و آوازها بلند میکردند ایشان را
اضطراب تمام دست داد تا بعد از چند یوم مردم سلطان حیوانی
در شب صید نمودند ابلق بود که بسیاهی میزد دستها و پایها کوتاه داشت
گفتند این زبزب برجستانه خلقش آویختند مردم بغداد مطمئن گشتند
والله اعلم **زرافه** اصح بفتح زاست و بعضی بضم نیز خوانده اند جانور
نیکو خلقتیست که دستهای دراز و پاهای کوتاه دارد مجموع دست و
پای او ده ذرع باشد سر او مثل سر شتر و شاخها مثل شاخ گاو و دمش
مثل دم آهو و پوستش شبیه بپوست پلنگ زرافه زانوی پا ندارد اما زانوی دستها
دارد و در حالت راه رفتن پای چپ و دست راست پیش گذارد بخلاف
چارپایان که پای چپ و دست چپ پیش از طبع او مؤانست با انسان
چون خدای تعالی روزی او را از درخت گردانید لهذا دستهای او را
از پاهای وی درازتر گردانیده تا بسهولت بر درخت صعود نماید و چرا
کند در عجایب المخلوقات آورده که زرافه از سه حیوان متولد شود اولا
کفتار بر ناقه وحشی جهد فرزندی شبیه بهر دو آید اگر نر باشد بر ماده گاو

جهد زرافه از و متولد شود در بلاد حبشه بسیار بود و بفارسی اشتر گاو پلنگ
نامند و جمعی دیگر گویند که او از حیوانات بسیار بهم رسد بسبب اجتماع دواب
و وحوش در صحرا نزد آبها پس بر یکدیگر بجهند و بسیار باشد که بر یک حیوان
ماده ذکور بسیار از حیوانات جماع کنند پس بچه مختلف الصوره آید جاحظ
راضی نیست و میگوید که این محض جهالت است نزنند مگر از کسی که او را
چندان تحصیلی نباشد چه خدای تعالی قادر است بر خلق آنچه خواهد پس زرافه
حیوانیست قایم بنفسه مثل قیام اسب و حمار و غیره بر اصح اکلش حرام
گوشتش غلیظ سوداوی الکیموس است **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل رسیدن
آفت مال یا اطلاع بر اخبار غریبه یا دلیل نیکو بزرگ منش اگر بیند که او
بشهری در آمد یا کسی آن بگرفت آفت مال بود و اگر انس گیرد دلیل رسیدن
بدوست یا زوج یا فرزند باشد و گاه دلیل زوجه ناسازگار بود
زنبور انگ و زرگان آن را نامند آنچه کوهیست سیاه و در کوه و در
مکان گیرد از خاک خانها زند از چهار جهت بجثه و زدن ربع
در کذا رد صاحب نیش و گزنده است غذاوی از میوه ها و شکوفها
نر او بزرگ جثه تر از ماده باشد آنچه غیر کوهیست رنگی سرخ بود و مثل
مورچه در زیر درختان میوه دار خانها زند و خاک از زمین بیرون

ارد و در زمستان در زیر زمین پنهان شود و الا از سرما هلاک شود
و مثل میت بخواب رود و قوت زمستان جمع نکند بخلاف نحل عسل که
قوت جمع کند چون بهار شود از شدت برودت و عدم قوت مثل چوب
خشک شده گردیده باشد حق سبحانه و تعالی در این چوبهای خشک
ارواح در دمد بطریق سال گذشته زنده شود و این صنف مختلف الالوان
دراز جسد حریص الطبع بود هر چیز که در او گوشت باشد از میوه و غیره میجوید
و بتنهائی برد و در بطون زمین و دیوارها ساکن گردد و از میان کمر
مقسوم است و لهذا از درون نفس میکشد چون در روغن فرو رود از حرکت
باز ماند و چون در سرکه افتد زنده شود و بهر دو اکلش حرام انس از سید انام
علیه السلام نقل کرده که آنحضرت فرمود هر که زنبوری بکشد سه حسنه کسب کند
لکن سوزانیدن خانه او و آتش در او افکندن مکروه است مگر در وقتی که از او ایذا
رسند بعضی صحیح نیست چه از حشرات است بچهای که در خانه اوست در زیت
بجوشانند و سداب که بر او اندازند و بجوزند قوت باه و شهوت بیفزاید
اگر شیر ملوخیا بر گزیده او مالند در حال شفا یابد **تعبیر** دیدن او در خواب
دلیل دشمن محارب زحمی باشد که دلیل بنا و نقاب و مهندس باشد و گاه دلیل قطاع
الطریق و صاحب کسب حرام و مطربی که خارج کند در ضرب خود و گاه دلیل اکل

و شرب مسموم بود و بعضی گویند دلیل دیدن خصم مهیب ثابت در قتال بود یا سفید
خبیث الاکل والشرب بود و اگر بیند که زنبوران در آن مکان درآمدند دلیل لشکر
مهیب با سرعت باشد که از آنها بمردم جنگ کنند و بعضی گویند که دلیل مرد
مجادل باطل بود و یهود گویند که زنابیر و غراب دلیل خون ریختن باشد جمعی که
کز ایشان از رحم نبود **زاقی** خروس و هر مرغ صیحه کننده **زبابه** موش صحرائی
هرچه او را احتیاج باشد بدزدد و بعضی گویند موش کور و کر است جمعش
زباب شخص جاهل باشد و تشبیه کنند این مشهور اکثر بیت چنانچه خلد بکوری **زعیم**
مرغیست بعضی برا مهمله خوانده اند **زهدم** بچه باز **زیب** خارپشت **فصل دوم**
در زاء مکسوره زریاب کنا بو زریق گویند مرغیست که الفت بمردم گیرد و قابل
تعلیم در کتاب منطق الطیر آورده که مردی از بغداد بیرون رفت چهار صد
درهم همراه داشت و در راه بچهای زریاب دید هرچه داشت بقیمت آنها داده
خریده ببغداد مراجعت نمود چون صبح شد با دختک زن همه آنها
مردند مگر یکی از آنها که لاغر بود بماند چون مرد تاجر را یقین شد که فقر
واحتیاج بدو روی آورده شب تا صبح بتضرع و ابتهال بدرگاه ایزد متعال
بذکر یا غیاث المستغیثین اشتغال داشت چون صبح شد ببرودت زایل شده
بحرارت هم رسانید آن مرغ ضعیف الحال پر و بال برافشاند و باواز فصیح

میگفت یا غیاث المستغیثین اغثنی مردم برو جمعیت نموده صدای او میشنیدند
کنیز خلیفه برو گذشت او را بهزار درهم بخرید آن مرغ از غم و غصه استخلاص
یافت **زند فیل** معرب ژنده فیل یعنی فیل بزرگ گویند **فصل سیم در زاء مضموم**
زرق مرغ شکاری که با وی باز و باشه شکار کنند فرا گفته که او باز
سفید است الا آنکه حرارت و یبوست و شیر از نوع اوست محکم بال تر
و در طیران اسرع و با بهالیش قوی تر است سیاه پشت و سفید و اکلش حرام
زرزور سار و بترکی سقرچین گویند جاحظ گفته که مرغ نیکو بال کوچک پای
بود از عجایب دنیا آنکه در رومیه از مس تمثالی بشکل زرزوری ساخته اند
که سالی یکروز صدا کند هر مرغی که ازین جنس باشد زیتونی بمنقار گرفته برد
او آورند بگذارند و بروند چون جمع شود بقدر نصیب زیتون آنجا بدین نحو
حاصل شود و اکلش حلال است چه از جمله عصافیر است گوشتش مقوی باه بود و اگر
خون او را بر دمل گذارند شفا دهد **زلال** کرمیست که در برف پرورش
یابد منقوط است بنقطهای زرد بقدر بند انگشتی بود و او را از اماکن متعدده
آرند تا آبی که در جوف اوست بیاشامند تا دفع حرارت کند از شدت
برودتی که دارد او را بزلال تشبیه نموده اند **زماج** بر وزن رمان مرغیست که
در جاهلیت در مدینه مشرفه میبود و خبری میگفته که کسی نمیفهمید و میوه و خرمای

انجار را میخورده سنگ و چوب را و را مکشتند اما هر کی از گوشت او میخورد جان
بعا نفلار واح میمیرد **زُمَّج** بروزن جرد مرغ معروفیست که ملوک با او شکار
مرغان کنند اهل برزدره او را از اضعاف طیور جوارح شمرند ضعف و سستی
او از چشم او و حرکت و شدت از دویدن او شناسند موصوف باشد بغدر
و فریب و قلة وفا و عدم الفت قابل تعلیم است بطو و درنگ بروی زمین
شکار کند احسنش آنکه رنگ او سرخ باشد و نوعی از عقاب بود بفارسی و برادران
خوانند جهت آنکه چون از صید عاجز شود اعانت از برادر و انباء جنس خود
خواهد تا صید فرا گیرد اکلش حرام لکن خوردن گوشت او دفع خفقان و تپش
دل کند اگر زهره او در سرمه داخل نموده اکتحال نمایند نفع بخشد از غشاوه عین
و دفع ظلمت بصر نماید و طلاء سرگین او مزیل کلف و نمش است **زُخْرُف** مگس
کوچک که چهار دست و پا دارد و بر روی آب برد **زُرْقه** مرغ آبیست در آب چندان
نکث کند که هلاکت نزدیک رسد پس سر از آب فرو برد و چندان نکث کند که هلاکت
نزدیک رسد پس بیرون آید **زُغْبَه** ابن سیده گفته که جانوریست مشابه موش
زُغلول بعین معجمه بچه کبوتر را دام که بدهن دانه دهند و بچه اشتر و گوسفند که زبان
بچه بر رضاع متحرک سازد **زُمَّج الماء** بچه کبوتر و مرغ سفید که در مصر نورس خوانند
اگر بلند شود و خود را در آب افکند و ماهی رباید و بحبفه ننشیند و غیرها ماهی

چیز دیگر نخورد لهذا او را طیر الماء نامند **ابوزیدان** نوعی از طیر **ابوزباد** حمار
باب دوازدهم در سین مشتمل بر سه فصل فصل اول در سین مفتوحه **سام ابرص**
بتشدید میم چلپاسه بزرگ و ترکی باشی اغلو نامند چون تمام سم زهر است لهذا او را
سام و ابرص لکه سفید را گویند اکلش حرام و قتلش حلال و ثواب گرا او را
برداء الثعلب بالند موی بر آرد و جگر او را اگر بر دندان گذارند درد وی
ساکن گرداند گوشت او را اگر بر گزیده عقرب گذارند صحت بخشد پوست او را
اگر بر زخم و شگاف گذارند بر طرف کند در خانه که زعفران باشد داخل
نشود **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل فقر است **سَرَطان** خرچنگ گردم آبی
نامند در آب مخلوق گردد اما در بر نیز تعیش کند تند رفتار و دونده
در فک و چنگالها و ناخنهای تیز دارد و دندان بسیار و پشتش محکم و سخت بود
مرگ او را فیلسوفان برد که حیوان بی سر و دم است سر و چشم او در دو شانه
او است دهن او در سینه اش فک اعلا و اسفل او از دو جانب متساوی
هشت پای دارد و بیک پهلوی راه رود استنشاق آب و هوا با هم نماید
سالی شش نوبت پوست اندازد خانه خود را دو در گذارد یکی بجانب
آب و یکی بجانب خشکی و چون پوست اندازد دری که بجانب آب است مسدود سازد
تا از ماهیان و حیوانات درنده ایمن باشد و دری که بجانب خشکیست گشاده

گذارد تا باد و بدو رسد رطوبت او بخشکد و طلب معاش کند ارسطاطالیس
گفته که گمان برده‌اند که هرگاه سرطان مرده در میان گودالی یا دهی بیشتر
افتاده باشد بیابند دلیل باشد که آن ده و آن شهر از آفات محفوظ ماند
اگر او را بر درخت میوه آویزند بار بسیار دهد در زمین چین کمینوع سرطان
باشد که هر وقت که بسوی بر بیرون آید سنگ شود اطبا او را گیرند و ازو
سرمه سازند اکتحال او جلا بصر دهد که سرطان کثیر التوالد و تناسل مخلوق
بلکه در صدف متکون شود و بیرون آید و بعضی ازو بتوالد حاصل شود
در حلیة الاولیا مذکور است که ابی الخیر دیلمی گفت که نزد خیر نساج بودم که زنی
نزد وی آمد گفت جبه من دستمالی بباف چند اجرت میدهی گفت دو درهم
فردا انشاء الله تعالی بیاورم خیر گفت هرگاه مرا نیابی در دجله انداز که من
وقتی که بیایم فراگیرم گفت چنین باشد ابی الخیر گوید بیامدم چون روز دیگر شد
آن زن بیامد خیر غایب بود ساعتی انتظار کشیده برخواست دو درهم
در رکوی بسته در دجله انداخت خرچنگی از آب برآمد بدان رکوی چسپیده در آب
فرو رفت چون ساعتی گذشت خیر بیامد در دکان گشاده نشست که وضو سازد
خرچنگ دوان از آب برآمد رکوی بر پشت خود داشت چون بخیر نزدیک رسید
رکوی را بر داشت خرچنگ برفت ابی الخیر گوید و گفتم که چنین حالی

مشاهده

مشاهده کردم گفت تا من در حیات باشم اظهار این سر مکن والله اعلم تعبیر
دیدن او در خواب دلیل بر دشمن بسیار مکر است از جهت کثرت صلاح او بمرد با هیبت
نیز تعبیر کنند که دست بدامن او کم رسد اگر بیند که گوشت او میخورد او را خیری
و منفعتی از جای دور رسد جاماسب گفته که خوردن گوشت او در خواب
مال حرام است سعلات اخبث غولان سهیلی گفته که سعلاة آنست که در روز بنظر
مردم درآید و غول آنکه بشب مرئی شود جاحظ گفته که عمرو بن یربوع از سعلاة
و انسیه متولد شده و بعضی را زعم آنکه جرهم از نتایج ملایکه و بنات آدم زاییده
شده و جمعی گویند که مادر بلقیس جنیه و پدر ذی القرنین ملایکه و مادرش آدمیه
بوده و زعم جمعی آنکه تناکح و تلاقح مابین جن و انس واقع میشود استدلال
برین آیه نموده‌اند که وَشَارِكْهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ گویند که زنان
جنیه بر رجال انسی و مردان ایشان بر زنان آدمیه عاشق شوند و طلب مباشرت
نمایند لهذا صرع عارض ایشان شود و نیز گفته‌اند که وقواق نتایج است
ما بین نبات و حیوان و گویند که سعلاة در بیابانها چون بر انسان ظفر یابد با او رقص
درآید و با وی بازی کند چنانچه گربه با موش و بسیار است که گرگ او را بشب
شکار کند و بخورد چون او را بدرد فریاد کند ادرکونی ادرکونی
دریابید مرا که بدرستی که گرگ مرا میخورد و بسیار باشد که بگوید که با من هزار

و نیاز است هرکاه مرا اخلاص کند بر دارد مردم نشناسند که کلام سعلاه است
کسی خلاص نکند تا کرک او را بخورد چون روز شود و بروند به بینند که موی سر او
ریخته است حق آنست که اکثر این اقوال از درجه اعتبار ساقط است بسیار
در باب جرهم و بلقیس و ذو القرنین با آنکه در نسب و اسم ذو القرنین اختلاف
کرده اند کویند نام او اسکندر بوده و پدرش اعلم اهل زمان بعلم نجوم بوده
حق سبحانه و تعالی او را مهلتی در اجل داده شبی با زوجه خود کفت که امشب
بیخوابی بسیار کشیده ام ساعتی بر آسمان نظر کن وقتی که فلان ستاره از
فلان مکان طلوع کند مرا بیدار ساز تا با تو مباشرت کنم زعم من آنکه نطفه
که در آن وقت بسته شود فرزندی که متولد شود تا آخر دهر زنده ماند پس
بخواب رفته خواهر آن زن حکایات مذکوره را شنیده مترصد طلوع آن کوکب
بوده چون کوکب مذکور طلوع نموده شوهر خود را بیدار کرده و بر قضیه مذکوره
مطلع ساخت شوهر با او مباشرت نموده نطفه خضر علیه السلم بسته شده
پس خضر پسر خاله اسکندر باشد که وزیر او بود چون پدر اسکندر بیدار شد
نظر کرد دید که کوکب مذکور از برج طالع بیرون رفته و مقصد فوت شده
بزوجه خود کفت چرا مرا بیدار نساختی کفت والله که شرم داشتم کفت
مدت چهل سال منتظر طلوع این کوکب در این وقت بودم عمر خود را بعبث

صرف

صرف کردم اما درین ساعت و عقب او ستاره دیگر طلوع کند با تو مقاربت کنم
تعلق بفرزندی کیری که پادشاه دو قرن شمس شود یعنی ملک مشرق و مغرب
کرد و پس اندک ساعتی نگذشت تا آنکه کوکب مذکور در از افق سعادت طلوع
نمود و پدر اسکندر بامر مقدور قیام نمود نطفه اسکندر بسته شد پس نطفه
خضر و اسکندر در یک شب بسته شده و این یک وجه است از وجوه تسمیه او بذی
القرنین وهب بن منبه کوید که ذو القرنین مردی بود از روم پسر عجوزه که
دیگر غیر او فرزندی نبود و نام او اسکندر بنده صالحی بود و ایشان کروه
مختلف بودند جمعی از ایشان بطول معروف و بعضی در عرض و فرقه بینهما کسی
داشتند و چون ذو القرنین بمرتبه رشد و عقل رسید حق سبحانه و تعالی
بطریق وحی یا الهام بدو کفت که ای ذی القرنین ترا بسوی ایشان مبعوث
مینمایم بسوی کروه اهل زمین ذو القرنین کفت بار خدایا مرا بامر عظیمی خواندی
که قدرت آن ندارد کسی مگر تو آیا بکدام قوت بر ایشان غالب کردم و بکدام
صبر متحمل شوم و بکدام زبان نطق کردم و لغات مختلفه ایشان چون بفهم
کوش سخن ایشان شنوم و بکدام نصرت تقدم بر ایشان جویم و بکدام
حجه مخاصمه با ایشان نمایم و بکدام عقل ادراک کلمات ایشان کنم و بکدام دل تدبیر
کار ایشان کنم و بکدام عمل میان ایشان عدالت کنم و بکدام معرفت فضل

از ایشان و یکدام دست بر ایشان زیادتی نمایم و یکدام پای نزد ایشان روم
و یکدام لشکر را ایشان جنگ کنم و یکدام ترمی تا تالیف قلوب نمایم و آنچه
ذکر کردم نزد من چیزی نیست غیر تو هیچکس طاقت ایشان ندارد و تو مهربانی
و رحیمی که تکلیف ما لا یطاق هیچ نفسی را نفرمای حق سبحانه و تعالی فرمود
زود باشد که ترا طاقت دهم و سینهٔ تو سعهٔ هر چیز داشته باشد و گوش ترا
شنوا کنم که همه چیز بشنوی فهم ترا قوی کنم که هر چیز را بفهمی زبان تو بگشایم
تا بهر کلمه جاری شود و گوش تو بگشایم تا محافظت هر چیز پشت تو محکم کنم و دل ترا
قوی گردانم که از هیچ چیز نترسی و عقل تو نگه دارم که هیچ چیز فراموش تو
نشود دست تو بگشایم تا بر همه مسلط باشی پایهای تو جاری سازم تا همه جای
رفتن بر تو آسان گردد لباس هیبت بر تو پوشانم که از هیچ چیز نترسی نور
و ظلمت مسخر تو کنم نور از پیش لشکر تو باشد تا دشمن را ببینی و ظلمت در عقب تو
تا اگر پی سر تو دشمنی باشد ترا نه بیند و از هر چیز ترا اسبابی سازم چنانکه فرمود
و آتیناه من کل شیء سببا **سقر** از مرغان شکاری در جثه شاهین است اما
پایهایش درشت در بلاد سردسیر تعیش کند و در شهرهای ترک بسیار یافت شود
و چون بشکاری سر دهند بشکل دایره دور او بگردد تا بمکانی که از و
ابتدا کرده البته طیور در وسط دایره خواهند بود و هیچیک از دایره بیرون نروند

اگرچه هزار طیر باشد پس بطریق دور آهسته آهسته نزول کند و نزول او
طیور کنند تا بر زمین چسبند و التفات بهیچ طرفی نکنند تا شکاریان بردارند
سقنقور یکنوع ماهیست و رنگ مانند و دو نوع بود هندی و مصری یعنی ازو
از بحر قلزم متولد شود و او بحریست که فرعون در وی غرق شد نزد
عقبه جاجانست و نیز در بلاد حبشه بهم رسد در دریا ماهی خورد و در صحرا قطا
که سنگخواره است بطریق حیات طالب رطوبت باشد بیضه در ریگ دفن کند
ماده او دو فرج و نر او دو ذکر دارد از عجایب کارهای او آنکه اگر آدمی خود را
زودتر به آب رساند و در آب فرو رود سقنقور بمیرد و اگر او سبقت بر آدمی کرد
خود را به آب رساند آدمی بمیرد میان او و مار دشمنیست که هر یک بر آن
دیگر ظفر یابند بکشند فرق میان او و ورل آنکه از چند جهت است یکی
آنکه ورل بریست جای دیگر و دیگر در صحرا سقنقور خانه نسازد دیگر آنکه قرب
دریا و دیگر آنکه پوست او نرمتر از پوست ورل است پشت ورل زرد و خاکستر
رنگ و پشت سقنقور منقش بزردی و سیاهی از جمله خواص او آنکه اکل
نر او بجهة قوت باه انفع از ماده اوست از روی قیاس و تجربه بهترین
اعضای او از پشت تا نزدیک دم است که با دام که نمک پاشیده اند
گرم و تر است در درجهٔ دوم و چون نمک بپاشند و خشک شود دیگر اثر

وقلیل الرطوبت کرد وسیما اگر او را مدتی از جای بیاویزند ولهذا آنرا تماش
موافق امزجه حاره باشد نسبت درین عصر یافت نشود مگر در بلاد فیوم واز
تقابره آورند در زمستان چون شدت برودت بد واثر کند از دریا
بصحرا بیرون آید صید کنند طول سقنقور هندی دو وجب وعرض نصف
وجب باشد اگر دو کس را میان ایشان عداوت باشد از و تناول کنند دوست
یکدیگر شوند اکل گوشت و پیه او زیاده کننده شهوت و قوت نعوظ بود
امراض بارده که در عصب بود دفع کند اگر او را بجزئی مخلوط کرده بمزج
استعمال کنند نفع بیشتر دهد ادویه واشربه او از یک مثقال بود تا سفید
مخلوط سازند اکل او گوشت را فربه کند گوشت او در دشت و گلستن را
برطرف کند و منی زیاده کند مهره پشت او را اگر بر پشت کسی آویزند نعوظ
کند واراده مباشرت نماید **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل مرد هشیار
وعالم راهنمای باشد در ظلمات جهل وحمق **سلوی** مرغ سمانه و ترکی
بلدرچین نامند جهة آنکه از اکل او از سایر نان خورش تسلی میشوند سلوی
نامند مرغیست که مدت روزگار خود را در میان لجه وگل میگذارند قتیل
الرعد خوانند جهت آنکه از آواز رعد بمیرد حق سبحانه وتعالی او را بقوم
موسی فرستاد در حدیث آمده که اگر بنی اسرائیل نمی بود هرگز گوشت

متغیر نشد جهة آنکه حق سبحانه وتعالی من وسلوی بر ایشان فرستاد واز
ذخیره کردن آنها نهی فرمود وایشان ذخیره نهاده اند متغیر شد اکلش
حلال و پاکیزه چون بازرده جگر بهم رساند او را بگیرد جگرش خورد
شفا یابد اگر چشم او را بر صاحب رمد بندد صحت یابد وچون بدو اکتحال
نمایند از وجع جگر نفع بخشد زهره او لعوق نمایند صرع را سود دهد خون وی در گوش
چکانند درد وی ساکن کند ادمان خوردن وی دل را نرم کند اکل گوشت
وی سنگ مثانه بریزاند و بول براند زهره او را اگر با زعفران مخلوط
نموده بزودی بر بهق بپاشد مانند زایل کند سرگین او را اگر بسانیده بر جراحت
که خورشده باشد طلا نمایند انتفاع یابند اگر سر او را در برج کبوتر
نهند سایر هوام از و گریزان شوند **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل نجات
از غم و دشمن و ازاله نکبت بود دیه سلوی تسلی از زندی وهم بود وانجاز
وعده نماید و روزی بلاتعب رسد مالک شدن او در خواب دلیل رنج
وتعب بود **سمک** ماهی و ترکی بالق گویند از آب مخلوق شود در حدیث
آمده که حضرت مقدس نبوی فرمود که خدای عز وجل را هزار نوع
مخلوقاتست ششصد در بحر وچهار صد در بر از انواع ماهیان ماهیست
که نه اول او دیده شود ونه آخرش از جهت بزرگی او و ماهی دیگر هست

صدغ زلفگاه ماهی چشم و گوش

که از کوچکی نه اول او پیداست و نه آخرش و همه اصناف او در آب باشد و وی گریزد
و استنشاق آب بقصد غیر نمایند چنانچه بنی آدم دیگر در بر استنشاق هوا نمایند
و آب در دل و مقام هوا در تولد روح حیوانی باشد و از هوا مستغنی گردد
در اقامه حیات و ما از هوا مستغنی نگردیم چه از عالم آب و خاک و هوائیم ماهی
و اشباهی او از حیوانات از عالم آب و خاک اند جاحظ گفته که او شناوری در جوف
آب کند نه در روی او نسیمی هوائی که طیور بدو تعیش کنند اگر آدمی برو
وزد هلاک شود انواع او قاطبة حریص و اکول بوند از جهت برودت معده
و نزدیکی او بدهنش او را گردن و صوت نباشد چه البته بر جوف او هوای
داخل نشود و لهذا بعضی گویند که او را شش نیست چنانچه اسب را سپرز و اشتر را
زهره و اشتر مرغ را مغز ساق نبود ماهیان کوچک جهة محافظت از ماهیان
بزرگ خود را باطراف انهار و سواحل بحار رسانند بعضی از آنها از عفونت
متولد شوند و بعضی از گل و ریگ حادث گردد و بیضه او را سفیدی و سیاهی
نیست بلکه یک رنگست بعضی از او در همه فصول یافت شود و بعضی باشد که در بعضی
از فصلها یافت نشود از جمله انواع او سقنقور و دلفین و خرشقلا و مثال حیات
که در این باب در ابواب سابقه گذشت و بعضی دیگر قرش و عنبر که در ابواب آتیه بیاید
انشاء الله تعالی و یکنوع از او رعاده که ماهی کوچکیست که چون در دام افتد

بر زد چون در دام افتد ریسمان شبکه بمیخی یا درختی محکم ببندند تا در شبکه بمیرد
و چون در شبکه بمیرد خاصیت او بر طرف شود اطبا او را در امراض شدید
الحراره استعمال کنند ابن سیده گفته که اگر رعاده را زنند بسر مصروع نزدیک
نفع عظیم بخشد اگر زن چیزی از او با خود دارد شوهر تاب مفارقت او
نیارد و از جمله انواع او شیخ الیهود است که در باب ششم بیاید در عجائب
المخلوقات آورده که عبد الرحمن بن زونی مغربی گفت وقتی در دریای مغرب
در کشتی بودم که بمکانی که او را برطون میگفتند رسیدیم پسر صیقلی با ما بود دام
داشت در دریا انداخته ماهی صید کرد در طول یک شبر و نیم در پشت گوش راست او
لا اله الا الله مکتوب بود و در عقب گردن وی محمد مرقوم و در پس گوش
چپش رسول الله مسطور بود و در کتاب تحفه ابی حامد اندلسی آورده
که در بحر روم بقدر یک ذرع ماهی دیدم که او را ثب نامند چون بدست
گیرند مدتی بماند و نمیرد و بلکه حرکت کند و اضطراب نماید پاره پاره شود اگر
پاره از او بر آتش افروخته اندازند خود را بیرون اندازد و باشد که
بر رویهای مردم خورد اگر او را در دیگ نهند و سر او را بسنگی یا آهنی
بپوشانند تا بیرون نیاید نمیرد و پخته نشود اگر چه او را هزار پاره کنند
از انواع او آنچه فلوس دارد بغیر ذبح حلال باقی حرام تذکیه وقوع او

برخاک گوشتش سرد و تر بدن را لاغر کند و تشنگی آرد و تولد خلط بلغمی نماید موافق
اصحاب امزجه حارّه و جوانانست اجود شش آنکه در تابستان در بلاد حارّه
و جوانانست اجود شش آنکه در تابستان در بلاد حارّه بهم رسد یکنوع دیگر او را
برامس و بوری خوانند جهت مضرّت او بمعده و اطلاق شکم نخورند ماهی
بزرگ جثه کثیر الغذا بود اکل گوشت او با عسل آب چشم را بیفزاید و تحدید بصر نماید
و قوت باه زیاده کند محمد بن زکریا گفته اگر گوشت تازه او را با نبات بپزند
و بخورند تهییج قوت باه دهد بشرطی که گرم باشد و سرد نشده باشد چون
بوی ماهی بمشام مست رسد هشیار گردد اگر زهره او و زهره کلنگ و زهره
کبک در چشم را از نزول آب نگهدارد آشامیدن زهره بخصوصه دفع خفقان
و مستی نماید اگر چیزی در حلق نفخ کرده باشد نفع بخشد **تعبیر** دیدن او در خواب
تا چهار دلیل زنان و زیاده از و مالیست و او را بوزیر و لشکر پادشاه
تعبیر کنند اگر از و بردارد از لشکر پادشاه بدو نفع رسد اگر بیند که او را
در چهار صید میکند لواطه کند با خادم خود و فروشد دیدن صید او
در آب تیره چیزی نیست اگر بیند که ماهی صید میکند کلامی شنود که خشنود
شود ولکن بجهة بیماری بدست آمد اگر ماهی را در فراش او بیند دلیل شده و کا
دلیل غرق باشد و اگر در آب روشن بیند دلیل روزی حلال و فرزند

صالح

صالح ماهی شور مال باقی و بریان کرده دلیل سفر بعضی گویند که دیدن او
دلیل یمین و قسمست حق سبحانه و تعالی بدو یمین خورده و قسم یاد نموده که نون
والقلم و ما یسطرون و نیز دلیل معبد و مسجد چه یونس علیه السلم در شکم
او بعبادت اشتغال داشت **سمندل و سندل** مرد و جانوریست که پیش میخورد
و او گیاهیست که در چین باشد مادام که تر است که قوت سمندل است و چون
خشک شود قوت مردم آنجا باشد و بدایشان ضرور رسانند و چون از سنبله
دور شود اگر چه صد ذرع باشد هر که خورد در ساعت بمیرد از عجایب کار
سمندل آنکه از آتش محفوظ باشد و لذت یابد و در و مکث کند چون
پوستش چرک شود در آتش رود و پاک گردد در هند بسیار بود و او جانوریست
از روباه کوچکتر سرخ رنگ و دراز دم بود از پشت او دستمالها بافند
چون چرک شود در آتش اندازند پاک و نو شود و نسوزد جمعی گمان برده اند
که مرغ او مرغیست در بلاد هند که بیضه و جوجه در آتش کند و بالخاصیة آتش
در و اثر نکند از پر او دستمالها بافند ببلاد شام برند چون چرک شود
در آتش اندازند پاک شود و نسوزد ابن خلکان گفته که پارچه ازان
دستمال دیدم که بهیأت سنگ اسب در طول و عرض بافته بودند در آتش
انداختند نسوخت یکجانب او را بروغن زیت فرو بردند بر فتیله

چراغ گرفتند بر افروخته شد و زمان بسیار بسوخت پس خاموش کردند
هیچ تغییری در وی بهم نرسیده عبداللطیف بن یوسف گفته که بجهت ملک
ظاهر قطعه از سمندل که مقدار دو ذرع در طول و یک ذرع در عرض بود
در زیت فرو بردند و بر آتش بر افروختند تا زیت همه سوخته شد او سفید میگشت
صاحب عجایب المخلوقات گفته که نوعی از موش است که بصفت که ذکر شد
داخل آتش میشود اما مشهور آنست که مرغیست بطریقی که در کتاب مسالک
الممالک وغیره مذکور است اگر زهره او مقدار یک دانگ با آب نخود بریان کرده
شود و صاف نموده و شیر تازه دوشیده چند نوبت بیاشامند اگر زهر کشنده
خورده باشد صحت یابد اکتحال از مغز سر او با اثمد که سنگ سرمه است رفتن
آب را از چشم باز دارد و حدقه چشم را از سایر دردها محافظت نماید اگر خون
او را بر برص مالند تغییر لون او دهد اگر دل او فرو برد هر چیزی بشنود دیگر
آنچه حفظ نموده باشد مالیدن زهره او موی بروید اگرچه بر کف دست باشد
سمور بضم میم مشدد حیوان صحرائیست شبیه بگربه بعضی گمان برده اند
که نر او نمراست که در باب نون خواهد آمد مکانی که سمور در وی میباشد
محلیست که بالخاصیه در تغییر رنگ او اثر کرده عبداللطیف بغدادی گفته که او
حیوانی بحریست که در حیوانات بحری بتر از وی بر آدمی حیوانی نیست بحیله

ارند

آرند که جیفه دفن نمایند و در دام آرند گوشتش شیرین و حرام بزرگان گوشت
او خورند و پوست او جهت نرمی و سبکی تاجی کنند و از و پوستین دوزند
ملوک و اکابر پوشند تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد ظالم و دزد است که
با کسی مخالطه نکند سمندر جانوریست سناد جانوریست بر صفت فیل اما دو حقه
کوچکتر از وی و بزرگتر از گاو و بچه او از فرجش سر بیرون آرد و چرا کند تا قوت
گیرد پس بیرون آید و بگریزد چه ترسد که مادرش او را بزبان بلیسد زبان وی
مثل اره بود و خارهای درشت بر وی بر آمده اگر او را بلیسد خارهای او بر گوشت
وی فرو رود و او هلاک کند در بلاد هند بسیار بود و اکلش حرام سودانیه
بفارسی داربر و بشیرازی دارتمک مرغیست که انگور خورد ابن سینا نقل
کرده که در شهر رومیه درختیست از مس که سودانیه از مس بر وی ساخته اند
چون وقت زیتون شود صفیری از وی آید هر سودانیه که در آن نواحی
این صدا شنوند سه دانه زیتون یکی در منقار و دو در چنگال بیاورند
بر سر او اندازند اهل انجا زیتونی که جمع شده بفشرند از وی آنقدر
روغن حاصل شود که در انسال ایشان را کفایت باشد ظاهرا این زر
زور است که در باب زا گذشت سلکوت مرغیست سنبج بتقدیم حای
مهمله خرما ده دراز گشت سمایم جمع سمامه نوعی از طیر مثل خطاف و قدرت

بر بیضه خود ندارد و بعضی گویند با بیل است سَمْسَم روباه سِنداده گرگ ماده
سَنَد و سَنْتَه خرپس ماده سَیفَنه نام مرغیست که در مصر برگها را از
درخت بریزد تا هیچ برگی نماند و نیز نام شخصی از محدثین عامه فصل دوم
در سین مکسوره سِنجاب بچه موش دشتیست مویش در نهایت نرمیست اهل تنعم بجهة
پوستین فراگیرند چون آدمی را ببینند در درختهای بلند بالا رود و میوه آنها
خورد و در بلاد صقالبه و ترک بسیار بود مزاجش گرم و تر است جهة آنکه حرکت
او اسرع از حرکت انسان بهترین پوستهای او آنست که کبود باشد و نرم
اکلش حرام پوشیدنش حلال اگر دیوانه از گوشت وی خورد عاقل گردد
و مرضهای سوداوی را دفع کند چون غالب بر مزاج او رطوبتست با قلت حرارت
پوست وی مر زاجیدان گرم نکند لبس او محرور المزاجان و جوانان را نیکوست
سِنَّور بتشدید نون گربه و ترکی پیشک نامند حیوانیست متواضع و لغت گربه
نام بسیار دارد اعرابی گربه صید کرد نشناخت که چه جانور است از شخصی پرسید
که این چیست گفت سنّور از کسی دیگر پرسید گفت قطّ دیگری گفت که این را
هِرّه نامند آن دیگر گفت خیدع گویند کسی دیگر گفت این را خیطل نامند اعرابی
با خود خیال بست که از جهة عزتست و کثرت قیمتست نام بسیار دارد چون بازار
آورد گفتند بچند میفروشی گفت بصد درهم گفتند بهای او مساوی نیم درهم

نیفتد

نیفتد و چون این شنید گربه را بر زمین زد و گفت لعنک الله ما اکثر اسمائک واقلّ
قیمتک چه نام بسیار و بهای اندک داری و در اخبار آمده که در کشتی نوح علیه السّلم
از فساد موش شکایت پیش آنحضرت نمودند آنحضرت دست مبارک بر سر
شیر کشید عطسه زد از بینی او گربه بیرون جست که شبیه اوست لطیف الطبع است
که بلعاب دهن خود روی مسح نماید اگر کثافتی ببدن او آلوده شود پاک میسازد
و در اواخر زمستان هیجان شهوتش شود و الم شدید از آن هم لاحق وی
شود و بدین سبب اکثر فریاد کند تا آنکه دفع او کند از شدت محبتی که
بچهای خود دارد مرده ایشان بخورد و چون بول کند بپوشاند تا موش
بوی او نشنود و نگریزد و در بعضی اوقات بو کند چون رایحه شدیده
از و شنود چنان بپوشاند که عین و اثر او پوشیده شود و الّا باندک پوشیده
اکتفا نماید و چون غایط نیز کند اگر چنین نماید زمخشری گفته که حق سبحانه
و تعالی این معنی را بدو الهام کرده از جهة تنبیه بنی آدم که چون بقضای حاجت
روند بول و غایط خود مستور دارند و چون گربه بخانه الفت گیرد گربهای
دیگر را از آنجا منع کند و جنگ نماید یا مشارکت او سازد و در طعام اگر
از آن منزل چیزی خیانت کند بگریزد چه داند که خواهند که او را زده
چون او را برانند بزاری صدا کند و تملق نماید خود را بدیشان بساید

زیرا که داند که از و عفو نماید و چون موش یا گنجشک بیند خود را پنهان کند
آهسته آهسته پیش آید و بیکبار بجهد و بچنگال در رباید نظم گربهٔ مسکین اگر
پر داشتی ∴ تخم گنجشک از زمین برداشتی ∴ فیل از و بگریزد نقل کنند
که جمعی از لشکر فیل سوار که گربه دیدند فیلان روی بگریز نهاده هزیمت بر عزیمت
اختیار نمودند سه نوع بود یکنوع از و زبادی بود که از هند و زباد آرند
دوم اهلی دیگر وحشی و بری که در حبشه بزرگتر از اهلی بود و هر یک از
اهلی و وحشی نافرمانی و درندگی کنند و گوشت حیوان زنده چون موش
و عصفور خورند و با انسان در بعض امور چون عطسه زدن و دهن دره
نمودن و خود را واکشیدن و چیزی بدست خود برداشتن مشارک باشند
سالی دو بار بار گیرد و پنجاه روز مدة حملش باشد صاحب عجایب المخلوقات
آورده که بعض گربها را بال بود مثل بال خفاش از بیخ گوش تا دم
اگر این نقل صحیح باشد ظاهرا که گربه وحشی و بری بود اکل همه انواعش
باجماع حرام از جمله خواص اهلی او آنکه اگر کسی گوشت گربهٔ سیاه را بخورد
سحر در و کار نکند و زهره او را اگر بر زن مستحاضه آویزند حیضش قطع شود
اگر مرد و چشم او را خشک نموده هرکه نزد خود بخور کند هر حاجت که خواهد روا
شود و اگر دندان او را با خود دارد در شب نترسد اگر دل او را در پارچه از پوست
او

او پیچیده با خود دارد از شر دشمن ایمن باشد اگر زهره او را با نمک و زیره کرمانی
مخلوط ساخته بر جراحت و ریشهای ناسور گذارند بسرعت به کند اگر خون او را
نزد جماع بر قضیب مالند مفعول محبت فاعل گردد اگر صاحب جذام زهره او
نوشند نافع آید اگر انسانی از و نوشد زنان او را دوست دارند سرگین
او بچه دان بیرون اندازد صاحب عجایب المخلوقات گوید اگر زهره گربه سیاه
و مرغ سیاه را خشک و صلایه و ممزوج نموده اکتحال نمایند جنیان بوی
ظاهر شوند و خدمت او کنند و این تجربه رسیده و نیز اگر کسی زهره او اکتحال
نماید در شب بطریق روز بیند اگر نیم درم از زهره او بروغن زنبق
سائیده صاحب لقوه در بینی چکانند شفا یابند اما خواص گربه بری
مغز ساق او عجیب مجرب است درد کرده را اگر مغز سر او را با آب جرجیر
گداخته با آتش گرم نموده در حمام ناشتا بیاشامند عسر البول را دفع
کند مغز سر او را اگر بخور کنند منی را از رحم بیرون آرد باقی خواص
و تعبیر او در قط و هره بیاید اما گربه زبادی مثل گربه اهلیست لکن دمش
دراز تر از وست در حبشه از و بزرگتر از بلاد هند و سند و زباد
آرند در زیر دم و بیخ بغل و زانوی وی شبیه بچرک چیزی سیاه
و لزج هست که بوی مشک از و آید از مواضع مذکوره بردارند و استعمال

نامند سراتنس و ابو سراریس صاحب عجایب المخلوقات آورده که او حیوانیست در صحراهای
کابل بود در قصبهٔ منی او دوازده سوراخ بود هرگاه نفس زند آوازهای
از صوت او مسموع شود از استماع آواز حیوانات جمع شوند و بسیار باشد
که مدهوش گردند همه را صید نموده بخورد هرگاه اراده صید آنها نداشته
باشد دلتنگ شود فریادها کند که همه بگریزند سیلک بچهٔ سنگ خواره و بچه
کبک سیلق و سرخان گرگ سمع بچه که از گرگ و کفتار بهم رسیده باشد شمشمه
مورچهٔ سرخ فصل سیم در بیان مضمون سلحفاة سنگ پشت ترکان توسباغه
نامند در بیضه کند آنچه بحر افتد لگا خوانند و آنچه در بر بود سلحفات
نامند و از هر دو صنف بزرگ شوند تا بار شتری گردند چون نر او را اراده
مباشرت کند ماده اطاعت نکند گیاهی آورد که چون او را بیند فرمان برد
هر که دارد محبوب القلوب گردد و همه کس او را دوست دارند و بعضی
از مردم آن گیاه را شناسند و منتظر حضانت بیضه نماید تا بچه بیرون آورد
چه بحرارت خود کامل نتواند نمود جهت آنکه اسفل او در کمال صلبیت است که مطلقا
حرارت در وی نیست و باشد که دم مار بگیرد و سر خود بدرون کشد و دم او
دندان گیرد مار خود را بر پشت او چندان زند که هلاک شود و باشد
که از آب بیرون آید و بر خاک غلطد و خود را بمکانی رساند که طیور بجهت آب

آشامیدن

آشامیدن نزول کنند هیات خود را بسبب کدورتی که از آب و خاک کسب نموده
محقق نساز و هر یک از طیور را که قدرت بر وی دارد در آب بدارد تا بمیرد
پس او را بخورد نر او دو ذکر و ماده دو فرج دارد در جماع بسیار مکث
نماید چه عادت بر اکل حیات نموده چون مار بسیار را اکل نماید سعتر خورد
از ضرر سم آنها ایمن گردد سپری که بر پشت دارد از موذیات حفظ وی
کند در مکانی که سرما بسیار شود او را بر پشت اندازند چنانچه پایهای
او بجانب آسمان بود از امکان ضرر سرما محفوظ ماند اگر صاحب مفاصل
دست و پای خود را بخون او مخلوط سازد صحت یابد مداومت مسح
بخون او دفع کزاز و تشنج نماید کزاز دردیست که از شدت سرما
بهم رسد اکل لحمش نیز همین خاصیت دهد اگر خون او را خشک و صلایه نموده
بر اسب و استر مالند هر که او را زین کند متصل از آن شخص جدا گردد
هر عضو از اعضای آدمی که درد کند همان عضو از سلحفات بر آویزند
درد ساکن گردد هر که در وقت هیجان شهوت او سر دم نر او را بریده
با خود دارد تهیج قوت باه کند و اگر کاسه پشت او را گرفته بر سر دیگ نهند
از جوشش باز ایستد مادام که بر وی باشد اما سلحفات بری که لجات
در لام بیابد پوست او را دبل گویند از وی شانه سازند اگر با وی شانه کنند

موی از کودکان بزدا کر سوخته خاکستر وی بسفیدی بیضه خمیر نموده
بر شقاق کعبین و انگشتان طلا نمایند نافع آید پوست بعضی کویند ذبل پوست
سلحفات هند از و شانه سازند مراد بعاج اوست نه عاجی که دندان
فیل است **تعبیر** دیدن او در خواب زن مزینه معطره که خود را بر دامان عرض
کند و نیز بقاضی القضاة و مرد عالم تعبیر کنند حته آنکه اعلم حیوانات بحر است
اگر ببیند که او را گرامی داشته علما اکرام او کنند اگر ببیند که گوشت او خورد
و استفاده علمی کند نصاری بمال و علم مرد و تعبیر کنند **سُنونو** نوعی از
پرستوک بدین جهة سنک یرقانرا حجر سنونو کویند واحدش سنونه است
و بعضی که بصاد نقل نموده‌اند تصحیفست اگر مرد چشم او را گرفته در کوزه
بسته بر تختی آویزند هر که بر بالای وی رود خوابش نبرد اگر چشم او را
بر عصا فیر بخور کنند بکریزند اگر بر صاحب حمی بندند شفا یابد **سُوسَه** کرمست
که در گندم و پشم افتد آنرا شپشه و ده نامند فهاده در تفسیر آیه وانی بدا
ویخلق ما لا تعلمون آورده که کرمی که درخت خورد و در میوه افتد آمده
و در بعض کتب سماوی مذکور است که اگر نمیکردیم که مرده متعفن شود پادشاهان
در خانها نگه میداشتند و اگر بر جو و گندم شپشه مسلط نمیساختیم ملوک
چون طلا و نقره در خزاین خود نگه میداشتند و اصح آنست که سوسه داست

که در

که در پشم افتد و قمله شپشه که در جو و گندم باشد و ارضه آنکه چوب خورد
بجهة دفع هر سه این افسون بر خشبه الغار نویسند بحشیق که آفتاب برو
نتابد در گندم و جو و میان خوت نهند امنیت بسم الله الرحمن الرحیم
الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم وهم الوف حذر الموت
فقال لهم الله موتوا فماتوا کذلک یموت الفراش والسوس و
یرحل باذن الله اخرج ایها السوس والفراش باذن الله تعالی عاجلا
والا خرجت عن ولایة علی بن ابی طالب علیه السلم واشهد
انک سرقت لحام بغلة نبی الله سلیمان بن داود علیه السلم
عجیب مجرب است از علما امامیه رضوان الله علیهم منقول است **سُنبد**
مرغیست که پر او در نهایت نرمیست بمرتبه که اگر قطره آبی برو چکد
از زمی فرو ریزد **سَحَلَة** بفتح حاء مهمله بچه روباه وقتی که از مادر خود
مفارقت کرده بسر خود چرا کند **سُحَلیه** عظاءه است در عین بیاید ابرهی
کفته جانوریست که تردد و دوندگی بسیار کند شبیه حلیاسه الا آنکه کسی را
نرنجاند **سُرفه** ارضه است که در باب الف گذشت از چوب خانه مربعی
سازد که بعضی از آنها بلعاب دهن خود مثل عنکبوت اتصال نماید **سرعوب**
بر او عین مهمله راسوست که ابن عرس کویند در باب عین بیاید **سقنقور** بسکون

فا و ضم نون و جیم مرغ بسیار دندان سُبُنبُطر بضم بای یکنقطه و سکون با
دو نقطه از تحت و را مهمله مرغ دراز گردن که همیشه در آب دیده شود سُودنیق
بفتح دال مهمله و کسر نون و یای دو نقطه از تحت و قاف چرغ در صقر در باب صاد
بیاید باب سیزدهم در شین معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در شین مفتوحه
شادهواز بسکون دال مهمله آخرش زای معجمه حیوانیست که در انتهای بلاد روم
یافت شود صاحب عجایب المخلوقات آورده که او را شاخیست که بر وی هفتاد و دو
شعبه مجوفست چون باد دوزد اصوات حسنه ازو مسموع شود و بسبب این
حیوانات جمع شوند که استماع صوتش نمایند و نیز گفته بعضی از ملوک شاخ ازو
هدیه آورده بودند که در وقت هبوب ریاح اصوات عجیبه طرب آمیز ازو
شنیده میشد بنحوی که آدمی از استماع وی مدهوش میگشت و چون برمیگردانیدند
آواز حزین ازو می آمد که سامع را رقت میشد شاهین معروفست ترکان
لاچین نامند عربی نیست لکن عربان با او متکلم گشته اند سه نوعست شاهین
و قطامی و انیقی شاهین در حقیقت از جنس چرغست لکن بروتش ازو
بیشترست بنسبت حرکتش بشدت و صلابت تمام بود چنانچه بعد فرود آمدن
عنکبوت صید را در هم شکند و مع هذا در کمال بیدلی و سستی گاهی
باشد که چنان خود را بر زمین زند که بمیرد استخوان او سخت تر از استخوانهای

سایر

۱۰۴

سایر جوارحست نه تاب سیری و نه صبر جوع دارد که چه او را در سیری و گرسنگی
متوسط باید داشت تا سلامت باشد بهترین صفات او آنست که
میان سر او بزرگ و گشاده چشم و فراخ سینه بود و از میان تا دو شهپای
پر گوشت و بزرگ زانو و کوتاه ساقین و کم پر و باریک دم باشد چنانچه
اگر دو بالش برو آویزند چیزی از آن دو بال برو زیاده نیاید هرگاه
شاهین بصفات مذکوره بهم رسد شکار کلنگ و امثال او نماید اول
کسی که بشاهین شکار نموده قسطنطین بود او را شاهینی بود که در وقت
که سوار میشد از حرارت آفتاب بر سرش سایه میگسترد و فرود می آمد
و بلند میشد و بر دور سرش گشت میکرد تا محلی که سوار شود تا روزی
مرغی از زمین بجانب هوا طیران نموده شاهین خود را بر او زد و بشکست
و فرود آورد و قسطنطین را خوش آمد او را برداشت بر صید افکند
موافق مقصود یافت در باب صاد در ذکر صقر بیاید اکلش حلال
شَبَث بباء یکنقطه از تحت و ثاء سه نقطه عنکبوت که کارتن گویند
گویند اما در کتاب محکم آورده که جانوریست که پشت و روی پایهای
او زرد و سرش سیاه و چشمهایش کبود و بعضی گویند که جانور بسیار پایی
و بزرگ سر فراخ دهن بلند عقب که زمین بکند از آن شحمة الارض نامند

شحمة الارض جانوریست که چون آدمی دست بر وی گذارد مثل مهره جمع شود
هرمس گفته جانوریست کوچک خوشبو که از یک جانب آتش در آید و از جانب
دیگر بیرون رود و نسوزد هر که پیه او را بر خود مالد در آتش در آید آتش
بازان این عمل کنند اگر او را گرفته خشک نموده قدر درهمی از وی بزن
عسیر الولاده دهند بزودی بار نهد شُقِراق و شِرِقراق بفارسی بلوبه و سفره
و بشیرازی کاسه شکنک و بعربان اخیل سبز گویند و شوم دانند مرغ سبز رنگست
بقدر کبوتر با لکهای سیاه دارد در بلاد روم و شام و خراسان و نواحی
وی بسیار باشد مخطط بسیاهی و سبزی حرص و دزدی بر طبع وی غالب
همیشه از آدمی گریزان در تلال و رؤس جبال ماوا گیرد در زمستان در معموره
و در تابستان بصحرا رود و حضانت بیضه خود در معموره و جایهای بلند نماید
که دست کسی بدو نرسد آشیانه وی بسیار بدبو و متعفن بود جاحظ گفته
او نوعی از کلاغست در طبع او عفتست از جماع چون مرغی بطرف او
بپرد فریاد کند و استغاثه نماید اکلش حرام اگر زهره او را گداخته بر طلا
کم عیار ریزند سرخ و عیارش زیاده شود چنانچه اگر زهره روباه بر و
ریزند عیارش کم شود نیز اگر زهره او را خضاب سازند موی را سیاه
کند گوشت او گرم در وی چربی هست محلل بادهای غلیظ است که در رودها میباشد

تعبیر

تعبیر دیدن او در خواب دلیل زن صالحه نیکو جمالست شیخ الیهود صاحب
عجایب المخلوقات آورده که حیوانیست که رویش مثل روی آدمیست ریش
سفیدی دارد بدن وی چون بدن غوک مویش چون موی گاو و در هفته
گوساله شب شنبه از دریا بیرون تا غروب شب یکشنبه باشد بطریق
غوک میدود و بکشتی نتواند رسید پوست او اگر بر نقرس نهند فی
الحال تسکین وجع و ازاله مرض شود شَمشَمیه مار سرخ براق که
بزرگ شود چشمش درد کند دیواری طلب کند که روی بمشرق باشد
چون آفتاب طلوع کند بحدت چشم بجانب آفتاب بمقدار یکساعت نظر
کند چون شعاع آفتاب در چشم او در آید کوری و تیرگی و ظلمت او زایل شود
تا هفت روز بدین منوال کند تا چشمش بسیار روشن و صحیح گردد
بخلاف غیر او از مارهای دیگر که چون چشم ایشان کور شود خود را
بدرخت رازیانه رساند و چشم خود بدو بمالد تا روشن شود چنانچه
گذشت شادن بدال مهمله آهو بره که هنوز شاخ بر نیاورده باشد
شارف براء مهمله و فا شتر پیر شاة گوسفند و بز نر و ماده از
بز و میش صاحب تحفه گفته اگر در وقت که ذبح کنند پوست وی در آورده
بر کسی که تازیانه خورده باشد بپیچند درد و المش ساکن گردد

شاهرک براء مهمله مرغ جوان خانگی پیش از آنکه بیضه نهد عربان او را ملک
الطیر یعنی پادشاه مرغان نامند شبب بدو باء یک نقطه از تحت گاو
پیر همچنین شبوب و مشبب شذا بذال معجمه مگس سگ که گاهی بر اشتر نیز
نشیند شرشور در شکل و جثه مثل عصفور مرغیست خاکستری رنگ بر اطراف
حمره که سرخه سر نامند اکلش حلال چه از جمله عصافیر است بضم شین خوانده اند
شرع و شرعور بزق شصر بفتح صاد مهمله آهو بره شعرا بسکون عین
مهمله مگس کبود و سرخ که بر شتر و حمار و کلاب نشیند آنها را نیز بخوانند بعضی
گویند مثل سگ مگس است شغوا بغین معجمه و مد همزه عقاب یعنی آله چون سیاه
منقار بالاء او درازتر از منقار زیر است لهذا او را شغوا نامند
شغدع بزق کوچک شقحطب بقاف و حاء و طاء مهمله قوچی که چهار شاخ
دارد جمعش شقاحط و شقاطب آید شقذان حرباء و سوسمار و چلپاسه
شکهمان براء مهمله مرغ آبی کوتاه پا ابلق رنگ از لک لک کوچکتر است
شکنه لفظ انجمیست مرغیست مشابه شاهین شکهام غول بیابان در سعلات
گذشت شوحه بحاء مهمله قلیواج در حداءت گذشت شوصب بصاد مهمله
شپش و گزدم و مورچه شوط نوعی از ماهی شفر بچه آهو شیذمان
بیاء دو نقطه از تحت و ذال معجمه گرگ شذران شبیه پشه که بر روی مردم نشیند

شهیف بیاء دو نقطه تحتانیه و فاء خار پشت شوطبراح شغال شول
عقرب و شتری که شیرش خشک شده باشد و نتاجش هفتماه شده شیصبان
بیاء دو نقطه از تحت و صاد مهمله و باء یکنقطه ملخ نر شیع بیاء دو نقطه
از تحت و عین مهمله بچه شیر شیم بیاء دو نقطه از تحت نوعی از ماهی
شیهم بیاء دو نقطه از تحت خار پشت نر ام شیقونه بیاء دو نقطه از تحت
و قاف و نون مرغیست که با حمار و گوسفند میباشد و مگس میخورد
شیبوب بیاء یکنقطه کژدم جمعش شیبوبات آید فصل دوم در شین مکسوره
شفنین بفا و نون و یاء دو نقطه از تحت و نون حاجظ از انواع کبوتر
شمرده عوام بنام نامند آوازش مثل آواز رباب حزین چون جمعی
از این نوع با هم باشند اصوات ایشان بهم مختلط گردد و بسیار نیکو شود
از طبع اوست که اگر ماده خود نیابد همیشه عزب بماند تا آنکه بمیرد و همچنین
ماده چون فربه شود پرش بریزد و از جماع باز ماند و عزلت خواهد
بسیار متنفر و محترز باشد و از اعدا نماید اکلش حلال خوردن
بیضه او مزید قوت باه اگر زنی سرگین او را با روغن مخلوط ساخته بود
بر دارد او جماع رحم را زایل کند اگر از خون او بر قضیب مالند یا بر فرج زنی
که مجامعت کند هیچکس غیر او بر آن زن قادر نباشد و آن زن او را

چندان دوست دارد که اگر آنکه بمیرد دیگر شوهر نکند اگر در وقت
ذبح او از خون وی قطره در چشم چکانند او را زایل کند **شق** صاحب
عجایب المخلوقات آورده که نوعی از شیاطین است نصف صورت
آدمی دارد زعم بعضی آنکه نسناس از شق و آدمی متولد شده در
سفرها بنظر مردم ظاهر میشود گویند علقمه بن صفوان بن امیه
در بعضی اسفار شبی بیرون رفت شق دوچار وی شد علقمه گفت
بگو با تو چه باید شمشیر خود در غلاف نه و شر خود از من دور دار
گفت من آماده حرب توام پای نگهدار تا برسم پس هر دو با هم
مقاتله نموده هر یک ضربتی بر آن دیگر زدند تا هر دو کشته شدند و
شق و سطیح دو کاهن بودند در زمان جاهلیت شق را یک چشم و یک دست
و یک پا و نصف بدن بود بدین جهت او را شق میگفته اند چه شق بمعنی
نصف است سطیح را استخوان و بند انامل نبود بلکه مثل حصیر بچیده
میشد از جهت سطیح او سطیح می نامیده اند و این هر دو در روزی متولد
شده اند که طریفه کاهنه که زوجه عمر بن عامر بود وفات یافت قبل
از فوت خود سطیح را طلبیده آب دهن خود در دهن او افکنده و گفت
که سطیح در کجاست جای نشین من خواهد بود و سطیح را سر در سینه بود

دکردن

دکردن نداشت او نیز قبل از فوت خود شق را طلبیده بهمین و تیره
جانشین خود کرد قبرش در جحفه است ناقل این ابوالفرج خالد
بن عبدالله قسریست که از اولاد شق است **شنبل** بباء یک نقطه از
تحت و لام بچه شیر وقتی که بمرتبه رسد که شکار کند **شنزبی** بزاء
مهمله و باء یکنقطه از تحت و نون مثل جنظی مرغیست **شنبذعه** بباء یکنقطه
از تحت و دال و عین مهملتین کزدم حمعش شبادع **شنیع** بباء دو نقطه
از تحت و عین مهمله بچه شیر **فصل سیم در شین مضمومه** **شنبوط** بباء
یکنقطه و طاء مهمله نوعی از ماهی **شجاع** ماربزرگ که برسوار و پیاده
دود و بر سر دم خود ایستد و بسا باشد که در صحراها خود را بسوار
رساند **شنجرور** بجیم و واو بین الراء بین المهملتین مرغ سیاهیست اندکی
از کنجشک بزرگتر **شنقب** بنون و قاف بروزن قنفذ نوعی از مرغ

باب چهاردهم در صاد مشتمل بر سه فصل فصل اول در صاد مفتوحه **صافر**

و صفاریه از انواع عصافیر است از نشان او آنست که چون شب شود
هر دو پای خود را بر شاخ درختی چسبانیده خود را سر از زیر
آویزد تا صبح فریاد کند از ترس آنکه آسمان بر سر او فرود آید
بعضی گویند او تنوط است که در تا گذشت **صدف** از حیوانات

روایت از ابن عباس منقولست که هرگاه باران نیسانی بارد صدف
بر روی آب آید و دهن گشاید و انتظار کشد تا باران بدرون وی
درآید و او غلاف مروارید است وجه تسمیه آنکه صادف شتری باشد
وانتظار کشد تا بعد از نیسان آب خورد و از خواص مروارید آنکه اکل او
خفقان و مرض سودا را زایل کند و خون دل و جگر صاف کند و چون
حل کرده او را بر بهق بمالند بالکلیه زایل کند صاحب عجایب
المخلوقات آورده که اگر صدف را بر وجع مفاصل و نقرس ضماد کنند
سود دهد اگر با سرکه سائیده بر بینی سعوط کنند قطع رعاف کند و گوشت
از گزیدن سگ دیوانه نافع بود و چون صدف سوخته جلاء دندان دهد
اکتحال او نافع جراحات چشم بود و اگر بر محل موی زاید بر پلک بمالند
بعد از آنکه موی را برآورده باشند از برآمدن موی مانع آید اگر بر سوخته
آتش طلا کنند به شود اگر پاره از وی بر کودک محکم ببندند دندان
باسانی برآرد و بعضی گویند که صدف جزئیست که در جوف او حیوانی میگردد
بر سرش پرده صلبیت شبیه بسنگ اگر او را بسایند بر روی کسی که در خواب
باشد بمالند زمان بسیار در خواب بماند و چون صدف را بسایند وگاو
شیر در و مخلوط ساخته در بینی چکانند رعاف باز دارد **تعبیر** دیدن

صدف در خواب در دست خود دلیل اعراض و ابطال کاریست که عزم
داشته اما دیدن مروارید دلیل غلامان و کنیزان و فرزندان
و مال و کلام نیکوست اگر بیند که مروارید سوراخ میکند تفسیر قرآن
بصواب کند اگر مروارید سوراخ نکرده در دست خود بیند اگر
او را حامله باشد پسر آرد و اگر مالک غلامی گردد لقوله تعالی
یطوف علیهم ولدان مخلدون کانهم لؤلؤ مکنون اگر بیند
که مروارید از جای میکند و میفروشد قرآن فراموش کند و اگر
از جای قلع میکند علمی در میان مردم تمامت کند و اگر بیند که
مروارید متفرق میسازد و مردم برمی چینند البته موعظه مردم کند
و وعظ او بیشان موثر و نافع آید اگر در دست خود مروارید بیند بقدوم
فرزندی بشارت یابد اگر حامله دارد و الا کنیزی بخرد و اگر عزب باشد
تزویج نماید اگر بیند که از دریا مروارید بیرون آورد دلیل و وزن میکند
مال بسیار از شخصی که منسوب به بحر باشد بدو رسد جا با سفته
اگر کسی بیند که مروارید از وی دور شد مشفقی بدو رسد اگر بیند که
مروارید داد ریاست یابد و سرور گردد دیدن عقد مروارید
رسیدن بزن صاحب جمال و گاهی دلیل نکاح بود **صدی** فزع معرو

زعم اهل جاهلیت آنکه از سر مقتول بعد از آنکه پوسیده شود مرغی بیرون
آید و فریاد کند که اسقونی اسقونی تا آنکه قاتلش مقتول گردد
و لهذا او را صادی گویند یعنی تشنه و نیز صدی بزرق نر را گویند
عدلیسی گوید که او مرغیست که شب میگردد و می‌پرد و دم‌دم او را
جندب دانند اما جندب اصغر از وست و نیز آوازی که از کوه آید چون
کسی سخن کند همان جواب شنود صرصر و صرصار جانوریست شبیه ملخ
جهنده و آواز باریکی اکثر فریاد او در شب بود و لهذا صرار اللیل نامند
و نوع از کرم زمین که نبات لوردان گویند بال ندارد و بعضی گویند جعل
که جوهری تفسیر صرار اللیل کرده در باب جیم گذشت مکانش معروف
نبود و گرمی بتتبع او از آنش در جاهای نمناک باشد مختلف الالوان
بعضی سرخ و بعضی سیاه و بعضی کبود و صحرائیست اکالش حرامست
شیخ ابو علی سینا گفته که اگر او را با قردمانا بر بواسیر و گزیده هوام
طلا کنند نفع عظیم بخشد اگر خشک نموده و سائیده با اثمد مخلوط ساخته
اکتحال نمایند حدت بصر نماید اگر با زهره گاو اکتحال نمایند بر هم
زدن چشم را نفع بخشد صقر بقاف و راء مهمله چرغ ترکان اتیلگو نامند
از طیور جوارحست که با او صید کنند ابن زهره گفته که او زهره ندارد

چون

چون او را آنکه دارند باشد که از خوف بمیرد اگر مغز سر او را بر بهق
مالند لونش زایل کند و اگر بر قضیب طلا کنند لذت جماع افزاید
و تهییج باه کند اکثر از دهنش رائحه کریهه آید لهذا در عربان در امثال
گویند فلان اخلف من الصقر یعنی بوی دهن فلانکس بدتر از بوی
دهن چرغست تعبیر دیدن او در خواب دلیل عزت و جاه و تسلط
بر اعادی و رسیدن بآرزوها و یافتن ازواج و اولاد و بنده و خدم
و حشم و نفایس اموال و صحت و تفریح بهموم و صحبت چشم و کثرت اسفار و بر گشتن
با فایده و گاه باشد که دلیل موت بود و جهت آنکه سلب ارواح نماید
و با دلیل زندان و تنگی طعام و شراب و بعضی گویند که دلیل مرد
با قوت و بطش بود صناجه بتشدید نون و جیم صاحب عجایب المخلوقات
آورده که او جانوریست در زمین تبت بقدر یک فرسخ بجهه خود
خانه سازد نظرش بر هر حیوانی که افتد حیوان بمیرد اگر حیوانی دیگر او را
بر او نظر افتد او بمیرد لهذا چون خواهد که صید حیوانات کند چشم
بر هم نهند و چون نظر او بایشان افتد بمیرد زمان بسیار طعمه
اشیا باشد صارخ براء مهمله و خاء معجمه خروس از کثرت فریاد او را صارخ
گویند تخصیص در شب سیما در سپس آخر صراخ بتشدید راء مهمله و خاء

معجمه طاوس صَعب بعین مهمله مرغ کوچک جمعش صعاب آید صَعوه بعین مهمله
سرخه سر که نوعی از گنجشکست صَفَر بفتح فا و را مهمله زعم اهل جاهلیت آن
بوده که در جوف آدمی ماریست که بر اطراف اضلاع غیبت که مشرف بر شکست
او را صَفَر مانند هرگاه آن مار حرکت کند آدمی گرسنه شود اهل اسلام
این قول را مردود دانند صَفَرْد برا و دال مهملتین مرغیست از جنس خشخاس
که در باب خا گذشت صَوْمَعَه بفتح عین مهمله عقاب چون همیشه بر اماکن مرتفعه
و مواضع شریفه اختیار نماید او را صومعه نامند صَیْهَد بیاء دو نقطه
و دال مهمله مرغ شکاری صَیْدَن بیاء دو نقطه و دال مهمله روباه صَیْدانی
جانوریست که در جوف زمین خانه سازد صَیْدَح بیاء دو نقطه و دال و حاء
مهملتین اسب قوی آواز فصل دوم در صاد مکسوره صِلْبَاج بنون و باء
یک نقطه از تحت و حاء مهمله ماهی ریزه باریک صِئْبان بهمزه و باء یک نقطه
از تحت رشک شپش فصل سیم در صاد مضمومه صُؤابه بچه شپش او جمع صئبان
که گذشت بعضی بحذف همزه ضبط کرده اند لکن اثباتش اولیست صُعْقُل فاخته
صُلَّب مرغیست صُوار رمهٔ گاو صُرَد دارکوب مرغیست از گنجشک بزرگتر
صید گنجشکها کند نصفی سفید و نصفی سیاه بزرگ منقار مخالب و اصابع
عظیمه دارد کسی قدرت بر گرفتن او ندارد و شریر النفس و بسیار متنفر

وگیرنده

وگیرنده غذا او از گوشتست هر مرغی را که خواهد که صید کند
مثل او صدا کند چون طیور جمع آیند حمله بر بعض از آنها کند یکی بگرد
و منقار او را سوراخ کند در ساعت بخورد مکان او رؤس جبال و اغصان
اشجار بلند باشد باب پانزدهم در ضاد معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول
در ضاد مفتوحه ضَأن گوسفند میش ترکی دیشی قوین اکلش حلال گوشتش
مانع صفرا سوخته و سیاه و مزید قوت باه و منی بود در دفع سموم
گرم تر از گوشت بز است بهترش یکساله است و گوشت خصی از و باه را
زیاده کند اگر در وقت ذبح خون او را فورا بر برص مالند تغییر لون
وی دهد جگر بز نر را اگر تازه بسوزانند و بر دندان مالند سفید
کند اگر شاخ قوچ را زیر درخت میوه دار دفن کنند میوه بسیار
دهد اکتحال زهره او با عسل منع نزول آب از چشم کند اگر استخوانش
بآتش چوب گز بسوزانند خاکستر او را بروغن گل مخلوط ساخته
بر موضع شکسته مالند درست شود اگر زن پشم گوسفند ماده بردارد
بار نگیرد اگر پارچه که از پشم موی بز سفید بافته باشند بر سر
ظرف عسل گذارند مورچه نزدیک او نشود ضَبّ سوسمار حیوان
بریست آب نخورد لهذا عربان در امثال خود گویند لا افعل حتی یرد الضب

یعنی این کار نکنم تا آنکه سوسمار را بخورد و ابن خالویه گفته سوسماری نباشد
که آب بخورد دیگر آنکه هفتصد سال زنده ماند یا زیاده در هر روز چهل قطره
بول کند و دندانش نریزد چه دندانهای او یکپارچه است نه متفرق و از او
دو ذکر و ماده‌اش دو فرج دارد چون خواهد که بیضه نهد گوی بکند
و بیضه در او نهد و بخاک پوشد چهل روز حضانت نماید تا بچه بیرون آرد
هفتاد یا بیشتر بیضه نهد شبیه بیضه کبوتر چون از سوراخ خود برآید
چندان چشمش روشنی ندارد نظر با آفتاب اندازد در وقت سرمای
غذا از نسیم یابد و برودت هوا التعیش کند چه رطوبات وی تحلیل نپذیرفته
و حرارتش نقصان پذیرفته میان او و کژدم دوستی است لهذا اگر کژدم
بر در سوراخ وی نشیند و پاسبانی نماید تا اگر کسی دست بسوراخ او
دراز کند بگزد خانه نیز از دیگر در زمینهای سخت تا از سیل و ستم
ستور محفوظ باشد بدبخت مخلب وی همیشه ناقص و شکسته است و از
طبعش فراموشی و عدم هدایت لهذا خانه نسازد مگر نزد درختان
و یا نزد سنگ بزرگ تا در وقت مراجعت بخانه خود راه گم نکند عربان
در ضلالت بدو مثل زنند گویند فلان اضل من ضب یعنی فلان کس گمراه‌تر
از سوسمار است بدبختی اعرابی سوسماری گرفته نزد حضرت مقدس

نبوی

نبوی آورده بر زمین انداخت و گفت ایمان نمی‌آورم تا این سوسمار
ایمان نیارد آنحضرت بزبان معجزبیان آورد که ای سوسمار بحق آنکسی
که در عرش پرستش او کنند و در فرش اطاعت نمایند در بحر راه او است
او در بهشت رحمت او بگو که من کیستم در حال سوسمار بزبان عربی
فصیح گفت انت خاتم النبیین قد افلح من صدقك وقد
خاب من کذبك یعنی تو خاتم پیغمبران و آخر ایشانی رستگار شد
هر که تصدیق تو کرد و از رحمت الهی نومید شد آنکه تکذیب تو نمود چون
اعرابی این معجزه بدید از روی صدق و عقیده درست با قبایل و عشایر
خود بدایره اسلام درآمد از نار سعیر نجات یافته بنور ایمان رسید
پس آنحضرت فرمود که اعرابی دنیایی ندارد هر کس از اصحاب
بدو چیزی بدهید هر یک از اصحاب بدو چیزی دادند تا غنی شد گفت
یا حضرت صبح از خانه برآمدم گمراه‌ترین و بی‌خبرترین قبایل
خود بودم و الحمد لله و المنة که الحال هدایت یافته بدولت اسلام
رسیده توانگرترین ایشان گشتم باجماع علمای امامیه اکل سوسمار
حرام و بعضی از عامه حلال میدانند از جمله خواص او آنکه کاه از بین دو قدم
مردی که بیرون رود آن شخص عنین گردد هر که دل او را بخورد

غم و خفقان از و زایل شود و اگر پیه او را که خته بر قضیب مالند قوت جماع
زیاد کند هر که او را بخورد زمان بسیار تشنه نشود هر که خصیتین او را
با خود دارد دخاد ماننش بغایت او را دوست دارند اگر قاب های او را
بر مثانی اسب آویزند هیچ اسبی در گرو بندی بد و نشینی بکیرد قوت
او را اگر بر قبضهٔ غلاف شمشیر کشند هر که آن شمشیر کار فرماید شجاع گردد
اگر ظرف عسل کند هر که با انگشت عسل از آن ظرف بردارد دوستدار و
کند تهییج شهوتش شود اگر سرگین او را بر برص و کلف مالند زایل کند
اکتحال او به آب رفتن اشک از چشم باز دارد **تعبیر** دیدن او در خواب
دلیل اعرابی فریبنده در مال مردم و صاحب خود یا دلیل مجهول
و یا ملعونی بود چه از جملهٔ مسوخاتست و بعضی گویند دیدن او دلیل
کسب و بعضی گویند دیدن او دلیل بیماریست **ضَبُع** کفتار مثل خرگوش
سالی نر و سالی ماده بود و والده صاحب عجایب المخلوقات
آورده که در عرب قبیله ایست مسمی بضبعین هرگاه احدی از ایشان
در میان جمع کثیری از قافله باشد چون کفتار بقصد شکار
آنجا آید بسوای آن شخص متعرض غیری نشود و موصوف است
بعرج و لنگی اگر چه لنگ واقع نیست لکن در نظر ناظر چنین نماید سببش آنکه

رطوبتی

رطوبتی در مفاصل دارد و در جانب راست بیشتر پس طرف ایمن او
مدام در مشی تعقیل نماید و از خواهش تمامی که بلحوم بنی آدم دارد
و عادت به نبش قبور نموده هرگاه در وقت فرصت بیند که شخصی در
خوابست زیر سر او حفر نماید و حلقش بگیرد و بکشد خونش بیاشامد و فاسقست
چه در حین که با حدی از بنی نوع خود رسید تا برو دخول نکند رها ننماید
چون در رمهٔ گوسفندان افتد اکتفا نکند بآنچه گرگ کند و چون با گرگ
باشد گوسفندان بسلامت مانند چه هر یک مانع آن دیگر شوند و لهذا
عربان در دعاهای خود گویند اللهم ضبعاً و ذئباً یعنی بار خدایا
در گوسفندان ما کفتار را با گرگ جمع نمای و جاذب کلابست همچو مغناطیس
آهن را بدین جهت اگر سگی در مهتاب در بالای دیواری راه یابد
و کفتار در بیخ دیوار چون سایهٔ سگ برو واقع شود فوراً آغفتد کفتار
او را بخورد موصوف بحماقتست چون شکاریان در سوراخ او
کلمات چندی گویند بیرون آید شکارش کنند چنانچه سابقاً سمت گذارش
یافت اکلش نزد شیعه حرام عامه در وخلاف کرده اند از جمله خواص او
اگر از عنب الثعلب گریزد و اگر پیه او را بر جسد مالند از شر کلاب ایمن
گردند زهره او را اگر زنی خشک نموده بقدر نیم دانگ بیاشامد شهوتش

زایل شود اگر از پوست او پرویزن سازند و بزور را از وی بیزند و بکار زنند
از شر ملخ ایمن باشند اگر عصای عنب الثعلب بر بدن مالند از مضرت او
ایمن باشند هر که پرستش با خود دارد سگ بدو فریاد نکند اکتحال زهره او
دفع نزول آب از چشم و تجدید روی نماید اگر چشم راست او را در سرکه
هفت روز نقوع نموده پس در زیر نگین انگشتر نهند هر که آن خاتم
در دست کند سحر و مکر بر وی کارگر نشود اگر کسی را سحر کرده باشند خاتم
مذکور را شسته آب او بیاشامند از سحر نجات یابند اگر سر او را در برج
کبوتران گذارند کبوتر بسیار جمع آیند اگر کسی زیر زبان او بدست راست
گیرد سگ بدو فریاد نکند و او را نخایند عیاران اگر چنین کنند اگر
پنج عضل بدست گیرند گریزان شود اگر بیمار موی پس گردن هفت روز
بخور کند شفا یابد اگر پاره از قضیب او خشک نموده ساییده بخیر بخورد
زنی دهند شهوتش منقطع گردد هر که پاره از فرج او با خود دارد
محبوب القلوب گردد اگر دندان او را با خود دارند از نسیان و درد
دندان ایمن گردد اگر پوست او کیل سازند تخمی که بکارند بدو کیل
کنند زراعت او از جانوران و سایر آفات محفوظ ماند خوردن او
قطع وسواس کند اگر کسی حنظله در دست گیرد کفتار بگریزد اگر سینه او در بر تن

طلا

طلا کنند از گزیدن سگ ایمن گردد اگر زهره او با بیغایا زغاله
اکتحال نمایند بعد از آنکه موی زاید از چشم برآورده باشند دیگر
بیرون نیاید هر مردی که مقدار یک دانگ از قضیب او و بعد از آنکه
خشک کرده باشد بخورد تهییج باه کند و از جماع ملالتی بهم رساند
اگر نصف درهم از زهره او با عسل تحدید بصر و جلاء نظر و مزید حسن
کرد هر چند کهنه گردد نفع بیشتر بخشد و نیز اکتحال زهره او دافع آب و دموع
عین بود اجماع الطبایت که اگر موی دور ران راست نر او را بکنند
و بسوزانند و زیت مخلوط سازند بر مقعد شخصی که مرض ابنه
داشته گذارند زایل کند دیگر آن شخص آن امر قبیح نکرد اگر از زهره
او موی کنده این بجای آرند محدث علت مز بوس بود فافهم فانه
عجیب مجرب **ضغنبر** دیدن او در خواب دلیل کشف اسرار رود و اگر آن
در ماء العینی باشد که دیدن نر او دلیل خنثی مشکل بود و ماده دلیل مرد
جبار رود دشمن ستمکار رود دیدن ماده دلیل زن قحبه بی شرم کریه المنظر
بود **ضرغام** بغین معجمه شیر در اسد گذشت **ضبرس** برا و سین مهملتین
طیهوست در طا بیاید **ضغبوس** بغین معجمه و با یکنقطه و سین مهمله روباه بچه
ماده ترمله گویند در باب تا گذشت **ابوصنبه** دراج **ضب** حیوانیست

شبه لیسک ابن سیده گفته **ضَیوَن** بیاء دو نقطه گربه ماده **ضَیبل** بتقدیم
باء یکنقطه بر یاء دو نقطه مار باریک **فصل دوم در ضاد مکسوره** ضِفدِع
بفا و دال و عین مهملتین بفتح دال نیز آمده اما فصیح نیست بزغ و بزرگی قورباغه
گویند از آبهای ایستاده متکون شود از توالد نیز بهم رسد و از عفونات
و از عقب باران شب بسیار بود مردم گمان برند که مگر از ابر بارد
از توالد و تناسل این گمان باطلست حق سبحانه و تعالی درین ساعت
از طبیعت همان خاک که باران بر وی بارید خلق نماید و حیوانیست که استخوان
ندارد و بعضی از وی آواز کند و بعضی نکند تا آنکه او آواز کند او را از زنخ
گوشش بر آید و موصوفست بحدت سمع خواهد که صدا کند از آب بر آید
و چون اراده کند که صدا کند داخل آب شود فک اسفل بر آب نهد صدا کند
چون آب در دهن او داخل آب شود صدا کند از دیدن آتش تعجب
کند و ساکت شود همیشه نظر بر آتش اندازد در مبدا خلقه او در آب مثل دم
جانور بسیار بود پس بیرون آید مثل دم وی بعد از اعضاء او منبسط
گردد اکلش حرام و قتلش منهی عنه شیخ ابو علی سینا گفته در سالی
که ضفادع بسیار شوند زیاده بر عادت در عقب او وبا بهم رسید
صاحب عجایب المخلوقات آورده که ضفادع مثل لاک پشت در یک تخته

کنند

کنند دو نوع بود کوهی و آبی از خواص او آنکه اگر زنی بزق آبی را دندان
کشد سه نوبت بر دهن او تف کند پس از آن دست گذارد تا بار برود
بار نگیرد اگر پیه او را بر خارج دیگ مالند که در زیرش آتش باشد
هرگز بجوش نیاید اگر او را بر گزیده جانوران مالند در حال به شود
اگر او را با انجیر تا عجز دو نیمه کنند هر زنی که درین وقت بر وی نظر کند
شهوت بر وی غلبه کند بسوی مردان مایل شود اگر زبان او را بر کسی که
متهم بدزدی باشد بخورانند اقرار نماید اگر خون او را بر موضعی
که موی او کنده باشند طلا کنند دیگر موی بر نیارد اگر بر روی مالند
مردم او را دوست دارند اگر بر بیخ دندان گذارند بلا تعب بیفتد
صاحب عجایب المخلوقات گوید که در موصل در باغی در کنار حوضی
با جمعی نشسته بودیم از استماع آواز ضفادع متاذی گشتیم شخصی
طشتی آورده بر روی او گذاشت ساکت گشتند راحت یافتیم
و نیز آورده که اگر چراغ در میان چشمه و برکه آب نهند بزقان صدا نکنند
تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد عابد مجتهد در طاعت الهی چه او بنا بر
نمرود آب ریخت تا ابراهیم علیه السلام را اذیت نرسد دیدن بزقهای
بسیار دلیل عذابست چه بر قوم موسی ضفادع بارید بعضی گویند

دیدن او دلیل حسن معاشره با اقربا و همسایگانست اگر بیند که گوشت
برق میخورد منفعتی بسد ارطامیدوس گفته که دیدن او دلیل
فرزندان ساحران بود جاماسب گفته هرکه با برق سخن گوید مملکت بدست
او آید و اگر بیند که ضفادع از شهر بیرون آمد دلیلیست که عذاب از آن
شهر بیرون آید فصل سیم در ضاد معجمه ضوضو مرغیست که آخیل نامند
الف گذشت ضوع از جنس هوام است جوهری از طیور شمرده مفضل
گفته جغد نر است باب شانزدهم در طا مشتمل بر سه فصل فصل اول در طاء مفتوح
طاوس در میان طیور بغرابت حسن و عفت مشهور است حسن منظر خود دوست
دارد و تکبر و عجب بر پر و نقش دم خود کند تماشا در وقتی که ماده اش
نظر بجانب او کند چون سه ساله شود پر بزاید در رنگین شود و ماده بیضه نهد
در سالی دوازده یا کمتر در بهار مباشرت در خریف اسقاط پر نماید
بنحوی که از اشجار برگ ریزد و چون در بهار اشجار شروع
در انبات نمایند او نیز پر برآرد و در وقت حضانت با ماده خود بسیار
بازی کند و بسا باشد که بیضه را بشکند مدة حضانتش سی روز بود
جوجه او برهنه یعنی بی پر بیرون آید چون بیضه او در زیر مرغ خانگی گذارند
جمیع مایحتاج از اکل و شرب نزد وی حاضر سازند از خوف آنکه

اگر بر خیزد بهوا فاسد سازد و قوت آن ندارد که زیاده از دو بیضه
وی حضانت نماید جوجه که از وی بیرون آید بشکل طاوس بود لکن کم حسن
و ناقص الخلقه بود بدانکه او را با چنین صورتش شوم دانند جهت آنکه
سبب دخول ابلیس به بهشت و خروج آدم علیه السلام از و او بود
چون با ما بشارت قبیح گشته لهذا ابحاثش زشت کردند بیت طاوس را
بنقش و نگاری که هست خلق تحسین کنند او منفعل از پای زشت خویش بیند
چون آدم صفی علیه السلام بحکم الهی تاک انگور را غرس نمود ابلیس طاوسی
آورده در بیخ او ذبح کرد و بخون وی او را آب داد چون کب
بیرون آورده بود دنبت ذبح نمود و چون غوره شد شیری ذبح نمود
تا خونش باشد بعد از اتمام ثمره خوکی ذبح نموده بخون وی آب داد
از نتیجه شارب الخمر رنگش مثل پر طاوس سرخ گردد چون مست شود مثل
میمون بازی کند و برقص در آید و چون مستی وی زیاده شود بطریق شیر
نعره زند و عربده نماید و هذیان و لایعنی گوید و در آخر مثل
خوک سر در پیش اندازد و بخوابد عربان در امثال خود گویند فلان احسن
من طاوس اکلش حرام و گوشتش دیر هضم و بد مزاج لکن معده گرم را
نافعست اطبا گویند گوشت وی اغلظ لحوم طیور است اجتناب از و اولی دانند

اگر با سپر که بزند دفع ضرر روی شود و ابن زهر گوید که از خواص طاوس
آنکه چون طعام مسموم یا رایحه وی شنود فرح کند و بال گستر دو رقص
و اظهار سرور نماید آشامیدن زهره او با سرکه از گزیده جانوران
نافع بود اما حکما گویند اگر آدمی زهره طاوس آشامد البته دیوانه شود
و این تجربه رسیده هرمس گفته اگر خون او را با انزروت و نمک مخلوط
ساخته بر قروح رطبه رد به که از آنکه برتسند طلا نمایند به کند سرگین او را اگر
بر زگیل بمالند زایل کند استخوان را اگر سوخته و سائیده بر کلف مالند
بری سازد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل عجب و حیرانی و حسن و جمال
او بود باشد که دلیل سخن حسنی و فریب و مکر و انقیاد اعدا و زوال
نعمت و شقاوت و تنگدستی بود و گاه دلیل زینت و زیور و تاج
و ازواج حسنه و اولاد کریمه یا زن اعجمیه صاحب جمال یا غیر مسلم بود
اگر بیند که با طاوس یار شده با ملوک عجم مواخات نماید **طَیر** جنس مرغان
واحد او طایر و جمعش طیور آید ابن عباس گفته که ده مرغست که بنام
در قرآن مذکورست بعوضه در البقره و غراب در مایده جراد در اعراف
سلوی در بقره و طه و نحله در نحل و هدهد در نمل ذباب در حج فراش
در قارعه ابابیل در فیل **تعبیر** دیدن طایر در خواب عمل آدمیست

لقوله

لقوله تعالی وکل انسان الزمناه طایره فی عنقه یعنی عمل هر کس را لازم
داشتیم بر گردنش اگر مرغ مجهولی بیند نامش معلوم نباشد دلیل انذار
و ترس بود لقوله تعالی طائرکم معکم الایه اگر از جنس طیور نیکو بیند
دلیل نیکوئی عمل او بود و یا رسولی خبر خیری آورد دیدن آشیانه
مرغ دلیل زوجه و بیضه او دلیل فرزند اگر آشیانه او در کوه
یا غار یا دیوار بیند زیارت مساجد و متعبدین و منقطعین از خلق
نماید چنگال او غلبه بر دشمن و منقار او دلیل عزت و جاه و سرگین او
دلیل مال حلال اگر از طیور ماکول اللحم دیده و اگر از غیر ماکول اللحم
دلیل مال حرام **تتمه در کلام طیور** گویند روزی سلیمن علیه السلم به بلبلی گذشت
که بر درخت سرود میخوانید باصحاب خود گفت میدانید که این بلبل
چه میگوید گفتند الله و رسوله اعلم گفت میگوید که امروز نیم خرما
خورده ام و خاک بر سر دنیا کرده ام و به هدهد گفت میگوید که اذا نزل
القدر عمی البصر ما احسن ما قال **بیت** قضا ز آسمان چون فرو هشت پر
همه زیرکان کور گردند و کر کعب احبار گفت که میگوید من لا یرحم لا یرحم
هر که رحم نکند بر او رحم نکنند فاخته میگوید یا لیت هذا الخلق ما خلقوا و لیتهم علموا
لماذا خلقوا کاش این خلق مخلوق نگشتندی یا دانستندی برای چه مخلوق شدندی

وچون دانستند برای چه مخلوق شدند عمل میکردند بدانچه عالم گشتند
ورشان گوید لدوا للموت وابنوا للخراب بزایید برای مردن وبنا کنید بجهة
خراب شدن طاوس گوید کما تدین تدان یعنی آنچنانکه جزا میدهی جزا داده میشوی
صرد گوید استغفروا الله یا مذنبون استغفار کنید ای گناهکاران
طیطوی گوید کل حی میت وکل جدید بال یعنی هر زنده بمیرد و هر تازه
بپوسد پرستوک گوید قدموا خیرا تجدوه هر نیکی که پیش فرستید بیابید
کبوتر گوید سبحان ربی الاعلی ملء سمائه وارضه باز میگوید سبحان
ربی الاعلی وبحمده قمری میگوید سبحان ربی الاعلی بعضی گفته‌اند
که میگوید که یا کریم غراب عشار العن ونفرین کرده قلیواج گوید کل شیء
هالک الا الله سنگ‌خواره گوید من سکت سلم هر که خاموش شد
بسلامت ماند طوطی گوید ویل لمن کانت الدنیا همته وای بر کسی که
همتش دنیا باشد دراج گوید الرحمن علی العرش استوی سار میگوید
بار خدایا روزی روز بروز میخواهم قبره گوید بار خدایا بر دشمنان
محمد وآل محمد لعنت کن خروس میگوید اذکروا الله ایها الغافلون
کرکس گوید هر نوع خواهی زندگانی کن که آخر مرگیست عقاب گوید
در مفارقت از مردم موانست است و در دوری از ایشان راحت

پرستوک

۱۱۶

پرستوک آواز برکشد و فاتحه تا آخر بخواند بطریقی که قاری بخواند
در وقتی که دو صف قتال بیکدیگر رسند میگوید سبوح قدوس ربنا
ورب الملائکة والروح حمار لعن کند کسی را که در سمع کم کند برق میگوید
سبحان ربی القدوس سرطان گوید ربی المذکور بکل لسان
طیطوی ارسطاطالیس گفته او طیریست که از نسیان و انکار بسیار مفارقت
میکند چه او غیر کرمی که در اطراف آبها و نیستانها مسکون شود نخورد و باز
چون بیمار شود از مرغ شکار کند جگر وی بخورد شفا یابد و این طیر ازین
نماید و فریاد کند و مکان خود تغییر ندهد مگر در وقتی که از یکدیگر نر و اگر
در شب گریزد فریاد کند و اگر روز گریزد فریاد نکند از خواص او
آنکه گوشت وی شکم ببندد و قوة باه زیاده کند طیهوج شبیه بکبک گو
الا آنکه گردن و منقار و سر و پای او سرخست زیر پر او سیاه و سفید
اکلش حلال گوشتش کثیر الحرارة والرطوبتست اصح آنکه معتدل است
بعضی گویند در درجه سیم هاضم است بهترش آنکه فربه بود و مزید قوة باه بود
شکم ببندد و ضرر دارد و بکسی که علاج خلط و ثقل کند اگر در مرلیه بزند ضررش
دفع شود مولد خون معتدل موافق مزاج معتدل بود و اکلش در بهاران
بتخصیص در بلاد شرقیه طیهوج و دراج وکبک باهم در ترتیب اغذیه

واعتدال ولطافت اول طیهوج پس دراج پس کبک تغییر دیدن او در خواب
دلیل زینت طامر وابن طامر کیک و مردم خسیس طَمطاب مرغ بزرگیست
که گوشتهای بزرگ دارد طَبُوع بباء یکنقطه وعین مهمله قمامه است در قفا
بباید طَحَنشوج بحاء مهمله وتاء سه نقطه وجیم مورچه کوچک طَحَن بحاء
مهمله جانوریست شبیه بام حبین در آخر باب حا گذشت کودکان برو
جمع شوند گویند الطحن یعنی بگزد خود را بزمین اندازد و بگردد تا در زمین
غایب شود طَرسوخ براء وسین مهملتین وخاء معجمه نوعی از ماهی مداومت
بر اکل او مورث عشاوه عین گردد طَرَغلودِس براء وعین مهملتین ولام ودال
وسین مهملتین اهل اندلس او را ضرلس گویند در ضاد گذشت بعضی
گویند اصغر عصافیر است خاکستری رنگ در بال او رنگها سرخ و زرد
و پرش طلاییست با رنگ منقار ودر دم نقطهای سفید دارد بهترش آنست
که فربه باشد ماکول اللحم است تناول گوشت وی سنگ مثانه بشکند
واز تولد او مانع آید طَغام وطغامه بغین معجمه اراذل طیور وسباع
و مردم طَسلا بزغاله کوچک که سر دو پای او ببندند گویند یطلی جلاده
الحق تنذ یعنی سر دو پای او میخ می بندند طَمل وطمال گرگ طَنبور بنون وباء
یکنقطه زنبور نیش دار که چوب خورد طَرُوق براء مهمله وقاف شبپره

طوباله بباء یک نقطه گوسفند طَیر العراقیب بعین مهمله مرغیست که عربان او را شوم
دانند طَیر الماء بنات الماء وابن الماء در میم بیاید طب طبق وام طبق
سنگ پشت بعضی گویند ماریست بزرگ که شش روز بخوابد وروز هفتم
بیدار شود بر هر چه باد نفس او رسد در حال بمیرد فصل دوم در طاء مکسوره
طِفل بچه هر وحشی ومولود از بنی آدم طِلح بحاء مهمله کنه طِرف براء
مهمله وفا اسب نیکو دو طِلا بچهای حیوانات سم شکافته مثل گاو و گوسفند
فصل سیم در طاء مضمومه طُورانی براء مهمله ونون نوعی از کبوتر طُوَّل تشدید
واو اسم مرغیست طُوطی ببغا است در با گذشت باب ظاء هم در ظاء معجمه
مشتمل بر یک فصل در ظاء مفتوحه ظبی بباء یکنقطه آهو ترکان جیران و کیک
نامند سه نوع بود اول آرام که آهوی خالص سفید است مسکن او
در ریگ باشد جهت فربهی او را میش آهوان گویند یکنوع دیگر اعفر
نامند سرخ رنگ کوتاه گردن بود در دویدن ضعیف ترین آهوان
بود در بلاد اراضی مرتفعه صلبه جای گیرد نوع سیم گندم گون و دراز
گردن وطویل القوایم وسفید شکم همه انواع او موصوفست بحده بصر تیزترین
ترین حیوانانست بعضی از قوچ وی چون خواهد داخل خانه خود شود از خوف
صیاد بعقب عقب بخانه در آید و بدر باز آید واب تلخ خورد واز اکل حنظل

ملتفت نشود ابن خلکان در ترجمه خود آورده که حضرت امام جعفر صادق
علیه السلام از ابوحنیفه پرسید که چه چیز لازم است محرمی را که دندان رباعیه
آهوئی بشکند گفت نمیدانم یا ابن رسول الله آنحضرت فرمودند که آهو را رباعیه
نمیباشد دو دندان پیش دارد یکی فوقانی و یکی تحتانی تعلیق
کتاب ثمار القلوب آورده که روزی بهرام بقصد شکار شتری تیز
رفتار سوار شده با کنیزی که تعشق تمام برو داشت ردیف خود
گردانیده بر روی دشت و هامون برآمد تا شکارگاه بجمعی از آهوان
برخوردند بهرام بدان کنیز گفت که بکدام عضو آهو که گوئی بدین تیر
بزنم کنیز گفت خواهم که بیک تیر نر و ماده را باهم دوزی پس بهرام
تیر دو پیکان بر کمان نهاد بیک تیر هر دو شاخ آهو از بیخ بر کند و دو تیر
دیگر در موضع وی چون دو شاخ بدوخت بعد از و کنیز گفت خواهم
که سم پای بر بیخ شاخش بدوزی بهرام اولا بندقه گل بر بیخ گوش وی
زد تا آهو پای خود بر بیخ گوش رسانیده تا بیخ گوش خود بخارد پس بیک
چوبه تیر سم وی بر بیخ گوشش بدوخت با آنکه تعشق و میل تمام بجانب آن
کنیز داشت او را بر زمین انداخته شتر را اعضای وی دوانید تا اعضایش
خورد در هم شکست گفت تو خواستی که عجز مرا ظاهر کنی پس آنکه

گذشت که کنیز گذشت بدانکه آهوی ختائی که از و مشک حاصل شود رنگش
سیاه بود و دندانهای باریک سفید بقدر یک ابهام و شبیه از دهن وی
مثل دو دندان خوک در روی وی برآمده و در شکل و باریکی تمام فرقی
با سایر آهوان ندارد گویند آهوی تبت بهند رود و آنجا نتوانند زیست
و آن مشک بد بود و حقیقت مشک خونیست که در وقت معلوم
از سال در ناف آهو جمع شود بمنزله ماده که بعضوی ریخته شده
حق سبحانه و تعالی ناف او را معدن مشک ساخته مثل اشجار اثمار سال
در وقت معین بار دهد چون این ورم حادث شود آهو بیمار گردد
تا آنکه ماده کامل شود اهل تبت در صحرا میخهای چوب زنند تا در این
وقت خود را برین مواضع رسانیده ناف خود بر سر آن چوبها که از
آن نافچه برو نهند نافچه معرب نافه است تصغیر فارسی ظرف مشک را گویند
ابن عقیل بغدادی گفته که نافچه در درون آهو مثل بیضه نیست که در جوف
برغاله است صاحب عجائب المخلوقات آورده که جانوریست در دریا بشکل
آهو دابة المسک نامند در وقت معلوم از سال بیرون آمده بسیاری از وی شکار
کنند چون ذبح نمایند در ناف او خونی یابند که مشک است در آن موضع بوی
ندارد چون بمکان دیگر برند بوی دهد از ام سلمه منقولست که حضرت

مقدس نبوی در صحرای بود که منادی شنید که یا رسول الله آنحضرت بدان
طرف متوجه شد آهوی ماده را بر درختی بسته بودند گفت یا رسول الله
درین کوه دو بچه دارم مرا بگشای تا بروم و ایشان را شیر داده بیایم
آنحضرت فرمود که می‌آیی گفت اگر نیایم خدای تعالی مرا عذاب عشار کند
پس وی را نجات داده برفت بجای خود را شیر داده بیامد اعرابی
که او را مقید ساخته بود خبردار شد بیامد و گفت یا رسول الله هیچ
شما را مطلبی هست گفت آری خواهم که این آهو را رها کنی پس آهو را
رها کرده برفت و میگفت لا اله الا الله و انک رسول الله بدانکه گل
او حلال و مشکی که از و حاصل شده پاک است گوشت او گرم خشک بهترین
انواعش آهو بره که اول زائیده باشد خشک ما مند نافع قولنج و
دافع فالج و مصلح بهائی است که فضول بسیار دارد و اعضا را خشک
کند مولد خون حار نیست که موافق امزجه بارده باشد بجهت پیران مخصص
در زمستان اگر شاخ او را تراشیده بخور کنند هوام گریزان شوند
اگر زبان وی در سایه خشک نموده زن سلیط خورد تسلط وی بر طرف
شود اگر زهره وی در گوش چکانند درد گوش ببرد اگر سرگین
و پوست او را سوخته و صلایه نموده در طعام کودک کنند چون از

بخورد

119

بخورد هر چند که نشو و نما کند زیرک و حافظ و فصیح و بلیغ شود اما خواص
مشک آنکه قوت چشم و دل و دماغ دهد و رطوبات دفع کند و جلا
بصر دهد نافع خفقان و تریاق زهرهاست الا آنکه روی زرد کند و اگر
در طعام کنند بوی دهن جا حاصل کند بالخاصیه **تعبیر** دیدن آهو در خواب
دلیل زن صاحبجمال غنیمت اگر بیند که تصید کردن آهوی شد
کنیزی را بمکر مالک شود یا زنی تزویج نماید اگر تیری بر آهوی بقصد شکاری
اندازد زنی را دشنام دهد اگر بیند که آهوی ذبح کرد کنیزی بکارت
برد اگر بقصد شکار اندازد از زنی مال یابد اگر بیند که آهوی کرد
لذت دنیا یابد اگر بیند که آهوی برود و بیدا زنش تعصب او کشد اگر
از موی یا پوست او مالک شود از قبل زنان مال یابد دیدن مشک در خواب
دلیل رسیدن بدوستی یا تملک کنیزی اگر بیند که مشک انبه در دامن داشت
مشک نکه داشتن بد بود و نیز دلیل رسیدن بمال و بوی خوش و غش
و خبر خوش و بعضی گویند دلیل فرزند و زنست **اظربان** براء مهمله و باء
یک نقطه مرز نکل و تیرکی بدق و کوهان خوانند جانوریست از سگ بچه
بزرگتر بد بو کثیر الفسو بر در سوراخ سوسمار آید دهن سوراخ او
بدم خود مسدود سازد سه مرتبه فسو دهد از گند او سوسمار بیهوش شود

پس او را با بچه و بیضه آنچه باشد بخورد اعراب بادیه را زعم آنکه چون بلباس
ایشان بوی وی رسد هرگز او را بد نرسد و تا نبوسد ابو علی فارسی
گفته که او حیوانیست بقدر گربه ظاهر و باطن بود و سوراخ دیگر بغیر
گوشش دارد دستهای و چنگالهای تیز دراز دارد استخوان
پشت جدا و مفاصل ندارد بلکه از سر تا دم یک استخوانست باشد که مردم
بر وظفر یابند بشمشیر زنند در وی اثر نکند مگر آنکه بگوشه بینی او خورد و تیر در
جهت آنکه پوست او در نهایت صلابتست از عادت اوست که چون ارشد و بار
بیند نزدیک وی شود خود را بطول کشد و باریک کند تا آنکه مثل ریسمانی
شود تا مار خود را بر او پیچد و بعد از مدتی سر بر آورد و مار را پاره
پاره کند و نیز قوتی عجیبی دارد که دیوار را بالا رود و طلب طیور
کند و چون خواهد که از دیوار بزیر افتد شکم خود را باد کند چون
بیفتد ضرر بوی نرسد و گاه میان گله شتر آید و فسو کند تا از عفونت
او شتران متفرق شوند و لهذا او را مفرق النعم گویند در بلاد عرب
گویند فلان افسی من الظربان اکلش حرام ظلیم شتر مرغ نر ظا مضمومه
و مکسوره بیامده باب بجد هم در عین مشتمل بر سه فصل فصل اول در عین
مضمومه غظاره ظا معجمه جانوریست از جلباسه بزرگتر از هر گربه که جانور نیست

نرم که در وی زندگی و تردد بسیار کند شبیه بکرباسو الا آنکه نیکوتر از وست
آزار نرساند شحمة الارض و شحمة الرمل نیز گویند در باب شین گذشت
مختلف الالوانست سیاه و سفید و سرخ و زرد و همه انواع او منقط
بسیاهی اختلاف او باختلاف مواضع اوست چه بعضی از آنها
در ریگ و بعضی قریب باو گیاه باشد در سوراخ خود چهار ماه چیزی
نخورد و از طبع اوست دوستی با آفتاب در آفتاب رو خود را بیاویزد
و از مزخرفات عربست که گفته چون سموم بر حیوانات متفرق گردد
او محبوس شود تا در هر حیوانی بقدر حصه وی سم نفوذ کند و بدو از سم
نصیبی رسد و از طبع اوست که تند دود و بایستد چون سم بخاطر
وی رسد تأسف کشد از فوت او دردی در مصر سلحیه گویند در سین
گذشت اکلش حرام هر که دست راست و پای چپ او را با خود دارد مقتدا
که خواهد جماع کند اگر در رکوی سیاهی بپیچد و بر صاحب تب ربع او ببندد
بار نگیرد دماء دام که با وی باشد اگر با روغن گاو طبخ نمایند تا مهرا
شود و بر گزنده عقرب بمالند شفا یابد اگر با زیت مخلوط ساخته در شیشه کنند
و در آفتاب نهند زهر قاتل شود تعبیر دیدنش در خواب دلیل اختلاف اسرار است
عقرب کژدم ترکان بعضی سارو و تلو نامند ماتت الطبع کثیر الاولاد باشد

آفتش در ولادتش باشد چه اولاد او شکم او را بدرند و بیرون آیند جاحظ
نفی این قول کند گوید معتمدی بمن گفت که من عقربی دیدم که دو بار بچه
آورد و اولاد خود در پشت خود برداشت و میرفت هشت پای دارد
چشمش در پشتش بود میت و خوابیده را نگزد الا وقتی که عضوی از وی
متحرک شود و باشد که افعی را بگزد و افعی بمیرد جاحظ گفته که چون عقرب
افعی را بگزد و اگر افعی را خورد بسلامت ماند و الا بمیرد و براکل ملخ حریص است
طریق صیدش آنکه ملخ را پیش اندازد و داخل خانه خود کند اگر کسی
ملخ در سوراخ وی گذارند ملخ را بیرون کند و باز متعاقب وی رود و بسیار
باشد که سنگ و کلوخ بر وی زنند در شهرزور کشنده او بسیار بود هر کرا
بگزد در حال بمیرد و باشد که گوشت بدن ملسوع بریزد و متعفن گردد
چنانچه کسی با بینی خود نگیرد و نزد او نتواند رفت با صغر جثه‌اش فیل و شتر را
بگزد بدان بکشد یک نوع از وی که نصیبین باشد صاحب پر و طیار و غالب
اوقات کشنده بود اگر مورچه بر موضع گزیده وی بمالند شفا یابد
عایشه گوید که روزی حضرت مقدس نبوی در نماز بود که علی ابن
ابی طالب علیه السلم آمده در پهلوی آنحضرت نماز ایستاد که عقربی آمده
از سر او بگذشت چون امیر المومنین رسید آنحضرت با نعل عربی که در پای

داشت

داشت بزد و بکشت حضرت مقدس نبوی در نماز روی هیچ اعتراضی ننمود
در روایت دیگر آمده که رسول خدای خود در نماز بود عقربی
آنحضرت را بگزید آنحضرت با نعل عربی بزد و بکشت چون از نماز فارغ
شد فرمود لعن الله العقرب که مصلی و غیر او را نگذارد تا نگزد پس
آب و نمک برو مسح نموده قل هو الله احد و معوذتین بر وی خواند
یافعی گفته که در حوادث سنه اربع و خمسمایه نزد بعض ملوک منجمان گفتند
که مراد در فلان ساعت از فلان روز عقرب بگزد و بمیری آن پادشاه در آن
روز قبل از ساعت مذکوره غسل نموده موی سر خود تراشانیده
سوای ساتر عورت از جمیع لباس برهنه گشته بر اسب برهنه سوار شده موی
خود را مستغرق ساخته داخل دریا شد از خوف آنچه منجمین گفته بودند قضا را
در همان ساعت موعود اسپش عطسه زده عقربی از بینی او بیرون
آمده بگزید پادشاه در حال جان بقابض ارواح سپرد و حذر او دفع
قدر نکرد بلکه وسیله شد ذو النون مصری گوید روزی از خانه برآمدم
تا رخت خود بشویم عقربی بزرگی دیدم که روی بمن آورد بسیار
ترسیدم استعاذه بجناب احدیت بردم حق سبحانه و تعالی شر او را از من
دفع کرد پس از من درگذشت تا بکنار نیل رسید زورقی از آب برآمده

او را بر پشت برداشت از آب گذرانید من نیز لنگی بستم بمیان آب در آمدم
تا ببینم کجا میرود از آب در آمدم دیدم که بزق عقرب بپای درختی آورد
که جوانی مستی در خواب بود گفتم لا قوة الا بالله عقرب از آب عبور
کرد که این جوان را بکشد ماری دیدم که میخواست جوان را بکشد عقرب
بدماغ مار رفت نیشی بر وزد و بکشت و برگشت بر پشت همان بزق
سوار شده از آب گذشت این شعر بخواندم ∴ یا راقدا والجلیل یحفظه
من کل سوء یکون فی الظلم کیف تنام العیون عن ملک تاتیک منه فوا
النعم از استماع آواز من جوان بیدار شد احوال با وی گفتم جوان
گفت سبحان الله من اسباب عیش از کباب و شراب و میوه برداشته بدان
محل آمدم چون اراده شرب خمر کردم سایلی آمده گفت خود و عیالان
چند روز است که چیزی نخورده ام آنچه از نان و کباب آورده بودم
بدو دادم و خود بشراب خوردن مشغول گشتم چون مست شدم بخواب
رفتم و از خود بیخبر بودم تا وقتی که آواز تو بیدار شدم پس جوان آلات
لهو بیرون آورده توبه نمود و سیاحت اختیار کرد تا آنکه عمرش باخر
رسید بزهد و تقوی و عبادت بود زمخشری در کتاب ربیع الابرار
آورده که عقرب در زمین حمص زنده نمیماند چه زعم بعضی آنکه در آن بلده

طلسم

طلسم عقرب ساخته اند اگر از جای دیگر بدانجا عقرب برند در حال بمیرد فائده
بدانکه افسون عقرب جایز است چه جابر بن عبد الله انصاری گوید
که در خدمت رسول خدای نشسته بودیم که مار دید عقرب گزید شخصی برخواست
گفت یا رسول الله او را افسون کنم آنحضرت فرمود از شما هر که
تواند که ببرادر مومن نفع رساند برساند جمعی گفتند یا رسول الله
تو ما را از افسون نهی فرموده و حال آنکه نزد ما افسونیست که باو عقرب
افسون کنند آنحضرت فرمود که آنرا بمن نمایید پس بآنحضرت
نمودند فرمود قصوری در وی نمی بینم بدانکه ممنوع افسونی است که
بغیر عربیست مثل زبان هندی وغیره که معنی او دریافته نمیشود منهی عنه است
چه میتواند بود که در و کلمه کفری باشد و در تجویز افسون اهل کتاب
اختلافست بعضی از علما تجویز نکرده اند و از افسونهای مجرب مجربه
دفع عقرب افسونیست که اگر آدمی عقرب بدست گیرد نگزد و الا گزد
ضرر نرساند که بسم الله وبالله و باسم جبرائیل و میکائیل کا ذم
کا ذم دین آدم فتر زا الی مزن نشتام اشتام را
هو ذا هو ذا هی ولطا انا الراقی والله الشافی و نیز هر که
صبح و شام بگوید سلام علی نوح فی العالمین هیچ مار و عقرب

اورا نکرد و بعضی نیز از افسونها و عقرب در باب جا در ذکر خنیه کذشت صفت
خاتمی که نافع کزیدن عقرب و بجهت عاقل کشتن دیوانه و دفع رعاف و درد
چشم که از باد سرد باشد بر نگین بلور سرخ این اسما نویسد حططلسه
کطوده دل صحره اوسططانی حمه سدهی سفا همه بجهت کزیدن
عقرب نگین وی در آب پاک فرو برد بر موضع کزیده کذارد و بجهت دیوانه
چنان کند که همیشه که نظر او بر نگین باشد که بهوش آید و بجهت رعاف باکنیز
بر پیشانی وی نقش کند خون باز ایستد و بجهت تب بر برک زیتون نویسد
وبیا و بیزد و بجهت باد انکشتر را بر موضع باد مالد و از جمله افسونهای مجرب
بجهت دفع تب اینست بر سه پاره کاغذ و در زیر محموم بسوزاند اول
ی الولولوم و ثانیه ی االی لیهوم و ثالثه ی االو لرم و نیز بجهت دفع تب
بر سه پاره کاغذ نویسد هر روز یکی را بخورد در روز اول بسم الله تادت
و استنادت دوم بسم الله فی علم الغیب عادت سیم بسم الله حول
العرش دادت و از جهت رعاف نویسد لوطا لوطا لوطا ملت بکنه
اسطر صاحب عین الخواص نوشته که هر که این اسما بر کاغذی باطلس اسادرته
که صبح باشد یعنی شعبه و کوشه نداشته باشد یا بر کاسه مدور چینی کو
نویسد با نام او و مادر و پدرش آب او بر سولی که از جانب عقرب کزیده

آمده نوشانند عقرب کزیده شفا یابد و اگر بر عقرب کزیده نوشانند در حال
بمیرد افسون اینست سادا سادا لی سادا بول بول الی یا حال
واصادما طوط و کال طوصا ماربا فا بوس ددا باب باب
بها کانا یا بابا اس نما یارا ما رما بن تیحو یادا کا طن صلوس بن
صادوب امادونه ترمیدی کفته هر که محل شام سه مرتبه بکوید اعوذ
بکلمات الله التامات من شر ما خلق از ضرر نیش عقرب و غیره
در این شب ایمن کردد محمد بن عثمان الثوری کوید وقتی در مکه کتاب
فرایض بر شیخ تقی الدین جوزی میخواندم که ناگاه عقربی راه میرفت
شیخ بدست خود بر داشت و بر میکردانید پس من کتاب را از دست
کذاشتم بکفت بخوان کفتم خواهم که این فایده که نزد تست بدانم کفت از
حیثیت کفت که از حضرت مقدس نبوی به ثبوت پیوسته که هر که در وقت
صبح و شام بکوید بسم الله الذی لا یضر مع اسمه شیء فی الأرض
ولا في السماء وهو السميع العليم هیچ چیز ضرر بوی نرساند و از جمله ادعیه
دفع شر مار و عقرب کند اینست که در وقت خواب سه مرتبه بخواند اعوذ
برب وضافه سمیه کل عقرب و حیة سلام علی نوح فی العالمین
انا کذلک نجزی المحسنین اعوذ بکلمات الله التامات من شر ما خلق

از جهت گزیدن عقرب بخوانند تَلدَغه لَدغًا و تَلدَغًا فهو مَلدوغ و
لَدیغ و ابرته و اسعته العقرب و الحیة تلسعه لسعًا فهو ملسوع
و از جهت مار گزیده بگویند و نهشت تنهش و نشطت تنشط و نکزت
با نفها تنکز بیع و اکلش حرام از جملهٔ خواص او آنکه چون جلباسه را مید
در ساعت خشک شود و بمیرد اگر بسوزانند عقربها گریزان شوند و اگر
بزیت طبخ نموده بر گزیده عقرب گذارند دردش ساکن کند ترمیدی
گفته اگر عقربی در ظرف سفالین نهند سر او را بخمیر بگیرند در تنور گذارند
تا آنکه خاکستر شود از این خاکستر کسی که سنگ مثانه دارد بخورد سنگ مثانه بشکند
و بریزد و اگر در سه روز آخر ماه عقربی گرفته در ظرفی کرده یک رطل
زیت بر او ریزند سر وی گرفته گذارند تا زیت قوت او بگیرد پس روغن او
در درد پشت نافع بود و اگر پارهٔ تربی بر دیگی گذارند و بجوشانند
بر موضع گزیده عقرب گذارند فورا دردش ساکن کند اگر نیش او
در جامهٔ کسی باشد همیشه آن شخص بیمار باشد تا آنکه از و منفک اگر عقربی را
بکوبند بر گزیده او مالند صحت یابد اگر عقربی در آبی افتد کسی از و
بیخبر بخورد بدنش از دمل ممتلی شود اگر خانه را به پیه گاو و زرنیخ بخور
کنند عقارب گریزان شوند صاحب عجایب المخلوقات آورده که اگر

عقرب

عقرب گزیده دو مثقال دانهٔ ترنج بعد از آنکه نرم کوفته باشند بخورد
شفا یابد که تریاق سمومات مار و عقربست عظیم مجرب و نافعست نیز اگر
برگ زیتون با خود دارد در ساعت شفا یابد ابو علی سینا گفته اگر دو کس
با هم نظر بر ستارهٔ سها کنند یا دو ستاره که در بلع و سعود دوداست بحت
نظر کنند با هم دوست گردند نمودن کف الخضیب باید فرقت آرد و فرو
بردن یکدرهم صابون از قولنج نجات دهد تعبیر دیدن عقرب در خواب
قمار زعه با ارزالست اگر عقربی کشد مالی از وی بیرون رود و باز بیاید
دیدن در بستر او دلیل دلیل مرد فاسق است خوردن گوشت مطبوخ
او دلیل رسیدن مال میراث که دیدن او دلیل فتنه بود علامات در
دریای هند ماهیان دراز و مار کیست مثل مار متلون برنگها و در حرکات
در دریای علامت وصول ببلاد هند و نشانه نجات از مهالک ابن عباس
گفته که در آیهٔ و آنی هدایه و بالنجم هم یهتدون علامات در روز نشانیها
راهها و در شب ستارهاست که بسبب این دو در شب و روز مردم
را بمقصد برند عَلَق ذلو و تیرگی سلوک مانند سیاه و سرخ رنگ باشد
در آب میباشد ببدن چسبد و خون مکد از او و به حلق او درآید مورثست
چه هرگاه موضعی از اعضای آدمی از ماده خون ورم نموده باشد غالب

اوقات اطبا تجویز نمایند که بر آن موضع زلو بندند و حجامت کنند خون را
بکشد و در بعض احادیث آمده که بهترین دواها علق و حجامت است و در بعضی
اعضاء ضعیفه کار حجامت کند مثلا اگر خون فاسد در یکجا باشد مخصص ممکنه
در زنان و کودکان طریقش آنست که زلو را در میان گل گذارند و بدان
عضو نزدیک سازند بوی چسبد و چون آب و نمک بر او پاشند در حال
بیفتد و اگر در آب آشامیدن بحلق کسی رود دلپشم روباه و موی او بخور
کنند و چون دود او بحلق وی رسد در حال بیفتد و این عظیم مجربست غنم
صاحب عین الخواص گفته سرگاو او را در سایه خشک نموده با نوشادر و روغن
صلایه کنند بر داء الثعلب طلا کنند موی برآرد و دیگری گفته که اگر او را
در خانه بخور کنند کیک و پشه و امثال آنها گریزان شوند اگر در شیشه
گذارند تا بمیرد و پس صلایه نموده از عضوی موی بکنند و بر محل وی
بمالند دیگر موی برنیارد و صاحب عجایب المخلوقات گفته اگر زلو
بحلق کسی چسبد سرکه شراب را بگیرد هم آنکس که در یا قلا باشد غرغره
کند بیفتد و از خواص مجربه نافعه او آنست که اگر زلوهای بزرگ را
که در نهرها و مواضع نم باشد با زیت پاکیزه جوشانیده با سرکه
صلایه نموده مرهم سازند در میان پشم نهند و بر موضع بواسیر نهند

شفا

شفا بخشد اگر او را در دکان شیشه فروشی بخور کنند همه شیشهها بشکند
اگر روغن او بگیرند بر احلیل بمالند بی وجع بزرگ شود اگر او را
در کوزه قلاعی گذارند تا بمیرد و پس صلایه کنند و بر موضعی که موی
بکنند بمالند دیگر موی برنیارد و نیز اگر زلو بحلق رود او را بدوانند
پس یخ را بحلق او نزدیک دارند بر یخ چسبد و بیرون آید **تعبیر**
دیدن او در خواب دلیل فرزند است لقوله تعالی خلق الانسان
من علق اگر در خواب بیند که خون بسته شده از بینی و دهن یا ذکر
و دبرش بیرون آمد زنش اسقاط حمل نماید **عناق الارض** جانوریست
کوچکتر از یوز سرخ‌تر را صید کند و ترکان قراقولاق نامند قتاده
گفته که از جوارح وحشیه است از سگ کوچکتر و از گربه بزرگتر است
قابل تعلیم شکار است رنگش زرد اکثر اوقات ملازم شیر است
عنبر ماهی بزرگ بحریست که از پوستش سپر سازند اما عنبر مشموم
از دریا بیرون آید و بعض از دواب بحر او را از جهت دسومت بخورد
پس قی میکند از دبر روی آب برآید مثل سنگها و آنرا از کنار دریا
اندازد و صاحب قاموس گفته که سرگین حیوان بحریست یا چشمه که در دریا
منکون شود و شیخ ابو علی سینا گفته که عنبر از دریا بیرون آید بهترین

انواعش اشهب سبزی که بسفیدی زند چه او با نواع است اسود و اخضر و اشهب
شخصی نقل نموده که بجزیره افتادم درختی دیدم بشکل گردن گوسفند
میوه او عنبر بود او را گذاشتم تا بزرگ شد باد و زنده بدریا انداخت
گویند چون او را اول در بحر افتد زمه اسپ چون و آب بحر او را فرو
برند از جهت افراط حرارت او کم باشند که زنده مانند چون صیادان
ماهی گیرند در شکمش عنبر یابند گمان برند که مگر از و حاصل شده
و حال آنکه میوه درختیست اما اصح آنست که در جزایر بحر نحل شان عسل
سازد چون در دریا افتد شهد او بآب برود موم او عنبر باشد
چه نحل در جزایر گیاهان خوشبو بسیار خورد از جمله خواص او آنکه
مقوی دل و دماغ و روحست نافع لقوه و فالجست موافقت با مزاج
بارده رطبه خاصه بجهت پیران در زمستان عنبر حجم مثل کله آدمی باشد
که بوزن هزار مثقال باشد بعضی گویند از چشمهای که در بحار است
بروید و بر روی آب ظاهر شود طیور ربایند و بخورند هلاک شوند عنبر
بزغاله ماده اکلش حلال از جمله خواص او آنکه اگر زهره او را با نوشادر
مخلوط سازند از هر موضع که موی بکنند و بر محل وی بمالند دیگر
موی بر نیارد اگر هر دو ساق صاحب سلس البول را بوی بشویند

و بنوشند شفا یابد اگر بشیر او بر کاغذ نویسند ظاهر نشود چون خاکستر بر و
بروریزند ظاهر شود هرمس گفته که اگر مغز سر او و خون گوشت ار
از هر یک دو وزن یک دانگ با دو دانه از کافور بیامیزند شخصی خمیر نمایند
چون بوی دهند بعد از اکل محبت روحانیه بهم رسد اگر از
هر یک از زهره و خون او یک دانگ با نیم دانگ از مغز سر گربه سیاه
بکسی دهند شهوتش قطع شود هیچ زنی تصرف نتواند نمود تا بکشایند
طوق گشادن وی آنکه پنیر مایه بزغاله در شیر عنبر گرم نموده بنوشانند
بامر الله تعالی گشاده گردد و سوید بن عقله گوید روزی امیر المؤمنین
و امام المتقین علی ابن ابیطالب علیه السلام را فاقه روی نموده روی بدان
سلاله دودمان نبوت و نمکدان ملاحت یعنی سیدة النساء
فاطمة الزهرا علیها السلام آورده گفت اگر نزد پدر بزرگوار و والد
عالیمقدار خود روی و احوال بگو بهتر خواهد بود آنحضرت بیامد
و در بکوفت حضرت مقدس نبوی نزد ام ایمن بود و فرمود
که در بگشای که جگر گوشه ام فاطمه است ام ایمن برخواست و در بگشاد
چون بیامد و سلام کرد حضرت مقدس نبوی بعد از جواب سلام فرمود
که یا فاطمه در ساعتی آمده که عادت تو نبود در چنین وقتی بیایی فاطمه

علیها السلام گفت یا رسول الله طعام ملائکه تسبیح و تهلیل است طعام ما چیست
آنحضرت فرمود بحق آنکسی که مرا براستی بخلق فرستاده که در خانهٔ اولاد
آل محمد سی روز است که طبخ نشده اما چند عنز یعنی بز ماده آورده‌اند
اگر خواهی پنج از آنها ترا بخشم و اگر خواهی پنج کلمه تعلیم تو نمایم که ترا بهتر باشد
فاطمه علیها السلام فرمود که پنج کلمه مرا تعلیم نما پس آنحضرت فرمود بگوی یا
اول الاولین و یا آخر الآخرین و یا ذا القوة المتین و یا راحم المساکین
و یا ارحم الراحمین پس برگشت و نزد امیر المؤمنین علیه السلام آمده گفت
از نزد تو بطلب دنیا رفتم آخرت آوردم این پنج کلمه بخواند آنحضرت
فرمود خیرا بابک خیرا بابک یعنی نیکو باز آمدن نیکو باز آمدن تو — مغرب عنقا
سیمرغ لفظ مغرب زاید است بعضی گفته‌اند که مرغ غریب است بزرگ
کوهی بیضه کند مسافت بعیده طیران نماید و بلند رود و بعضی گویند چون
طوق بیاضی در گردن دارد و لهذا مسمی بعنقا شده بعضی دیگر گویند
مرغیست غریب بمغرب شمس صاحب عجایب المخلوقات آورده که او اعظم طیور است
بحسب جثه و خلقه فیل را چنان رباید که گربه موش را در زمان سابق بوده
اذیت بمردم میرسانیده تا آنکه روزی عروسی با زیورش ربوده برد
حنظله نبی علیه السلام بر او دعا کرد حق سبحانه و تعالی او را ببعض جزایر

دریای

دریای محیط که در عقب خط استوا است پای مردم حیوانات عظیم چون فیل
و کرگدن و جاموش و ببر و سباع هست برده در حین طیران وی آواز
وی مسموع شود مثل صدای رعد شنوند و هزار سال عمر کند ارسطاطالیس
گفته که عنقا را گاهی شکار کرده میشود از چنگالهای او قدحها و مشربهای بزرگ
رنگ کنند طریق شکار نمودن او چنانست که دو گاو را می بندند و گوساله را
در میان هر دو و سنگهای بزرگ سنگین کنند و در پیش او خانه بسازند که
مردم در وی باشد که در وقت آتش برافروزد چون عنقا فرود آید که
گاوها را برباید چون چنگالهای خود را در هر دو یا یکی از آنها فرو برد
نتواند آنها را از جای برکند جهة آنکه گاوها بر گوساله بسته شده
و گوساله بسنگ سنگین شده پس چنگال خود را نتواند برآورد پس در آتش
افتد و بسوزد و گرفتار گردد ابو البقا گفته اهل پیش را در زمین ایشان
کوهیست که او را رامح گویند بقدر ربع میل بلندی دارد و در آن کوه از
انواع طیور کبار بسیار باشد عنقا را که جثه عظیم رو پیش شبیه بر روی
آدمی است از هر نوع حیوان در و مشابهتی و از احسن طیور است
سالی یکمرتبه بکوه مذکور آمده از مرغان آنجا بر می چیند و میخورد
سالی بیامد هیچ طیر در روند ندید از کوه فرود آمده از دهی کودکی در دامن

آن کوه بود کودکی ربود و بعد دنوبت دیگر زنی با زیورش ربود مردم
شکوه بحنظله نبی علیه السلم آوردند پس آنحضرت دعا کرد صاعقه بهم رسید
او را بسوخت و نسل او قطع شد و حنظله نبی در فترت ما بین عیسی و محمد المصطفی
علیهما السلم بود زمخشری در آخر کتاب ربیع الابرار از ابن عباس نقل
کرده که خدای تعالی در زمان موسی پیغمبر علیه السلم مرغ ماده خلق نموده که
از هر جانبی چهار صد پر بود و رویش شبیه بروی انسان و از مرغ در
نشانی بود پس نری مثل او خلق کرد و بسوی موسی علیه السلم وحی کرد
که من دو مرغ عجیب آفریدم آنهارا در وحوش حوالی بیت المقدس گردانیدم
و نسل ایشان را زیاد کردم چون حضرت موسی وفات یافت اولاد ایشان بمرتبه
کثرت رسید بزمین نجد و حجاز انتقال نموده و وحوش میخوردند و کودکان
میربودند تا آنکه خالد بن سنان عیسی مبعوث شد بوی شکوه کردند
او دعا کرد تا دیگر از مغاره خود بیرون نیاید و کسی از او و از نسلش نشنید
و بهر تقدیر امروز عنقا را نام مانده کسی از وی نشان ندهد تعبیر دیدن
او در خواب دلیل مرد رفیع القدر بزرگ منش که با کسی الفت نکند که با او
حرف نزند از قبل پادشاهان و وزیر روزی مند شود و اگر بر عنقا سوار شود
بر شخص بزرگی غالب گردد و اگر صید کند زن جمیله نکاح آورد

اگر

اگر بتصرف آرد و اگر زنش ربود پسر شجاعی آرد عنکبوت کارتن
و ترکی آرد و مجک نامند هشت پای و شش چشم دارد و پایهایش دراز
و چشم وی بزرگ چون اراده صید مگس کند بر زمین برد و روی
تن پس خود را جمع کند و بر وی دود و هیچیک از آنها خلاص نشوند
افلاطون گفته چون حریص ترین حیوانات مگس و اقانع ترین آنها
عنکبوت است لهذا حق سبحانه و تعالی احرص اشیا را روزی اقنع گردانیده
فسبحان اللطیف الخبیر و یکنوع از و بسرخی زند مویهای سیاه و چهار نیش
در سر دارد و این نوع منند بلکه در زمین بجهة خود خانه بکند و در شب بیرون
آید و یکنوع از و رتیلاست که در باب را گذشت جاحظ گفته که بجهة
عنکبوت اعجب بچهای جانوران است چه بی پر بیرون آید و در حال ب
کند یعنی بی تعلیم مادر و پدر تنند و بیضه نهد و حضانت نماید و اولاد شبیه
بکرم کوچک باشد پس تغیر یابد بعنکبوت در سه روز صورتش تمام
شود نر او چون اراده جماع کند بعض از رشتهای از میان ماده کشد
و ماده رشتهای وی کشد آهسته آهسته برهم نزدیک شوند بنحوی
که شکم هر دو بهم ملصق گردد از دانشش او آنکه چون تندی کشد
ابتدا از وسط نماید و محلی را برای صید مهیا سازد در مکان دیگر منزل خود

سازد هرگاه مگسی یا مثل او از جانوران در جای افتد که حرکت کند بروی
تند و مشبک سازد تا آنکه صید ضعیف گردد و بعد از و بردارد و بنجرد ان خود
برد و اگر صید از تار تنیدهٔ او چیزی پاره کند مرمت نماید و از جایی که
تنیده صید را از میان او بیرون نبرد بلکه از محل دیگر موضعی را بطول آن شکافته
و ببرد و این نوع تنیدن بخانهٔ خود نماید ابداً الشکل مثلث تند و خانهٔ خود را
چنان تند که بغیر جثهٔ خود در و چیزی نگنجد **فایده** ثعلبی و ابن عطیه و غیرهما
از امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب علیه الصلوة والسلام نقل نموده که
آنحضرت فرمود که خانهای خود را از تار عنکبوت پاک سازید که گذاشتن او
فقر آرد ابو نعیم در کتاب حلیه در سبب نزول آیهٔ کریمه اینما
تکونوا یدرککم الموت ولو کنتم فی بروج مشیدة آورده که در زمان
سابق زنی بار حمل داشت و چیزی از وی متولد شد او را اجیری بود
گفت که برو آتشی بیار اجیر از خانه برآمد و در خانهٔ مردی دید که از وی
سؤال کرد که این زن چه زایید گفت دختری آمد گفت این دختر نمیرد تا با صد
کس زنا نکند آخر اجیر شکنج دارد عاقبت موتش بعنکبوت بود اجیر
با خود گفت من بکجا راضی شوم پس کارد بزرگی برداشت و بخانه درآمده
شکم دختر پاره کرده برگردانید در حال بیرون آمده بر کنار دریا آمد

برکشتی

برکشتی سوار شده از دریا گذشت چون مادرش بر قضیه مطلع گشت شکمش را دوخت
و مرهم انداخته معالجه و مدارا کرد و آن دختر نشو و نما یافته بعد از بلوغ از
احسن و اجمل زنان آن زمان گردیده زنا میکرد و در شهرها میگردید
تا کنار دریا رسید در محل معموری از سواحل بحر اقامت نموده مرد اجیر
بعد از مدتی که از تجارت اموال وافر و امتعه متکاثره حاصل نمود سیر بلدان
مینمود تا از دریا عبور نموده گذارش بدین محل افتاد چون موضع نیکو بود
اقامت نموده اراده تزویج کرد بزنی از اهل آنجا گفت زن جمیله جهت
من پیدا کن که بخواهم آن زن گفت در اینجا زنیست در کمال حسن
و نهایت جمال که بدان زیبایی و رعنایی در این ساحل نیست اما بزنا اشتغال
دارد مرد تاجر گفت او را نزد من آر آن زن نزد او رفت و گفت اینجا
مرد صاحب ثروتی آمده میخواهد که ترا انکاح آورد گفت من نیز
ترک زنا نمودم پس او را نزد تاجر آورده بعقد وی درآورد
و نهایت الفت میانهٔ ایشان بدید آمد بسیار وی را دوست داشت
روزی آن مرد از بدایت احوال خود تا نهایت نقل نمود زن گفت من
آن دخترم و شکم خود بوی نمود که جای شکاف و بخیه مرئی بود و گفت
من مدتی زنا میکردم صد یا کم و بیش وی نمیدانم پس مرد تاجر

گفت شنیدم که سبب موت تو عنکبوت خواهد بود پس بجهة او در صحرا
برج محکم و قصر مشید بنا کرد و مدتها در ان برج بود روزی عنکبوتی را
در سقف دید گفت پیش ازانکه مرا بکشی ترا بکشم پس تار وی را حرکت
داده تا بیفتاد انگشت ابهام پای بر سر او گذاشت و بفشرد زهر
وی میان ناخن و گوشت او درآمد پایش سیاه شد سمش بهمه اعضایش
درآمد بمرد حق سبحانه و تعالی آیه مذکوره فرستاد که اشاره بقصه
وی باشد اما اکثر مفسرین برانند که این آیه در شان منافقانی
نازل شده که درباره قتلا احد گفتند اگر ایشان نزد ما میبودند
کشته نمیشدند حق تعالی رد قول ایشان نموده که شما هر جا باشید
اجل موعود بشما خواهد رسید اگرچه در برجهای محکم باشید راقم
حروف گوید که میتواند که تشبیه احوال منافقان باشد بحال آن زن
گویا خطاب بدیشانست اگرچه شما بطریق آن زن در بروج مشیده باشید
که مرگ شما را دریابد چنانچه او را دریافت جمعاً بین القولین والله
اعلم عنکبوت را این فخر کافیست که بامر پروردگار بر در غار ثور تنیده
تا حضرت مقدس نبوی از شر کفار و اذیت اشرار محفوظ ماند امام
ابی حافظ ابی القاسم بن عساکر آورده که عنکبوت بر عورت زید

بن

بن علی بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیه السلام تنیده در وقتی که او را
در سنه اثنی و عشرین برهنه بر دار آویخته بودند چوب دار از جانب
قبله گردید عاقبت جسد مبارکش را با چوب دار بسوختند و حال آنکه خلق
بسیار به بیعت وی درآمده بودند رحمة الله علیه و علی آبائه الکرام بدانکه
اکل عنکبوت حرام از جمله خواص او آنکه اگر تار او را بر جراحت تازه
که در ظاهر بدن باشد گذارند ورم نگذارد و قطع سیلان خون
کند اگر بر نقره که رنگش تغیر یافته باشد بمالند جلا دهد اگر صاحب تب
ربع تار عنکبوتی که بر کنیف تنیده باشد در خرقه پیچیده با خود دارد تب وی
زایل شود و اگر زنی او را با روغن زیت بسایند بر بدن محموم بمالند
شفا یابد اگر مورد تر در خانه بخور کنند عنکبوت گریزان شود تعبیر دیدن او
در خواب دلیل مرد قریب العهد و زاهد یا زن ملعونه است که از فراش
شوهر مفارقت کند چه او از منسوجات است دیدن خانه عنکبوت دلیل ضعف
دین و اعتقاد است لقوله تعالی ان اوهن البیوت لبیت العنکبوت بعضی
گویند دیدن عنکبوت دلیل مرد بافنده است اگر بیند که با او نزاع کند با مرد
بافنده نزاع کند عاید شتر ماده که بچه اش با او همراه باشد عطار بطا
بهائی
و را مهمله نوعی از حیوانات صدفیه است که در بلاد هند یافت شود و دسم

ایستاده و در زمین بابل نیز یافت شود و او را خانه صدفی است که از وی برون
آید سر و دو چشم و دو گوش و دهن نیز دیده شود چون داخل خانه خود شود
کسی گمان برد که صدفست چون بیرون آید بر روی زمین و خانه خود را با خود
کشد چون در تابستان خشک شود جمع کرده بوی او عطریست چون بخور
کنند از صرع نفع بخشد سنون خاکستر او جلاء دندان دهد اگر بر سوخته آتش
گذارند نفع تمام دهد عُقْعُقَه و عُقْعُقوا جانوریست عَبُور گوسفند کمتر از یکسال
عَتُود بزغاله کوچک هرگاه قوت چرا کردن حاصل کند عَثَوْثَج شتر درشت
عَثَمْثَم شیر عَجُوز روباه و شیر و گرگ نر و ماده و رخمه و ماده یان و کفتار و کژدم
واسب و گربه و سگ و عامه و حوش عَدَس استر عَرْبَض و عُرَابِض براء مهمله و باء
یکنقطه و ضاد معجمه گاو ماده قوی سینه و کتف عِرْس ماده شیر عُرَيْقِصَه براء
مهمله و یاء دو نقطه از تحت و قاف و طاء مهمله جانوریست مثل جعل عُرَيْقِطان
براء مهمله و یاء دو نقطه تحتانیه و قاف و طاء مهمله و نون و همچنین عریقطه جانوریست
عَزَّه بزاء معجمه کنایه از آهو خورد و زن عَسَا ملخ ماده عَسْعَاس بدو سین و عین
مهمله سگ پشت بسیار جهت تاریکی و تردد او در شب عسعاس نامند عَسَّاس
گرگ عَسَاهِل بسین مهمله و ها و یاء دو نقطه تحتانیه شتر لاغر عَسْلَق بسین مهمله و لام
و قاف هر سباع ستمکار ابن سیده گفته که روباه است عَسْنَج بسین مهمله

ولتشدید

١٧١

و تشدید نون و جیم ستمکار عَطَاط بدو طاء مهمله شیر عَقَقَف بقاف و فا
و روباه عَمْل بسکون لام کنه لاغر عَلْجُوم بجیم بزرگ نر و بعضی
اردک نر گفته اند عَلَس بسکون لام و سین مهمله کنه درشت عَمَلَّس بتشدید
لام و سین مهمله گرگ و سگ خبیث عَنْتَر بسکون نون و تاء دو نقطه فوقانیه
و راء مهمله مگس کبود و بعضی مطلق مگس را گفته اند عَنْبَس بنون و باء
یکنقطه و سین مهمله شیر عَنَاق بنون و قاف بزغاله ماده عَنْدَلیب بلبل و هزار
نیز گویند جمعش عنادل و عندل اشتر بزرگ سر را گویند عَنْبَس شتر
سخت عَوْسَا بسین جعل حامله عَوْهَق بقاف پرستوک کوهی و بعضی کلاغ
سیاه و بعضی شتر سیاه بزرگ جسیم را گفته اند علامات سنگخواره عَیْثُوم
بیاء دو نقطه و سین مهمله مطلق کفتار و بعضی مطلق کفتار ماده را گفته اند
عَیْبَا بیاء یک نقطه ملخ ماده عَیلام و عیلان بیاء دو نقطه کفتار نر عَیْر
بیاء دو نقطه تحتانیه خر کوهی عَیْسَن بیاء دو نقطه تحتانیه از الفاظ مشترکه است
و بعضی گفته اند مرغی که شکم و پشتش زرد باشد در حد قمری عین الشراة
مرغیست بصورت کبوتر عَوْد شتر پیر عَیْهَل بیاء دو نقطه ناقه تند رفتار
عَیْجَلُوف نام نمله که در قرآنست ام غزه آهو عیزار بیاء دو نقطه تحتانیه
و زاء معجمه و راء مهمله نام پی کننده ناقه صالح فصل دوم در عین مکسوره عجل

بجیم و لاف گوساله و بترکی بز و بجهة استعجال بنی اسرائیل در عبادت
عجل نامند چه چهل روز عبادت کردند و چهل سال در تیه سرگردانی بماندند
لهذا حق سبحانه و تعالی ایشانرا بذبح بقره امر نمود ماکول اللحم است اگر خصیه
او را بعد از طبخ و خشک نمودن تناول نماید تهییج باه کند اگر قضیب او را
خشک نموده خوب بسایند بقدر درهم از وی عاجز بخورد افتضاض بکارت
نماید اگر سائیده بر بیضه نیم برشت پاشند بخورند تهییج باه و نعوظ کند
اگر قضیب او را خشک نموده بسایند بسنون او و درد دندانرا سود کند اگر
با سکنجبین بیاشامند منع سبز نماید تعبیر دیدن او در خواب دلیل بسر
و ایمنی از مخوفات لقوله تعالی ان جاء بعجل حنیذ الی قوله لا تخف

ابن عرس

برا و سین مهمله راسو حیوانیست که دشمن موش است بسوراخ او رود
موش را بیرون آورد و نیز دشمن نهنگ است که چه نهنگ را همیشه دهن گشاده بود
وی رود و بدرون شکمش در آید و احشای وی بخورد و بیرون آید و او را
بکشد چون بیمار شود بیضه مرغ خانگی خورد و مرض وی زایل شود نقلست
که راسوی نری موشی را پی کرده موش بر بالای درختی بر آمد راسو همچنان
متعاقب میرفت و از شاخ بشاخ میدوانید تا بر شاخ رسید چون
موش از قرار و فرار عاجز آمد خود را بسر برگی رسانید گوشه برگ بدندان

گرفته خود را از آن برگ بسر از زیر آویخت راسو ماند و خود را آواز کرده
بپای درخت آمد برگ را از بیخ قطع نموده تا موش با برگ بزیر افتاد
راسو بیاید که در بیخ درخت بود موش را بگرفت عبداللطیف بغدادی
گفته که ظن من آنست که او حیوانیست مستماد لف شاید که رنگ و موی او
بحسب بلاد و مواضع مختلف باشد از طبع اوست که آنچه از طلا و نقره
یابد مثل موش بدزدد و باشد که موش را بکشد لکن ترس موش
از گربه بیش از راسوست در مصر بسیار باشد نقلست که شخصی بچه راسو را
گرفته در قفسی محبوس ساخت مادرش بدید برفت یکدینار سرخ بیاورد
و بیرون سوراخ خود گذاشت آنمرد او را رها نکرد و تا پنج دینار بیاورد رها نکرد
اینمرتبه که در رود دینار رها نمود بیاورد و بینداخت رها نکرد پس یکدینار برداشت
ارسطاطالیس گفته که با دو باد او از دهن را بگیرد و از گوش بزاید از جمله
خواص او آنکه اکتحال بمغز سر او دفع تاریکی چشم کند اگر مغز سر او را خشک نموده
با سرکه بیاشامند از صرع نجات یابند اگر گوشت او را بر وجع مفاصل ضماد کنند
نافع آید پیه او را اگر بر دندان گذارند درد ساکن کند زهره او را اگر گرما گرم بخورند
در ساعت بکشد خونش را اگر بر خوک طلا کنند تحلیل نماید اگر خون او بخون موش
مخلوط ساخته با آب ممزوج سازند و بر خانه بپاشند خصومت در آنخانه

بدید آید اگر راسو در خانه دفن کنند همین خاصیت دهد سرگین او را اگر بر جراحت
گذارند قطع خون کند اگر بر دو کف او را بزنی بندند باز نگیرد مادام که با او باشند
تعبیر اگر عرسی او را در خواب بیند دختری بعقد در آرد غبار بعین مهمله
و با یک نقطه بچه کفتار که مادرش گرگ باشد عفریت بفا و را مهمله و یا
دو نقطه از تحت و تاء دو نقطه از فوق دیو سرکش قوی جنی که سلیمان
علیه السلام گفت من تخت بلقیس را بیارم پیش از آنکه از جای خود برخیزی
و آنحضرت تا محل ظهر بدیوان نشستی نام او کودا یا ذکوان یا صخره بود
عیر بیاء دو نقطه تحتانیه قافله و شتری که غله و طعام بار دارد
عیس بیاء دو نقطه تحتانیه و سین مهمله شتر سفیدی که بسرخی زند ادم
عجلان مرغ سیاهیست که دمش سفید فتاح نامند در فا بیاید غطریف بظاء
معجمه و راء مهمله و یاء دو نقطه تحتانیه و فاء افعی بزرگ عفر بفا و راء مهمله
خوک نر عقال بقاف شتر جوان و زکوة عامه از شتر و گاو و گوسفند
عکرشه براء مهمله و شین معجمه روباه ماده عکرمه براء مهمله کبوتر ماده
علج خر وحشی فربه قوی علهز بزاء معجمه کنه درشت علوس بتشدید
لام و سین مهمله شغال فصل سیم در عین مضمومه عصفور بصاد مهمله و فاء و راء
گنجشک و بترکی سرچه نامند انواع باشد بعضی خوش نغمه و نیکو صوت و بترکی را

نوعی از و شمرند و عصفور الجنة نامند و نوع دیگر را صوار نامند که چون بطلبی
بیاید آنچه در خانها مقام گیرد گوشت و دانه خورد و چون بر شاخ نشیند سه
انگشت پیش گذارد و یکی پس نهد سایر طیور دو انگشت پیش دارند و دو انگشت
پس نهد بر بچه خود مهربانتر از وی نیست لهذا در معموره آشیان سازد
از جوارح طیور ایمن باشد و چون شهری از مردم خالی شوند ایشان بیرون
چون معاودت کنند بیایند مشهور آنست که نر او در رفتن نیست بلکه رفتن او دویدن
باشد کثیر الجماع بود که در یکساعت صد نوبت جماع کند و لهذا کوتاه عمر
باشد حد غالب اوقات زیاده بر یکسال زنده نماند بچه او و عادت زطران
کند تا آنکه اگر بخوانی اجابت کند جاحظ گفته که بمن رسیده که از یک
فرسخ بیاید زعم ارسطو آنکه ما بین او و حمار عداوتست چه بر کار حمار
جراحتی باشد اگر بر خاری که عصفور آشیان سازد و گذرد بمالد تا عصفور
بمیرد و بسا باشد که حمار فریاد کند بچها و بیضهای وی از آشیانه بر زند
و لهذا مسمی بر سر و چشم حمار طیران نماید و او را برنجاند اکل همه انواعش
حلال و گوشتش گرم و خشک از گوشت مرغ خانگی صلب تر است بهترش
زمستانی فربه باشد زیاده کننده قوة منی است لکن مضر امزجه رطبه است اصلاحش
مصلح وی روغن بادام است موافق مزاج برانست اگر گنجشک را که در خانه

آشیان سازد بریان کرده با نمک بخورند سنگ مثانه را بشکند اگر مغز
سر او را با آب سدر و عسل مخلوط سازند بناشتا بیاشامند دفع
بواسیر کند مهرارس گفته اگر او را ذبح کرده از خون وی برارد و عدس مخلوط
سازند پس بند قرصها ساخته خشک نمایند هر وقت که بند قرص از وی بزیت مخلوط
ساخته بر احلیل مالد چندانکه خواهد مجامعت کند فایده چهار چیز قوت
جماع زیاده کند اکل عصافیر و اطریفل کبیر و فستق و جزر و چهار چیز عقل را
زیاده کند ترک زیادتی کلام و مسواک کردن و مجالست صالحین و عمل
بعلم چهار چیز قوت بدن دهد خوردن گوشت و بوییدن بوی خوش و کثرت
غسل از غیر جماع و پوشیدن کتان چهار چیز بدن را ضعیف کند بسیار
غم خوردن و بناشتا آب آشامیدن و چیزهای ترش بسیار خوردن و جماع
بسیار عادت کردن ضعف بدن و تاریکی چشم آورد و لذت جماع کم
شود و زود پیر گردد و حرقة البول بهم رساند هر که در بول خود آب دهن
اندازد و بر و عادت نماید از درد پشت ایمن گردد **تعبیر** دیدن گنجشک
در خواب دلیل مرد صاحب لهو و حکایات که مردم از وی خنده کنند
اگر او را ذبح کند هر گاه پسرش بیمار باشد فوت شود و نیز دیدن گنجشک
در خواب دلیل مرد کثیر المال محیل در امور کامل در ریاست و سیاست باشد

که دلیل

که دلیل زن جمیله مشفقه بود و استماع اصوات عصافیر را نیز با ولاد تعبیر
نمایند بدانکه از رؤیای معتبره آنست که شخصی نزد امام جعفر صادق
علیه السلم آمد و گفت که در خواب دیدم که عصفوری در دست دارم
آنحضرت فرمودند که ده دینار بدست تو خواهد آمدن آنمرد رفت و بعد
از چند روز بیامد گفت یا حضرت نه دینار بدست من آمد آنحضرت فرمود
که خواب خود را مرتبه دیگر نقل کن آنشخص گفت دیدم که عصفوری در دست دارم
و میگردانم دم او را ندیدم راقم حروف گوید و الله اعلم که مراد
امام علیه السلام آنکه چون پای را اول آنمرد مطلق ذکر نمود و مطلق منصرف
بفرد کامل شود در کلام مجید عددی که موصوف بکاملیه ده است
لقوله تعالی تلک عشرة کاملة و چون ثانیا گفت دم نداشت چیزی از عدد مذکور
کم شود یا آنکه گفت در دست میگردانم و عدد اصابع بدین ده است وجه
اول اولیت و نیز از رؤیا آنکه مردی نزد ابن سیرین آمده گفت که
در کنار خود عصافیر بسیار دیدم که بالهای آنها را میکندم پرسید
که تو معلم اطفالی گفت آری ابن سیرین گفت بترس از فرزندان مسلمانان
شخصی دیگر گفت دیدم که عصفوری در دست دارم و خواهم که ذبحش کنم
مرا گفت لا احل لک تش حرفت **عقاب** بتازی فاله سیاه ترکان قراقوش

غرابان کاسر نیز گویند یعنی شکننده طیور در کتاب کامل آورده که کرکس رئیس
طیور و عقاب سید ایشانست حدید البصر میباشد در مثل گویند فلان
ابصر من عقاب یعنی فلانکس تیزچشم‌تر از عقابست و عنقا مغرب‌تر نامند جهة آنکه
از اماکن بعیده آید اما او عنقا که سابقا مذکور شد نیست بلکه نوعی از زمج
گویند در زاکدنست و بعضی او سیاه و بعضی خوخیه یعنی برنگ شفتالو و بعضی سقع
یعنی سیاهی که بسرخی زند و بعضی اشرخ جمعی از و در کوهها ماوا گیرند و بعضی در صحرا
و بیابان و بعضی حوالی شهرها نزد او بسیار لطیف الجرم باشد چنانچه هیچ
مرغی بلطافت وی نبود غالب سه بیضه بیش ننهد و سی روز حضانت
کند تا بچه بیرون آید یکی را بیندازد چه پرورش و طعمه دادن سه بچه
براو گران باشد و بسیار کم صبر بود و آن بچه که انداخته مرغی که او را
کاسر العظام نامند در کنف خود گیرد و او را بپرورد و از عادت او
آنست که هر بچه عاجز ضایع را او نان دهد و چون اراده صید خرگوش
نماید اولا صید کوچک نماید اگر پس بصید بزرگتر حرارت و یبوست
او از همه طیور جوارح زیاده است لکن سبکبال و سریع الطیرانست
غذای صبح در عراق و عشا در یمن خورد پرش در زمستان پوستین
وی و در تابستان فراش وی باشد چون پیر و نابینا شود و از طران

عاجز

عاجز آید بچهایش بردارند از مکانی بمکانی نقل کنند تا بر سر کوهی که در زمین
هند باشد برند و در آنجا چشمه صافی باشد بشویند و در شعاع آفتاب
گذارند تا پر وی بریزد بیرون آرد و تاریکی چشمش برود پس بار دیگر
در آن چشمه فرو برند تا قوت و جوانی وی عود کند و هر گاه درد جگر بهم رساند
مار خورد و جگر بسر او را همه اعضا و مرغ خورد و جگر و دل او را همه جنس وی
ماده باشد نر او از جنس دیگر باشد بعضی گویند روباه با او جماع کند
در عجائب المخلوقات آورده که حجر العقاب سنگیست که در آشیانه وی یافت شود بحجم یک
خرمای هندی هر گاه حرکت دهی او از سنگ دیگر آواز آید اگر بشکنند چیزی
در وی نیابند او را از زمین هند آورد و هر گاه کسی قصد آشیانه وی
کند آن سنگ بجانب وی اندازد چه داند که بقصد آن سنگ آمده جهة خاصیتش
اگر سنگ او را بر زن عسیر الولاده بندند بسرعت بار نهند و اگر کسی بر زبان
گیرد در مقاوله بر خصم غالب آید و حاجتش روا گردد و شبیه این نقل
در باب نون در ذکر نسر بیاید انشاء الله تعالی اکل عقاب حرام جهة
آنکه صاحب مخلبست مرگ بوی او بشنود بیهوش گردد پر او را اگر در خانه
بخور کنند حیات و عقارب بمیرند اکتحال زهره او دفع تیرگی و نزول
آب از چشم کند تعبیر دیدن او در خواب دلیل فتح و ظفر بر اعدا است

اگر در جنگ باشد جای او دلیل عقاب دشمن بود چنانچه پیغمبر خدای عقاب
در خواب دید بر اعدا غالب آمد اگر بیند که مالک عقاب یا کرکس شده
حکم بر و میکند بعزت و سلطنت رسد و بر دشمن غالب آید عمرش دراز
گردد اگر آن شخص از ارباب بود از خلق عزلت گیرد با نهایت معیشت کند اگر
پادشاه بود با دشمن صلح نماید و از اموال و اسلحهٔ ایشان انتفاع
یابد مقدسی گفته اگر بیند که او را بچنگال زد نقصان در مال او بهم رسد
و اگر او را بر بام یا خانهٔ خود بیند ملک الموتست اگر بیند که عقاب سوار شده
اگر فقیر باشد مال یابد اگر غنی یا از اشراف ناس باشد بمیرد جهت آنکه
در زمان سابق صورت مردهٔ اغنیا را بشکل عقاب میساختند اگر
بیند که عقاب زاییده فرزندش بخدمت پادشاه رسد **عقعق** بدو عین و دو
قاف بر وزن ثعلب عکه و قجله و ترکی سقسقان نامند بقدر کبوتر سیاه
و سفید و دراز دم است در جای سایه و زیر سقف آشیان نکند بلکه در
مواضع که رو بمشرق باشد خانه سازد و از طبع او زنا و خیانت است
و موصوفست بدزدی چون بیضه نهد ببرگ چنار پوشد تا خفاش قصد
نسازد و از طبع او ربودن و گریختن چون بچهای خود را از طعمه مانع آید و لهذا او را
عقعق نامند اکلش باصح حرام او را خوش خبر نامند چون آواز وی

شنوند بفال نیکو گیرند گویند که از مسافر خبر آید اگر مغز سر او را در پنبه
گذارند و بر جایی که پیکان و خار فرو رفته باشد بمالند بسهولت
بیرون آید گوشت وی گرم و خشک **عقیر** دیدن او در خواب دلیل مرد
بی دیانت بیوفا و نیز دلیل رسیدن خبر از غایب باشد **عنزفان** بنون
و زاء معجمه و فا خروس در دیگ گذشت **عثه** بتشدید ثاء سه نقطه جانوریست
که پوست و پشم خورد و بعضی گویند سوسه است در سین گذشت گوشتش
حرام **عثمن** بثاء سه نقطه و ضم میم بچه حبارا **عثمان** بچه مار **عجروف** بجیم
و راء مهمله و فا جانوریست که دست و پای دراز دارد و بعضی گویند
مورچه دراز پاست **عرفوط** براء مهمله و فا و طاء مهمله جانوریست
سفید شبیه بانگشت زنان **عشراء** بشین معجمه و راء مهمله شتری که ده ماه
از آبستنی او گذشته باشد **عضل** بضاد معجمه ملخ **عرقیط** براء مهمله و یاء
دو نقطه تحتانیه و قاف و طاء مهمله جانوریست **عفر** بفا و راء مهمله بچه
گوسی **عقربان** بقاف و راء مهمله و باء یکنقطه جانوریست دراز و زرد دست و
پای بسیار دارد و داخل گوش شود و جعل مانند و ترکان قرقخ ایاق
گویند **عکاش** بتشدید کاف و شین معجمه عنکبوت نر **علام** بتشدید لام باشق
علعل بضم دو عین مهمله چکاوک نر **عمیثل** بیاء دو نقطه تحتانیه و ثاء سه نقطه شیر

غنظب بنون و ظاء معجمه ملخ نر و غنظبا نیز آمده عمروس براء و سین مهملتین بره
عوس بسین قوچ عوسه جانوریست که در آب شنا میکند گویا کمین ساهیست
ام عرایف براء مهمله جانوریست بهیئت بزغک سبز رنگ دراز دم که چهار
بال دارد هرگاه آدمی ببیند بر دم خود استد و بالها متفرق سازد و تیز تیز
او را ناشره گویند باب بیست و دوم در غین معجمه مشتمل بر سه فصل فصل اول در غین
مفتوحه غزال آهو بره که تازه شاخ بر آورده باشد اگر مغز سر او را
با روغن موش مخلوط ساخته بجوشانند پس دارند و آن تازه بر ورم نهند
و بگیرد عماز و سیاه شامند سرفه را نافع بود و اگر زهره او را بقطران و نمک
مخلوط ساخته صاحب سعالی که از سینه او خون جگر آید قدری از وی با آب
گرم بیاشامد بعون الله تعالی شفا یابد پیه او را اگر آدمی بر ذکر خود بمالد
با هر زنی که مجامعت کند غیر وی کسی را دوست ندارد گوشت او گرم و خشک
علاج فالج و قولنج و اصلح لحوم صید است غنم بنون گوسفند و ترکی قوین
اکلش حلال و ذبحش مباح شخصی را چون تعریف کنند گویند گوسفند است
و چون مذمت کنند گویند بز است خواص او در شاة گذشت اما تعبیر دیدن او
در خواب دلیل رعیت و غنیمت و زن و فرزند و املاک و زراعت و گوسفندان
لشم دار زنان کریمه نجیبه دیدن او را بر زن صالحه بی خیر صاحب عفت

ایستادن

۱۴۷

ایستادن گوسفندان در مکانی دلیل جمعیت مردم است در آن مکان بجهة
مشاوره در امری از امور اگر گوسفندان استقبال او کنند بر دشمن
ظفر یابد و اگر در عقب ایشان راه رود دلیل تنگی معیشت باشد
دنبه او دلیل مال اگر ببیند که موی او قطع میکند احتیاط باید از بیرون
آمدن از خانه تا سه روز جهة آنکه تا سه روز موی ظاهر شود حاجات بگیرند
هر که رمه گوسفندی در خواب ببیند همیشه خوشحال باشد اگر یک گوسفند ببیند
یکسال خوشحال گردد و اگر گوسفندی ذبح کند دختر با بکارت برد لقوله
تعالی ولی نعجة واحده فایده در عجایب المخلوقات آورده که موسی
بن عمران علیه السلام روزی گذارش بر سر چشمه ای افتاد که در دامن
کوهی بود و از آن چشمه وضو ساخت بر کوه بر آمد تا نماز کند که سواری
از برابر وی آمد و بر سر چشمه فرو آمد آب بخورد و کیسه زری با وی بود
در آن موضع فراموش کرد و پس شبانی بیامد تا گوسفند از آب دهد کیسه زر
برداشت و برفت و بعد از وی مرد پیری فقیری که هیمه در پشت داشت بر زمین
گذاشت و به پشت بخوابید مرد سوار بطلب زر برگشت هر چند کیسه زر
نیافت از آن مرد طلب کرد گفت ندیدم چندانکه آزار و بیداد و قسم
میخورد که ندیدم تا عاقبت وی را بکشت حضرت موسی گفت خداوندا تو عادلی

در این امور چه فهم حکم کنی حق تعالی وحی فرستاد که یا موسی این هر دو
سوار را کشته بود و پدر شبان نقد را آنچه در کیسه بود از آن سوار طلب بود
تقاص و قصاص بر وجه عدل میان هر سه جاری شد غوّاص بتشدید واو وصاد
مهمله مرغیست که او را غواص نامند یعنی فرو رونده در آب بقوت و شدت
معکوس فرو رود و مکث کند تا آنکه ماهی گیرد و بالا آید این نوع مرغ
در زمین بصره بسیار باشد شخصی نقل کرده که دیدم که مرغ غواص بآب
فرو رفت ماهی برآورد کلاغی آمده ماهی را از وی برود و مرغ ثانیا فرو
رفت ماهی آورد باز کلاغ بیامد و برد و مرتبه سیم فرو رفت و ماهی
برآورد کلاغ آمده تا برد دوید و پای کلاغ بگرفت و در آب آمد تا غرق شد
شد و برد پس ماهی را برداشت و برفت از جمله خواص او آنکه اگر خون
و استخوان او خشک نموده با موی آدمی بسایند و بر سر زنان بمالند صحت بخشد.
و نیز او را قوالی گویند در قاف باید غاق و غاقه بقاف نوع از مرغ آبی
غذاف بتشدید ذال معجمه و فا کلاغ درشت و بزرگ و بعضی گویند کلاغ کوچک
خاکستری با بوم مقاتله کند و بیضه وی رباید صاحب عجائب المخلوقات آورده
اگر روغن او را با روغن گل مخلوط ساخته شخصی بر روی خود مالد نزد حاکم
یا پادشاهی رود حاجتش برآید غَذی بدال مهمله برّه گوسفند غضب و غضوب

بضاد

١٢٨

بضاد معجمه گاو وحشی غماسه بسین مهمله مرغیست که در آب فرو رود و [illegible]
که گذشت غظاره بظاء معجمه سنگ خاره غضف بضاد معجمه و فا سنگ خاره چونی
یعنی فراخ شکم غضیف بدو ضاد معجمه منهما یاء دو نقطه بچه گاو وحشی غطلس
بطاء مهمله و تشدید لام و سین مهمله گرگ غطاط بدو طاء مهمله نوعی از مرغ
سنگخواره که شکمش خاکستری رنگست بالهایش سیاه و دراز پای و دراز
گردن غنافر بنون و فا و راء مهمله کفتار بسیار موی غوغا ملخ را
گویند وقتی که سرخ شود ریشش ظاهر گردد و نیز جانوری که شبیه پشه است
که بگزد و آزار رساند غیذاف بیاء دو نقطه تحتانیه و طاء مهمله ماده گاو وحشی
غیهب بیاء دو نقطه تحتانیه و با یکنقطه شترمرغ نر غیلم بیاء دو نقطه
سنگ پشت فصل دوم در غین مکسوره غرغر بدو غین معجمه و دو راء مهمله گیاه
صحرای اکلش حلالست غرناق براء مهمله و نون و قاف مرغیست غفر
بفا و راء مهمله بچه گاو وحشی فصل سیم در غین مضمومه غراب براء مهمله
کلاغ و ترکان قارغه و قرقون نامند غراب اللیل یکنوع غراب است که اخلاق
او شبیه است باخلاق بوم او را غراب الترک گویند ارسطاطالیس گوید
که غراب چهار جنس است یکی بسیار سیاه و دیگری ابلق که غراب البین
خوانند و دیگری که سفیدی زند لطیف الجرم بود و دانه خورد و چهارم

سیاه طاوسی پرش براق بود و پاهایش سرخ چون مرجان مشهور نیز از همه
انواع او در وقت جماع خود را مستور و پوشیده سازد الا این نوع
که مواجه مردم با ماده جماع کند و از قلت وفایی که دارد دیگر نزد وی نیاید
ماده وی چهار یا پنج بیضه نهد بچه‌اش چون از بیضه برآید قبیح المنظر
برآید بدنش کوچک و سر و منقار بزرگ متفاوت الاعضا است چون پدر
و مادرش او را بدین هیات مشاهده کنند از نزد خود برانند حق سبحانه و تعالی
روزی او را از مگس و پشه کرده که در آشیانه او بهم رسند تا آنکه بزرگ شود
و پر برآرد پس نیکو شکل گردد و نزد وی آیند و طعمه آرد و مادر محافظت نماید
از طمع کلاغ آنکه صید نکند بلکه اگر جیفه یابد بخورد و الا از جوع بمیرد
یا بطریق مرغان ضعیف در آب رود و غرق شود چون آدمی خواهد که بچه او را
بگیرد نر و ماده با پاهای خود سنگ بردارند و متعاقب در هوا اندازند
تا دفع کنند او را از بچه در ترکیب و مزاج بدترین خلق است و حضرت نوح
غراب ابقع که غراب البین خوانند بجهة تحقیق آب فرستاد که ببیند که آب کم شده باشد
جیفه دیده باکل او مشغول گشت و خبر نیاورد آنحضرت مباینت جنتیا
نمود و لهذا او را شوم دانند جاحظ گفته که غراب البین دو نوعست یکی
کوچک مشهور بلوم و ضعف و یکنوع دیگر آنست که در دور مر قافله فرود

آید و چون ایشان کوچ کنند در مقام ایشان بنشیند در صفت غراب البین
که او غراب سیاهیست که بطریق اهل مصیبت نوحه حزین نماید و میان زنان
فریاد کند و اگر جمعی را ببیند بترساند و خبر تفرقه ایشان دهد و اگر مکان
معموری را بدمرده خراب دهد تجربه رسیده که چون کلاغ دو نوبت فریاد
کند دلیل شر باشد و اگر سه نوبت فریاد کند دلیل خیر بود و چون صافی
العین و تیز نظر است اعور نامند بر عکس نهند نام زنگی کافور و نیز ارسطاطالیس
آورده که غراب البین آنست که چشمش سیاه و منقار و دو پای او زرد
ماکلش جمیع انواع نبات و لحوم است بعضی گویند که حکمة در آنکه حق سبحانه
و تعالی نزد قابیل در قتل هابیل غراب فرستاد نه غیر او از حیوانات جهة
آنکه قتل هابین بنی آدم معهود نبود و مستغرب نمود پس از جهت این امر غریب
غراب فرستاد صاحب عجایب المخلوقات آورده که در بحر اسود از ناحیه اندلس
کلیسا ایست از سنگ کوه هست و بر رو قبه بزرگیست و بر قبه غرابیست که هیچ
وقت از آن مکان بجای نرود و در مقابل قبه مسجدیست که مردم بزیارت
او آیند و گویند که دعا در او مستجابست بر قسیسین که علما نصارا اند
که در آن کلیسا باشند شرط نموده‌اند که هر مسلمانی که بزیارت آن مسجد آید
ضیافت کنند پس چون کسی بزیارت آید غراب بر سر قبه آید و سر خود را

داخل روزنه قبه کنند و اگر یک کس آمده یکبار رفتار کند اگر دو کس باشد
دو بار و علی هذا القیاس بعد از اصوات وی رهبانان طعام تجهیز [illegible]
آورند و این کتاب یا کنیه الغراب اشتهار دارد بدانکه جمیع انواع او
حرامست مگر غراب الزرع که اورا بعضی حلال میدانند از جمله خواص او آنکه
از زیر زمین بقدر منقار خود مینید و بسیار صبح زود برخیزد اگر منقار او
برآدمی آویزند از شر چشم بد محفوظ ماند اکتحال جگر او پرده چشم ببرد
اگر کسی عادت شرب نبید کرده باشد ترکش ممکن نبود نبید با خون کلاغ [illegible]
دیگر هرگز نخواهد اگر بیضه او را در نوره داخل کنند و طلا کنند نفع عظیم
بخشد اگر خون او را خشک نموده بر بواسیر طلا نمایند نفع آید اگر دل و سر او را
بر نبید اندازند و به آدمی بنوشانند شارب او محب ساقی گردد اگر
غراب را بریان کرده گوشت وی خورند نافع قولنج بود و زهره او را بر مسحور
طلا کنند سحر وی زایل شود در سرکه کلاغ سیاه را با ریشش در سرکه فرو برده
بر موی مالند سیاه کند سرگین او را بر صاحب سعال آویزند نفع دهد
سرگین کلاغ ابلق که آنرا یهودی گویند اگر بر خوک مالند نافع آید اگر در رکوی
بندند و بر کودک نابالغ آویزند او را از سرفه مزمن نگهدارد و اگر سرفه
دارد قطع سرفه کند تعبیر دیدن او در خواب دلیل مردم فریبنده و آفت

برحظ

برحظ نفس خود و گاه بود که دلیل مرد حریص بود بر معاش یا دلیل قرین
یا دلیل کسی که قتل مردم حلال داند یا دلیل دفن موتی بود لقوله تعالی
فبعث الله غرابا یبحث فی الارض لیریه کیف یواری سوءة اخیه
و باشد که دیدن غراب دلیل غربت از وطن یا طول سفر یا خبر بد بود غراب
الزرع دلیل ولد الزنا است یا مردی که مزوج باشد بخیر و شر و غراب ابلق
دلیل مرد معجب بنفس خود و بسیار خلافست اگر بیند که غراب صید کرد
مال حرامی بدست او آید چه دیدن هر مرغ یا پر و عضو او دلیل مالست
اگر غراب بر زراعت یا درخت بیند شومیست اگر در خانه بیند مرد فاسقی
که با زن او خیانت نماید اگر بیند که غراب با وی حرف زند او را فرزند
حبشی شود یا غمگین گردد اگر بیند که گوشت غراب میخورد از قبل دزدان
مال یابد اگر غرابی بر در پادشاه بیند خیانتی کند که پشیمان شود لقوله تعالی
فاصبح من النادمین اگر بیند که غراب وی را خراش کند در صحرا هلاک
شود یا او را المی و دردی رسد اگر در خواب بیند که غراب بکسی بخشد
او را مسروقی دست دهد ارطامیدوس گفته که غراب ابلق دلیل طول
حیات و بقا و مساعدت و از رؤیای معتبره آنست که مردی در خواب دید
که غرابی بر کعبه افتاد در ابن سیرین نقل کرد گفت مرد فاسق زن شریفه بخواهد

بخواند گویند حجاج دختر عبد الله بن جعفر بن ابی طالب بخواست عنق را
مهمله و نون و یا دو نقطه و قاف جوهری و زمخشری گفته اند که مرغیست سفید
دراز گردنست در نهایه آورده که مرغابی نر ایست و بعضی گویند کلنگ است
و بعضی دیگر گفته اند که مرغ نسناس هست صاحب مدارک و عجایب المخلوقات
آورده که از طیور قواطع است چون دریابد که زمان متغیر و حوادث
و آشوب بهم رسیده ببلاد هند رود و چون عزم رفتن کند از خس خود
قایدی و چارسی فرا گیرد پس چون پرواز کند در هوا مرتفع شود
از آفات سباع ماند چون اراده خواب کند سر زیر بال خود کشد تا چشم
و سر و دماغ وی از حوادث محفوظ ماند و بر دو پای ایستاده خواب کند
خوابش سبک شود و قایدش نخواهد و سر زیر بال نگذارد بلکه بدام براطراف
نظر کند چون کسی بیند فریاد کند عفر بچه بز کوهی باب بیستم در فا مشتمل بر
فصل فصل اول در فاء مفتوحه فاخته بخاء معجمه و تاء دو نقطه کبوتر
نباتر کی آلا باخته حیات از صوت او گریزند نقل کنند که در مصر
ماری بسیاری بهم رسید نزد بعض حکما شکایت کردند امر کرد که فاخته
بسیار بدانجا بردند بالکلیه حیات برطرف شدند و بحسن صوت و فصاحت
موصوفست و از طبع اوست که بمردم انس گیرد و در خانها معیشت کند

عرب گویند که صوت فاخته اینست که هذا اوان الرطب یعنی این زمان رطب
اینست و در وقتی میگوید که هنوز درخت شکوفه نکرده و لهذا او را
بکذب نسبت نمایند و در امثال خود گویند فلان اکذب من فاخته یعنی فلان
دروغ گوی تر از فاخته است غزالی در کتاب صبر و شکر از کتاب احیا
آورده که فاخته زوجه خود را طلبید او منع نفس خود کرد گفت که چه چیز
ترا از مواصلت منع کرد اگر خواهی قبه سلیمان بخته آرزوی تو بر هم
زنم باد این سخن بگوش سلیمان علیه السلام رسانید و آنحضرت او را
طلبید از وی پرسید که چه چیز ترا باعث شد که این سخن گفتی گفت یا نبی الله
من عاشقم عاشق را ملامت نکنند و کلام عشاق چنین شود چه مرد وصال
او طلبم و او ترک من کند پس محتملست که وصف او بکذب که هذا
اوان الرطب محمول باشد بر ترغیب مطلوب تا از جمله خواص او آنکه
اگر خون او با خون حمار آمیخته در برص طلا کنند تغییر رنگ او کند سرگین او را
اگر بر کودک مصروع آویزند شفا دهد اگر قطره از خون او در چشم چکانند
اوجاع مزمنه را و جراحات و غیرها ببرد تعبیر دیدن او در خواب
دلیل عزت و جاه و ظهور نعم است و باشد که دلیل اهل عبادت و قرات
و تسبیح و تهلیل باشد لقوله تعالی و ان من شیء الا یسبح بحمده و باشد

که دلیل اهل طرب و لهو و غنا و رقص و عشاق بود و بعضی گویند دلیل
فرزند کاذب؛ دلیل زن کاذبه است ارطامیدورس گفته که فاخته
در خواب دلیل زوجهٔ با مروت است **الفار و الفارة** موش و ترکی سیچان با انواع
بود زبارب موش گرز خلد موش کور یربوع موش دشتی فاره موش
خانه که آنرا فویسقه نامند جهة آنکه ریسمانهای کشتی نوح علیه السلام را
پاره کرد ابن عباس گوید شبی حضرت مقدس نبوی بر بالای حصیری خوابیده
بود موشی فتیلهٔ چراغ بکشید و بر حصیر انداخت و مقداری درمی
بسوخت آنحضرت بیدار شد چون بران مطلع شد آنموش را بکشت و قتل
موش حلال گردانید بدینجهة او را فویسقه یعنی فاسق نامند و فرمود
که هرگاه بخوابید چراغ خاموش کنید که سلطان او را برین عمل باز دارد
تا خانه بسوزاند بدانکه او را حاسهٔ سمع و بصر در کمال قوتست و هیچ حیوانی
مفسدتر و مضرتر از وی نیست و کثیر الحیل است ازجمله حیلهای وی
آنکه اگر شیشهٔ سرتنگ پر روغن باشد دم خود در او فرو برد و روغن بیرون آورد
و بلکد تا تمام کند ما بین او و گربه عداوت فطریست اکل جمیع انواع او
حرام اکل نیم خوردهٔ او نسیان آرد و همچنین سبب ترش خوردن
عسل قوت حافظه دهد در کتاب عین الخواص آورده که اگر موش در خرقهٔ کتان

پیچیده بر صاحب صداع آویزند ساکن شود اگرچه صداع او بسیار باشد
و از صرع نفع بخشد و اگر چشم او را کسی در کلاه بندد در راه رفتن بروی
آسان شود هرچند بسیار راه رود ماند نشود اگر خانه بسرگین کبوتر
مخلوط ساخته موشها هرجانوری که بخورد بمیرد اگر بر در سوراخ
موش برگ دفلی گذارند همه را بکشد اگر موشی را دم ببرند و در میان خانه
دفن کنند هیچ موش مرتکب آنخانه نشود مادام که آن موش در آن
خانه مدفون باشد اگر نزد سوراخ موشان بیادام و زیره و نطرون
بخور کنند در ساعت همه بمیرند اگر بناخن چپا سر تیسا بخور کنند
موشان گریزان شوند اگر چشم او را بر صاحب تب ربع بندند زایل
شود اگر دم موش را در پوست حمار گذاشته در خرقهٔ حریری پیچند
از دست چپ آویزند حامل او را نزد ملوک و غیره حاجت روان
گردد بول او کتابت از پوست آهو بردارد طریق اخذ او آنکه در تغه
موش گذارند و در زیر آهن ظرفی نهند و گربه نزد او پنهان کنند
چون گربه را ببیند از ترس او بشاشد بجهة دفع موش بر چهار تخته
نویسند باد بنقیاد مکونوا **اما سم الفار** خاکیست که از خراسان از
معادن نقره آرند دو نوعست سفید و زرد اگر او را در خمیر داخل کرده

درخانه ریزند چون موش از وی بخورد بمیرد و هر موشی که بوی آن موش
بشنود بمیرد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل زن فاسقه است یا زن یهودیه
ملعونه یا مرد یهود یا دزد دلفت‌زن و لبیا باشد که دلیل رزق بود و کسی
در خواب در خانه موش بسیار بیند روزی او بسیار گردد و اگر بیند که
موش در خانه او بازی میکند آن سال خیرها از زنان گردد و اما موش
سیاه دلیل شب و سفید دلیل روز و موش سیاه و سفید دلیل روز و شب
هر که بیند عمرش دراز گردد و اگر او را بیند در جایه که قطع جامه او کند
اجلش نزدیک بود و اگر بیند که موش نقب میکند از دزد دلفت‌زن احتیاط
نماید **فراشه** برا مهمله و شین معجمه پروانه خود را بر چراغ زند و بسوزاند
چه از جهة ضعف بصری که دارد طلب روشنی کند تا بیرون رود و چون
روشنی چراغ بیند گمان برد که در خانه تاریکی واقع شده و روشنی چراغ را
گمان روزنه آن خانه کند پس خود را نزد شعله چراغ رساند و بر شعله
زند بخیال آنکه از آن روزنه بیرون رود و چون بگذرد که بکر بر روزنه نزد
بار دیگر بکرر خود را بر چراغ زند تا آنکه خود را بسوزد و غزالی آورده
که نشاید که بجهة ضعف عقل و شده جهلش چنین کند **تعبیر** دیدنش در خواب
دلیل دشمن خوار و نزرگ سخن اگر اهل فلاحت بیند دلیل بطالت کار او بود

درنس

فرنس برا و سین مهملتین است و ترکان آت نامند جوهری گفته که او را
سپر زنبود ظاهرش آنکه این مثل است بجهة سرعت حرکت او چنانچه
گویند شتر را زهره نیست یعنی جساره نیست جاحظ گفته که ماده آن گاهی
حیض بیند لکن اندکی نر او بعد از اتمام چهار سال بر ماده جهد و تا
که نود سال عمر کند و مثل بنی آدم خواب بیند چون آب صاف بیند
آب تیره نیاشامد نفیه علف غیر خود نخورد موصوف بحدت بصر بود
اثر قدم گرگ بیند بترسد و پیش نرود ابوالفرج جوزی گفته هر که سوره
ممتحنه را نوشته و بشوید آب او را و بخورد صحت یابد و نیز اگر این
شکل بر پوستی نوشته که هفته بجانب او بزند از سپرز ایمن گردد و این
بغایت مجربست صورتش این بود **لح ح هم ما ل طما لمحد الی**
را د ☒ صالح صح وصح لد صالح د و ما بع ین الی
سصر و مه و نیز از آنچه بجهة سپرز مجربست بنویسد بر بازوی او بندد
صح صح صح صح ح ح ۱۱ خ خ نوع دیگر که بجهة سپرز مجربست
 و نیز بجهة سپرز مجربست که روز شنبه قبل از طلوع آفتاب بنویسد
بر شته ابریشم جانب راست خود او بندد **ح ح م م صبر یا اص اح اح اح ما العالی الاید** انگشت
مکروه از جمله خواص آنکه اگر دندان اسب عربی بر کودک آویزند ممشقت دندان

برارد واگر بر سر کسی که در خواب خرخر شنه زند گذارند ترک آن کند خوردن
گوشت او بادها از بدن براند اگر عرق او را بر زبار روغن بغل کودک نهند
موی بر نیارد و عرق او سم قاتل سباعست اگر بر تازیانه که بر عرق او
بر مار زنند در حال بمیرد اگر موی از دم او فرا گیرند و بر در خانه کشند
پشه داخل آنخانه نشود مادام که بر او کشیده باشد اگر زن خون او را
ابجی با شیاف مدهر گرد آبستن نشود خاکستر سم اسب اگر بزیت مخلوط ساخته
بر خوکک الشقاقا بدو اگر زنی ندانسته شیر اسب خورد و بفاصله شوهر
با او مباشرت کند بار گیرد واگر با عسل خورد از مجامعت لذت عظیم یابد
هرگاه بصل الفار که پیاز عنصلست سائیده بر دندان اسب کاه گیر مالند نرم
و خوش علف گردد و صعوبت و کاهگیری وی زایل شود و اگر سرگین او را
خشک نموده بر جراحات پاشند خون را قطع کند اگر با و اکتحال کنند بیاض
چشم را زایل کند اگر با و دود کنند فرزند از شکم بیندازد **فصل**
در رنگ نمودن اسب صاحب عین الخواص آورده هرگاه آب بسیار گرم
نموده چنانچه هرگاه بر اسب بریزند موی دیگر برارد مخالف رنگ موی
اول و نیز اگر مردارسنگ و بوره و مازو و زاج اسپاکه و ظرخوری بالسویه
اجزا را کوبند و باب گرم خمیر نمایند و بر اسب مالند و با خرقه بخیند و بعد از

یکشبانه

١٤٢

یکشبانه روز نشویند سیاه شود واگر بر بعضی موی نیش بمالند و بعض نمالند
ابلق شود واگر خواهند اسب سیاه را ابرش کنند اشنان با برگ دفلی
بجوشانند آبش صاف نموده و مغز گردو بجوشانند بعد از آنکه اسب را چند مرتبه
پاک بشویند بر او بمالند و یکشبانه روز بگذارند سیاه ابرش شود و اگر
خواهند که اسب اشهب را سیاه کنند پوست گردکان تازه با مورد و براده آهن
بجوشانند بعد از آنکه پاک بشویند بمالند و یکشبانه روز بگذارند سیاه شوند
سیاهی او تا ششماه باقی ماند **عوذه** از کتاب انیس العابدین بجهة محافظت
اسب از شر جمیع هوام و سباع و دزد نوشته بر گردن اسب آویزند
دعا
منقول از امام ناطق جعفر بن محمد الصادق علیه السلم بسم الله الرحمن الرحیم
اعیذ من علق علیه کتابی هذا من الخیل والدواب کمیتها و
شقرها وبلقها ودهمها واغرها واخوانها وسمندها وذودها
واعیانها ومحجلها واصفرها وما اختلف من الوانها
واعوذ وامنع واحرز واعقد واحبس من علق علیه کتابی
هذا من جمیع الخیل والبهایم والحیوان من الکلام والقدم
ومضع اللجام ومرض الاسنان والادسان والعثرة والنطرة
والسکر والحصاة والتعدلیة ووجع الکبد والرئة والطحال

والانتشار والعشار والنظرة والكوة والغدة والحكمة والجرب
والخلد والقصر والحمرة والهدة في الظهر والزوايد والنفاخ و
العلاق والذباب والزنابير والارتعاش والارتهاش والظلم
والمغل والورم والجدري والطبوع ومن الجج والرمح والفالج
والقولنج والخداج وقيام العين والدمعة عند الجري ومن القسر
والتحجيل ومن معط شعر الناصية ومن الناصبة ومن الامتناع
ومن العلف ومن الرهص من الريش والدبر ومن قطع الاساد
ومن النبلة والنملة ومن الامتناع ومن الابنة والعلف والسرج
واللجام حفظت جميع ما علق عليه كتابي هذا بالله العظيم من كل
سبع وضبع واسد واسود ومن السارق والطارق الا طارقا
يطرق بخير ومن يكلوكم بالليل والنهار من الرحمن بل هم عن ذكر
ربهم معرضون بل هو الله الواحد القهار تحصنت بذي العزة
والجبروت وتوكلت على الحي الذي لا يموت نور النور ومقدر النور
الانوار ذلك الله الملك القهار وهو السميع العليم **تعبیر** دیدن اسب
در خواب بلیست که حامله فرزند نرینه آرد و نیز دلیل شرکت و تجارت بود
اگر بیند که اسب در دست بمرد موت یکی از جماعت بود که باست بنوت

دیدن اسب ابلق دلیل کار مشهور و اسب سیاه دلیل مال و زرد دلیل
مرض کسی که بر و سوار شده و اشقر دلیل خون و اشهب دلیل صاحب
و کمیت دلیل قوة اگر بیند که اسبی سوار شده و دوانید تا در آب غرق
شد دلیل خوف و موت بود اگر بیند که موی دم اسب بسیار شد مال
و فرزندش بسیار شود اگر پادشاه بود لشکرش بسیار شود اگر
بیند که دم اسب برید فرزندش نماند اگر باشد بمیرد اگر پادشاه بود
لشکرش برطرف شود **فرس البحر** حیوانیست که در نیل مصر بهم رسد پیشانی
او بطریق پیشانی اسب مرد و پای او مثل پای گاو و سم شکافته منخرش
پهن و دمش کوتاه مثل دم خوک صورتش شبیه بصورت اسب الا آنکه
روی او پهن تر است پوستش بسیار درشت بود گاه از آب بیرون آید
و چرا کند و گاه باشد که آدمی و غیر او را بکشد اکلش مکروه بلکه چون فلس ندارد
و از بحر بیرون آمده حرام از جمله خواصش آنکه اگر پوست او را سوخته
با آرد کرسنه مخلوط ساخته بر داء السرطان تا سه روز متوالی بمالند شفا
[illegible]
یابد اگر تا سی روز زهره او را در آب گذارند پس بسایند و با عسل آتش ندیده
مخلوط سازند و بسایند و چهار ده روز با واکتحال نمایند آب سیاهی که
در چشم باشد زایل کند دندان او انفع است بجهة درد شکم اگر کسی از درد

شکم مشرف بر موت شده باشد نجات یابد چون بجو او بزنند اگر از تخمه بهم رسیده
اگر پوست او را در میان دهی دفن کنند هیچ آفتی بدان ده نرسد اگر سوخته
پوست او بر ورم گذارند در دو ابرد و ساکن کند تعبیر دیدن او
در خواب دلیل کذب و کار نا تمام فصل دیدن دریا در خواب که از و
عبور کنند دلیل محبوسی بود در مکانی که دیگر خلاص نشود و نیز دریا را به مرد
عالم و کریم تعبیر کنند اگر بیند که از آب دریا بخورد پادشاهی بدو مال دهد
اگر او را شریکی باشد از وی مفارقت کند لقوله تعالی واذ فرقنا
بکم البحر و اگر بیند که در دریا فرو رفت تا مروارید بیرون آرد در علم غوطه
خورد اما دیدن نهر دلیل مرد بزرگ و دخول در نهر دلیلست بر درآمدن
در کار سلطانی دلیل چشمه آب دلیل کرامت و نعمت رسیدن یابد منفعت
اگر آب صافی بیند صحت جسم و اگر آب تیره بیند کدورت و بیماریست اگر از و
بخورد بیمار شود و مکدر گردد و اگر خشک باشد مسرور گردد و دلش خنک
گردد فهد بدال مهمله یوز و ترکان پارس گویند زعم ارسطو آنکه از شیر
و پلنگ متولد شود مزاجش چو مزاج پلنگ و در طبع مشابه است بطبع سگ چون
حمل وی سنگین باشد سر فهد نر که او را بیند بوی میل کند و بر وجهد چون
وقت حملش نزدیک شود دیگر نزد موضعی که از جهت زادن قبل از متعین کرده او را

مثل

مثل زنند بکثرت نوم و تقطه و ثقل جثه چه هرگاه بر دریدن حیوانی اقدام
نماید و در نفس پس نگشته تا اگر برسد بد بختیت تکند سرش پر شود از هوای
که در وی محبوس شده چون خط کند در صید غضبناک بر گردد و دیگر از
پی او نرود و از طبع اوست که بدی و درندگی نماید کسی را که با او
نیکویی کند بر زرگتر بهتر او قبول تادیب کند تا کوچک است اکلش حرام
از جمله خواص او آنکه خوردن گوشتش موجب حدت ذهن و قوت
بدن باشد آشامیدن خون او بلاهت آرد اگر سرگین او را بر موضعی
بریزند موشان گریزان شوند صاحب عین الخواص گفته اگر زن بول او را
بردارد بار نگیرد بلکه عاقر گردد و دیگر نزاید تعبیر دیدن او در خواب
دلیل دشمن بد نیست که اظهار عداوت و صداقت کند و بعضی گویند
دلیل عزت و جاه است فاذر بذال معجمه و راء مهمله مورچه سیاه که
در و سرخی باشد و بدال مهمله نیز گویی پر بود فاشیه بشین معجمه و یاء
دو نقطه تحتانیه پاشیه یعنی هر چه راه رود مثل شتر و گاو و گوسفند
فالج بجیم شتر دو کوهان که از هند بار بردارد فالیة الافاعی نبات
الورد انیست که در باغها در آید بعضی گویند نوعی از جعلست که با عقارب
و سوسمار الفت گیرد در خانه سوسمار در رود بیند البته یقین باشد که

در عقب او عقربی مار است که نیش زند **فاعوس** بعین و سین مهمله مار و بز کوهی
فاطوس بطا و سین مهمله ماهی کوچک که کشتی بشکند از آن کشتیبانان بشناسند
و بر کشتی لته حیض آویزند بگریزد او حوت الحیض است که در باب حا گذشت
فتاح بتا مشدده و دو نقطه فوقانیه و حاء مهمله مرغیست که کنیت او ام
عجلانست در باب عین مهمله گذشت **فحل** نر از هر حیوان صاحب سم و ناخن
وغیره از ذی روح **فقع** بتاء دو نقطه مهمله کرم سرخ **فرا** خر وحشی **فرش**
براء مهمله و شین معجمه شتران کوچک و بعضی گویند آنچه از شتر و گاو قابل نیست
مگر ذبح را **فرع** براء و عین مهمله نتایج بهیمه **فرقد** براء مهمله و قاف و دال مهمله
گوساله او فرقد گاو وحشی **فصیل** بصاد مهمله و یاء دو نقطه شتر بچه
که از شیر بریده شده باشد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل فرزند شریف و بزرگ
اگر حیوان کوچک را در خواب کسی دست بساید او را غمی رسد **فلحس** بحاء
و سین مهمله سگ و خرس پیر **فتاه** بتاء دو نقطه فوقانیه گاو ماده **فباد** بیاء
مشدده و دال مهمله قلیواج نر **فینیسه** بیاء دو نقطه تحتانیه و نون و سین مهمله
مرغیست شبیه عقاب در زمستان از ترس سرما بیمین گریزد **فنک** بنون و کاف
جانوریست که از پوست او پوستین سازند در بلاد صقالبه بسیار گوشتش
مایل بشیرینی از سمور سردتر و از سنجاب گرمتر است مصلح امزجه معتدله است

اکلش

اکلش حرام بعضی از عامه او را حلال میدانند **فنیق** بنون و یاء دو نقطه و قاف
شتر نر کریم الاصل که عزیز دارند و از جهت کرامت سوار نشوند **فرخ**
براء مهمله و خاء معجمه بچه مرغ و مرغچه بریان کرده **تعبیر** دیدن او در خواب
دلیل مال و روزی بود که بتعب حاصل شود اگر ببیند که گوشت بچه سباع
طیور مثل شاهین و عقاب میخورد رغبت او لاد ملوک کند و بعضی گویند
که از بزرگان تزویج نماید **فیصور** بیاء و صاد و راء مهمله خر بانشاط
ابو فراس شیر **فافس** بیاء و فا و سین مهمله حیوانیست شبیه بقر او در کنار است
صاحب عجایب المخلوقات آورده شبیه بق است که در باء گذشت و او
ملح است اگر او را سائیده بر سوراخ ذکر ریزند عسر البول را نفع بخشد
فصل دوم در فاء مکسوره **فیل** پیل یاد او را زنده فیل گویند نر او
و بار نگیرد مگر در ولایت خود و چون شهوت برو غلبه کند بطریق شتر ترک
آب و علف کند تا آنکه سرش ورم کند مرضی دیگر دفتش حادث گردد
از حدت او بگریزد و جایی اقامت نتواند نمود و چون نر او بحال شود
بماده جهد و در زمستان جستن او بهار است مدت حمل سه سال کشد و چون
بار گیرد نر نزد وی نشود تا وضع حملش شود و مس وی نکند عبد
اللطیف بغدادی گوید که مدت حمل او هفت سال بود و چون وقت حملش

شود داخل نهری شود ایستاده بار نهد چه فواصل قوایم ندارد در وقت
محافظت ماده و بچه او از حیات نماید و شدید الغیره باشد بر ماده
و بر غیر یک ماده نجهد اهل هند را زعم آنکه زبان او مقلوبست والا تکلم کندی
و براغ نیز دارند چندان بزرگ شود قریب بصد من وزن یک دندان
بر سر خرطومش که بمنزلهٔ دست اوست کار دستش کند چه با او طعام خورد
و آب آشامد و کارزار نماید صوت او بقدر جثه اش نیست چه باواز کودکان
ماند قوتش بمرتبه ایست که درخت قوی از بیخ بر کند و دیوار فرود آورد
و آنقدر فهمست که قبول تعلیم کند و بامر صاحبش کار کند و سجده
و تعظیم ملوک نماید با جنس خود و غیر جنس خود جنگ کند چون مغضوب
شود فروتنی نماید بجهه بزرگی جثه و بدیع منظر بطول خرطوم
و سعه کیوتر و کثرت حمل بار و سبکرفتار هنوز تعظیم وی کنند و عزیز دارند
و باشد که از نزد کسی چنان گذرد که محسوس آنشخص نشود ارسطو گوید
فیلی دیدم که داغ بر گوشش بود از تاریخ او معلوم شد که چهارصد سال
از عمر او گذشته بزرگی جثه اش از کرگدن نیز چنانچه سباع از خرس
سفید و عقرب چین چلپاسه چند نمیبرد صاحب عجایب المخلوقات
آورده که فرج فیل زیر بغل است چون نر خواهد که بر ماده جهد دست بالا

گیرد

گیرد تا فرج او بجهه نر ظاهر گردد فسبحان من لا یعجزه شیء و هو القدیر
لما یشاء نقلست از ابی عبد الله قلانسی که در بعض اسفار بکشتی در آمدم
باد تندی وزیدن گرفت چنانچه دریا بتموج آمد اهل کشتی بتضرع و ابتهال
در آمدند هر یک نذری کردند من نیز نذر کردم که اگر خدای تعالی
مرا نجات دهد گوشت فیل نخورم پس کشتی بشکست با جمعی از اهل کشتی
نجات یافتیم بسرحدی بساحل رسیدیم چند روزی چیزی نیافتیم که
بخوریم عاقبت فقرا ما فیل بچه یافتند ذبح نمود و گوشت وی طبخ کردند
و بخوردند و من بجهه نذری که کرده بودم نخوردم و گرسنه ماندم
چون قدم بخواب رفتند مادهٔ فیل پی بچه خود بیامد مردمی که در خواب
بودند و استشمام مینمود از هر که بوی گوشت بچه خود احساس میکرد زیر
دست بوی وی نیافت بسر خود بجانب من اشاره کرد که بیا و سوار
شو پس برخواستم و بر وی سوار شدم همه شب برفت تا روز مرا بزمینی
کشت زار مزروع رسانید اشاره کرد که پشت من فرود آی فرود
آمدم قومی در آنموضع مرا دیدند نزد پادشاه خود بردند من قصه خود
گفتم زاد و راحله همراه من کردند تا بشهر خود رسیدم فایده هر گاه کسی
نزد بزرگی رود که از وی ترسد باید کهیعص و حمعسق که ده

حرفست بخواند بهر حرفی انگشت عقد کند ابتدا از ابهام دست راست و ختم با بهام
انگشت دست چپ نماید و سورهٔ فیل بخواند چون بلفظ ترمیهم رسد بهر مرتبه
انگشتی بگشاید از ابهام دست چپ و ختم تا بهام انگشت دست راست چون
مقابل او چنین کند از شر وی ایمن گردد و این عظیم مجربست و نیز اگر کسی را
دشمنی باشد که از وی بترسد در ده روز صد مرتبه سورهٔ فیل در محل مخصوص
بخواند روز دهم بعد از قرائت بر کنار آبی نشیند و بگوید اللّهمّ انت
الحاضر المحیط بمکنونات الضمایر اللّهمّ عزّ الظالم وقلّ الناصر
وانت المطّلع العالم اللّهمّ انّ فلانا ظلمنی وآذانی ولا
یشهد بذلک غیرک اللّهمّ انت مالکه فاهلکه اللّهمّ
سربله سربال الهوان وقمّصه قمیص الردی اللّهمّ اقصفه
این لفظ را ده مرتبه بگوید فاخذهم الله بذنوبهم وما کان
لهم من الله من واق خدای تعالی او را از شر دشمن محفوظ و دشمن
وی دفع کند بدانکه اکل فیل حرامست چه از جملهٔ مسوخاتست و از جمله خواص او
آنکه هر که جگر فیل بخورد هفت روز بخواب رود و دندان او را اگر بر برص
مالند و سه روز بگذارند زایل کند استخوان او را اگر در گردن کودک
نهند از فزع و ترس ایمن شود و اگر در زیر درخت میوه و زرعت بخور کنند

پشتها

١٤٩

پشتها جمله بمیرند هر که از نشارهٔ استخوان او هر روز دو درهم با آب و عسل ممزوج
ساخته بخورد حافظه اش قوی گردد و اگر زن عاقره هفت روز متوالی
بخورد و شوهر با وی مقاربت کند بار گیرد و اگر پاره از پوست او بر محموم
او نیز نهند تب وی مفارقت کند اگر صاحب تشنج بر پوست وی بخوابد
صحت یابد اگر سرگین او را سوخته با عسل ممزوج نموده بر پلک کسی
که مژه او ریخته باشد بمالند موی بر آرد اگر زنی پیخرا از بول او
بیاشامد یا سرگین وی با خود دارد هرگز بار نگیرد مادام که با او
دخان پوست او دفع بواسیر کند تعبیر دیدن او در خواب فیل پادشاه
عجمیست که مهابت کند فهم بود حامل اثقال و شدائد اگر بیند که بر فیل سوار
شده و فیل اطاعت او میکند بر مرد اعجمی غالب گردد و اگر مالک وی شود
با لحکم برو کند سلطانی و حاکمی یابد و اگر پادشاهی در خواب بیند که بر فیل
سوار شده اگر با دشمن خود در جنگ باشد هلاک شود قوله تعالی الم تر
کیف فعل ربک باصحاب الفیل الآیه اگر بیند که فیل زین کرده سوار شده دختر
مرد اعجمی دشتی تزویج کند اگر او تاجر باشد فایدهٔ عظیمی حاصل کند اگر
بیند که فیل او را پاره کرد آفتی بدو رسد اگر بیمار باشد بمیرد اگر فیل بچرا
با ملوک عجم مواخات بهم رساند اگر فیل بدوشد مرد اعجمی لقمه رسید و آنجا

او مال یابد بهبودی گویند که فیل دلیل پادشاه حلیم صبور بامدارا بود
هر که فیل بخرطوم زند مال یابد و اگر بیند که سوار شده وزارت یا ولایت
یابد اگر از سرگین او بردارد غنی گردد و نصاری گویند هر که فیل بیند
و سوار نشود نقصان در بدن و خسران در مال وی پدید آید اگر فیل را
کشته بیند پادشاه آن عصر بمیرد یا مردی مشهور کشته شود اگر بیند که
فیل او را در زیر دست و پای انداخت از وجد ایمن شود آن شخص بمیرد
اگر بیند که فیل از شهر بیرون آمد اگر در آن شهر طاعون و وبا باشد دفع شود
فرنب براء مهمله و نون موش و بعضی گویند بچه موش و بعضی موش
دشتی را گویند فصل سیم در فاء مضمومه **فدس** بدال و سین مهمله عنکبوت **فرانق**
براء مهمله و نون و قاف پیک که بترکی قراقولاق گویند پیش پیش شیر رود
چون مردم او را بینند بترسند چه دانند که شیر متعاقب وی میاید **فرفر**
بضم فا و دو راء مهمله مرغ آبی کوچک جثه بقدر کبوتر **فرفور** بروزن عصفور
مرغیست **فرغل** براء مهمله و غین معجمه بچه کفتار **فلو** بحرکات فا و تشدید واو
کره اسب **فولع** بعین مهمله مرغی که مرد و پای او سرخ بود **فویسقه** بیاء دو نقطه
تحتانیه و سین مهمله و قاف موش **فور** آهو باب بیست و یکم در قاف مشتمل
بر سه فصل فصل اول در قاف مفتوحه **قاقند** بنون و دال مهمله مرغیست

که بر ساحل دریا آشیان سازد و در هفت روز حضانت بیضه خود کند و جوجه
بیرون آید و بعد از هفت روز دیگر متفرق سازد مسافران بحار این ایام
آرزو کنند و غنیمت شمرند جهة آنکه در این اوقات دریا از تموج ساکن باشد
جوجه وی بدریا غرق نشود و جوجهای وی چون بزرگ شوند با بوین احسان
ورزند و مدت حیات بجهة ایشان قوت آورند از جمله خواص او
آنکه پیه او بجهة ناسور مقعد و تحلیل بلغم مزمنه نفع عظیم بخشد و او مشهورست
از بلاد یمن و حبشه و هند آورند بعضی گویند که روغن قاز و از ثمره شجری که
شبیه درخت گردکانست فرا گیرند و عصر نمایند امراض بارده و اوجاع اعصاب
نافع بود **قبج** بباء یک نقطه و جیم کبک ماده پانزده بیضه نهد نر او مثل خروس
موصوفست بقوت جماع و لهذا قصد کند بشکستن بیضها تا ماده بجهت بچها
اشتغال نماید چون وقت بیضه نهادن شود ماده بگریزد و گوشه گیرد
و اگر نر بر بیضها اطلاع یابد بعضی بر بعضی زند و ماده بگذارد آواز
و غوغای ایشان بلند شود و ماده اگر از استشمام رایحه نر بیضه کند
و بچه بیرون آرد صاحب عجایب المخلوقات آورده که چون صیاد
قصد وی کند سر خود را در زیر برف فرو برد گمانش آنکه مر او را نبیند صیاد
همه انواع وی نغمه و غنا و اصوات طیبه دوست دارد و دلیل باشد که

آواز او از آشیانه وی شنود و صید کند و بانواع مختلفه صوت خود تغیر
دهد و باشد که تا مدت پانزده سال عمر کند اکلش طیب و حلال اکتحال زهره
نر او رفتن آب از چشم باز دارد و اگر با آب رازیانه مخلوط ساخته اکتحال
نمایند از شب کوری نفع دهد اگر پیه او را در بینی چکانند سکته و لقوه را
نفع بخشد ارسطو گفته که اگر زهره او را با روغن زیبق مخلوط ساخته در بینی
محموم چکانند در وقتی که تب داشته باشد تب وی زایل شود طریق صید
کردن او آنست که آرد جو با شراب خمیر کنند و بریزند چون بخورد
مست شود به سهولت بگیرند **ققنس** بدو قاف و نون و سین مهمله مرغ
معروفیست در زمین هند میباشد منقار دراز دارد و سوراخهای بسیار در وی است
و از هر یک نوعی آواز بیرون آید چون در صفیر آید از خوشی صوت او هیچ جانور
از و نگذرد و او را تولد نیست و ایشان نر و ماده میباشند وقت رحیل
بالهای بسیار بر هم زنند از صدمت پرهاشان آتش در آشیانه ایشان
افتد و مشتعل شوند هر دو سوخته گردند باران بر آن خاکستر بارد کرمی رو
پیدا شود و از آن خاکستر میخورد تا بزرگ شود ققنس دیگر گردد
فسبحانه ما اعظم شانه گویند ساز ارغنون از آواز او استنباط نموده‌اند
قرققنه براء مهمله و قاف و فا و تشدید نون هرگاه مردی زن خود را

فاسقه

فاسقه یابد و انکار او کند مرغی طیران کند که او را قرقفنه نامند بر طرف
شرقی در خانه او چهل روز مکث کند پس اگر بعد از انکار زن خود کند
آن مرغ بمیرد و اگر انکار نکند بالهای خود در آن چشم او بمالد او را بعد از آن
دیوث خوانند و دانند چه عمل بد از اهل خود مشاهده میکرده و انکار
نمی نموده روز قیامت خدای تعالی او را از نظر رحمت و شفقت خود
دور گرداند **قطا** مرغیست که بفارسی اسفره گویند و سنگخواره نامند اکلش
حلالست چه از جنس کبوتر است بیضه او را جز غ حضانت کند از جمله خواص او
آنکه هرگاه استخوان او را بسوزانند خاکستر او را با زیت بجوشانند
بر سر اقرع و برداء الثعلب طلا کنند موی برآرد گوشتش دیر هضم و بدغذاست
هرگاه او را خشک نموده در خرقه کتانی نو بسته بر ران خوابیده او بندند
آنچه در ضمیر داشته بگوید و بسا باشد که آنچه در آن روز کرده بگوید
و اگر در کلام خود خلط کند بگشاید تا وسواس هم نرساند و اگر شکم دو قطا را
یکی نر و یکی ماده پاره کنند و شکم هر دو بریزند روغن هر دو بگیرند در شیشه
کنند بر هر کسی که شخصی بخور او از آن روغن بر وی بمالد محبت وی دوستدار
گردد **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل صدق و فصاحت و الفت و انس است
و باشد که دلیل زن معجبه بنفس خود باشد که صاحب جمال و الفت نگیرد

قطا بتشدید طاء مهمله ماهی بزرگ خاربجه استخوان پهلوی او را بیل سازند
و ازو کذر زند به او را اگر برخی طلا کنند رنگ او زایل کند قادحه بدال
و حاء مهمله کرم دندان و درخت قارده براء مهمله و یاء دو نقطه مرغ کوتاه
پای و دراز منقار سبز رنگ که اعراب دیدار او را دوست دارند و دیدن وی
مبارک شمرند و بر و بحر تشبیه کنند و بعضی از ایشان گوشتش خورند
اما حلال نیست بعضی از عامه او را حلال دانند قانب بنون و با یکنقطه
گرگ فریاد کننده و متقانب گرگ ضرر رسان قاقم بدو قاف شبیه بسنجاب
جانوریست الا آنکه مو اجنبس سرد تر و رنگش سفید تر از وست و پوستش
شبیه بپوست فنک است پوستین کنند قتغ بتاء سه نقطه و غین معجمه
کرمیست که در چوب بهم رسد قبیط بباء یکنقطه و یاء دو نقطه و طاء مهمله
مرغیست قزعبلان بزاء معجمه و عین مهمله و با یکنقطه و لام و نون جانوریست
شکم براد قرمه بتشدید راء مهمله قرمود براء و دال مهمله بز کوهی
قرنبا و قرنبی براء مهمله و نون جانوری دراز پای است شبیه بشکل جعل بزرگتر
از وی پشت او منقطع بدو نیم قرم براء مهمله شتر نجیب و کرم
قسوره بسین و راء شیر قعود بعین و دال مهمله شتری که شبانان زاد
و توشه خود بر و بار کنند قعیده بعین مهمله و یاء دو نقطه تحتانیه و دال

مهمله

مهمله ملخیست که بالهای او برابر نباشد قصید وحشی که از پی آدمی آید
قعقع بدو قاف و دو عین مهمله قجله که ترکان سقسقان نامند و نیز مرغ
ابلق و رشت از جمله مرغان طویل المنقار که در رو سیاه و سفید باشد
قلقالی بدو قاف و دو لام و یاء دو نقطه تحتانیه مرغیست شبیه بفاخته
قلوص بواو و صاد مهمله شتر جوان قشعبان بشین معجمه و عین مهمله و با
یکنقطه کرکس قمعر بمیم و عین مگسی که بر شتر نشیند قمعوط بمیم و عین
و طاء مهمله و قمعوطه هر دو جانوریست قمقام بدو قاف و دو میم شپش
و میمونهای خورد قهیبه بیاء دو نقطه تحتانیه و با یکنقطه مرغیست در زمین
تهامه که در سفیدی و سیاهی هست و نوعی از کبک است قهبی بباء
یکنقطه عنکبوت و پادشاه زنبور قنفشه بنون و فا و شین معجمه جانوریست
قوتع بواو و تاء سه نقطه و عین مهمله شتر مرغ قراقر بدو قاف و دو راء
مهمله نر قمها ام قشعم بشین معجمه و عین مهمله کرکس و عنکبوت و کفتار و ماده شیر
ام قبس بباء یکنقطه و سین مهمله کاو بنی اسرائیل فصل دوم در قاف
مکسوره قرد براء و دال مهمله بوزینه و میمون ترکان بچین گویند حیوانست
قبیح الوجه نیکو ادا زیرک و تند فهم قابل تعلیم صنعتها نقلست که ملک
النوبه بجهت متوکل خلیفه دو بوزینه فرستاد یکی خیاطی میکرد و دیگری

زرگری اهل یمن او را تعلیم نمایند چنانچه بحوایج ایشان قیام نماید و بیازار
رود تا طعام و میوه بخرد بیاورد و هرچند خواهند بدکان بقالی آید که
بر سر آنچه گذارد و بعضی در دکان قصابی و بقالی باز دارند تا گوشت
و میوه فروشند و محافظت دکان کنند تا محلی که صاحب دکان آید و دزد
نماید نراو اگر زنی تنها یابد با او جماع کند گویند اگر ممکن میبود از دیوار
فرود آمدن بخانه مردم می آمد و لعبت میسازد و متاع میبرد و باشد که او را
یکماده بیک شکم ده یا دوازده بچه زاید نراو بسیار با غیرت باشد بر ماده
خود و این حیوان در غالب صفات با انسان شبیه باشد چه خندد و بازی و ظرافت
نماید و بدست خود چیزی بردارد و انگشتان وی صاحب مفصل و ناخن بود
و تعلیم و تفهیم قبول کند و با مردم انس گیرد و بچهار دست و پای راه رود گاه
بر زمین نشیند و گاه بر دو پا میراه رود و لب زیرین وی اندکی کم
باشد ماده او بطریق زنان بچه بر کنار خود بردارد و لهذا بعضی او را
ما بین انسان و حیوان برزخ دانسته‌اند و از سر این حیوان آنست که هرگاه اراده
خواب کنند هر یک در پهلوی دیگر بطریق یک خط مستقیم بخواب روند چون
از خواب برخیزند اول از جانب چپ برخیزد و چون نشنید فریاد کند
آنرا که در پهلوی او خوابیده بیدار کند و همچنین بترتیب یکدیگر را بیدار نمایند

تا آخر

تا آخر در همه شب بدین نسق بود شب در زمین باشند و صبح در زمین
دیگر مثل انسان چون در آب افتد غرق شود و چون شهوت بر و غلبه کند
ماده نیابد بدهن استمنا کند و منی بیرون آرد شخصی نقل کند که میمونی
دیدم زرگری میکرد چون خواستی که دم بدمد مردی را اشاره کردی
تا بدمیدی گوشتش حرام چه از ممسوخانست ابن عباس گوید جمعی که بصورت
بوزینه و خرس و فیل و غیرهم مسخ شدند زیاده بر سه روز زنده نماندند
از جمله خواص او آنکه اگر دندان او را بر کسی آویزند خواب بر و غلبه نکند
و در شب نترسد اکل لحمش نافع جذام بود اگر پوست او را بر درخت
آویزند از ضرر سرما ایمن باشد اگر غربال بسازند و تخم از آن ببیزند و زراعت نمایند
از آفت ملخ ایمن باشد هر که از خون گرم او بخورد و گنگ گردد و چون طعام
زهرآلود ببیند فریاد کند و بترسد اگر موی او در زیر سر نایم باشد در خواب
نترسد و خوابهای هایل و ترسناک نبیند صاحب عجایب المخلوقات آورده
هر که در روز هر صبح بر روی میمون برخیزد او را مسرت و میمنت
و خوشحالی بسیار بهم رسد و روزی وی فراخ گردد زنان او را
بغایت دوست دارند از دیدن او و تعجب کنند چه او میمون و مبارک است
تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد عیناک و مخالفست هر که در خواب

بیند که با بوزینه جنگ میکند و دشمن بر او غالب شود اگر بیمار باشد صحت یابد
اگر بوزینه غالب گردد بیمار شود اگر بیمار بود صحت نیابد اغیار را
گویند هر که بوزینه در خواب بیند لباس نو پوشد اگر بیند که او را بر دشمن
خود بخشید بر دشمن غالب گردد اگر بوزینه در فراش با بیند
خود بیند که با او چیزی خورد مرد یهودی با زن او زنا کند اگر بیند
که با بوزینه دخول کرد فاحشه نکاح کند یا با شخصی مخاصمت نماید اگر او را
بگزد با شخصی جنگ کند و خصومت ورزد ارطامیدورس گفته که بوزینه
مرد مکار و فریبنده است دلالت بر مرض و مریض و آنچه از نو حادث
گردد چه او بماه منسوب بود **قُدّان** بتشدید دال مهمله کنگها و بعضی گویند
جانوریست مشابه کبک که چیزها ببرد **قَرِش** براء مهمله و شین معجمه جانور
بزرگیست مدور از جانوران دریا که کشتی را از سیر باز دارد و بشکند
قَرقَس بدو قاف و راء و سین مهمله پشه **قَرمَل** براء مهمله اشتر بچه
قَرزَر بزاء معجمه و راء مهمله نوعی از درنده ها **قَنعَاب** بنون و عین مهمله بز
کوهی **قِشّة** بتشدید شین معجمه بوزینه و بعضی بچه بوزینه **قِطّ** بتشدید
طاء مهمله گربه **قِلو** خر لاغر **قُلّیب** بتشدید لام و باء دو نقطه و باء گرگ
قَیق بیاء دو نقطه میان دو قاف که قابل تعلیم است و بمردم الفت

گیرد

۱۵۴

گیرد اهل شام ابوذرق گویند بزودی تعلیم گیرد **ابو قیر** مرغیست مشهور
قَرعُوس براء و عین و سین مهملات بر وزن فردوس شتر دوکوهان
بفتح قاف نیز آمده **فصل سیم در قاف مضمومه** **قُبَّرَه** بتشدید باء یک نقطه
و راء مهمله چکاوک که آن را چکچکو نامند خاکستری رنگ و بزرگ منقار
نوعی از گنجشک بود ابو الملیح گویند اکلش حلال خطیب بغدادی باسناد خود
از داود بن ابی هندی نقل کند که مردی قبره صید کرد گفت مرا چه خواهی
کرد آن مرد گفت ترا ذبح کنم گفت اولا آنکه فربه نیستم دیگر آنکه حرارت
جوع تو بسبب اکل من منقطع نشود اگر مرا رها کنی سه کلمه تعلیم تو
نمایم که بهتر از یک لقمه گوشت من باشد پرسید کدام است گفت کلمه اول
وقتی گویم که بر دست تو باشم دوم را حینی که بر سر درخت نشینم کلمه سیم
زمانی که بر کوه باشم پس گفت بر ما فات تاسف مکش پس او را
رها کرد چون بر درخت نشست گفت ای شقی مرا ذبح میکردی در
حوصله من دُرّی می یافتی که بوزن بیست مثقال بود آن شخص پشت
دست بدندان گزید و تاسف خورد گفت کلمه سیم بگو گفت نگفتم که
بر ما فات تاسف مکش و تو تاسف کشیدی و گفتم که تصدیق مکن آنچه
نباشد تو تصدیق کردی چه مرا با همه اعضا و پر و بال مرا جمع کنی بیست

مقاتل میشود و چون زن حوصله من قربی بدین وزن یافت شود و از جمله خواص او
آنکه اکل گوشت و بیضه او شکم را ببندد و قوة باه را زیاده کند اگر زهره اورا
با آب چغندر مخلوط ساخته بر زگیل بمالند قلع کند اگر زنی از شوهر خود
اکراه دارد پیه او را بر ذکر خود بمالد و مجامعت کند آن زن شوهر را انقیاد
دوستدار شود قُمْرِی براء مهمله مرغیست مشهور نیکو آواز بعضی منقش و بعضی
تمام سفید طوق سیاهی برگردن دارد قُمَّل بتشدید میم شپش و کنه
قمل الزرع یعنی شپش زراعت جانوریست که میپرد و شبیه بملخ در خلقت و کمتر
شپش از عرق و چرک بدن و رخت متکون گردد یا از حرکت جراحتی که در بدن
باشد بهم رسد بعضی مردم شپش دار باشند هر چند که بدن را طاهر و معطر نگهدارند
تفاوت نکند عبد الرحمن بن عوف و زبیر بن عوام چنین بوده اند حضرت
مقدس نبوی صلوات الله علیه و آله ایشانرا تجویز نموده اند که بجهة دفع شپش
حریر بپوشند علما اختلاف کرده اند در قمله که حق سبحانه و تعالی بر بنی اسرائیل
فرستاد و فقط بجهة استخلاص ابن عباس گفته که شپش گندم بود دیگر سوسه
گویند بعضی گویند ملخ کوچک بی پر بود و ابو عبیده گفته که نوعی از قراد بود
یعنی کنه و دیگری گفته که کرم سیاهی بود و ابن زید گفته که کیک بود والله
اعلم جاحظ گفته که شپش بر رخت مجذوم نیفتد ابن جوزی گفته که در بدن

آنست

۱۵۵

آنست که چون او را ضعف بر اطراف و اعضا غالب شد خاریدن بدن برو صعوبت
حق سبحانه و تعالی لطف نموده بدن وی را از شپش باز داشته چنانچه کر را
از شنیدن زیرا که اگر اخرس بشنود جواب نتواند گفت هر آینه دلتنگ
گردد از جمله خواص او آنکه هر که شپش زنده ببیند اورا فراموشی آرد
فایده شپش چیز فراموشی آرد نیم خورده موش و انداختن شپش در آب
ایستاده بول کردن بر بدن [illegible] سقز خاییدن سیب ترش خوردن
بعضی گویند که خواندن الواح قبور و از میان دو زن گذشتن و نظر
کردن بر کسی که از حلق آویخته باشند خوردن گشنیز تر و نان گرم نیز فراموشی
آرد اما خوردن حلوا و نان سیر و شربت عسل حافظه را قوت دهد
و اگر خواهی بدانی که زن آبستن پسر زاید یا دختر شپشی در شیر آن زن
انداز اگر بیرون آید دختر و اگر بته رود پسر جهة آنکه شیر دختر سبک
باشد اگر کسی حبس البول بهم رساند از شپش وی یکی در سوراخ ذکر وی اندازد
در ساعت گشاده گردد و اگر زنی بیخ موی خود را با آب چغندر
بشوید از شپش منع کند هر که روغن کفاله بر بدن بمالند یا بدن را بسرکه
و آب دریا بشویند شپش بمیرد و اگر سر و بدن را بروغن زیبقی که بروغن
گنجد کشته باشند بمالند از تولد شپش در قبا و بدن مانع آید تعبیر دیدن

شپش در خواب در رختها دلیل مال است اگر رائی پادشاه بود دلیل لشکر و اعوان
اگر والی بود دلیل زیادتی مال اگر قاضی بود دلیل زیادتی متعلمین
بود اگر در رخت کهنه بیند دلیل گناه بود اگر بر روی زمین بیند دلیل
قوم ضعیف بود اگر بجانب او حرکت کنند با ضعفا مخالطت کند و اگر دور
شوند ازیشان زیان بیند اما ضرر نرسانند اگر بدن او بخورند سخن بخشش از
قوم ضعفا شنود مردی نزد ابن سیرین آمده گفت در خواب دیدم که از آستین خود
شپش برداشتم و می‌انداختم ابن سیرین گفت زن را بدست خود طلاق
دهی اگر بیند که شپش از سینه اش بپرید غلام یا مزدورش بگریزد و شپش
بگزید شپش بزرگ دلیل بیماری و حبس است جهت آنکه اگر شپش بر بیمار
و محبوس مسلط شود و باشد که دیدن او دلیل عیال بود اگر بیند
که شپش میخورد کسی را غیبت کند جاماسب گفته هر که شپش بیند دروغ
گوید **قنفذ** بنون و فا و ذال معجمه خارپشت بترکی کرپی کنیت او ابو
الشوک و او را ام دلدل نامند این حیوان شب تا صبح تردد نماید
جهت معاش گویند دو نوع بود یکی در زمین مصر که بقدر موشی باشد
و دیگر در زمین شام و عراق بجثه شکل این حیوان را قنفذ صحرائی نامند
چون گرسنه شود بر تاک میوه عقب عقب بالا رود و خوشه انگور بر زمین اندازد

پس فرود آید و بخورد و بقدر آنچه طاقت دارد باقی را بدبر و غلطد تا بخار او در
مضمحل سازد بنزد اولاد خود برد و بر او عادت کرده با کل ماران اگر گوشت
او را اگر با سعتر بری خورد صحت یابد بیخ دندان را در دهن دارد خار
پشت صحرائی ایستاده با ماده خود جمع شود چنانکه پشت نر با پشت ماده
چسپیده باشد بیهقی در آخر کتاب دلایل النبوه آورده و از ابی دجانه که نام
او سماک بن خرشه است نقل کرده که بپیغمبر خدای شکایت کردم که شب در
فراش خود خوابیده بودم که صدای مثل صدای آسیا شنیدم و آوازی
او مثل آواز زنبور عسل و روشنی مثل درخشندگی برق پس سر برداشتم
سایه سیاهی دیدم که در صحن خانه بلند میشد دست بوی رسانیدم
مثل پوست خارپشت بود شراره آتش از و بر روی من بخورد
فرمود که خانه خود تعمیر کن آنگاه ابا دجانه پس دوات قلم طلبید و فرمود که بنویس
بسم الله الرحمن الرحیم هذا کتاب من محمد رسول رب العالمین
الی من طرق الدار من العمار والزوار الا طارقا یطرق بخیر
اما بعد فان لنا فی الحق سعة فان یکن عاشقا مولعا او
فاجرا مقتحما فهذا کتاب الله ینطق علینا وعلیکم بالحق انا
کنا نستنسخ ما کنتم تعملون ان رسلنا یکتبون ما تمکرون اترکوا

صاحب کتابی هذا وانطلقوا الی عبدة الاصنام والی من یزعم
انّ مع الله الهاً آخر لا اله الا هو کل شیء هالک الا وجهه له الحکم
والیه ترجعون حم لا ینصرون حمعسق تفرّق اعداء الله وغلبت حجة الله
ولا حول ولا قوة الا بالله فسیکفیکهم الله وهو السمیع العلیم
ابو دجانه گوید که این نوشته برداشتم بخانه بردم شب که خوابیدم زیر سر خود
گذاشتم چون بیدار شدم فریاد شخصی را شنیدم که میگفت یا ابا دجانه
بحق صاحب خود که این نوشته را بردار که شرط نمودیم که دیگر بخانه تو
و جایی که این نوشته باشد نیاییم چون صبح شد بخدمت آنحضرت آمدم
و این احوال گفتم فرمود که یا ابا دجانه بحق آنکسی که مرا براستی بخلق فرستاد
که الم عذاب تا قیامت بکشند و نیز بجهة دفع هم و زوال غم و گرسنگی و تشنگی
این دعا فرج بگو یا سابغ النعم یا دافع النقم یا فارج الهمم یا کاشف
الظلم یا اعدل من حکم یا حسیب من ظلم یا ولی من ظلم یا آخذ الحق
من ظلم یا اوّلاً بلا نهایة اجعل لی من امری فرجاً ومخرجاً انّه
اکل خار پشت حرام و اجمله خواصش آنکه اگر زهره او را بر موضعی که موی
بیرون آورده بمالند دیگر موی بیرون نیاید اکتحال او سفیدی که در چشم افتد
زایل کند و اگر با کبریت مخلوط ساخته بر بهق مالند زایل کند و آشامیدن

زهره او دافع جذام و سل و زحیر بود و اگر بروغن مخلوط ساخته در گوش چکانند
گرمی کهنگی را برطرف سازد بشرطی که چند روز مداومت نمایند خوردن
گوشت او دفع سل و جذام و برص و تشنج و درد گرده کند و گوشت
نمک زده او دفع داء الفیل و برص و دفع بول در فراش مالند نافع آید
اگر گوشت خون او را با زیت مخلوط ساخته بر مربوط مالند کشاده گردد
باذن الله تعالی دل او را اگر بر صاحب تب ربع آویزند صحت بخشد سر
او را با شمشیری ببرند که آدمی را با او کشته باشند بر دیوانه و مصروع
آویزند عاقل گردد و اگر طرف پای چپ نره او را ببرند در خرقه
کتانی بر صاحب تب گرم و سرد آویزند چنانچه او نداند شفا یابد اگر
چشم راست او را با شیره در ظرف مسی بجوشانند و از و اکتحال نمایند
در شب بطریق روز ببینند عیاران اکثر چنین کنند و اگر چشم چپ او را
بزیت بجوشانیده در شیشه کنند چون اندکی از و در وقت خواب با میل
نزد مغنی او برند در ساعت بخواب رود و بخور را طحال دست راست او تب
زایل کند آویختن دل وی بر صاحب تب ربع شفاست خوردن بریان
سپرز او درد سپرز ساکن کند اگر زهره او را با روغن گاو کهنه خمیر
نموده اگر زن بردارد مرحم او باشد مفید ازده **تعبیر** دیدن او در خواب

کم رو و فربه در تجسس و اختفا و دلتنگی و تیز و سرعت غضب و بی رحمی و فتنه باشد
قنفذ بحری یعنی خارپشت دریایی نصف مقدم او شبیه بخارپشت
صحراییست و نصف مؤخر شبیه بماهی اکل لحم او ازاله عسر البول نماید ملاحان
نقل کنند که این حیوان چون گرسنه شود خود را بر حیوانی زند چون آن
آن حیوان او را فرو برد خار خود را بر احشای او زند تا او هلاک شود
و این نجات یابد و بسیار باشد که از شکم او بیرون آید و از آن حیوان
بخورد و گاه خود را بر کشتی زند و سوراخ کند و اهل کشتی را غرق کند اگر
کسی قصد او کند با خاری که دارد بزند او را هلاک کند ملاحان این را بشناسند
و پوست ماهی پوشند که خارش برو کارگر نباشد ققنس بدو قاف
و واو و سین مهمله مرغیست در زمین هند که نزد جمع شدن بادها در آشیان خود
هیمه بسیار جمع کند و از منقار او دود بخارد تا از آتش از منقار بیرون تر دو
آید و مشتعل شود و بمیرد و بسوزد و خاکستر شود چون باران بارد کرمی
از آن خاکستر بهم رسد بال بر آرد و مرغی شود و بپرد مثل اول و اما
چنین باشد ظاهرا این همان ققنسیست که سابقا مذکور شد اختلاف در اسم
او بهم رسیده قبعه بباء یکنقطه و عین مفتوحه مرغکی کوچکیست مثل گنجشک
که نزد سوراخ موشان نشیند اگر سنگ زند یا از کسی ترسد خود را

در سوراخ

١٥٨

در سوراخ موش اندازد قرقف براء مهمله میان دو قاف مرغ کوچکیست
قرهب براء مهمله و هاء مفتوحه و باء یکنقطه گاو پیر قره بتشدید راء
مهمله بزغاله قردوح براء و دال و حاء مهملات میمون درشت قرشوم
براء مهمله و شین معجمه و واو قرشام کنه درشت قطرب بسکون طاء و راء
مهمله و باء یکنقطه مرغیست که همه شب بگردد و نخوابد و بعضی گفته اند
که روباه نر و بعضی بچه جن و نیز موش و دزد را قطرب مانند قصیر بصاد
مهمله و یاء دو نقطه تحتانیه و راء مهمله نوعی از افعی قطلمی بطاء مهمله مرغ
قندز بنون و دال مهمله سگ آبی قوب بچه مرغ و قابه پوست بیضه قواع
خرگوش نر قوبع بباء یکنقطه و عین مهمله مرغ سیاه که در شش سفید باشد
اگر دم خود حرکت دهد قوقی بدو قاف و یاء نوعی از ماهی که بر سر خار قوی
دارد که با او بزند قوق بدو قاف مرغ دراز گردن باب بیست و دوم
مشتمل بر دو فصل چه کاف مکسوره نیامده فصل اول در کاف مفتوحه کبش
بباء یکنقطه و شین معجمه میش نر که قوچ گویند اکلش حلال و فی
در لمعه نورانیه آورده که هرگاه کسی بر خود ترسید از قتلی یا عذابی گوسفند
فربه بی عیبی در موضع خلوتی ذبح کند بر و دی روی بقبله کند و
در وقت ذبح بگوید که اللهم هذا لک و منک اللهم له اتقه فدائی

فقتله منّی و بچه خون او گوی بکنند و با خاک خون او را بپوشانند کسی باید که بالای
خون او نگذارد و اجزاء او شصت حصه کند که از آنجمله یک حصه سر و یک حصه
پوست و یک حصه شکم و می باشد همچنین تا شصت تمام شود و خود و عیالان
از او نخورند هر حصه بفقیری دهد تا بشصت فقیر برسد که او فدای او شود
و هیچ مکروهی از آن امر مخوف نرسد و این عمل مجرب متفق علیه اعمال
محسنین است والله یحب المحسنین و اگر ممکن نباشد کمتر از این هر یک از
شصت مسکین یکصاع گندم بود و اگر نباشد هر مسکین را یک درم بدهد و گوید
اللهم انی استکفی هذا الامر الذی اخافه بهم هؤلاء و بانفسهم
و ازواجهم و غنائمهم ان تخلصنی مما اخاف و احذر که او
فرجی روی نماید مجرب و متفق علیه است راقم حروف گوید که نیز در امور مخوفه
آنچه انکس از اموال هرچه دوست تر دارد در راه خدای تعالی بدهد نجات یابد که
قال الله تعالی لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون و دیگر آنکه از جمله خواص
قوچ آنکه مداومت اکل بریان خصیه او دفع بول در فراش کند و اگر پیه او را به
گاو زبان کند تا مخلوط ساخته زن در حین زادن بردارد و اگر زهره او را
بر پستان بمالند شیر را قطع کند در بعض احادیث آمده که حضرت مقدس نبوی
صلی الله علیه و آله فرموده که اگر دنبه گوسفند را گداخته سه حصه کنند هر روز یک حصه

ارزد

از و بیاشامند تا بخورند عرق النساء شفا دهد عبد اللطیف بغدادی گفته
که این معالجه اعراب است که مرض ایشان را از یبوست عارض شده باشد
تعبیر دیدن او در خواب دلیل مردی شریف القدر است اگر دنبه او را بر دارد دلیل
مردی شریف بدست او آید ارطامیدورس گفته که دیدن او دلیل مردی مهتر قوت
جهت آنکه او را امیر غنیمت اگر در خواب بیند که در جای بلندی بر او سوار شده
به منفعتی رسد قوچ بی شاخ دلیل حاکم معزول یا مرد ذلیل یا شخصی
خصی بود و اگر پوست بر دارد مقصدی کار بزرگی شود و اگر بیند که
گوسفند ماده او قوچ شد زنش بار بگیرد و اگر زن نداشته باشد او را
قوتی و نصرتی رسد و بر دشمن غالب شود کمش انسان سلطان و حاکم و مردم
اوست و گاهی کمش شیخی باشد هر گاه در کمش خبری حادث شود بکسی نسبت دهد
مردی نزد ابن سیرین آمد گفت دو قوچ را دیدم که شاخ بر فرج زن من زدند
ابن سیرین گفت زن تو بمقراض موی فرج خود میبرد جهت آنکه سر بتراشد یا
اگر بیند که کمش قربان کرد اگر آن شخص غمگین باشد غمش برطرف شود اگر
بیمار باشد شفا یابد اگر در زندان باشد خلاص شود و اگر در جنگ باشد
بسلامت ماند و اگر صاحب قرض است ادای دین او شود و اگر بیند که دو قوچ شاخ
برهم زدند و دو پادشاه با هم جنگ کنند هر کدام بکبر زدند یکی غالب گردد

كبش سياه را بعربي و سفيد را بعجم تعبير كنند اگر كسي شاخ يا پشم او بگيرد مالي بدو رسد

كرگدن كرگدن است و خر هندي نيز گويند دشمن فيل است مكانش بلاد هندوا ز
جاميش كوچكتر بود از اسب و فيل متولد شود و يكشاخ بزرگ بالاي بيني دارد كه از سنگيني
او سر بالا نتواند كرد و اين شاخ مجوف نيست بلكه مصمت محكمست ماده او بچه خود هفت
ماه در شكم نگهدارد و بچه را در شكم او دندان و شاخ بيرون آيد چون وقت
زادن نزديك شود سر خود بيرون آرد و اطراف شاخها مي خورد تا بچه درست گردد
جاحظ منكر اين نوع است گويند شاخ او را چون از ميان ببرند يا بشكنند صورتهاي
مختلفه از وي ظاهر گردد سفيد در سياه مثل صورت طاوس و مرغ و آهو بره و انواع
طير و صور اشجار و آدمي و غيره از عجايب نقوش از و تختها بجهة ملوك سازند
و در كمربندها گذارند و با قيمت فروشند جاحظ گفته كه در حيوانات غير او
هيچ حيواني را گر شاخ شكافته نيست مثل گاو و شتر نشخوار كند و علف خورد
و با آدمي شدت عداوت ورزد چه هر گاه بوي او استشمام نمايد يا آواز او شنود
طلب وي كند و بكشد لكن از وي چيزي نخورد اكلش حرام از جمله خواص او اگر بر شاخ
او شعبه است كجي او بخلاف كجي شاخ اوست علامت صحت شاخ او آنكه شكل
سوامي در او ديده شود و نزد ملوك هند بهم رسد و با عزت باشد از خواص عجيبه او
آنكه كشته هر كار رفو به اليست اگر صاحب قولنج بدست گيرد في الحال شفا يابد

وزن عسر الولاده اگر بدست گيرد زود بار نهند و اگر اندكي از و
سابيده بر مصروع نوشانند شفا دهد حامل او از چشم بد محفوظ باشد
و از اسب نترسند و چون در آب گذارند سرد شود و اگر از و ظرفي سازند
صاحب نواسير از و آب خورد و چند گاه مداومت كند صحت يابد و اگر
مربوط خورد گشاده گردد چشم راست او بر سر كه بندند از جميع دردها محفوظ
ماند جن و حيات و عقارب و ساير هوام نزد وي نيايند اگر چشم چپ او را از
از مرض نافض و تب نافع باشد اگر از پوست او سپر سازند هيچ شمشير بدو كار
نكند گويند كه بهترين زينتهاي اهل چين از شاخ اوست چنانچه مذكور شد
كه هر چه از و پاره كنند صور عجيبه و اشكال مختلفه از وي ظاهر شود و لهذا
از و كمربندها سازند كه قيمت او بسيار باشد كه چهار هزار مثقال طلا بود
و همچنين لگامها و سلسلها بجهة دواب و كلاه سازند اهل چين سفيد رنگ باشند
كه بزردي مايل و بهم مي پاشند و نان را مباح دانند و هيچ چيز را بد ندانند
و زنان پيش از مردان ميراث دهند ايشان را عيد ميت نزد ايشان در اول آفتاب بكيلي
كه هفت روز نخورند و بيابان مسند اقليمي وسيع دارند كه قريب صد شهر
در آنها عجايب بسيار بود **تعبير** ديدن او در خواب دليل پادشاه بزرگ و بعضي
گويند دليل حرب و فتنه است و بعضي دليل حقارتست **كروان** مرغيست شبيه مرغابي كه در گرگان

ارزدک نامند که شب نخوابد بالعکس مغنی او چه کرا بمعنی خواب کردن است یا ترسناک
و بی دولت لهذا عرب در امثال خود گویند فلان اجبن من کروان یعنی
فلان کس ترسناک تر از کروان است اکل او حلال صاحب عجایب المخلوقات آورده
که خوردن گوشت وی باه را زیاده کند عرب چون این افسون خوانند بستید که
اطرق کرا اطرق کرا ان النعامة فی القری بعا ثکم با رضنا ما استنسری
ما استنسری کلب سگ و ترکی ایت نامند حیوانیست شدید الریاضة
و کثیر الوفا نه از سباع محض و نه از بهایم محض است بلکه مرکب از هر دو
چه اگر طبیعت سبعیت در وی تمام بودی که مردم الفت نگرفتی و اگر بهیمیت کل بودی
حیوان نخوردی لکن در حدیث اطلاق بهیمه بر وی شده و از طبع اوست که
محتلم شود و ماده او حیض بیند و مدت حمل او در ماده بر شصت روز نبود اما
کمتر از چهل روز ممکن باشد بچه او کور متولد شود و بعد از چهارده روز
چشم بگشاید نر او قبل از ماده خواهش شهوت بهم رساند چون یکساله شود
بر ماده جهد و گاه کمتر از یکساله نیز جهد و چون چند سگ بیک ماده دخول
کنند رنگهای بچهای او مختلف گردد چه بهر سگی مشابهت بهم رسانند از
خواص او آنکه پی مردم و غیره نیکو داند استشمام روایح بهتر از سایر حیوانات
کند جیفه را از گوشت تازه بهتر داند و نجاست خورد و بر گرداند میان او

وکفتار

وکفتار عداوت شدید است چه هرگاه بر دیوار یا جای بلندی راه رود
وکفتار در مهتاب رود چنانچه سایه اش بر کفتار افتد او را حدث نموده
بر زیرش افتد چنانچه مقناطیس آهن را پس او را بخورد و لهذا کفتار را جاذب
الکلاب نامند اگر سگی را روغن کفتار بمالند دیوانه شود و اگر کسی
زبان کفتار با خود دارد سگ بر او فریاد نکند و از طبع سگ آنست که
پاس صاحب خود و حرم او دارد و حمایت کند خواه صاحبش حاضر باشد
یا غایب و اگر باشد یا غافل بیدار باشد یا در خواب غالب اوقات
روز خوابد و شب بیدار ماند مگر حوالی صبح که اندک خوابی کند
خواب او سبکتر از خواب اسبست و زودتر از وی بیدار شود و با حذرتر
از عکه است چون بخوابد مژه ها بشکند و چشم تمام نپوشد چه مغز سر او را
سگ تر از مغز سر آدمیست مردم شریف و نیکو روی مکرم دارد و بر ایشان
فریاد نکند و بسا باشد که از سر راه ایشان دور شود و بر مردم سیاه
و قبیح الوجه و کثیف جامه و ضعیف الحال فریاد کند و او را بطلبند دم جنبانند
و اظهار دوستی کند و اگر بعد از زدن بطلبند دور شود و اگر صاحبش
با او بازی کند چنان دندان گیرد که درد نکند و تعلیم و تادیب قبول
کند بمرتبه که اگر تعلیم کنند که بر سر او چراغی گذارند و چیزی ماکولی نزد او

نخورد

اندازند چراغ نگه دارد و التفات با کل الخبز نماید چون چراغ از سر او بر دارند
بجانب آن گول رود و بخورد او را مرضی عارض شود که آنرا کلب نامند
مرضیست شبیه بدوالکی علامتش آنست که چشمهایش سرخ و پرده بر چشمها بیش
کشیده شده گوشهایش سست گردد و زبان بیرون آرد و آب بینی
و دهنش بسیار شود و سرش انداز د و پشت بیکجانب کج
و منحدر سازد و همیشه دم خود را در زیر پای خود دارد غمگین و ترسناک
راه رود و کسی تصور کند که مستست چیزی نخورد و تشنه شود و آب
نیاشامد و بسا باشد که آب را ببیند بترسد و باشد که از خوف بمیرد و چون
سیاهی ببیند بر او حمله کند اما فریاد نکند سگان از و گریزان باشند
اگر سگی نزد او آید دم جنبانند و بجهة او فروتنی نماید چون آدمی را بگزد
او را مرضهای بد عارض شود یکی آنکه آن شخص آب نخورد و اگرچه از تشنگی بمیرد
با آنکه همیشه آب خواهد چون بدهند نخورد چون این مرض در آدمی استحکام
پذیرد در حین بول کردن از مخرج آدمی که گاهی علاج پذیر شود و سلامت
ماند این مرض حمار و شتر را نیز عارض شود صاحب عجایب المخلوقات
آورده که در دهی از نواحی حلب چشمه است مشهور که او را ابر الکلب نامند
هر کس را سگ دیوانه گزیده از و بیاشامد شفا یابد و نیز گفته که بعض اهل آن ده

مرا گفت که مکلوب اگر قبل از چهل روز از آن آب خورند دوی از ایشان را
که چهل روز تمام نشده بود صحت یافتند یکی که بعد از چهل روز
بود بمرد و هم زراعت آن ده از آن آب خورند از فواید مجربه
آنکه بجهة شفا کسی که سگ دیوانه او را گزیده این طلسم بر ظرف نو نویسند
و بروغن زیت چرب کنند بنوشد امنیت ا ب ح لا ح ک
ه ع الله ا ۱۱۱۱ و نیز تریاق اربعه عظیم مجربست بجهت که سگ دیوانه گزیده
بخورد و بر آن موضع بمالد بدانکه یک نوع از سگ باشد که او را سلوقی نامند
که آهو را از دور ببیند بداند که میرود یا می آید و نر و ماده او تشخیص نماید
و زنده را از مرده بشناسد اهل روم موتی خود دفن نکنند تا بر این نوع
کلاب نمایند که از و علامت چندی ظاهر شود که مرده از زنده متمیز گردد
و این نوع سگ صغیر الجثه و کوتاه دست و پا باشد در حدیث آمده که
حضرت مقدس نبوی صلوات الله علیه و آله شخصی را دید که کشته بود نزد او
پرسید که بچه سبب کشته شده گفتند بر رمه گوسفندی بنی زهره دویده و گوسفندی می
ربوده سگ گله او را کشته آنحضرت فرمود که خود را کشته و دین خود
ضایع کرده و عصیان پروردگار خود نموده و خیانت برادر مومن
خود ورزیده سگ بهتر از وی ابن جوزی در بعض مولفات خود آورده

که مردی را در بعضی سفرها بر قبه‌ای گذارش که در نهایت زیبایی بنا کرده
بودند قریب بدین مضمون بر رو نوشته شده بود که هر که پرسید که هیچکس خبر نداد
تا آنکه او را دلالت بمرد پیری کردند که قریب دویست سال از عمر او گذشته بود
از وی احوال آن قبه پرسید آن مرد از پدر خود نقل کرد که پادشاهی در این ده
بود سگی داشته که هیچ وقت از وی مفارقت نمیکرده در سفر و حضر
با وی بوده در خواب و بیداری محافظت مینموده و کنیزی نیز داشته گنگ
و زمین گیر روزی آن پادشاه بنزهتگاه خود بیرون فرمود تا سگ را
ببندند تا با او نرود طباخ را فرمود تا طعامی از شیر مهیا کند پس طباخ طعام را
مهیا نموده بیاورد و نزد کنیز و سگ گذاشت سر وی نپوشید و رفت
پس ماری بزرگ بیامد از آن طعام بخورد و برفت چون پادشاه از نزهتگاه
بیامد فرمود تا طعام را بپیش آوردند کنیز دست بر دست میزد
و اشاره بجانب پادشاه میکرد که مخور هیچکس قصد وی نفهمید پادشاه دست خود را
در میان ظرف گذاشت تا طعام بردارد سگ فریاد میکرد و خود را از زنجیر میکشید
و بر زمین میزد تا آنکه بود که خود را بکشد پادشاه ازین تعجب نمود امر فرمود
تا سگ را بگشودند پس سگ بجانب پادشاه دوید پادشاه لقمه طعام برداشته
میخواست که بر دهن گذارد که سگ دست بر دست وی زد که لقمه از دست پادشاه

بیفتاد

بیفتاد پادشاه ازین غضبناک شده در پهلوی خود تبری بود خواست که سگ را
بزند چون سگ دید که پادشاه ادراک مطلب او نمیکند سر خود را در میان
طعام فرو برد و در میان وی غلطید بر پهلوی گردید پوست و گوشت او
بریخت و بمرد پادشاه را از دیدن این حال عجب آمد بجانب کنیز ملتفت
شد کنیز نیز باشارت خاطر نشان نمود که ظرف سر گشاده بود ماری
بیامد و بخورد و برفت پس پادشاه امر فرمود تا آن طعام بریختند و طباخ را
تأدیب نمود که چرا سر ظرف نپوشیدی امر نمود تا سگ را دفن نموده
قبه بر سر او ساختند و این کلمات بر رو نوشتند تا هر که بر این قضیه مطلع
شود از وفای سگ آگاه گردد و در عجایب المخلوقات آورده که در اصفهان
شخصی شخصی را کشته بجایی انداخته بود که کسی را بر او اطلاعی نبود الا سگ
مقتول را که هر روز بر سر آن جا می آمد و خاک از دور میکرد و بحفر
او اشاره مینمود و چون قاتل را میدید فریاد میکرد و چون این معنی از او
مکرر بوقوع انجامید آنجا را حفر نمودند شخص مقتول را یافتند
پس آن مرد را گرفته از او اقرار استدند و قصاص نمودند گویند حسین
بن احمد شاعر را چون وفات نزدیک رسید وصیت نمود که او را در زیر پای
امام همام امام موسی الکاظم علیه السلام دفن نمایند بر سنگ قبرش نویسند

وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید چون سلطان المحققین خواجه نصیر الملة
والحق والدین طوسی فوت شده بنا بر وصیت وی در زیر پای امام علیه السلام
قبر حفر نمودند سنگی که این آیه بر وی نوشته بیرون آمد بر سر قبر خواجه علیه الرحمة
گذاشتند الحال هست ممکن که همان شکست فایده بدانکه اکثر اهل تفسیر برآن شده‌اند
که سگ اصحاب کهف از جنس کلاب بود ولکن اختلاف در لون او کرده‌اند ابن
عباس گفته سرخ بود و نام وی قطمیر قرطبی گفته زردی که بسرخی زند
بعضی دیگر گفته‌اند کبود آسمان رنگ بوده بعضی دیگر ابلق سیاه و سفید
و سرخ گفته‌اند در نقلی از علی ابن ابی طالب علیه السلام آمده که نام او ریان
بوده قول ضعیفی آنکه شیر بود بمجاز کلب در قرآن مجید مسمی شده جمعی دیگر گفته‌اند
کرم وطباخی بوده مضعف این قول آنکه باسط ذراعیه که در قرآن در صفت وی
واقعست از صفات کلابیت نه از اوصاف طباخ در حدیث نبوی آمده که اگر
اسامی اصحاب کهف را بر اطفال آویزند از آفات محفوظ مانند و خواب کنند
و گریه کم کنند و اسامی اصحاب کهف را آنچه اصح است و صاحب قاموس نیز
آورده بدین سه روایت ذکر نموده روایت اول مکسلمینا املیخا
مرطونس بوانس ساموس نطبیونس کشفوطط روایت دوم ملیخا
مکسلمینا مرطوس بوالس ودطاسا و بوس کبدسلططیوس

دوم

روایت سیم مکسلمینا ملیخا مرطونس بوانس سادنیوس بطیونس
کشفوطط قطمیر و نیز جهت خواب و آرام و دفع گریه اطفال بنویسد که
اعوذ بکلمات الله التامات التی ناموا اصحاب الکهف والرقیم الله
یتوفی الانفس حین موتها والتی لم تمت فی منامها فیمسک التی
قضی علیه الموت ویرسل الاخری الی اجل مسمی اللهم الق النوم و
السکینة علی هذا الکتاب بالف لا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم
و در بعض تفاسیر آمده که سوره الرحمن آیتیست که چون آدمی در وقت سگ
برو حمله کند از شر او محفوظ ماند و اذیتش بوی نرسد آیت اینست که
یا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات
والارض فانفذوا لا تنفذون الا بسلطان و نیز بجهة دفع حمله سگ
وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید راقم حروف گوید که در حدیث
آمده که ملایکه داخل نمیشوند در خانه که در و سگی یا صورتی باشد
چه سگ اکثر نجاست خورد و نجس العین است ملایکه طیب و طاهرند اماکن
طیبه نزه در آیند و از اخباث و انجاس مجتنب و محترز باشند و چون
ارواح مجرده‌اند بصورت مجرده از ارواح نیز نفرت دارند و محض
اشباح سایه مبدا زند چه ملایکه عقول لذا ایشان را انکار با معنی است

نه با صورت بدانکه جمیع اجزا سگ حتی موی و ناخن و استخوان که روح
بدانها حلول نکرده جمله نجس و اکلش حرام خلافاً للمالکیه که سگ بچه چشم
نگشوده را حلال میدانند پیه و دسومت او در زیر گوشتش باشد بخلاف
گوسفند که چربی او بالای گوشت او بود اگر گوسفندی شیر سگ خورد
گوشت او برگردد بصفت گوشت سگ که چربی تحت گوشت رود از جمله
خواص او آنکه اگر آدمی زبان سگ سیاه ببرد و در دست خود نگه دارد
هیچ سگی بر وی فریاد نکند اگر پاره از گوشی سگ ببرد و در دست نگهدارد
سگان نزد او فروتنی کنند دندانهای انیاب او را اگر کسی بر سگ دیوانه گزیده
باشد بیاویزند درد وی ساکن شود اگر صاحب یرقان آویزند صحت بخشد
اگر بر کودک بندند بسهولت دندان بیرون آرد و اگر کسی با خود دارد هیچ
سگی بر وی فریاد نکند اگر بکسی زهر کشنده داده باشند شیر سگ خورد
نجات یابد و نیز اکل او اخراج جنین و مشیمه نماید اکتحال با او بیداری
بجام آرد اگر سرگین او را خشک و صلایه نموده باب گشنیز خمیر نمایند بر اورام
حاره نهند نافع آید اگر صاحب قولنج سگ خوابیده را برخیزاند در مکان او
بول فوراً قولنج وی زایل شود و سگ در حال بمیرد اگر دندان ناب او را
بر کسی که در خواب حرف زند بیاویزند ساکت شود شیر سگ زهار

بمالند

بمالند موی را ببرد و کار نوره کند اگر موی سگ سیاه را بر مصروع آویزند
نافع آید اگر کسی را بنده گزنده باشد سرگین سگ بچه با زیت مخلوط
ساخته بر سر وی بمالند دیگر نگریزد تعبیر دیدن کلاب در خواب دلیل
بندگان یا مردم سفیه بر معاصی نماید اگر قصد او کنند دلیل مردم سفیه
و طامع باشد اگر بیند که سگی او را گزیده یا دریده بقدر آن از دشمن
الم و غم رسد و باشد که دلیل حرص بر دنیا باشد و جمع کنند دیدن
سگ اصحاب کهف دلیل ترس و زندان و گریختن و پنهان شدن
دیدن او در شهر دلیل تجدید ولایت و باشد که دیدن سگ دلیل کفر
و نومیدی از رحمت خدای تعالی باشد لقوله تعالی کمثل الکلب با هیئت
دیدن سگ شکاری دلیل عزت و رفعت و روزی و سگ گله دلیل مرد
صالح که با غیرت باشد بر اهل و همسایه خود اگر بیند که سگی قبای وی پاره
کرد سفیهی او را عتاب کند اگر فریاد کند دشمن ترک عداوت کند سگ
ماده دلیل زن سلیطه معانده و بچه سگ فرزند محبوب سفید او مؤمن
سیاه او کافر بعضی گویند سگ بچه دلیل طفل سفیه یافت شده دیدن
سگ گله رسیدن فایده از پادشاه و حاکم و سگ شکاری ملک و ولایت اگر
رای در عرضه آن بود ارطامیدوس گفته اگر سگان شکاری بیند خارج

از شکار دلیل خیر است بجهت طلب روزی و خدمت اگر در اهل شکار بینند دلیل
بطالت دیدن سگ پاسبان دلالت بر صیانت و محافظت و مال کنند
بعضی گویند دیدن کلاب دلیل قوم ذلیل اگر بیند که سگی را شکار کرد
حق تعالی بدو علمی دهد و فراموش کند لقوله تعالی واتل علیهم نبأ الذی
آتیناه الی قوله کمثل الکلب الآیة کلب الماء سگ آبی قندز است که در قاف
گذشت از جملهٔ خواص او آنکه اگر خون او را با آب زهره گرمابی مخلوط ساخته
در حمام بیاشامند عسر البول را شفا دهد اکتحال مغز سر او دفع تیرگی و ظلمت چشم
کند زهرهٔ او بقدر رنگ عدس سم قاتلست ابن سینا گفته که خصیهٔ او بقدر یک عدس
نفع دهد اگر زنان را اگر از پوست او جوراب دوزند صاحب نقرس شود
صحت یابد کاسر عقاب بر عین گذشت کاسر العظام مکلف است در باب میم
بیاید گبغب بتقدیم بای یکنقطه بر عین مهمله جانوریست از جانوران صحرا
بدو را مهمله مرغیست در دریای چین که در زیر مرغی که او را خرشنه گویند
میپرد منتظر افتادن سرگین اوست تا غذای خود کند صاحب عجایب المخلوقات
آورده که خرشنه مرغیست که سرگین که از وجدا شود مرغ باشد کلگ
بسین مهمله راسوست بعضی دیگر گویند شبیه باوست غیر او ذو مقراطیس
گفته که مرغ سفید نیست که از دهن بیضه کند سرگین او را اگر با سرکه سائیده

برنگله

برنگله بمالند نفع عظیم بخشد گندارة ماهی صاحب گوش است گبغبة بتقدیم
نون و عین مهمله و بای یکنقطه شتر ماده بزرگ گعنه بعین مهمله و نون و دال
مهمله نوعی از ماهی کیف نفاجامیش سر گوزن بذال معجمه و نون آنج
کاهل کهول عنکبوت فصل دوم در کاف مضمومه کرکی بسکون را مهمله کلنگ
و ترکان قرنا نامند گنجشک سریع الجماع بود حیوانیست که باید که او را پیش
مرغان باشد از طبع اوست احتیاط و خوف نوبه باسبانی و حراست
یکدیگر کنند پس چون بخوابند یکی بیدار بماند بصدای آهسته آواز کند
گویا اندازه میکند یا آنکه او پاسبانست چون نوبت او تمام شود آنکه
در پهلوی وی در خواب است برخیزد و حراست نماید و جانب سابق بخواب
رود تا آخر بعضی از و یکجا اقامت نمایند و بعضی مسافرت اختیار کنند
و معاونت یکدیگر کنند بهیأت مجموعی یکصف روند متفرق یکی مثل رئیس
پیش باشد باقی متعاقب تابع وی باشند بعد از چندگاه رئیس
موخر شود آنکه در عقب رئیس بود مقدم و رئیس شود همچنین بترتیب
تا آخر صف هر یک رئیس و مرئوس گردند چون یکی از ایشان رو بمادر پیر شود
اولاد وی بر دارند و طیران نمایند هر جا که روند بجهت او قوت و دانه
آورند صاحب عجایب المخلوقات آورده که چون کلنگ بروی زمین

راه رود بیکپای رود و پای دیکر بالا دارد از ترس آنکه بزمین فرو رود ظرفه
ازین در ذکر ملک الحزین در باب سیم بیاید اکلش باتفاق حلال کوشت او
سرد و خشک لکن حرس بهتر است آنست که بازش شکار نماید درد جکر دفع کند اما
دیر هضم است بهتر آنکه با ادویه حاره طبخ نمایند تا ضرر نکند اکل او مولد
خون غلیظ موافق امزجه محرورین تخصیص جوانان را در زمستان آب
مینماید بعد از خوردن وی عسل (مزاج کرم) بیاشامند لکن واجبست که اولا پای او سنک
ببندند و دو روز بیاویزند بعد از آن طبخ نمایند و با ستمرار خوردن اکل
زهره او دفع خوف کند اکر مغز سر او را با زیبق مخلوط ساخته بر بینی بزنند
آنچه فراموش شده بخاطر رسد اکر جزوی از ذراریح و مثل او مغز سر
کلنک با هم نرم بکوبند و بر بدن مالند هیچ موی بیرون نیاید اکر دل و زهره
او را مخلوط ساخته با زیبق بر بینی صاحب نسیان ریزند آنچه فراموش کرده
بخاطرش رسد اکر زهره او را در چشمی کشند که آب سیاه آورده باشد
دفع کند **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل مرد غریب است اکر بیند که کلنکی سوار
شده محتاج شود اکر بیند که بسیاری از و مالک شده و بخشیده بر او ست
و مال رسد کوشت او در خواب بجهت کسی که اراده شراکت با کدخدای
دار دنیکوست چه او در طیر خود متفق است با شرکاء و ابناء جنس خود

اکر یکی از انها بکیرد با قومی بیوندد و خویشی نماید قضا را و اهل روم
کویند که اکر کلنکی بیند سفر دوری نماید و اکر بیند که کلنک شهر خود
سفر کرد بشهر خود برکردد ارطامیدورس کفته که دیدن او در زمستان
دلیل دزد و قطاع الطریقست و اکر فرزند خواهد دلیل خیرات و صلاح
او اعانت ابوین کند **کُتُقان** بتاء دو نقطه فوقانیه و قاف طلخی که نو پر بر آورده
باشد **کُتَع** بتاء دو نقطه فوقانیه و عین مهمله بچه روباه **کُدْرَه** بدال
و راء مهمله مرغ تیره رنک **کُسْعُوم** بسین
و عین مهمله در لغت حمیر حمار را کویند **کُعَیت** بعین مهمله و یاء دو نقطه تحتانیه
و تاء دو نقطه فوقانیه بلبل **کُلَّم** مرغیست در طبرستان نیکو چشم بحیثیه
تکلم با صوات حسنه کُلَّم تا مند صید کنجشک باکثر از وی کند در زمستان
و آنها باشد چون بخواهد عصافیر بسیار بر و جمع شوند تا آخر روز یکی
از انها بکیرد و بخورد همه ایام بدین طریق باشد تا فصل بهار چون بهار شود
عصافیر جمع شوند ایشان از او بزنند و از نزد خود دور کنند و از ایشان
کریزان باشد هیچکس آواز وی نشنود تا بهار دیکر و هیچکس ندیده
که او هردو پای خود بر زمین نهد بلکه چون یکپای بردارد پای دیکر بزمین
نهد همچنین میل اراه رود چه ترسد که بزمین فرو رود **کُلثوم** بثاء سه نقطه فیل

کمیت بیاء دو نقطه تحتانیه و تاء دو نقطه فوقانیه اسب بسیار سرخ رنگ **کندس**
بنون و دال و سین مهمله مجتبله **باب بیست و سیم مشتمل بر سه فصل فصل اول در لام**
مفتوحه لجا بجیم نوعی از سنگ پشت که در بر و بحر تعیش کند بحری او را دو زبان
در سینه بود و بهر حیوانی رسد بکشد در صید طیور و غیره او را حیله عجیبست چه
در آب فرو رود و پس در خاک غلطد و مثل طیور آید بسبب تغییر رنگ از
نظر ایشان مختفی باشد پس طیری که ببیند در میان آب کشد تا در آب بمیرد پس بخورد [بر او جهیده]
در بر بیضه کند و در بحر نشیند و بنظر حضانت بیضه کند تا بچه برون آید
ارسطاطالیس گفته که هر جوجه که از بیضه بر آید آنچه مستقبل بحر بود ببحر
رود و آنچه مستقبل بر بود ببر رود و همه آنها وارد آب شوند که از
حیوانات آبی امتیاز نمایند و مار خورند و از جمله خواص او آنکه ارسطو گفته هر که
جگر او را تازه خورد از درد جگر ایمن گردد و اگر گوشت او را با سرکه طبخ نموده
شوربای را بمستسقی دهند نافع آید و دل را سخت کند و باد سودا برد **تعبیر**
دیدن او در خواب دلیل زن مستوره نیکوروی صاحب مال بود و بسیار باشد
که دلیل بود بر دفع دشمنان و ایمن گردیدن از شر ایشان **لقلق و لغلغ**
لک لک مرغ دراز گردنیست که مار خورد از ذکا و زیرکی او آنکه دو آشیان [در زمستان]
سازد هر چند وقت در یکی اقامت کند و چون احساس تغییر هوا و حدوث

وبا کند بدیار دیگر رود و بسیار باشد که ترک بیضه خود کند و چون خواهند
که جانوران از جای بجای برانند لک لک در آن مکان نگاه دارند چندان
فزع کند که همه هوام و جانوران گریزان شوند اکلش حرام از جمله خواص
او آنکه هر گاه بچه او را ذبح نموده بر بدن مجذوم مالند شفا یابد هر که
یکدانگ از مغز سر او با یکدانگ عنبر با پیه خرگوش که اخته نمایند بنام شخصی بکسی دهد تا او
کند بغایت محبت او در دل آن شخص واقع شود هرمس حکیم گفته هر که استخوان
لک لک با خود دارد بمیان آب در آید غرق نشود اگر چه شناوری نداند
تعبیر دیدن او در خواب دلالت کند بر قومی که با هم دوست باشند بعضی
گویند که دیدن او دلیل سرما و برف بود هر گاه متفرق بیند اگر جمعی از دور
مکانی مجتمع بیند ایشان دزدان و راه زنان باشند و اگر رائی مسافر بود
یا اراده سفر دارد دلیل خیر و برکت سفر باشد که دیدن او دلیل آمدن غائب
باشد بمکانی **لأی** گاو کوهی **لبوه** بفتح و ضم و با یک نقطه ماده شیر **تعبیر**
دیدن او در خواب دلیل دختر پادشاه بود و اگر بیند که با او مجامعت کرد از شدت
عظیم نجات یابد و شأنش بزرگ گردد و بر اعدا غالب آید اگر رائی پادشاه
بود در جنگ بر دشمن ظفر یابد و ممالک تصرف می آید **لعوس** بضم عین و سین
مهمله گرگ را که بجهت سرعت اکل لعوس نامند **لعوه** بسکون عین مهمله سگ ماده

لقاط بتشدید قاف و طاء مهمله مرغی که دانه چیند اکلش حلال لهق بقاف
کاو سفید لهم کاو پیر لوشب گرگ لیا بتشدید یاء دو نقطه تحتانیه
ماهیست که از پوست سپر سازند لیث بیاء دو نقطه تحتانیه و ثاء سه نقطه شیر
لیل بیاء دو نقطه تحتانیه بچه کروان فصل دوم در لام مکسوره لقحه بقاف
وحاء مهمله شتر ماده بشیر فصل سیم در لام مضمومه لبادی بباء یکنقطه ودال
مهمله مرغیست که بر زمین چسبد و نخواهد تا نپرانند نپرد لحکا بفتح حاء مهمله وقد
الف جانوریست شبیه بماهی در ریگ که چون احساس آدمی کند در ریگ فرو
رود و بعضی گویند جانوریست مثل انگشت در ریگ پیدا میرود و فرو میرود
چه اکلش حرام لوب بواو و لنوب بنون و واو زنبورهای عسل
باب بیست و چهارم مشتمل بر سه فصل فصل اول در میم مفتوحه مالک الحزین
بحاء مهمله و زاء معجمه و یاء دو نقطه تحتانیه و نون بوتیمار و بترکی اوخارکوت بند
جوهری گفته که از جمله مرغابیست بلشون است که در باب گذشت مرغ دراز گردن
دراز پاییست جاحظ گفته که از عجایبهای دنیا آنکه همیشه نزد آب یا جایی که
آب جوشد نشیند چون آب خشک شود غمگین گردد هر چند آب کم شود غم او
زیاده شود و آب نیاشامد اگر چه از تشنگی بمیرد از ترس کمی آب خوف برو
غلبه کند و غمگین نشیند و لهذا او را مالک الحزین نامند دمیری گفته که مالک حزین

ماهیارزا

ماهیارا از دریا بیرون آرد و بخورد طعامش این بود و شناوری اند
چون ماهی بدست وی نیاید خود را در کنار دریا اندازد ماهیان نزد او جمع
شوند نیز و وی آنها را برباید بقدری که احتیاج وی باشد احتیاج بماء شرب
ندارد اکلش حرام جاحظ گفته که شبیه باو کرمیست که در شب مثل شمع
روشن شود و بروز طیران کند و این کرم سبز و نرم باشد غذاء او خاکست
که هیچ از و سیر نشود از خوف آنکه خاک تمام میشود گرسنه ماند تا بمیرد
مها کاو کوهی اگر مغز سر او را صاحب قولنج تناول کند صحت یابد
هر که شعبه از شاخ او با خود دارد همه درندگان و سباع از و گریزان
شوند اگر شاخ یا پشم یا پوست او را در خانه بخور کنند ماران گریزان شوند اگر
شاخ او را بر دندان کرم خورده بپاشند درد وی ساکن کند اگر موی
او را بخور کنند موش و خنافس گریزان شوند باقی خواص در بقره
وحشیه گذشت تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد رئیس کثیر النعمه
گوشه گیر بود اگر چشم او را بیابد ریاست یابد یا زن جمیله کوتاه
عمر تزویج کند اگر سر او سر گاو کوهی گردید بریاست و ولایت رسد
و غنیمت یابد اگر بیند که گاو کوهی گردید از مردم گوشه گیرد و عیب جویند
و در بدعت داخل شود معز بعین مهمله و زاء معجمه بز و بترکی کچی

اکلش باتفاق حلال لکن موصوف بجامعیت تفضیلی که او را بر گوسفند است
بزیادتی شیر و ثخانت پوست آنچه از دنبه کمی دارد در پیه او زیاده شده
و لهذا اعراب آن گویند تیه المعزج لطنه یعنی دنبه بز در شکمش باشد چون حق تعالی
پوست گوسفند نازک آفریده قسم او را بسیار گردانیده و پوست
بز درشت و غلیظ لکن موئیش کم گردانید از جمله خواص او آنکه اکل لحم
او مورث غم و نسیان و مولد بلغم و محرک سودا است لکن با منفعت
کسی را که دمل دارد ابن سینا گفته که سرگین او محلل خوک است از سبب قوت
که در وست اگر زن او را با پشم بردارد سیلان خون از و باز دارد
دیگری گفته که اگر شاخ بز سفید سائیده در رگوی محکم بسته در زیر
سر نائم گذارند بیدار نشود تا بر ندارند زهره نهاز که پیش رو و را
بز هاست اگر بزهره گاو مخلوط ساخته فتیله سازند و در گوش
گذارند کری را زایل کند و منع نزول آب کند اگر با زهره نهاز اکتحال
نمایند بعد از آنکه موی زاید از چشم برآورده باشند دیگر موی زاید
و نیز برده چشم زایل کند و مانع از حدوث او گردد و گوشت زاید
در چشم را قطع کند طلای او داء الفیل را بر طرف کند خوردن مغز
ساق نسیان آرد و محرک سودا باشد **ماریّه** براء مهمله و تشدید یاء

دو نقطه

دو نقطه تحتانیه سنگ خواره بز و بتخفیف یا گاو ماده **مامرود** و **مازور** بزاء معجمه
و آخرش راء مهمله مرغیست در دریای مغرب که چون اهل کشتی او را بینند
مبارک شمرند و بفال نیک دانند در ساحل بحر بیضه کند چون بیضه او بینند
دانند که دریا ساکنست چون کشتی بمکان مخوف یا حیوان مضر نزدیک شد
این مرغ بیاید و در پیش کشتی بنشیند و برخیزد گویا که خبردار میکند تا اهل کشتی
تدبیر کار خود کنند ملاح آنرا شناسد **ماشیه** بشین معجمه و یاء دو نقطه تحتانیه
حیوانات انسی شتر و گاو و گوسفند **مرءه** زن **مبثه** بثاء سه نقطه پروانه
مطیّه بطاء مهمله و تشدید یاء دو نقطه تحتانیه ناقه که بر پشت او سوار شوند
موقوده بقاف و دال مهمله حیوانی که او را بسبب زدن کشته باشند اکلش حرام اگرچه
مول عنکبوت **ابو الملیح** چکاوک **ابنة المطر** مرصع گفته جانوریست که در عقب
باران ظاهر شود چون نم بر طرف شود بمیرد **ابن الماء** نوعی از مرغابی و جمعش
بنات الماء و ابن الماء در این وقت بر انواع مرغابی صادق آید **فصل**
دوم در میم مکسوره **مِرزَم** براء مهمله و زاء معجمه مرغیست دراز پا و دراز
گردن کج منقار در کنارها بالهایش سیاهی شتر است ماهی خورد اکلش حلال
مِعراج بعین و راء مهمله و جیم جانوریست بشکل خرگوش زرد رنگ یک شاخ
سیاه بر سر دارد هر حیوانی که او را بیند گریزد در جزایر بحار میباشد

منشار بنون و شین معجمه و را مهمله ماهیست که در بحر زنج مثل کوه بزرگ نزد سر او
دو استخوان آب دریا برابر است چنانکه دریا تموج آرد و آواز مهیبی از او آید
آب از بینی و دهن خود بیرون آرد بجانب آسمان بلند شود پس عود کند
بجانب کشتی مثل باران بباشد و چون در زیر کشتی آید کشتی را بشکند چون اهل
کشتی این ببینند بدرگاه خدای تعالی بنالند و بتضرع و زاری درآیند تا آنگه
حق تعالی او را از ایشان دفع کند فصل سیم در میم مضمومه مُرَعَه بر وزن اعین
مهمله مرغیست نیکو رنگ خوش طعم است بقدر سلوا که بلدرچین گویند جمع او مرع است
شبیه بدراج اکلش حلال از جمله خواص او آنکه اگر شکم او را پاره کنند بر خار
پیکانی که بر گوشت فرو رفته باشد گذارند بیرون آرد مُتَرَدِّیَه بتا دو نقطه
فوقانیه و را و دال مهمله و یا دو نقطه تحتانیه هر حیوانی که از جای بلندی یا از چاه
افتد بمیرد مُجَثَّمَه بجیم و تشدید تا سه نقطه هر حیوانی را گویند که دست و پای او را
ببندند در زمین اندازند تا بمیرد مُدَنَّج بدال مهمله و نون و جیم نوعی از مرغانی
زشت هیأت مُسْهِر بسین مهمله و ها و را مهمله هر کس گفته که او مرغیست که
شب نخوابد و روز طلب معیشت نماید و از خوشی از دیگر مرغان نخواند و ترجیع صوت
نماید هر که بشنود از الحان لذت یابد که آرزوی خواب نکند اگر مغز سر او را
در دست گیرد یا در نزد خود دارد مسرت بسیار او را روی دهد و وحشت

دوسواس از وی زایل شود مُقَوْقِس بدو قاف و سین مهمله مرغیست معروف سفید
که طوق سیاه در گردن دارد بجثه کبوتر است مُکّاء بتشدید کاف مرغیست
که در باغها خوانندگی بسیار میکند بعضی گویند مرغ سفیدیست که در زمین حجاز
باشد او را صفیر و آوازی باشد مُکَلِّفَه بتشدید لام و فا مرغیست که چون عقاب
بدخلقت بیضه نهد و بچه بیرون آرد وی از آن بپرورد و بزرگ کند و دیگر
بیند از مکلفه بیاید او را بپرورد و بزرگ کند چه پرورش بچه او را
از شکار سست کرده اند مُکَلَّلَه ماریست که طول وی یک وجب یا اندکی
بیشتر بر سرش مثل تاج خطهای سفید است چون بر روی زمین رود بر هر چه بگذرد
بسوزاند اگر مرغی بر بالای او پرد بیفتد چون بدو دو و جمیع جانوران
از پیش او بگریزند هر حیوانی که او را بخورد در حال بمیرد لکن این مار
بمردم کمتر ظاهر شود هر که او را بکشد زهر او در قاتل نفوذ کند علاج پذیر نبود
مُنارَه بنون و را مهمله ماهیست که از دریا بشکل منار بیرون آید خود را
بر کشتی زند و بشکند و اهل کشتی را غرق کند و چون مردم پیشتر خبردار شوند
طشتها و بوقها زنند و آوازها بلند کنند تا از ایشان دور شود او
محنت بزرگیست در دریا مُخَنَّقَه بخا معجمه حیوانیست که ریسمان که در گلوی او
انداخته خفه نموده باشند که عربان چون نمیخواستند که خون ریخته شود

بدین نهج میکشته میخورند چه ایشان گویند گوشت خون بسته شده است
حق تعالی بر ایشان حرام گردانید جهت آنکه خود را نجس کند **مُهر** بر اء مهمله
کره اسب **ملاعب ظله** مرغیست که با سایه خود بازی کند قرلی است که در قاف
گذشت **مُوق** بقاف موزه چه پردار **ابن قرض** بقاف و راء مهمله و ضاد معجمه مشهور
بسنبوسه است جانور سیاه رنگیست شبیه در درازی چهار دست و پا دارد
از گربه کوچکتر است چون برج کبوتران آید همه آنها بکشد و یکی زنده بگذارد
لکن گوشت آنها نخورد اکلش حرام **ابو مزینه** بزاء معجمه و یاء دو نقطه
تحتانیه و نون ماهیست در دریا بصورة مردی در اسکندریه ظاهر شود
چون مست صبا واقعست گریه کند صبا در ابر و در حرم آید رها کند **باب**
بیست و پنجم مشتملست بر سه فصل فصل اول در نون مفتوحه ناب شتر ماده پیر
ناس آدمیان **ناضح** بضاد معجمه و حاء مهمله شتر آبکش **ناقه** شتر ماده
خواص او در ابل گذشت **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل زنست اگر عجمی باشد
انجمیت اگر غیر عجمی باشد عربیست اگر بیند که ناقه را میدوشید زن
صالحه تزویج نماید روزی و فرزند نصیب وی شود اگر ناقه با بچه اش بیند
دلیل ظهور آیه و فتنه عام است ابن سیرین گفته که اگر ناقه با خطام بیند دلیل سفر
زیارتست اگر شتر برهنه سوار شود سفر کند اگر ناقه بدوشد والی ولایتی

گردد

گردد که در ورکات مال جمع کند مردی نزد ابن سیرین آمد و گفت در خواب
دیدم که از ناقه نجیبی شیر دوشیدم ابن سیرین گفت این مرد در عمان
حاکم گردد و از ایشان زکوة گیرد او شیر است بالاخره با ایشان
ستم کند و اموال ایشان غصب کند و او خون است گوشت او دلیل
وفا بنذر است لقوله تعالی کل الطعام کان حلّاً لبنی اسرائیل الا
ما حرم اسرائیل علی نفسه پی کردن او دلیل مصیبت و پشیمانیست
لقوله تعالی فعقروها فاصبحوا نادمین ناقه دلیل نکاح زنست اگر
بر عکس سوار شود با زن او دخول کند اگر بیند که ناقه او مرد زنش بمیرد
و سفرش باطل گردد اگر بیند که ناقه داخل شهری شد اهل آن شهر را فتنه
و مصیبتی رسد لقوله تعالی انا مرسلوا الناقة فتنة لهم و اگر او را در شهری بی
اهل آن شهر را مصیبتی رسد **ناموس** بسین مهمله پشه **نابض** بچه عقاب **نجیب**
بجیم و یاء دو نقطه تحتانیه و باء یک نقطه شتر کریم **نحام** بحاء مهمله مرغیست
بخلقت بط چون اراده خوابیدن بکند پراکنده خوابند و یادها بیدار
مانند هر کدام را خوابگاه علیحده باشد از جنس داده زیاده در انجمه نهند
از غیر جماع چون بیضه نهد از وی دور شود و نر نزد بیضه ماند بر کین
بر بیضه اند از نداین قائم مقام حضانت باشد چون مدت تمام شود

جوجه بیرون آید حرکت ما زند ماده نزد ایشان آید در منقار ایشان دمد تا روح
در ایشان دمد تا روح در ایشان جاری شود پس نر و ماده هر دو بر تربیت
اولاد خود معاودت نمایند نزاو درشت طبع و بیوفا چه هرگاه بچه خود را
بیند که قوت طعمه خوردن بهم رسانید بزند و براندش در با او برود و نزد
نزدیک وی نشود تا وقت جماع اکلش حلالست بصحت رسیده که نحامه
بچه ترا برای حضرت مقدس نبوی صلوات الله علیه و آله هدیه آورده بود
آنحضرت دست مبارک بدعا بر داشت و گفت اللهم ادخل الی احب
خلقک الیک لیاکل معی من هذا الطیر یعنی بار خدایا دوسترین خلق خود را
نزد من بسوی من بفرست تا با من ازین مرغ بریان بخورد پس امیر المؤمنین
و امام المتقین و قاید الغر المحجلین علی ابن ابی طالب علیه السلم آمد انس
باز گردانید و گفت که پیغمبر بکاری مشغولست پس آنحضرت دست بر سینه انس زده
او را دور گردانید داخل شد سلام کرد و گفت یا حضرت نزدیک بود که انس
میان من و تو حایل شود آنحضرت فرمودند که اللهم وال من والاه
وعاد من عاداه وانصر من نصره واخذل من خذله الخ
و در بعض روایات آمده که آنحضرت سه مرتبه آمده در دو نوبت اول انس
او را باز گردانید در مرتبه سیم در را قوی تر کوفت تا حضرت مقدس نبوی

شنیده

شنیده فرمود تا گشودند امیر المؤمنین علیه السلم در آمد آنحضرت فرمود که
ما ابطاک عنی یعنی چه چیز باز داشت ترا ازینکه دیر آمدی گفت آمدم
انس مرا باز گردانید آنحضرت فرمود حملک علی هذا یعنی یا انس چه چیز
ترا برین داشت گفت خواستم که این دعا برای یکی از انصار باشد آنحضرت
فرمود و هل فی الانصار من علی هل فی الانصار افضل من علی
یعنی آیا در انصار کیست که بهتر از علی ابن ابی طالب و فاضلتر از وی باشد
نحل بحاء مهمله مگس عسل و ترکی بال اروسی گویند چون حق سبحانه و تعالی
ازو بمردم عطاء عسل نموده و لهذا او را النحل گویند چه نحل یعنی عطاست
و عجایب المخلوقات آورده که روز عید فطر را روز رحمت گویند بحکمت آنکه
درین روز حق سبحانه و تعالی وحی کرد بزنبور عسل که اوحی ربک الی النحل
و او حیوانیست صاحب فهم و کیاست و شجاعت در عواقب امور نظر کند و فصول
سال بشناسد و اوقات باران و تدابیر چراگاه و مطاعم داند و محبت
پادشاه خود اطاعت و استکانت کند ارسطو گفته که نحل نه قسمست شش
قسم ازانها بعضی با بعضی الفت گیرند غذای آنها از فضول حلویات و رطوبات
که از شکوفه و اوراق اشجار ترشح کند که همه آنها را جمع کند و ذخیره نماید
و او عسلست ظرفهای وی یعنی خانهای مسدس پس آنچه از گیاهان دارد

بخرطوم خود چینند و بر رانهای خود بار کنند و از ران خود به نشست نقل نماید
از کلام ملک علام چنان مستفاد میشود که شکوفه در جوف وی مستحیل
بعسل و از درون وی بیرون اما دانسته میشود که از دهن او یلقی بیرون آید
یا از عرا و رهو قوله تعالی کلی من کل الثمرات فاسلکی سبل ربک یخرج
من بطونها شراب مختلف الوانه وفیه شفاء للناس ان فی ذلک لآیة
لقوم یتفکرون مراد بعض ثمرات نظیر شرد و توت من کل شیء ای بعضه
الوان عسل مختلف میشود بسبب اختلاف ثمرات و گاه باعتبار چراگاه وی
طعمش اختلاف یابد چه در بعض اوقات اشیاء بد بو خورد طعمش بد بود و مزه
شود و از طبع اوست که تدبیر در معاش خود کنند چون بموضع پاکیزه رسند
خانه از موم بنا کنند و جایی که پادشاه ایشان نشیند جداگانه سازند و دیگر خانهای
نر آنها که کار نکنند و آنها از ماده خود بصغر جسم امتیاز دارند و ماده اکثر الجثه
در درون وی خالی بود چون بپرند همه بهیات مجموعی و یکمرتبه بیرون آیند
و در هوا منبسط شوند پس عود کنند و بمکان خود آیند نحل عسل اولا موم سازد
پس تخم ریزد چه موم او بمنزله آشیان مرغ است بعده نشیند و حضانت نماید
چه از تخم وی گرمی بهم رسد که بچه او بود پس کرمها متحرک شوند غذا از نفس
خود خورند پس بپرند بر شکوفها مختلفه نشینند بلکه بر یکنوع از شکوفه نشینند بعضی

از

١٧٤

از خانها را از بچه و بعضی را از عسل پر کنند و از عادت ایشانست چون از پادشاه
خود فسادی بینند عزل کنند یا بکشند و در بیرون نحله اندازند تا همه ایشان
بیرون نیایند پادشاه ایشان بیرون نیاید چون از طیران عاجز شود لشکر
وی او را بر دوش گیرند و پادشاه را یعسوب نامند دریابند نشانه اوست
که نیش ندارد لهذا اکبر و بهترین او آنست که نیش ندارد لهذا اکبر و بهترین
او آنست که سرخ رنگ باشد و بدتر آنکه سیاهی بود که در و نقطهای
سفید بود لشکر وی کارها با مر خود قسمت نمایند بعضی موم سازند
و بعضی عسل بریزند و بعضی آب آورند و بعضی خانه سازند بر شکل مسدسی که اصلا
در و انحرافی نبود بی آلتی و پرکاری بقیاس هندسی در دایره مسدسی که اختلاف
بهم نمیرسد و آنها بهم متصل واقع شده گویا جمله یک شکل مسدس است که انفصال
و فرجه در و نباشد جهت آنکه از اشکال مثلث و مربع تا معشر هر یک از اینها
که با امثال خود در دایره جمع شود لابسته در ما بین آنها فرجه و فاصله
واقع شود و بیکدیگر متصل نشوند الا مسدس که هر چند اشکال مسدس را
بر پهلوی هم در دایره گذارند مسدس دایره پر شود و فرجه و فاصله نماند
چه او اوسع اشکالست غزالی در کتاب احیا آورده که زنبور عسل بنگر که
بطریق که حق سبحانه و تعالی بوی وحی نموده اولا در کوهها خانها بنا

وازلعاب خود موم پرداخت واستخراج عسل نمود از یکی ضیا آید و از دیگر
شفا اگر تامل کنی در عجایب کار او که بچه نحل خود را از بار و انهار بستان
واشیاء طیبه فراگیرد و از انجاس و اقذار اجتناب و احتراز نماید و اطاعت پادشاه
خود کنند و اگر یکی از ایشان از خارج درآید بفرمان پادشاه او را کشته بیرون
دراندازند بچه و اصغر او بهتر از مادر و اکبر کار کنند بسیار در فصل ربیع و خریف
در بهار بیشتر و از طبع او لطافت و پاکیست چه نحل مرده در نحله نگذارند بلکه
آنچه بود بیرون ریزند و آنچه آب شیرین و صافی باشد بیاشامند طلب کنند
تا هر جا که یابند و از عسل نحل نریزند مگر بقدر آنچه کفایت ایشان بود چون بداند که
عسل در نحله کم شود در آب نیندازند تا خوف آنها بسیار شود از نفوذ
آب چه هرگاه آب نفوذ کند خانهای پادشاه و خانهای ذکور خود خراب کنند
و باشد که پادشاه را بکشند و مثلها روایت اندازند اگر سوسه بدو مضرت
رسانند بمشت نمک در نحله ریزند و هر ماه یکبار بگشایند و سرگین گاو
دود کنند سوسه بر طرف شود و دیگر آنکه ایشان چون بیرون آیند باز بمکان
خود آیند و غلط نکنند اهل مصر بجهت نحل در کشتی جایها خالی بسازند
چون عبور کشتی بمواضعی رسد که در و درخت و شکوفه بسیار باشد درهای
نحلها بگشایند پس روزها از نابیر عسل بیرون آیند در آن موضع از ازهار و انوار

بار برداشته شب بکشتی آیند و هر یک بمحل خود در روند که خطا نکنند و این
حیوان همیشه در ایام بکد و جد تمام کار کنند تکاهل و تکاسل نورزند مگر آنکه
هوا تاریک و ابر و باد یا دود و یا آب یا آتش باشد که او را از عمل
باز دارد و بدانکه جمهور انام و اکثر علماء اعلام بر آنند که عسل از دهن نحل
بیرون آید و از امام همام علی بن ابی طالب علیه السلم در باب مذمت دنیا
منقولست که آنحضرت فرمودند که بهترین ملبوسات فرزند آدم لعاب
کرمیست و اشرف مشروبات وی رجیع نحل یعنی برگشته او و این محمولست
که قی او بود که از دهن وی بیرون آید یا رجیع او که از طرف دیگر آید بطریق
مضمون این کلام بهجت انجام مطابق کلام ملک علام است که یخرج من
بطونها حاصل که عسل از درون وی بیرون آید اما دانسته نشده که از دهن
یا غیر او چنانچه سابقا مذکور شد گویند ارسطاطالیس خواست تا تحقیق
این معنی نماید بجهت نحل خانه از شیشه ساخت تا نظر کند که چه قسم شهد از وی بیرون
می آید نحل اول اندرون شیشه بگل اندود گرفته تا عمل وی مرئی نشود
و بعد شروع در کار نمود تا کسی مطلع احوال وی نشود مستود او راق
گوید که نکته در این که عسل مغلوب لسع است چه نحل از طرفی نحل کند و از طرف
دیگر عسل دهد یعنی از جانب نیش رساند و از جانب دیگر شهد نوشاند

محبت بی نیش حاصل گردد و در بعض تفاسیر آمده که عسل از آسمان بزمین فرود
می آید و در اماکن میرود بنحل او را میخورد و نحله آمده در خانهای از موم
بسته میریزد و بعضی گمان برده اند که مگر عسل در درون وی از فضلات غذا
بهم رسیده و در معده او مستحیل بعسل شده و چون حق سبحانه و تعالی اورا
باکل حلال امر نمود تا لعابش شیرین و شفا گردیده آری دوای الهی بهتر از
دوای اطبای نخ بود بدانکه اگرچه ظاهر آیه وافی هدایه وفیه شفاء
دلالت بر عموم دارد اما لازم نیست که عام باشد چه تقدیر وفیه
نوع شفاء او بعض شفاء او یعنی انه شفاء لکل علة بارده
رطبه علی بن ابراهیم در تفسیر خود آورده که مراد از غسل شهد محبت
امیر نحلست که علی ابن ابی طالب علیه السلم لهذا آنحضرترا یعسوب الدین
نامند یعنی پادشاه نحل که شهد محبت او شفاء همه علل فی نوب شیعیان
وبند اما سایر مردم بصورت ناس اند یعنی نسناس و این تاویل محمول
بر تفسیر باطنست چه قرآنرا هفت بطن است بنابرین آیه وافی هدایه مقتضی
عموم باشد و ابن مسعود از حضرت مقدس نبوی حدیثی نقل کرده
که دلالت بر عموم کند که آنحضرت فرمود که العسل شفاء من کل
داءٍ والقرآن شفاء لما فی الصدور فعلیکم بالشفائین و

القرآن

القرآن والعسل یعنی عسل شفای علتست و قرآن شفاء الخیر است که در سینهاست
پس بر شما باد باین دو شفا که عسل و قرآنست نقلست که عوف بن مالک
بیمار شد گفت بجهت من آب بیارید که حق تعالی فرموده که ونزلنا
من السماء ماءً مبارکا پس گفت عسل بیارید که فرموده و فیه شفاء
پس زیت طیبه که از شجره مبارکه طیبه است هر سه مخلوط ساخته بیاشامید
شفا یافت ابی سعید خدری آورده که مردی بخدمت حضرت مقدس
نبوی آمد گفت برادرم اسهالست آنحضرت فرمود که عسل بنوشان
آنشخص برفت برادر خود را عسل نوشانید اسهال وی زیاده گشت بخدمت
آنحضرت عرض نمود پیغمبر صلوات الله علیه و آله فرمود که عسل بنوشان
پس باز آمد و بدو عسل نوشانید باز بخدمت آنحضرت آمد گفت که عسل
نوشانیدم اسهال وی بیشتر از بیشتر گشت آنحضرت گفت عسل بنوشان
همچنین تا سه مرتبه نوبت چهارم آمد گفت یا رسول الله عسل نوشانیدم
اسهال وی زیاده شد درین مرتبه آنحضرت فرمود که صدق الله
وکذب بطن اخیک اسقه عسلاً یعنی خدای تعالی راست گفت که
وفیه شفاء دروغ گوی شکم برادر تست که کلام الهی در قبول
میکند برو عسل بنوشان پس آمد این نوبت که عسل نوشانید بامر الله تعالی

شفا یافت جمعی را که مرض الحا و در دلهای ایشان راسخ گشته بود بدین حدیث
اعتراض نموده‌اند و گفته‌اند که موافق عقل نیست زیرا که اطبا اتفاق نموده‌اند
بر آنکه عسل مسهلست پس چگونه دفع اسهال کند جواب آنکه اسهالی که از هیضه
و تخمه حادث شده باشد نیز اطبا اجماع کرده‌اند که در مثل این اسهال طبیعت را
بحال خود گذارند اگر محتاج بمعین بر اسهال باشد مادام که قوت با
اعانت کنند در این وقت یعنی منع و بستن وی ضرر دارد پس محتملست که
اسهال این شخص مذکور نیز مثل این اسهالی باشد که از امتلاء و هیضه باشد
که بحال خود واگذاشته باشند طبع وی قوتی داشته آنحضرت مکرر باستعمال
عسل امر فرموده تا آنکه ماده بالکلیه دفع شد و اسهال باز ایستاده باشد
عسل همان مسهل بوده که دفع اسهال مسهل شده و هیچ اعتراضی وارد
نیاید بدانکه عسل گرم و خشکست که ادرار بول کند و اسهال نماید و تهییج قی
کند و تشنگی آرد و بصفرا مستحیل شود و مولد خون با حدت گردد اما اگر با آب
بجوشانند و کفهای وی بگیرند و حدتش برطرف گردد و نفخش کم شود و غذا بسیار
دهد خریفی وی انفع از ربیعی بود و سبب ترشش دفع مضرت وی کند اگر
بر عسل خام که آب و آتش بر وی نرسیده باشد مسکی داخل نموده اکتحال نمایند
دفع نزول آب کند مالیدن او بر بدن دفع شپش و رشک کند لیسیدن او با انگشت

علاج

۱۷۷

علاج گزیده سگ دیوانه کند اکل مطبوخ او دفع طهرها کند خاصیت موم او
آنست که اگر کسی با خود دارد محتلم نشود ولکن غم آرد چه شهد و شادمانی
او رفته اما نحل را قتلش مکروه و اکلش حرام تعبیر دیدن نحل در خواب دلیل
ارزانی و رنجست برای کسی که او را فنا کرده باشد و اگر نحل را او را
ببیند از وی عسل بردارد بمال حلال رسد اگر همه عسل بردارد و بجهة نحلها چیزی
نگذارد بر قومی ستم کند اگر چیزی گذارد عدالت کند اگر والی یا طالب حق
باشد اگر بیند که نحلها بر سر او نشستند والی و رئیس قومی گردد و اگر پادشاه بود
ملکی و ولایتی بتصرف درآید اگر روستائی از اهل فلاحت و زراعت باشد دلیل خیر بود
و بجهت لشکر و غیر اهل فلاحت دلیل مخاصمه و عداوت جهت صوت و گزیدن
او و نیز دیدن نحل دلیل لشکر است جهة آنکه متابعت امیر خود کنند اگر
در خواب نحلی بکشد بر دشمن خود غالب آید اگر اهل فلاحت بود بجهت او
بد بود و نیز دیدن او دلیل علما و اصحاب تصنیف است چه بر وی وحی نازل
میشود و باشد که دیدن او دلالت بر کد و جهد در کسب باشد دیدن عسل در خواب
مال حلالست بلا تعب و بجهة مریض شفاست اگر بیند که مردم عسل نوشانید
بد ایشان سخن شیرین قرآن یا آواز خوش شنوانند و اگر با انگشت عسل لیسید تزویج
نماید و اکل معانقه و تقبیل است با شهد او میراث حلال و مال مشارکت است

ابن سیرین گفته که شهد روزی حلال بود بجهت آنکه آتش بدو نرسیده اگر بیند که
نزد او شهد گذاشته‌اند با او علم عزیز باشد که مردم از او شنیدن
آن علم آرزو دارند شهد تنها علم و در ظرف صاحب وی مال
حلال و بجهت زاهد غنی و حسن اعتقاد و نیکویی دین اگر بیند که شهد
میخورد و فوق او عسلست کنیزی نکاح کند **نسر** کرکس را گویند قاجر خوانند
از حضرت امام حسین منقولست که آنحضرت فرمود که او در صوت خود میگوید
کعش ما شئت فان الموت لاقیک یعنی بهر نحو که خواهی زندگی کن که مرگ بتو
خواهد رسید گویند که تواند بود که این قول بسبب طول عمر وی گوید چه او
هزار سال عمر کند او را منقار باشد نه چنگ لکن ناخنهای را از مثل چنگ باز
دارد باز با وی جمع شود چنانچه خروس با ماکیان جمع گمان برده‌اند که
ماده او بسبب نظر کردن بر نر خود بیضه نهد و حضانت نماید این گمان باطلست
آنچه بصحت رسیده آنکه او در اماکن عالیه که آفتاب بوده باشد بیضه نهد
حرارت آفتاب بجای حضانت او باشد حدت نظر و قوت بصر او
بمرتبه ایست که از چهار صد فرسخ جیفه را بیند بعضی گویند که نه بیند لکن بقوت
شامه دریابد لهذا چون بوی خوش استشمام نماید در ساعت بمیرد قوت طیران
بال وی بمرتبه ایست که در یک روز از مشرق بمغرب پرواز نماید چون بر جیفه

نشیند

نشیند اگر عقاب بر وی باشد پس نشیند تا او میخورد نخورد و همه طیور جوارح
از او ترسند چه از حرصی که دارد هرگاه بر او نشیند شکم پر کند چنانکه خیزد
که از طیران باز ماند پس چند مرتبه بدود خود را طبقه طبقه در هوا بلند
کند تا آنکه آنها دور از زیر او در آید و بسا باشد که درین حالت او را مردم
ضعیف صید کنند ماده او از خوف خفاش بر بیضه و بچه خود
برگ چنار ریزد تا خفاش بگریزد و بر مفارقت الف و زوج خود
بیشتر از سایر طیور غمگین گردد و چه هرگاه یکی از آن دیگر جدا شود آن دیگر از
غم بمیرد مثل سنگی که در آشیانه عقاب یافت شود و در آشیانه او نیز
یافت شود بجهت عسر الولاده نیکوست گویند در طیور سباع بزرگ جثه تر ازو
نباشد بدبختی او را عریف الطیور یعنی پیشرو مرغان نامند نقلست
از امیر المؤمنین علی ابن ابی طالب علیه السلام است که آنحضرت فرمود
که چون نمرود جبار را خلیل الرحمان ابراهیم علی نبینا و علیه السلام بحجت
گرفت بتوحید باری تعالی خواند نمرود مردود از حماقتی که داشت گفت
اگر آنچه میگویی حقیقت نپذیرم تا آنکه بآسمان روم که بدانم آنچه در آسمان است
پس چهار بچه کرکس بپرورد تا بزرگ شدند و تابوتی ساخت او را
دو در گذاشت یکی بطرف بالا و دیگر بجانب زیر و چوبها از اطراف

تا بوت نصب نمود بر سر آنها گوشتها گذاشت تا بوت را بپایهای کرکسها
به بست جوانی نزار رفیق خود گردانیده در میان آن نشستند کرکسها بطمع گوشت
بپرواز درآمدند در هوا بلند گشتند تا یک شبانه روز بلند شدند پس برفیق
خود گفت در بالا بکشا و بجانب آسمان نظر کن و ببین که با آسمان نزدیک
شده ایم یا نه جوان در بالا بکشود و نظر کرد و گفت آسمان همین طریق
مینماید که از زمین مینمود گفت در زیر بکشای و بر زمین نگاه کن چون
بینی جوان در زیر بکشود و گفت زمین را مثل لجه و کوهها مثل دود میبینم
پس کرکسها یک شبانه روز دیگر پرواز نموده بلند شدند تا آنکه باد آنهارا
از پرواز نگه داشت نمرود برفیق خود گفت در بالا بکشا و بر جانب
آسمان و زمین نظر کن تا چه بینی بگوی پس جوان در بالا بکشود و گفت آسمان
بحال خود است بطریقی که در زمین مینمود مینماید چون در زیر بکشود
گفت زمین سیاه و تاریک مینماید ندائی رسید که ایها الطاغیة عکر
گفت جوانی که با نمرود در تابوت بود تیری و کمانی برداشته بود پس
نمرود مر دو تیری بجانب آسمان انداخت در هوا بمرغی رسید
خون آلود برگشت پیش نمرود افتاد گفت از شغل اله فارغ گشتم
پس برفیق خود گفت تا چوبها بطرف تخت گردانید تا گوشتها را زیر

شدند

شدند تا کرکسها بجانب گوشت میل نمود بطرف زمین پرواز نمودند
و از پر آنها بمرتبه تند گشت که صدای در کوهها پیچید ارتکاع در زلزل
شدند کما قال الله و ان کان مکرهم لتزول منه الجبال اما آنکه چون او
آکل جیفه است لهذا اکل لحمش حرام است اگر دل او را در پوست گرگ کذارند
بر آدمی آویزند محبوب قلوب انام گردد و در نظر مردم با هیبت بود
نزد سلاطین و غیره حاجتش روا گردد و درنده او را ضرر نرسانند
اگر استخوان رگی از استخوانهای او بر کسی آویزند که خدمت سلطان
کند از غضب او ایمن گردد و نزد ملوک معزز و مکرم گردد استخوان
ران چپ او را بر کسی آویزند که سنج و پیچش بوده کهنه داشته باشد
نفع بخشد اگر جیب برجیب اگر پر او را در میان زراعت گذارند
همه هوام بگریزند اگر جگر او را بسوزانند و بیاشامند قوت باه زیاده
کند اگر بیضه از بیضهای وی فرا گیرند بعضی بر بعضی مخلوط ساخته سه روز
بر احلیل مالند قوت عجیبی بینند اگر زهره او را با سنبل مخلوط ساخته
اکتحال نمایند و بر دو چشم مالند از نزول آب با نفع آید اگر فک اعلای
او را بر گردن آدمی آویزند هیچ چیز از هوام نزد او نیایند اگر پر از
پرهای او در زیر زن عسیر الولاده گذارند زود وضع نهد تعبیر دیدن او

در خواب دلیل پادشاه بود اگر با او نزاع کند پادشاه بر وی غضب کند و ظالمی
بر وی موکل گرداند که از وی بترسد اگر مالک گرگ کسی شود ملک بزرگی بدست وی
درآید اگر مالک او شود و بمیرد و بنزد کار وی رسد کارش بلند شود و جبار و صاحب عناد
گردد و چون بمیرد اگر بچه اش بدست وی می آید او را فرزند عظیم بادی بهم رسد
اگر روزی این خواب بیند بیمار شود و اگر بچه گرگ پوست بر اعضای او را بخراشد
بیماری او دراز کشد دیدن گرگ بدون او دلیل پادشاهیست اگر زن
حامله گرگ بیند فرزند خود را بدایه دهد بیهوده دیدن گرگ پیس را با انبیا
و صلحا تعبیر کنند چه در تورات انبیا را با و تشبیه نموده اند از اسم گرگ بانی
گفته که او را باکبر ملوک تعبیر نموده اند چو حق سبحانه و تعالی ملکی بر صورت او
خلق نموده که موکل ارزاق طیور است جاماسب گفته کسی که او را بیند یا آواز وی
شنود با انسانی مخاصمت کند ابن المقری گفته کسی که مالک او شود با حکم برود
کند بعزت و سلطنت رسد و بر اعدا غالب شود و عمر دراز کند و لیکن باید
که با ایشان مصالحه کند و از شر ایشان محفوظ ماند و انتفاع یابد با بچه بزرگ
ایشانست از سلاح و مال و اگر از عوام الناس باشد بمنزلتی که لایق او باشد
رسد و مال یابد و بر اعدا غالب شود و عمر دراز کند و باشد که دیدن او
دلیل بدعت و ضلالت باشد دیدن ماده او دلیل زنان گنه کار و صغار

او

او دلیل اولاد زناست و باشد که دیدن او دلیل موت بود خصوصاً اگر سلب
ازدواج کند و میته خوزه در **نعامه** بعین مهمله شتر مرغ و بترکی دوه قوشی
نامند حیوانیست که پر دارد و نپرد و جوجه کند بعضی گمان برده اند که مرکب از
شتر و مرغ بهم رسیده این گمان باطلست بلکه او نیز نوعی از حیوانست گویا
که بر زحمت این طیور و بهایم اعراب دیده از زعم آنکه او رفته که طلب شاخ
کند شاخ نداده اند گوشهای وی بریده اند و لهذا او را ظلیم گویند یعنی ستم
رسیده این زعم فاسد است و او را اصمعا نیز خوانند یعنی کوچک از عجایب
امر او آنکه بیضهای خود را بطول بخط مستقیم گذارند چنانچه اگر رشته
بر سر آنها بطول کشند بهیچ نحو از هیچیک منحرف نشود هر بیضه را بقدر
آنچه باید حضانت کند پس بطلب طعمه بیرون رود و چون بیضهای شتر
مرغ دیگر یابد بحضانت آنها اشتغال نماید و بیضهای خود فراموش
کند و بسوی بیضه نیز بر نگردد و لهذا در عرب موصوف بحماقت
باشد و بیضهای خود سه قسم منقسم سازد قسم اعلا را حضانت نماید
و بچه بیرون آرد و وسط را غذای خود کند ادنی را بیرون گذارد
تا متعفن گشته کرم شود غذای بچهای خود کند نر او در حضانت معاونت
ماده کند بخلاف باقی طیور که اگر نی مکسر کرد بغذا آن بگیر در نهوض

وحرکت اعانت الف خود نماید اما جنس نعامه اگر یکی را انکساری روی دهد
در جای خود چندان گرسنه ماند تا هلاک شود و او را قوت سامعه نبود
اما شامه وی بمرتبه قوی بود که از قوت سمع مستغنی گردد لیبا باشد
که بقوت شامه از اماکن بعیده رایحه صیاد را اشمام نماید لهذا اعراب آن
در امثال خود گویند فلان اشم من النعامه ابن خالویه در کتاب خود آورده
که در دنیا حیوانی نیست که نشنود و آب نیاشامد مگر شترمرغ و سوسمار که
قوت شامه ندارد و مع هذا آب نیز نیاشامند شترمرغ را ساقهای نبود از
حماقت وی آنکه چون صیاد بوی رسد سر خود را در ریگ فرو برد اگر دویدن
وی مقابل وزیدن باد بود هر چند باد بشدت وزد تندتر رود استخوان
صلب و آهن و سنگ و کلوخ فرو برد و هضم کند اگر در گوشش طفلی مروارید
با حلقه ببیند رباید و آتش فرو برد و در درون او بگذارد پس بغذی بنار
و اطفا او هضم او عجب و غریب نیست چه سمندر در آتش بیضه و جوجه کند اکل
شترمرغ حلالست چه از جمله طیباتست از جمله خواص او آنکه زهره او سم قاتلست
فورا مغز استخوان او مورث کسالت و کاهلی بود اگر سرگین او را سوخته
و صلایه کرده بر سعفه طلا نمایند در ساعت زایل کند سعفه پیاپی گویند
که در روی بود هر که بیضه او را خالی نموده در سر که اندازند در میان او از موضعی

بموضع جهد اگر آهنی را که او فرو برده شکم وی هایت کنند و بیرون آرند
هر شمشیر و کاردی که از وی سازند هرگز کل نگردد **تعبیر** دیدن او در خواب
دلیل زن بدوبه است و بعضی نعامه را بغمت تعبیر نمایند اگر سوار شود
اسب بر بد سوار گردد و بعضی گویند اگر او را سوار شود با خواجه سرای
دخول کند و نیز دیدن او دلیل کری و باشد که دیدن هر یک از وی
بر نعمتی دلالت کند مثلا اگر یک نعامه بیند بر یک نعمت دلیل باشد **نعجه**
میش ماده در مثل گویند فلان اعجل من نعجه علی الحوض زیرا که چون آب را
بیند از شتاب بر وافتد از جمله خواص او آنکه اگر بر شاخ او آیه یوم تجد
کل نفس ما عملت من خیر محضرا و ما عملت من سوء تود لو ان بینها
و بینه امدا بعیدا سه مرتبه بخوانند زیر سر زن که در خواب باشد گذارد
چنانچه مطلع نگردد هر چه از وی پرسی جواب گوید از آنچه داند چیزی پنهان نکند
زهره او را اگر سوخته بزیت مخلوط ساخته برابرو طلا کنند موی را بسیار
سیاه نماید چون با شیر او بر کاغذ نویسند ظاهر نشوند چون در آب اندازند
نوشته سفید ظاهر گردد اگر پشم او را زن دارد بار نگیرد **تعبیر** دیدن او
در خواب دلیل زن شریفه مبارکه مالدار اگر فربه او را دیده مال اگر لاغر
دیده گوشت او میراث و پشم و شیر او مال اگر ببیند که نعجه داخل خانه او شد

درین سال دلیل ارزانی و فراخی معیشت بود و اگر بیند که نعجه او قوچ گردیده زن
وی هرگز باز نگیرد و نعاج بسیار دلیل زنان صالحه باشند و بسا باشد که دلیل زنان
ایشان دلیل غم و فقد ازواج لقوله تعالی إنّ هذا اخی له تسع وتسعون نعجة ولی
نعجة واحدة الآیه نمر پلنگ و ترکان قپلان نامند شبیه بشیر بود ولکن جثّه
از او کوچکتر باشد و دو صنف است یکی بزرگ جثّه کوتاه دُم دیگر کوتاه
جثّه بزرگ دم هر دو صاحب قوّت و سطوت بر همه حیوانات زود
و از هیچیک نترسد و بخورد و معجب باشد چون سیر شود سه روز بخوابد
رایحه اش نکو است بخلاف سایر سباع چون بیمار شود موش خورد
مرضش زایل گردد جاحظ گفته که او آشامیدن شراب دوست دارد
چون در مکانی می یابد چندان از او آشامد که مست شود در وقت
شکار کند جمعی را زعم آنکه نمره را وضع حمل نشود الا وقتی که ماری
بروی طوق زده باشد که نفس کشد و نیش زند و نکشد از طبع او شدّت
حرص و بی صبری و عداوت با شیر جهنده و ربایند از اماکن بعیده
که چهل گز بجهد و بلند شود چون صید نیابد چیزی نخورد و صید میّت
آرد و جیفه و مردار نخورد در اخبار سید اطهار یعنی احمد مختار صلوات الله
علیه و آله آمده که روزی موسی کلیم علی نبینا و علیه السلام در مناجات

یا قاضی الحاجات گفت ای پروردگار من خبر ده مرا که گرامی ترین خلق خود
بحضرت تو خطاب مستطاب رب الارباب رسید که ای کلیم گرامی
ترین خلق نزد من کسی است که بهوای من مسارعت کند مثل هوای
کرکس بهوای خود و الفت گیرد با بندگان صالح من مثل الفت
مردم بکودکان و غضب کند بر کسی که بدر دریده خود را و حلال کند حرام ما را
مثل غضب کردن پلنگ غضبناک باک ندارد که مردم کم باشند یا بسیار
و این تشبیه تمثیل است بدانکه اکل پلنگ حرام است چه از جمله سباع دره است
از جمله خواص او آنکه چون سر او در موضعی دفن کنند موش بسیار در وی جمع
شود و اکتحال زهره او روشنی چشم دهد و منع نزول آب نماید اما سمّ
قاتل است اگر کسی بخورد خلاص نشود دیگر آنکه خدای تعالی خواهد مغز سر او
چون متعفن شود هر آدمی که بشنود در حال بمیرد ولکن او از کله سر آن
ترسد و گریزد چون موی وی در خانه بخور کنند عقارب گریزان شوند
اگر پیه او را که اخته بر جراحات عفنه گذارند صحت بخشد هر که
یخ درهم از پیه او خورد زهر هیچ افعی بد و ضرر نرساند لکن صاحب
عجایب المخلوقات آورده که جمیع اجزای او سم قاتل است بتخصیص زهره
او و این قول اصوب و احوط است اکل طبیخ قضیب او دفع تقطیر بول

و او جا را مناره کند مداومت کلوس بر پوست وی دفع بواسیر کند هر که پاره
از پوست او با خود دارد در نظر مردم با هیبت نماید اگر دست و پای
وی در موضعی دفن کنند هیچ موش در روز نده نماند چون ملک
بر شخصی زخم زند موش طلب آن شخص کند که بر وی بول کند بمیرد هر که را
ملک زخم زند البته احتیاط کند از موش بعضی گویند اگر کسی بیاورد را
بر بدن خود مالد اگر بر ملک درآید از وی بگریزد **تعبیر** دیدن او در خواب
دلیل سلطان جابر بود دشمن ظاهر شدید الشوکت بود اگر ملک را بکشد
دشمن با این صفت را بکشد اگر گوشت او را بخورد بمال و شرفی رسد
اگر سوار شود بسلطنت و بزرگی رسد اگر ملک او را سوار شود او را
از سلطان یا دشمن ضرر رسد اگر بر ملک دخول کند بر زنی از قوم
ظلمه مسلط شود اگر ملکی در خانه خود ببیند فاسقی در خانه او هجوم کند
اگر صید او کند بمنفعتی رسد ارطامیدورس گفته که ملک بسبب تغییر لون
او دلالت کند بر مرد و زن صاحب مکر و فریب با شد دلالت
بر بیماری و درد چشم کند آشامیدن شیر او دلیل عداوت شنا آدمی است
نمله مورچه ترکان قارنجه نامند بجهة کثرت حرکت مسمی بنمله شده او را
ازدواج و مباشرت نیست بلکه بیضه او چیزی حقیری سفیدی باشد

که

که بر زمین بیرون دارد و بیضه مکون شود دید آنکه بیضه همه حیوانات بضاد بود
مگر بیضة النمل که بظا بود عظیم الحیله بود در طلب روزی چه هر گاه
چیزی یابد سایر مورچگان را بر سانند تا پیش وی آیند گویند این اختصاص
برای ایشان دارد در تابستان روزی جمع کند بجهة زمستان چون جمع کند و نگهدارد
چه ترسد که دانه جمع آورده سبز شود و بروید دو نیمه کند تا نروید سوای
گشنیز که چهار حصه کند جهة آنکه ملحم شده با نیمه هر نیمه او سبز شود و بروید
چون ترسد که متعفن شود بیرون آرد و متفرق سازد بیشتر در شبهای مهتاب
چنین کند حیات و تعیش او از قبیل اکل نیست و قوامش نیز با کل نبود
چه او را جوفی نیست که طعام درو نفوذ کند جهة آنکه بدن وی از میان
مقطوع است قوت او آنست که چون دانه بد و نیمه کند باستنشاق وی تعیش
کند رایحه آنش و برا کفایت باشد در اوایل سابقه مذکور شد که هیچ حیوانی
قوت خود نگهندارد دیگر آدمی و عکه و موش و مورچه بعضی گویند بلبل نیز نگهدارد
عکه اگرچه نگهدارد اما فراموش کند و سبب هلاک مورچه آنست که پر بر او
در وقت طیران عصافیر بسیار شوند ایشان را صید کنند نشستن و بهم دست و پای تهی
که دار دخانه بجهة خود حفر نماید و گنجها در خانه خود سازد تا آب بران نرود
رسد نقلست که عدی بن حاتم طائی بجهة مورچگان نان ریزه میشکست

و ریزه مینمود و میشکفت که ایشان همسایگان ما بند چه هیچ حیوانی سوای او
راضی بضعف بدن خود نیست چه او باضعاف مضاعف راضی نیست تا آنکه
با آن جثه استخوان خرمای بردارد و حال آنکه از و انتفاع نیابد بلکه بجهة حرص
که بر جمع روزی دارد چنین کند روزی دو ساله نگهدارد و حال آنکه زیاده
بر یکسال عمر ندارد و از عجایب کار او آنکه خانهای که بجهة جمع ذخایر سازد
در و غرفها و دهلیزها و طبقات بنا کند همه را از ذخایر مملو سازد و بعضی
از و باشد که مثل زنبور بگزد و یکنوع از و را نمل الاسد نامند چه مقدم او بشیر
و مؤخر بنمل مشابهت دارد نقلست که موسی بن عمران گفت خداوندا قومی را
عذاب کنی و حال آنکه در میان ایشان طالح و صالح بود چون خدای تعالی
خواست که نمطی از حکمت خود وی نماید حرارت آفتاب بر وی مسلط کردانید
تا آنکه کلیم پناه بسایه درختی آورد تا راحت یابد خواب بر وی غلبه کرده
بخوابید چون لذت خواب دریافت مورچه او را بگزید موسی علیه السلم
برخواست و همه را بسوخت وحی الهی رسید که یا موسی یک مورچه آزار
تو کرد گناه دیگران چه بود که همه را بسوختی موسی علیه السلم را جواب
سوال محقق شد و متنبه گشت بر آنکه عقوبت الهی شامل مطیع و عاصی
کرد و مطیع را ارتفاع درجه و رحمت عاصی را عذاب و نقمه بدانکه در احادیث

هیچ استعاری نیست بر آنکه کشتن مورچه بجهة رسانیدن آزار که اهتی دارد
چه دفع ضرر از نفس واجبست حرمت هیچ احدی از مخلوقات اعظم او
حرمت مؤمن نیست و حال آنکه ترا مباح کرد این از ضرب و قتل
و دفع مؤمن از خود و مال خود بقدر ضرری که بر تو رسانیده و عتاب
با موسی علیه السلم که انتقام بجهة نفس خود و قتل مورچگان نموده و حال
آنکه مورچه اذیت بتو رسانیده صریحست بر آنکه دفع موذی از نفس واجبست
بدانکه قصه نمل با سلیمان علیه السلم در تفاسیر و غیره اشتهار دارد و گویند
که او بقدر گرگی بوده بعضی بقدر شتری گفته اند نام او طاغیه و بعضی حرمی
گفته اند فایده بجهة دفع مورچه بر در سوراخ او دایره کشیده این آیه
بخوانند که یا ایها النمل ادخلوا مساکنکم سلیمن وجنوده وهم لا
یشعرون دیگر بجهة محافظت مو و زینت العروس تحقق و تکحل و
تختضب و کل شیء تفعل غیر ان لا تعصی الرجل حضرت مقدس
نبوی این افسون را تجویز نموده اند مؤلف حیوة الحیوان گوید که بخط بعض
علما دیدم که بجهة دفع مورچه سه روز متوالی روزه بگیرد و هر روز وقت
صبح از ایام مذکور نزد طلوع آفتاب بگوید اقتطری و انتزحی
فقد نوه بنوه بر بطش دیقت اشفا ایها الحرب بالف

لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظیم بعد از اتمام تف بر موضع مورچه
کند پس باید که زیت یا کره با انگشت بردارد و بر مورچه مسح کند و نیز گفته که بخط
بعض مشایخ دیدم که بجهة دفع مورچه آنست که بنویسد در ظرف پاکیزه این
اسما را و بشوید و بر خانه مورچگان ریزد و اسما اینست الحمد لله یا هیا
شرا هیا ساد یکم یا هیا شرا هیا و نیز گفته در بعض مصنفات که بجهة
افسون مورچه بر چهار سفال آب ندیده بنویسد در چهار طرف آن موضع
دیده نشود در زمین فرو رود اذ قالت طائفة منهم یا اهل یثرب
لا مقام لکم فارجعوا فارجعوا لا تسکنوا فی منزلنا فیفسدوا
والله لا یصلح عمل المفسدین الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم
الوف حذر الموت فقال لهم الله موتوا فماتوا کذلک یموت
النمل من هذا المکان و یذهب و نیز از جمله آنچه مجربست بجهة دفع موران
آنست که بر لوحی از پوست بز بنویسد و بر خانه موران نهد اینست و له ال
ح م د و ل ه ا ل م لک الله ا الله الله و ما لنا ان لا نتوکل
علی الله وقد هدانا سبلنا ولنصبرن علی ما آذیتمونا وعلی الله
فلیتوکل المتوکلون قالت نملة یا ایها النمل ادخلوا مساکنکم
لا یحطمنکم سلیمان وجنوده وهم لا یشعرون اهیا شرا هیا

اذ

اذ و نای ال سد ای ادخل ایها النمل من هذا المکان بحق هذه
الاسماء و بالف لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظیم
در اخبار رسیده اطهار آمده که حضرت مقدس نبوی از کشتن مورچه نهی
فرمود و گفت که شنیده مورچه را که روزی حضرت سلیمان علیه السلام با قوم
خود بطلب باران بیرون رفت مورچه دید که بر پشت افتاده و دستها بجانب
آسمان داشته میگفت بار خدایا ما مخلوقیم از مخلوقات تو محتاجیم
بفضل تو ما را مگذار بگناه بنی آدم که بجهت ما باران بفرست که اشجار
سبز شوند و میوه آورد و طعام ما کن سلیمان علیه السلام قوم خود را گفت
برگردید که بتحقیق بسبب غیر خود آب داده شدید و کفایت احوال
شما شد بدانکه مکروهست اکل آنچه مورچه بدهن و دست و پای خود
برداشته باشد و اکل مورچه حرامست جهة آنکه پیغمبر صلوات الله
علیه وآله نهی کرده کشتن او را هر گاه بنیاد النمل که تخم سفید بست
از مورچه گرفته از بدن موی کنند یا بر آتش نهند موضع وی
بالند دیگر موی بر نیارد اگر تخم او را در میان قومی بپاشند
آن قوم متفرق شوند اگر و زن یکدیگر هم از و بکسبی بهند اسفل خود
نگه نتوانند داشت بادستبار را از وجدا شود اگر خانه موران بسرگین

کاو یا سرگین گاو بگیرند دیگر نگشایند بلکه از آن موضع بگریزند چون سنگ
مغناطیس در سوراخ ایشان گذارند جمله بمیرند اگر گوگرد و بارزد
در سوراخ ایشان ریزند بیرون نیایند اگر آب سداب در خانهٔ ایشان
بریزند جمله بمیرند چون در مکانی آب سماق پاشند کیکها اگر ریزند
چون قطرهٔ از قطران در خانهٔ مورچه ریزند بزمین فرو روند و اگر کبریت را
کوفته در خانهٔ ایشان ریزند هلاک گردند اگر رگ کوهی حیض برد و در
چیزی گذارند مورچه نزدیک وی نرود چون هفت مورچه در آن
در شیشه اندازند که مملو از روغن زیبق باشد سر وی را محکم ببندند
و یک شبانه روز در سرگین دفن نموده بعد از آن بیرون آورده ضماد
کنند و بر احلیل مالند تهییج باه کند و عضو بزرگ گردد و انعاظ قوی شود
تعبیر دیدن او در خواب دلیل مردم ضعیف و اصحاب حرص و گاه
بلشکر تعبیر کنند و گاه بحیات و اگر بیند که مورچه داخل خانهٔ او شد و بار او
بار کرد نعمت و فراخ روزی گردد اگر بر فراش خود بیند اولاد او بسیار شود
اگر بیند که مورچه از خانهٔ او بیرون رفت اولاد و عیال وی کم شود
اگر بیند که از مکانی بمکانی میپرید اگر در آن مکان بیماری بود بمیرد یا می
از آن مکان بسفر روند مورچه دلالت بر روزی و ارزانی

بود چه او پیدا نشود مگر در مکانی که در روزی باشد و اگر بیمار بیند که
مورچه بر جسد او دوید بیمار بمیرد جهت آنکه مورچه ارضی و بارد است و طبع
موت که سرد و خشک است جا با سبب گفته که اگر بیند که مورچه از آن مکان
بیرون رفت او را غمی رسد ناموس پشه در بعوضه گذشت ناهض بچه عقاب
نجیب شتر نجیب کریم نیکو نساف مرغیست که منقار بزرگ دارد
نعاب غراب یعنی زاغ نغش گفتار نر نعم چهارپای از شتر و گاو و گوسفند
نغف کرمیست که در بینی گوسفند و شتر هم رسد بعضی گویند که کرمی است از
سیاه و سبز و خاکستر رنگ در زیر زمین که قطع کشت و زراعت کنند
نقار کنجشک جهت کثرت نفرت و سرعت گریز وی نقار نامند نقافه زرق
نقیق آواز او نقد گوسفندان بزه نکل اسب قوی تجربه شده
در حدیث آمده ان الله یحب النکل علی النکل یعنی بدرستی که خدای تعالی دوست میدارد
مردم با قوت صاحب تجربه را بر اسب قوی تجربه شده نهار بچه حباری بعضی
بچه قطا را گفته اند و بعضی بوم نر نهسن مرغیست شبیه دارکوب همیشه در
در حرکت اکلش حرام نهشر بچه گرگ و بعضی بچه کفتار را گفته اند نهشل گرگ
و چرخ نواح مرغیست مثل قمری الا آنکه مزاجش گرم تر از مزاج قمریست
صوتش نرم تر از و بلکه در حسن صوت خود در طرب آید و آرزوی استماع

صورت خود کنند **نوص** خرگوشی **فصل دوم در نون مکسوره نسناس** بفتح نون خوانده اند
اما اصح بکسر است خلقت در صورت ناس مشتق از و از جهة ضعف خلقه او مسعودی
در مروج الذهب آورده که او حیوانیست مثل انسان و بر او یک چشم باشد از آب بیرون آید
و حرف زند صاحب عجایب المخلوقات آورده که ایشان گروهی باشند هر یک را نصف بدن
و نصف سر و یک دست و یک پای گویا نصف انسانیست بطول بر یک پای جهند و تند
رود در دویدن بسیار سریع باشند ابن اسحق گفته که نسناس خلقی باشند
بصفت کوره و در یمن که اهل آنجا صید ایشان کنند و بکشند و بخورند
جمعی از مردم یمن وقتی بقصد صید نسناس بیرون رفتند سه نفر از ایشان را
یافتند دوی از ایشان پنهان شدند و یکی را گرفته ذبح نمودند یکی از صیادان
گفت چه خوب فربه است آن دو نسناس شنیدند یکی گفت چرا فربه نباشد که
سرو خورده است وصر و حبة الخضرا است پس او را نیز گرفته کشتند و ذبح وی گفت
چه انفع است خاموشی آن دیگر که پنهان بود گفت من هیچ نمیگویم پس او را از
شنیدند و او را نیز گرفته ذبح نمودند ابو والدقیشی گفته که نسناس از نسل ارم
بن سام برادر عاد و ثمود بود و ایشان از اعقلیت که در بیابانها و سواحل تعیش
کنند عربان صید ایشان نمایند و بکشند و بخورند و ایشان بلغت عرب متکلم شوند
و بر خود نامهای عربان گذارند در کتاب صنعانی گورست که مردی بیلاد ایشان

رفته

رفته بود گفت دیدم که ایشان بیکپای راه روند و بر درخت صعود نمایند و کلاب
گریزند چه ترسند که ایشان را بگیرند از ابن عباس منقولست که گفت ناس رفتند
و نسناس بماندند پرسیدند که نسناس کیست گفت آنکسانی که مشابهت بناس دارند
اما ناس نیستند بدانکه اکل نسناس حرامست جهة آنکه بر خلقت بنی آدم اند اما
حیوانی که مردم او را نسناس گویند نوعی از بوزینه بود که در بر تعیش کند و در بحر
زندگانی نتواند نمود **تعبیر** دیدن ایشان در خواب دلیل مردم قلیل العقل که
خود را هلاک کنند که از نظر مردم مفقید **نمس** جانوریست گویا پارچه
گوشت قدیر است در زمین مصر میباشد که مار و اژدها بکشد و بخورد مفضل
بن مسلمه گفته که او ظربانست که در باب ظا گذشت جاحظ گفته جمعی از عوام مصر را زعم آنکه در
جانوریست که او را نمس گویند که منقبض و بحیده میشود تا آنکه مثل موش
میگردد و چون اژدها ببیند بر وی ظفر یابد اژدها را باهیس او را پاره کند و بخورد
اکلش جهة خباثتش حرام از جمله خواص او آنکه اگر او را در برج کبوتر بخور کنند
کبوتران گریزان شوند اگر زهره او را با سفیدی بیضه سائیده بر چشم ضماد کنند جرب را
وی بر چینند و قطع دمعه نماید اگر از خون او بوزن قیراطی بر بینی دیوانه سعوط نمایند
و نیز زد وی بخور کنند عاقل گردد و اگر قضیب او را طبخ نموده با شوربا شش ساعت
تقطیر بول و وجع مثانه را نافع آید چشم راست او را اگر در رکوی کتانی

بچیده بر صاحب تب ربع او بندند شفا دهد اگر چشم چپ او را بر روی او بندند باز
تب عود کند مغز سر او را اگر با آب ترب و روغن گل مرتبه نموده بر آدمی که او را
بر بدن بمالد در حال جرب شود و علاجش آنست که سرگین او را با روغن زنبق طلا
کنند گشاده شود سرگین اگر در آب افکند هر که او بیاشامد در شب و روز تب سد و خناق
گمان برد که شیاطین او را مطلبند **تعبیر** دیدن او در خواب دلیل زن ناستوده او
باکیان بچ زده دیدن بسیار از او دلیل زنان بود هر که با یکی از او نزاع کند
با زنان نزاع کند **نضو** شتر لاغر **نمر** جانوریست شبیه تقراد که ترکان
کنه نامند آنانکه تحکیر ازوست چون بر شتر بدود شتر رم کند **نعقش**
شتر مرغ را گویند جهت آنکه سر خود در اصر حرکت میدهد **فصل ششم در نون مضمومه**
مرغ بزرگ سر و بزرگ جثه است که در کوهها باشد و اگر **نعبور** مرغیست **نغره**
نکل رشت کبود چشم او را منیش طرف دم باشد که با او حیوانات شکار گرفته
بگیرند و بکر برز **نغر** مرغیست مثل گنجشک اما سرخ منقار است **نهام** مرغیست
نوریش مرغابی سفید زمج الماء گویند که در باب زا گذشت **نون** ماهیست در باب لام
گذشت **باب بیست و ششم مشتمل بر سه فصل فصل اول در ها مفتوحه هامه**
بتخفیف میم مرغ شبست او صدی است که در باب صاد گذشت عرب او را شوم دانند
و بعضی گویند که بوم است اما **هامه** بتشدید میم مار و مور و سایر جانوران

در کتاب فردوس آورده که هر که آیه اِنّی توکّلت علی الله ربّی و ربّکم
ما من دابّة الّا هو آخذ بناصیتها انّ ربّی علی صراط مستقیم را بخواند
از شر هوام امین گردد و قرائت و ما لنا الّا نتوکّل علی الله نیز همین خاصیت دارد
در کتاب نصایح آمده که شخصی از مسافران اقدام بر سر ام مخوفی مینمود و خود را از هوام
و سباع و دزد محافظت مینمود جمعی از حال او تعجب نمودند و او را تخویف نمودند
که مغرور بنفس خود مباش او گفت که من بر احوال خود بصیرم اما تا آخری
سفر کردم با رفقا چند و دزدان هر شب بر سر راه می آمدند و من شر از ایشان
محافظت مینمودم و بسیار بیدار و با خبر دار بودم از یکی از اعراب یاد گرفتم
که آثار سلاح از ناصیه او مینمود در احله کرایه گرفتم مرا گفت صد مرتبه بر محمد و آل
محمد صلوات بفرست و بفراغت بخواب پس من صد مرتبه صلوات فرستادم
و بخوابیدم ناگاه شخصی مرا بیدار کرد و بترسیدم و گفتم تو کیستی گفت نیکوئی
کن و مرا نجات ده گفتم ترا چه میشود گفت دست من با متاع تو که داشته چسبیده است
که برو خوابیده بودم شکافته دست خود در و برده تا متاع بیرون آرد نتوانست
نتوانست که دست خود بیرون آرد پس نکاه بیدار ساختم و التماس نمود
که او را دعا کند تا نجات یابد گفت تو بدعا کردن اولیتری که از جمله تو بدین بلا
گرفتار شده پس دعا کردم دستش خلاص شد هیچ وقتی فراموش نکنم

دست او را از احتقان خود در وی بس برکت صلوات بر دست او را و آنکه داشته
تا بد بثمر به عاجز کشت کعب اخبار کوید که در کتب بعض انبیا دیدم که هاته نزد سلیمان
علیه السلام آمد سلام کرد آنحضرت بعد از جواب سلام پرسید که یا هاته چون است که زراعت
نخوری کفت جهة آنکه آدم علیه السلم را بجهة کندم از بهشت بیرون کردند پرسید که چرا
آب نیاشامی کفت زیرا که قوم نوح جهة آب غرق شدند پرسید که چرا در معموره
نباشی کفت در خرابه ساکنم که او میراث خداست پرسید چه میکوئی در وقتی که
بر خرابه منشینی کفت میکویم کجا نید آنکسانی که در دنیا تنعم میکردند پرسید چون
بر خانها کذر کنی چه کوئی کفت میکویم وای فرزند آدم که چه خوب بر راحت
میخوابند و از شدائد دنیا غافلند پرسید چرا روز بیرون نیائی کفت از ظلم
بنی آدم پرسید که در آواز خود چه کوئی کفت میکویم توشه آخرت بردارید ای
غافلان و مهیا سفر عقبا باشید سبحان الله خالق النور سلیمان علیه السلم فرمود
که در میان مرغان نصیحت کننده تر از بوم نبود بدانکه اکل هوام و سباع انها حرام
تعبیر دیدن هاته در خواب دلیل زن فواده است که زنان بجهة مردان قیادت
کند یا دلیل زن زانیه بود هجا زرق هزار بلبل هبون عنکبوت هدی از جنس
مردم آنچه بر شرع فی باشد و مادرش غیر عربی هدیل کبوتر و آواز کبوتر نر
هزرعه شیش هف از ماهیان کوچک و حساس است که در باب حا کذشت

هقلس

۱۸۹

هقلس بر وزن عملس کرک همهم شیر همل شتری که راعی ندارد و بسر خود چرا
کند همج مکس کوچک مثل پشه بر چشم و روی کوسفند و حمار نشیند همع آهوی
کوچک همقع کرک هودع شتر مرغ هوزن مرغیست هیثم بچه حباری
هیقم شیر هیجمانه مورچه هیطل روباه هیعر غول هیکل اسب دراز
ضخیم ابو مرون که اصوات حسنه و نغمات طیبه در حنجر او باشد و از اول
شب تا صبح بخواند و بخوانند طیور بجهة التذاذ صوت او جمع شوند
و باشد که عاشقی نزد او نتواند کذشت بلکه بنشیند و بر آواز دلربای او کریه
کند فصل دوم در یاء مکسوره یرقه بتشدید راء مهمله کربه و بترکی پشک نامند
در باب الف در اسد کذشت که کربه از عطسه شیر مخلوق کشته از بینی وی بیرون آمد
ابو هریره نقل کند که پیغمبر خدای مردی را دید که ایستاده آب میخورد فرمود که ممکن
آسانتر است که کربه با تو بیاشامد کفت فرمود جهة آنکه شیطان با تو آب آشامد
سلمان فارسی از آنحضرت نقل کرده که فرمود که کربه از طیبات است اکلش حرام
تعبیر دیدن او در خواب دلیل خادم و حافظ اکر بیند که کربه خبری دزدید دلیل
دزد خانه بود و کربه که قصد کند و انسی باشد دلیل سال راحت بجهة زراعت
و کربه وحشی دلیل سال رنج و تعب و اکر بیند که کربه بفروخت مال خود بنفقه
بود و کربه را انقماز و دزد تعبیر کنند و کاه نعمت چه در منفعت و مضرت

ارطامیدورس گفته که گربه دلیل زن فریبنده و گزیدن او دلیل بیماریست
زنی نزد ابن سیرین آمده گفت در خواب دیدم که گربه سنوری سر خود در شکم
شوهر من فرو برده پارچه گوشتی از و بر داشت ابن سیرین گفت شخصی از شوهر
تو سیصد و شانزده دینار دزدیده گفت راستست از کجا گفتی گفت از عدد سنور
پس غلامی را که در جوار ایشان بود متهم ساخته زدند اقرار بمال نمود دیگر گفتند
اگر بیند که گوشت گربه میخورد سحر تعلیم گیرد هبلغ و هبجرع مرد و سگ سلوقی را
گویند در باب کاف ذکر کلب گذشت هجرش بر وزن درهم روباه و بعضی بچه
روباه و بعضی بچه خرگوش را گویند هزماش شیر هزمیس نوعی از کرگدن که از فیل
بزرگتر باشد هزبر شیر بعضی گویند او هلاهل است دم او کاسه است تیز
نوک گیرد و بول کند پس بباشد بر هر که بخورد بکشد چه بول او سم او
سم قاتل است هقل شترمرغ جوان هیق و هیقم بیاء دو نقطه شترمرغ
نر هزروف و هزران شترمرغ هنبر بر وزن خنصر بچه کفتار هلال مار
و بعضی مطلق مار را گویند و نیز شتر تجربه شده تا بمرتبه لاغری رسیده و نام ماه

فصل سیم در هاء مضمومه هدهد معروفست بفارسی شانه سر و مرغ سلیمان
نامند و بترکی پوپو صاحب خطها و رنگهای بسیار با الطبع بد بو و کریه الرائحه
بود چه خانه خود در ذیل بنا کند گویند که از خاصیت اوست که آب را

در زیر

۱۹۰

در زیر زمین بیند بطریقی که آدمی در شیشه دلیل سلیمان علیه السلام بوده
بر آب بدین سبب تفقد وی نمود در اخبار آمده که روزی سلیمن نبی علیه السلام
بجانب صنعا یمن در موضعی نزول نمود که آب نبود چون وقت نماز نزدیک
شد تفقد هدهد نمود و نیافت عقاب را طلبیده فرمود که زود در عقب
او را حاضر کن البته ترا ذبح نمایم یا عذاب دردناک کنم یا کندن پر او
یا تشویه او در آفتاب یا بمفارقت از الف و زوجه یا آنکه دلیل و حجت
روشن بیاورد پس عقاب بهوا بلند شد همه روی زمین در نظر وی مثل
کاسه در دست شخصی نمود بیمین و شمال ملتفت گشت هدهد را دید که از جانب
یمن می آید پس بقوت تمام فرود آمد هدهد او را قسم داد و گفت مرا
بحق خدای که ترا این قوت داده که بر من رحم کنی و متعرض ایذاء من نگردی عقاب گفت
وای که پیغمبر خدا قسم خورده که ترا ذبح کند یا عذاب نماید پرسید که آیا هیچ استثنا
نکرده گفت آری مگر آنکه حجت روشن بیاری هدهد گفت الحمد لله که نجات
یافتم پس هر دو پرواز نموده بنزد آنحضرت آمدند چون هدهد بنزد سلیمان
علیه السلام رسید دم خود را پست نموده سر و بال خود را از زمین میکشید که تواضع
و فروتنی آنحضرت نماید پس سلیمان علیه السلام سر او بجانب خود کشید هدهد گفت
یا نبی الله اذکر وقوفک بین یدی الله یعنی بیاد آر ایستادن خود را نزد خدای

از استماع این کلمات آنحضرت را لرزه بر اعضا نشست از او عفو کرده سبب غیبت وی
پرسید هدهد احوال شهر سبا و کیفیت امر بلقیس چنانچه مشهور است بیان نمود سلیمان
علیه السلام گفت خواهم که تو و لشکر ترا در فلان روز در فلان جزیره ضیافت کنم
آنحضرت قبول نموده در روز موعود با لشکر خود بجزیره مذکوره حاضر شدند
هدهد طیران نموده ملخی گرفته بکشت در دریا انداخت گفت همه بخورید ازین شوربای
ملخ پس آنحضرت و لشکر وی ازین ادا خنده کردند گفته اند که سبب عفو آنحضرت
از ذبح وی آن بود که او با پدر و مادر خود نیکویی کند در وقت پیری بجهة ایشان
طعام آرد و چون پدر وی غایب شود نخورد و نیاشامد و فریاد قطع نکند
تا آنکه بسوی وی معاودت کند اکلش حرامست جهة آنکه منهی القتل و منتن الریح است
از جمله خواص وی آنکه هرکه در زیر پای او بخور کند هوام از آن خانه گریزان
شوند چشم او را اگر بر صاحب نسیان آویزند آنچه فراموش کرده بخاطر وی رسد
و همین خاصیت دارد هدهد اگر دل او را بریان کرده با سداب تناول کنند و نیز قوت حافظه اش
زیاده شود و دیگر چیزی فراموش نکند اگر دو هدهد را پر بکنند در خانه یا دکان
اندازند آن محل ویران گردد و هرگز آباد نشود و اگر رودهای وی بر کسی آویزند
که از منی یا از جراحت وی خون روان باشد خون از باز دارد هرکه منقار او را
بعد از آنکه مرده باشد گرفته بر پوست وی بدوزد و با خود دارد هیچ ضرر او را

نرساند

نرساند مادام که با او باشد اگر نزد پادشاهی بزرگی رود او را گرامی دارد
و حاجتش روا گرداند اگر خاک آشیانه او در زندانی بپاشند همه محبوسان
وی بیرون آیند و نجات یابند اگر یک چنگال پای او بر کودکی یا غیر او آویزند
آنکس از چشم بد محفوظ ماند و همیشه در عافیت باشد مادام که با وی بود
اگر دم وی با خونش مخلوط ساخته بر درختی آویزند هیچ بار ندهد اگر
بر ماکیان سفیدی آویزند بیضه نگذارد اگر بر کسی که خون از جراحت یا منی
او روان باشد آویزند ساکن شود اگر زبان او را در روغن کنجد اندازند
هر که او را زیر زبان نگهدارد از هر حاجتی خواهد روا گردد دیگر او را اگر
با خود دارد بر خصم غالب گردد و حاجات وی روا گردد و به مقصود خود
ظفر یابد اکل مطبوخ گوشت او نافع قولنج بود اگر مغز سر او را با آرد مخلوط
ساخته خمیر نموده قرصها سازند و در سایه خشک نموده هر کس بخوراند در نفس
خود بگوید اطعمتک یا فلان بن فلان هذا الهدهد وجعلتک تسمع لقولی
وتطیعنی وتشهد لی کما شهد الهدهد لسلیمان بن داود علیهما السلام
مطعوم آنکس را بسیار دوست دار گردد و از سخن وی بیرون نرود اگر پوست او
بر بازوی چپ محکم ببندد نزد زنان محبوب القلوب گردد اگر منقار
و زبان وی بگیرند و اسما اتیه بر ورق آهو نوشته بر رشته ابریشمی سیاه

یا سرخ باشد مجموع را محکم بسته در زیر در خانه کسی که خروج و دخول برد بود
دفن کنند آن شخص را عظیم دوست دارد و از سخن وی بیرون نرود و انقیاد نماید
خطیطونا و موداناسل و صماسل اگر خون وی بر چشمی که موی در آید دارد
تقطیر نماید موی را زایل کند اگر هدهد مرده یابد لوح را درست در خانه
آویزند هر که در آنجا نزد رود از سحر و چشم بد محفوظ ماند اگر او را ذبح نموده
مغز سر وی خشک و با مصطکی صلایه نموده و بیست یک مو را با او کوفته هر که
ببوید محب او باشنده گردد چشم راست او را بر رگ وی تازه بجنبنده بر بازوی
راست محکم بربندد نزد هر که رود آن شخص دوست دار وی گردد اگر
رودهای او را خشک و صلایه نموده با روغن کنجد مخلوط سازند بر موی سفید سه روز
متوالی طلا کنند موی را بغایت سیاه کند خون او را اگر گرما گرم بر سفیدی
که در چشم افتد بچکانی او را زایل کند اگر مغز سر او را در برج کبوتر بخور
کنند هیچ جانوری کبوتر را از آنجا نبرد هر که لحیه اسفل او را با خود مردم
او را دوست دارند اگر بال او را نزد دیوانه بخور کنند صحت یابد گوشت
او را اگر بجهت معقود یا مسحور بخور کنند گشاده شوند اگر با سه پر از
بال چپ او در خانه ظالمی را تا سه روز متوالی پیش از طلوع آفتاب
جاروب کنند و بگوید چنانچه قلع میشود این خاک روب از این مکان

قلع شود فلان بن فلان آن شخص از آن مکان بیرون رود و دیگر عود نکند اگر
بال چپ سوخته خاکستر او را بر سر راه کسی که مقصود تو بود بریزی
چون آن شخص پای بر آن خاک زند بغایت ترا دوستدار گردد و پر از بال
راست او را در پوستی بدوزی و با خود داری بنام هر که خواهی
و بنام مادر وی بغایت دوستدار تو گردد و دراز ترین بالهای او از بال
چپ او بجهت حب و قبول بود تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد عالم غنی است
که بر وی گویند بجهت نفتن او هر که او را در خواب خود بیند دلیل عزت
و ملالت تکلم خبر راست از نزد سلطان از امور حادثه لقوله تعالی
وجئتك من سبإ بنبإ يقين یا او را مسافری آید و نیز دیدن او امنیت
بجهت خایف و هارب ابن مقری گفته که دیدن وی دلالت کند بر ویران
شدن خانهای که ماخوذ از اسم او یعنی هدهد که مشتق از هد الدار است
و باشد که دلیل رسول صادق و مقرب ملوک یا جاسوس یا مرد عالم کثیر
الجدال و باشد که نجات از شداید و عذاب بود یا دلیل معرفة الله و شرع
و دین و نماز و اگر تشنه بیند بسوی آب راه یابد هبع شتر بچه که در آخر
نتاج بهم رسد هوذه نوعی از طیر قطرب گفته که قطا است که در قاف گفته
باب بیست و هفتم در واو و مشتمل بر یک فصل هوا و مکسوره و مضمومه وحش بجا مهمله و شین

معجم انچه از دواب بر آدمی این کمر دیجهه دفع آنها و اعادی و رفع مخوفات
انس و جن این دعا بخوانند اللهم بتلألؤ نور بهاء عرشك من اعدائی
احتجبت و بسطوة الجبروت ممن یکیدنی استترت و بطول شدید
حول قوتك من کل شیطان استعذت و بمکنون سر سرك من کل
هم و غم تخلصت یا حامل العرش عن حملة العرش یا شدید البطش یا حابس
الوحش احبس عنی من ظلمنی و اغلب علی من غلبنی کتب الله لاغلبن
انا و رسلی ان الله قوی عزیز حجاب دیگر اللهم انی اسئلك بسر الذات
و بذات السر هو انت لا اله الا انت احتجبت بنور الله و بنور عرش الله
و بکل اسم الله من عدوی و عدو الله و من شر خلق الله بمائة الف
لا حول و لا قوة الا بالله ختمت علی نفسی و دینی و اهلی و مالی و جمیع
ما اعطانی ربی بخاتم الله القدوس المنیع الذی ختم به اقطار السموات
و الارض حسبنا الله و نعم الوکیل و صلی الله علی سیدنا محمد
و آله الطاهرین و از حجبات مجربه نافعه بجهة دفع شر سلطان و شیطان
و سباع و وحوش و هوام نزد طلوع آفتاب هفت نوبه بخوانند اشرق نور الله
و ظهر کلام الله و ثبت امر الله و نفذ حکم الله استعنت بالله توکلت
علی الله ما شاء الله لا حول و لا قوة الا بالله تحصنت بخفی لطف الله

ولطف

و بلطیف صنع الله و بجمیل ستر الله و بعظیم ذکر الله و بقوة سلطان الله دخلت
فی کنف الله و استجرت برسول الله صلی الله علیه و آله برئت من حولی
و قوتی و استعنت بحول الله و قوته اللهم استرنی فی نفسی و اهلی و دینی
و مالی و ولدی بسترك الذی سترت به ذاتك فلا عین
تراك و لا ید تصل الیك برب العالمین احجبنی عن القوم الظالمین
بقدرتك یا قوی یا متین و صلی الله علی سیدنا محمد خاتم النبیین
و آله اجمعین و سلم تسلیما کثیرا الی یوم الدین و الحمد لله رب العالمین
ورشان کبوتر صحرائی ساق الحر نامند در باب سین گذشت و بعضی گویند که مرغیست
که از فاخته و کبوتر متولد شود و کمیوغ از و بونی و او سیاه رنگ حجازیست الا
آنکه آواز او حزین تر از ورشان است مزاج کبوتر صحرائی نسبت بحجازی
سرد و تر است صوت او در ما بین اصوات مثل آواز عود است و ورشان موصوف
بتعطف و مهربانیست چه بر اولاد خود اگر بچه خود در دست صیاد ببیند ایشانرا
خود را بکشد اکلش حلال چه از جمله طیبات است اگر قطره از خون او بر چشمی چکانند
که جراحت یا نقطه خون باشد ببرد و خون مجتمع متفرق سازد خون کبوتر اهلی
نیز همین خاصیت دارد در هرمس حکیم گفته هر که مداومت بر اکل بیضه او نماید قوه
باه وی زیاده شود تعبیر دیدن او در خواب دلیل مرد غریب بزرگ است دلالت

بر اخبار و رسل کند چه خبر کم شدن آب زمین در کشتی نوح علیه السلم او آورد
بعضی گویند که دلیل زن صادقه است ورل براء مهمله جانوریست مانند
سوسمار لکن از و بزرگتر است بعضی گویند چلپاسه بزرگ دراز دم سریع السیر
خفیف الحرکت است عبد اللطیف بغدادی گفته ورل و سوسمار و شحمة الارض و حرباء
و چلپاسه همه اینها در خلقت شبیه یکدیگرند اما ورل جرذونست که در جاگذاشت
در حیوانات کثیر الجماع تر از وست میان او و سوسمار عداوتست لکن چون
بر سوسمار غالب آید بکشد و نخورد و گویند که سوسمار را از سوراخش بخواری
دارد و بر و مستولی گردد چنانکه ماخوذ می از سوسمار بزرگتر است از ستمی
که دارد و بجهة خود خانه نسازد و در مثل گویند فلان اظلم من ورل ستمکارتر است
از ستم او و اگر مار را غصب کند و باشد که سر او بشکافد و فرو برد چون او را
بکشند اکثر مار ریزه که در شکم او یابند جاحظ گفته جرذون غیر ورل است
و جرذون جانوریست در نواحی مصر باشد ملیح و منقش بالوان کثیره
او را کف دست مثل کف آدمی انگشتان او مقسوم بانامل بر حیات و عقارب
غالب آید و بزودی بخورد از سوراخش بیرون آرد و در جای او ساکن
گردد اکلش حرام موی او را اگر بر زنی آویزند بار نگیرد مادام که با او
باشد اکل گوشت و پیه او زنان را فربه کند طلاء گوشت او خار از بدن

و پوست بیرون آرد اگر پوست او را بسوزانند و بروغن زیت مخلوط سازند
هر عضوی که خیرکی دارد بر و طلا کنند خیرکی وی زایل شود طلاء سرگین او بهق
کلف و نمش راست تعبیر دیدن او در خواب دلالت بر دشمن خسیس الهمت که
صاحب دلایل ضعیفه بود وزغه بزا و غین معجمه چلپاسه و ترکی کلر باشد و ابلق
مانند از جمله حشراتست و موذیانست در احادیث نبوی آمده که در کشتن او
ثواب بسیار است در وقت القاء ابرهیم علیه السلم بنار نمرود همه
حیوانات اطفاء آتش می نمودند و آب میکشیدند الا وزغه که باد میدمید
تا آتش وی تند تر شود و لهذا حق سبحانه و تعالی او را ابرص و پیغمبر خدا
قتل وی را مباح کرده اند از طبع اوست که چون در خانه که از و رایحه
زعفران آید داخل نشود و با مار الفت گیرد چنانچه عقرب با جعل از
دهن مار بگیرد و بطریق مار بیضه بنهد زمستان چهار ماه در خانه اقامت
کند و چیزی نخورد و احکام او و در سام ابرص در سین گذشت تعبیر دیدن او
در خواب دلیل مردیست که امر بمعروف و نهی منکر کند کم نام باشد
گزیدن او و باشد که دلیل دشمنی باشد که آشکارا شرارت کند و گویند
واغ بزا و غین معجمه سگ را گویند یعنی رانند جهت آنکه رانش گرگ را گوسفند است
واق واق در سین در سعلات گذشت جاحظ گفته که او نتاج است میان بعضی نبات

وبعض حیوان واقی دارکوب وبر بسکون با جانوریست کوچکتر از گربه
برنگ سبز دم بسیار کوتاه دارد در خانها اقامت کند اکلش حرام وج
بتشدید جیم سنگ خاره وشتر مرغ بعضی گویند جانور سرخ رنگیست که مثل غطاءات
بزمین چسپد ودع بدال وعین مهمله در جوف دریا که چون بجانب آن رند بپرد اورا
براقی وسختی باشد مثل سختی سنگ سوراخ کنند وگردن بند او زیور بجهت
زنان وکودکان سازند ورار براء مهمله گوساله ورد براء ودال مهمله شگر
اورا تشبیه برنگ گل کنند ونیز اسپی که رنگ او مابین کمیت واشقر باشد
ورداني مرغیست که میانه ورشان وکبوتر متولد شود واورا غرابت رنگ وظرافت
قد است ورقا براء مهمله وقاف کبوتریست که رنگش سبزی زند چه ورقه سیاهی
خاکستر رنگ گویند لهذا خاکستر را اورق نامند وضع بضاد معجمه گنجشکهای
کوچک وطواط بدو طاء مهمله شپره در باب خا در خفاش گذشت تعبیر دیدن او
در خواب دلالت بر غم وضلالت کند وباشد که دلیل ولد الزنا باشد
یا زوال نعمت واقامت حجت باشد لقوله تعالی واذ تخلق من الطین کهیئة الطیر
فتنفخ فیه الآیه ورع وورعوع بعین مهمله شغال در آخر باب همزه در ابن آوی
گذشت وعل بعین مهمله بز کوهی در ایل گذشت از طبع اوست که در اماکن
درشت ناهموار باشد واکثر ماده واکثر نر وماده با هم مجتمع باشند چون

وقت تولد شوند چون شیر در پستانها جمع شود بمکد تا وچون ملح بطبخ خورد قوت
شهوتش زیاده شود وچون ماده نیابد منی خود بمکیدن بیرون آرد واگر او را جراحتی
رسد سبزه که درمیان سنگ بر آید بخاید وبروی نهد به شود وچون احساس
صیادی کند واگر بر بلندی باشد به پشت افتد خود را در دویدن چالاک کند
وفرود آید وبگریزد دو شاخ او که از سر تا دم اوست محافظت وی کند اورا
از سنگ وغیره وجهت زخمی که بشاخهای وی بست اورا در رفتار سریع گرداند
اکلش باجماع حلال چه از جمله طیبات است اگر مغز سر او را زنی که خون وی روان
باشد در پشم بردارد خون وی منقطع گردد واگر گوشت وپیه او خشک وصلایه
کرده صبر وسعد وقرنفل وزعفران وعسل داخل نموده یک مثقال از وی با سرکه
نوشند سنگ مثانه را بریزاند واقواق مرغیست در قاف گذشت نبات الوردان
جانوریست که در اماکن نم متولد شود واکثر در حمامات وبرکها باشد بعضی سیاه
وبعضی سرخ وبعضی سفید وبعضی اصهب یعنی میگون وازینست که تخم خنفساها گویند
بیضه دراز نهد در اماکن خربه الفت کند اکلش حرام ارسطو گفته اگر او را
بزیت بزنند ودر گوش چکانند درد گوش ساکن کند واگر بر جراحت که در ساقها
باشد طلا نمایند صحت بخشد باب بیست وهشتم در یا مشتمل بر دو فصل چه یا
مکسوره تا یا مده فصل اول در یاء مفتوحه یاجوج وماجوج بجیم مقاتل گفته که ایشان

از فرزندان یافث بن نوح علیه السلم اند از ترک اند حذیفه یمانی از حضرت
نبوی صلوات الله علیه و آله نقل کرده که آنحضرت فرمود که یاجوج چهار
صد امیر است و همچنین ماجوج چهار صد امیر هیچیک از ایشان نمیرد
تا هزار سواره از فرزندان خود نبیند صنفی از ایشان باشد که طول هر یک
صد و بیست ذرع باشد و نوع دیگر باشد که یک گوش خود در فراش
و دیگر لحاف نماید هیچ فیل و خوک نگذارند الا که بخورند کثرت ایشان بمرتبه ایست
که مقدمه لشکر ایشان در شام و ساقه در بیت المقدس باشد هر که از ایشان
بمیرد بخورند انهار مشرق و بحور طبریه آشامند حق سبحانه و تعالی
دخول مکه و مدینه بیت المقدس بر ایشان حرام نموده وهب بن منبه گوید
که ایشان درخت و چوب میخورند از علی ابن ابی طالب علیه السلام منقولست که
که صنفی از ایشان باشند که در طول شبری باشند و صنف دیگر در طول افراط
بود و بطریق طیور مخالب و مثل سباع انیاب و گوشهای بزرگ دارند بطریق
بهایم جماع نمایند و مثل گرگ فریاد کنند موهای ایشان چنان درشت و طویل
باشد که ایشانرا از سرما و گرما نگه دارد هر روز نزد سد اسکندر آیند
و حفر نمایند تا آنکه نزدیک باشد که سوراخ کنند چون فردا آیند حق سبحانه
و تعالی او را بحال اول عود نموده باشند تا در آخر الزمان بگویند ان شاء الله تعالی

فردا بیایم و سوراخ کنم چون فردا بیایند بحالت خود باشند سوراخ کنند و بیرون
آیند مردم بحصار متحصن شوند بطرف آسمان اندازند ملطخ بخون برگردد
پس حق سبحانه و تعالی بسبب نغف ایشانرا هلاک کند و او کرمیست که در گردن
ایشان پیدا آید یامور براء مهمله نوعی از بز کوهی باشد شبیه بوی یکشاخ در
میان سر دارد که منشعب بشعبها بود و بعضی گویند که یامور گوزن است
که دو شاخ مثل منشار دارد اکثر صفات وی مشابه گاو کوهیست در
مواضعی که اشجار ملتفة الاغصان بسیار باشد ما و اگر دو چون آب خورد
بنشاط در آید و میان درختان بازی کند و بسا باشد که شاخ او بشاخهای درختان
بجیده شود قدرت استخلاص نماید فریاد کند چون مردم فریاد وی شنوند
بیایند او را صید کنند اکلش حلال چه از ظبیانست نشستن بر پوست او دفع
بواسیر کند یحمور حماری نر یحمور خر گور تیز کی داغ اشکی نامند
دو شاخ مثل منشار دارد که درختان را بآنها قطع کند چون تشنه شود کنار
آب آید اگر درختی مانع آید خود ببرد و بعضی گویند که یحمور همان یامور است
که گذشت شاخهای وی مجوف نیست گوشتش مایل بسرخی اکلش حلال آن ساییدن
روغن او دردی را که در پهلوی آدمی بهم رسد نافع است اگر بروغن بلسان
مخلوط ساخته تناول کنند انفع باشد فایده ابن جوزی در کتاب عرائس

آورده که از بعض طلبه علم شنیدم که گفت که وقتی از شهر خود بیرون رفته در راه
بشخصی رسیدم با وی مرافقت اختیار نمودم چون بشهری که مقصود او
بود نزدیک شدیم گفت مرا بر تو حق رفاقت هست و من مردی ام از جن
حاجتی بتو دارم پرسیدم آن کدامست گفت چون بدین شهر فلان مکان رسی
مرغان خانگیان بینی در میان ایشان خروسیست از صاحبش بخر و ذبح کن گفتم
مرا نیز بتو حاجتست گفت کدامست گفتم هرگاه شیطانی و جنی بار در سر کسی
عزیمت در و اثر نکند علاج وی چه باشد گفت دوای وی آنکه بقدر رفتار از پوست
خرگور بیارد و در انگشت ابهام جن گرفته محکم با وی ببندند لیکن روغن
سداب بری در سوراخ بینی راست وی چهار قطره و در سوراخ بینی چپ وی
سه قطره بچکانند که جنی بار دیگر بمیرد و آنشخص نجات یابد مرد عالم گوید چون
بشهر در آمدم بدان مکان رفتم خروس سپیدی در میان مرغان خانگیان دیدم
خواستم بخرم صاحبش نفروخت با وی قیمت بسیار دادم و بخریدم چون
مالک شدم جنی که در راه رفیق من بود متمثل شده اشاره کرد که بکشش کشتم
بعد از آن جمعی از مردان و زنان دیدم که بغوغای تمام آمدند مرا گرفته میزدند
که تو ساحری چه وقتی که این خروس ذبح نمودی زن جوانی را از ما جن
گرفته هیچ از دست نمیگذارد دلیل از ایشان پرسیدم بقدر رفتار از پوست خرگور

باقدری

باقدری از روغن سداب بری طلبیدم چون آوردند مرد ابهام آن زن محکم
بستم جنی فریاد میکرد که من ترا تعلیم کردم که با من چنین کنی گوش بسخن وی نکردم پس چهار قطره
از آن روغن در بینی راست وی و سه قطره در بینی چپش بچکانیدم آن زن در حال
صحت یافت و جنی فریاد میکرد تا بسفتاد و بمرد پس از آن دانسته شد که نگاهداشتن
خروس بتخصیص سفید و تاج چنانکه در باب دال در دیک گذشت دفع جن کند والله
اعلم و نیز **یحموم** مرغ نیکو نکست شبیه برنگ زردی که بسفیدی زند و منقش باشد
در نخلستان حجاز بسیار باشد زعم اکثر آنکه کبک نر است **یراعه** مرغ کوچکیست در شب طیران
نماید مثل آتش شعله زن و برق درخشان یا چراغ افروخته بود **یربوع** موش دشتی
درست که در باب دال مهمله گذشت و ذو الرمح یعنی صاحب نیزه گویند در باب را
گذشت حیوانیست که پایهای دراز و دستهای کوتاه دارد دم خود مثل دم ملخ
بلند کند شبیه برنگ آهوبره در زمین نم ساکن باشد رطوبت زمین بجهت آنکه مثل
آشامیدن آب و همیشه طالب نسیم باشد از بخار مجتنب و محترز بود از زمین
سنگ حفر نماید و بجهت خود در محل هبوب باد خانه سازد و دو در گذارد یکی ظاهر
کند و دیگر مخفی اگر از یکی خواهند او را بگیرند از در دیگر بیرون رود و از طبع
اوست که در مواضع نرم راه رود تا کسی اثر قدم وی نشناسد و چون
از چیزی ترسد بر بلندی بسرعت تمام بالا رود و دشخوار کند و سرگین اندازد

دندان در فک اعلا و دو در اسفل دارد و این نوع را رئیسی باشد که همه بنی نوع
وی منقار او باشند بر سر تلی یا سنگی بر آید چون در راه چیزی بیند دندان بر
دندان زنند و صدا کنند چون ایشان بشنوند از هر ناحیه بسوراخهای خود گریزند
چون رئیس در امر مزبور تقصیر کند همه جمعیت کنند او را بکشند دیگری را جهة
خود رئیس کردانند چون بطلب معاش بیرون روند رئیس پیش پیش رود و در بلندی
آید چون امر مخوف بیند آواز کند ایشان بیرون آیند طلب معاش کنند بدا
یا و واو در لفظ یربوع زیاده است مناسب آنچه که در باب مهملة مرقوم
کرد و لکن چون این معنی بر بعضی مخفیست لهذا در اینجا نوشته شد اکلش حرام خاصیتش
آنکه بر موضعی که موی بر آید در یک روز آمده باشد طلا نماید بعد از آنکه آن موی را
بر آورده باشند دیگر موی بیرون نیاید تعبیر دیدن او در خواب دلیل مردیست
که بدروغ قسم بسیار خورد با او نزاع نماید با چنین مردی جنگ کند یعسوب
بسین مهمله و با یکنقطه پادشاه زنبور عسل که همه نحلها مطیع وی باشند که
دو امیر در یک نحله نگذارند بلکه همه لشکر اجتماع نمایند یکی از این دو امیر بکشند
و اطاعت آن دیگر نمایند و امیر المؤمنین علی علیه السلام را بدین جهة یعسوب
نامند زیرا که امیر مؤمنان و پادشاه شیعیان است یرقان بقاف کرمیست
که در زراعت میباشد چون پوست وی جدا شود دیوانه کردد یسیف

بسین

۱۹۸

بسین مهمله یکس یعفر بعین و فا و را مهمله بزغاله که در دامگاه گرگ و شیر بیند
یعفور بعین و فا و را بچه گاو کوهی و آهو بره یعقوب کبک نر یعمله شتر ماده
نجیبه مطبوعه که قوی باشد در سیر کردن و بار بر داشتن یمام اصمعی گفته
کبوتر وحشیست کسائی گفته کبوتریست که در خانها الفت گیرد و اکلش حلال
و نیز اسم زنی که سواره را از سه روز راه میدیده یهودی حوت البحر
که شیخ الیهود نامند در شب شنبه گذشت یوصی مرغیست که بالهای او از بال
باشق دراز تر است بسیار بد شکار است **فصل دوم در یای مضمومه** یؤیؤ
بدو یا مرغیست که کنیت وی ابو ریاحست و جلم است که در جیم گذشت غیرت
اکلش حرام اگر مغز سر او را خشک و صلایه نموده با شکر طبرزد ساییده با سرمه
سوسمار مخلوط سازند و اکتحال نمایند بیاض عارض عین را زایل کند اگر زهره
او را باب شهد انجیر ساییده در بینی صاحب صداع سعوط کنند نفع عظیم بخشد

الحمد لله الذی وفقنا علی الاتمام و صلی الله
علی محمد و آله الطاهرین
تم علی ید ابن حاجی علی
عسکر تبریزی غفر الله ذنوبهما
و ستر عیوبهما بمحمد و آله الکرام
سنه ۱۰۹۲
تم

۱۹۹